This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries
1817

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА 5.

У БЕОГРАДУ

1848

землѧмъ • горѡ́ворѧнъ • п

книгꙋ • - - - - - - - зѧ

ѩтѧ́сомїи сѐвѣ глѧвѣ

правꙋ и вѣ́рно сложꙋ ѩ

ѩ́ѧ́ не горе́ѥ не поѩ́ѧ́ѧ

бꙋ ꙋмꙋ ѩ́росї ро́стѣ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries
1817

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА 5.

У БЕОГРАДУ

1847

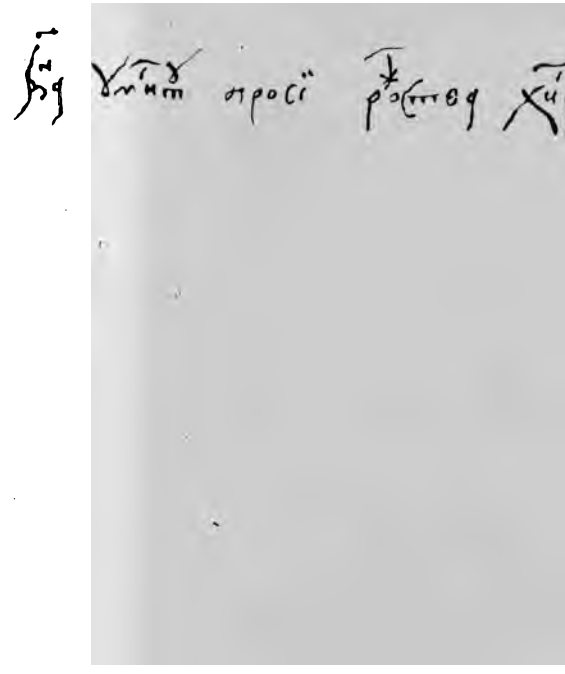

[illegible] • [illegible] •

[illegible] • [illegible] • [illegible] •

[illegible] • [illegible] • [illegible] •

[illegible] • [illegible] • [illegible]

[illegible] родитель [illegible] [illegible] вере

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] лет

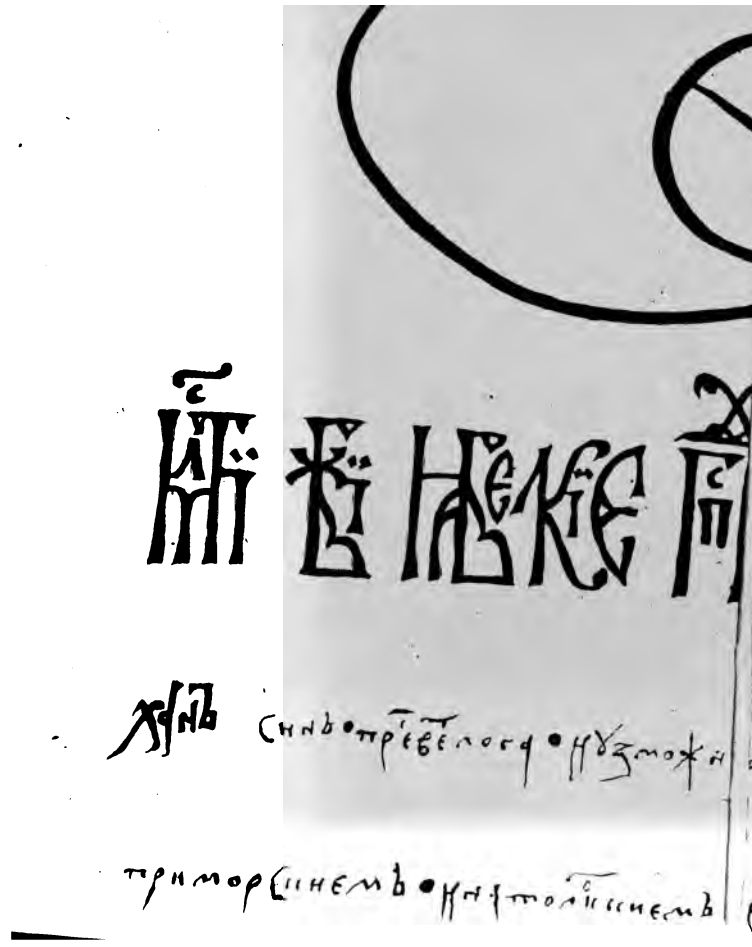

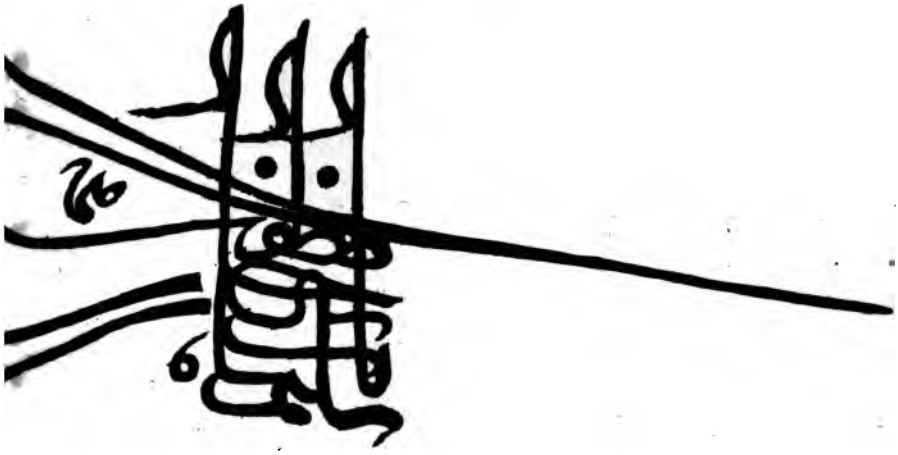

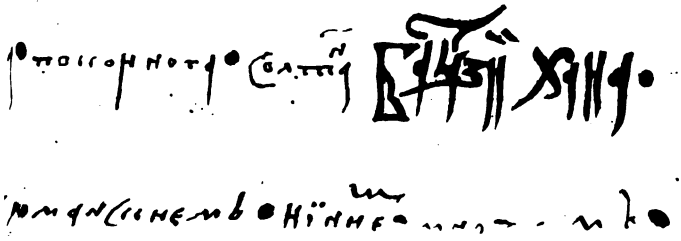

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА IV.

Са приложенымъ Землѣвидомъ Окружія Пожаревачкогъ и сликомъ Србске Селимове Дипломе.

У БЕОГРАДУ

У КНЬИГОПЕЧАТНЬИ КНЯЖЕСТВА СРБІЕ.

1852.

DR
301
.S77
v.4

Perlstein
10.13.5H
89161

ПРЕДМЕТИ

ЧЕТВРТЕ СВЕЗКЕ ГЛАСНИКА.

I. *Образаванѣ Србскогъ езика.*

А. Теоретично

на страни

1. Друштвеный Правописъ . . . . . 1.

Б. Практично.

2. Слово Архим. Гаврила Поповића . . 16.
3. Лажь по нужди преводъ изъ Чоке-а . 19.
4. Езопъ и нѣгове басне, преводъ изъ Корая 32.

II. *Србска Повестница.*

5. Янић. Ђурићева Повестница Карађорђевогъ времена . . . . . 75.
6. Карађорђево известіе о Србіи у последнѣ Србско доба . . : . 152.
7. Окружіе Пожаревачко са землѣвидомъ државописно и (по већой части) повестно описано А. Медовићемъ . . . 185.

III. *Србске Старине.*

8. Србска диплома Султана Селима са снимкомъ описана Я. Шафарикомъ . . 219.

IV. *Србскій землѣписъ и државописъ.*

9. Прилогъ за землѣписъ и државописъ Србіе одъ I. Гавриловића . . . 227.

10. Число и покретъ людства у Београду, одъ Владимира Якшића . . . . 249.

V. *Известія.*

11. Извѣстіе о дѣланю Друштва Србске Словесности у 1851-ой год. . . . 266.
12. Србске књиге год. 1850. и 1851. у Београду печатане . . . . . 276.
13. Пав. I. Шафариковъ „Изборъ югословянскыхъ достопамятностіи . . . 278.

ГРЕШКЕ.

На страни 252 врсти 3-ћой у мѣсто 3·3, 3·9, 5·0 треба: 33, 39, 50.
„ „ 256 у мѣсто, вышка одъ 47 душа у г. 1843. треба: — 47.
„ „ 260 врсти 7-ой у мѣсто: назаданъ, треба: назадакъ.
„ „ 260 врсти 20 треба: на едно рођенѣ, умиранѣ долази душа.
„ „ 261 врсти 24-ой у мѣсто поумирало треба: престало, будући недостатакъ равновремено одъ манѣгъ числа рођены а већегъ умерлы происходи.
„ „ 264 врсти 16-ой у мѣсто обынаю, треба обычаю.

СРБСКІЙ ПРАВОПИСЪ

(*сачиніо и по заключеніяма Друштва уредіо садашньій нѣговъ Подпредсѣдатель Іованъ Стеиѣъ.*)

ПРЕДГОВОРЪ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

Друштво Србске Словесности желећи у своме Гласнику и у другимъ књигама, кое издае, имати правописну еднообразность, поставило е слѣдуюћа *практична правописна правила*, кои ће се засадъ као дружевно примлѣногъ правца у издаваню свои књига и у писаню држати.

При поставляню овы правописны правила Друштво е имало у виду како србске списателѣ тако и нашъ читаюћій народъ, и желило е обе стране равно задовольити. То у садашньимъ обстоятелствама постићи другчіе ніе му было могуће, ако не са старымъ нашимъ уобычаенымъ, но при томъ одъ познате строгости ослобоћенымъ правописомъ. Друштво мисли, да е са задржанымъ старымъ правописомъ гласъ и право читаюћегъ Србства довольно уважило, а са уведенымъ у старый правописъ олакшицама списателѣ такоће (и ако не све,

као што ніє ни могуће, нити у свему) задовольило. Свакоме одъ ньи, у колико ніє задоволѣнъ, остає іоштъ, да се и теоретичнымъ путемъ у Гласнику Друштва или на другомъ месту задовольити може. Но осимъ тога Друштво ће своє сатруднике задовольити и практичнымъ начиномъ и по ньиномъ нарочито изявлѣномъ зактеваню ньине врстне производе, почемъ ій усвои, ньинымъ особитымъ, положене познате границе не преступаюћимъ правописомъ и одсадъ печатати.

Друштво дакле, као што ће и свакій на првый погледъ лако увидити, ниженазначена своя правила издає не за какавъ новый него управо за онай *старый* уобичаєный правописъ, *кои* су први наши списательи у наше книжество за нашъ србскій єзикъ увели; *кога* се и садъ іоштъ мложина наши книжевника и списателя држи; за *кои* се обште мнѣніє нашега книге купуюћегъ и читаюћегъ света и данасъ іоштъ снажно изражава; за *кои* и обште уверенѣ (,да мы Срби съ нашимъ писмомъ не треба одъ црквенославенскогъ писма као такоће своги и одвећъ потребногъ за наше книжество блага безмерно да се удалимо,) силно воює; и *кои* є и овоземальско выс. Правительство, безъ сумнѣ имавши у виду обште мнѣніє и уверенѣ и потребу поредка у явнымъ писмоводнымъ пословима, [illegible]

[redacted]

поне онолико, ако не и выше, быти задовольна, колико се задоволява са правописима велики европейски народа, кои одъ млоги столѣтія имаю и своя учена друштва, и велика училишта, и безбройна па и исполинска средства за свою просвету и своє єзикословно изображенѣ, и кои су стекли онако велико књижевно благо.

На основу признаногъ и постоєћегъ правописа осниваюћи своя правописна правила найвише є желило Друштво правописнымъ препиркама разстроєне и онако слабогъ нашегъ књижества силе опетъ сложити и споити, а уєдно уведенымъ безъ свакогъ за єзикъ уштрба олакшицама поводъ дати, да се овай нѣговъ преображеня покушай у сталный правописный створъ произведе и тако вопросъ о нашемъ правопису єдномъ пожелателно разрѣши.

Друштво мисли, да є кодъ насъ већъ доста было правописногъ *на свою руку* новаченя и свакоякогъ самовольства, све на не малу штету нашега књижества. Друштво є уверено, да се и у правописномъ ображаваню само путемъ науке и путемъ доказа и увереня може напредовати, и пре свега путемъ утишаны а не у найвећемъ степену распалѣны страстій.

Сергіє Николићъ,
овогод. Секретаръ Друштва.

ПРАКТИЧНА ПРАВИЛА СРБСКОГЪ ПРАВОПИСА.

Наша *азбука* има 35 писмена. Та су: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, ы, ѣ, є, ю, я, ѣ, ѣ, ц, ъ, ь.

I.

і, ы, іи, ыи.

1. — Писмо *і* пише се, мѣсто *и*, предъ свима гласнымъ писменима, правилно предъ *и, о, є, ю, я*; на пр. суд*іи*, гал*іи*, богослов*іи*, богат*іи*, неч*іи*; п*іо*, б*іо*, уч*іо*, вид*іо*, паз*іо*, ньіовъ; н*іє*, в*іє*, свач*іє*, слом*іє*нъ, спасен*іє*; ш*ію*, св*ію*, лин*ію*, в*ію*гати; зм*ія*, суд*ія*, ран*ія*, пр*ія*ти, з*ія*ти, п*ія*ница и т. д.

Онде, где се гласъ *и* испредъ *о* сливено чує, писмо *і*, кое се мѣсто *и* пише, чини съ *о* двогласникъ *іо*, као на пр. у рѣчима: *іо*штъ, *іо*й, *іо*ва, мо*іо*й, сво*іо*мъ, прода*іо*мъ, изда*іо*мъ, и т. д.

У сложенымъ рѣчима съ предлогомъ *при*, у овомъ се *и* испредъ *о* и други гласника не замѣ-

[redacted]

ность, былѣ, испытъ, любопытльивъ, найвыше, вышество и т. д.

3. Съ *ій* пишу се одъ сваке врсте цѣла *прилагателна* имена мужкога рода у именителномъ падежу единственогъ числа после *г*, *ж*, *к*, *х*, *ћ*, *ђ*, *ш*, *ч*, *ль*, и *нь*, на пр. бла*гій*, стро*гій*, дру*гій*; свѣ*жій*, ни*жій*, у*жій*; *якій*, висо*кій*, не*кій*, сва*кій*, толи*кій*, двострукій, робс*кій*, србс*кій*, пѣшач*кій*: ти*хій*; вру*ћій*, жу*ћій*, ве*ћій*, тре*ћій*, пишу*ћій*, еду*ћій*, умиру*ћій*, плачу*ћій*; ту*ђій*, мла*ђій*, сла*ђій*; ло*шій*, лак*шій*, мек*шій*, быв*шій*, зе*чій*. *ячій*; шуп*льій*, див*льій*, жив*льій*; сред*ньій*, бад*ньій*, дол*ньій*, есе*ньій*, садаш*ньій*, годиш*ньій* и т. д.

Окромъ тога съ *ій* пишу се у родителномъ падежу множественогъ числа сва она *суштествителна* имена, коя овде излазе на гласъ *и*: на пр. рѣчь: род. множ. рѣч*ій*; стварь: р. м. ствар*ій*, страсть р. м. страст*ій*, редкость: р. м. редкост*ій*, кћи: р. м. кћер*ій*, врста р. м. врст*ій*, лађа: р. м. лађ*ій*, црква: р. м. црк*ій*, мисао, р. м. мисл*ій*, мѣсецъ: р. м. мѣсец*ій*, путъ р. м. пут*ій*, црвъ: р. м. црв*ій*, люди р. м. люд*ій*.

И *онъ*, *а*, *о*, у родителномъ и винителномъ падежу множ. числа у скраћеномъ виду пише се: *ій* (као што се пише и *іой*, *в*), на пр. ако *ій* (ньи) нестане, доведи *ій* (ньи) овамо.

Найпосле се и глаголи, кои у сад. времену излазе, предъ коренымъ *і*, на *емъ*, у накл. заповѣдателномъ пишу на краю са ій, на пр. п*ій*, б*ій*, ш*ій*, кр*ій*, в*ій*, л*ій*, и т. д. па тако и поп*ій*, исп*ій*; уб*ій*, поб*ій*; сашій, прош*ій*, сакр*ій* и т. д. По томе и уб*ій*ство и т. д,

4. Съ *ый* пишу се у именителномъ падежу є. ч. свакогъ реда *прилагателна* имена после *б*, *в*, *д*, *з*, *м*, *н*, *п*, *р*, *с*, *т*; на пр. сла*бый*, двогу*бый*; пра*еый*, здра*вый*, пр*вый*, тако*вый*, нѣго*вый*, о*вый*; мла*дый*, тврд*ый*, бр*зый*; ма*лый*, весе*лый*, наг*лый*; ро*мый*, види*мый*, са*мый*, ос*мый*; ум*ный*, слав*ный*, нѣ*ный*, о*ный*, *лѣпый*, ту*пый*; му*дрый*; вто*рый*; бо*сый*, ку*сый*; све*тый*, пу*стый*; пе*тый*, двадесе*тый*, и т. д.

5. Сва ова прилагателна имена (3. 4.) мужкога рода, па писала се она у именит. падежу є. ч. съ *ій* или съ *ый*, пишу се у именителномъ падежу множ. числа съ *и*, на пр. и. м. драг*и* спомени, як*и* стубови, туђ*и* люди, вѣрн*и* войници, први изданци, сам*и* момци, бывш*и* писари, пишуђ*и* ученици, ман*ьи* растови, шупльи грмови, мокр*и* зидови, лют*и* разбойници и т. д. Но ова иста прилагателна имена, па была она буди коега рода, пишу се у родител. падежу множ. числа съ *и* ако у именител. падежу єдинст. числа за мужкій родъ имаю *ій*, а съ *ы*, ако онде имаю *ый*; дакле: и. є. драг*ій*, р. м. драг*и* (спомена), и. є. млакій: р. м. млак*и* (врела), и. є. дишуђ*ій* р. м. дишуђ*и* (тварій), и. є. крвавый: р. м. крава*ы* (глава), и. є. зрел*ый*: р. м. зрелы (ягода), и. є. скуп*ый*, р. м. скуп*ы* (овнова, оваца, яганяца) и т. д. Па тако се те рѣчи после или съ *и* или съ *ы* пишу и у падежима дателномъ, творителномъ и сказателномъ множ. числа: на пр. дубок*и*мъ, дубок*и*ма; вичуђ*и*мъ,

[redacted]

предъ *у* и предъ *а* слива, дакле *в* мѣсто *іе*, *ю* мѣсто *іу*, и *я* мѣсто *іа*; на пр. *в*, *в*стъ, *в*ръ, *в*данъ, *в*ло, *в*дрина, по*в*сти, у*в*дначити, сво*в*, дво*в*, я*в*, ні*в*, спо*в*нъ, устро*в*нъ, бде*н*і*в*; *ю*, *ю*гъ, *ю*че, *ю*не, *ю*тро, *ю*накъ; пі*ю*, бі*ю*; тру*ю*, тво*ю*, сві*ю*, рані*ю*; *я*, *я*дъ, *я*ра, *я*ма, уда*я*, за*я*мъ, вар*я*ча, сові*я*ча, изда*я*, ста*я*, об*я*въ, пі*я*нъ, с*я*нъ, ба*я*ти, свако*я*кій, змі*я*, гу*я*, сво*я*.

2. Осимъ тога писмена *я* и *ю* пишу се и онде, где се *л* и *н* предъ гласомъ *а* и *у* умекшано изговара, дакле после *л*, и *н* мѣсто *ьа* и *ьу*; на пр. *ля*га, во*ля*, бо'*ля*, зем*ля*, пра*ля*, же*ля*, се*ля*къ, грк*ля*нъ, домиш*ля*нъ, ка*ля*въ, уми*ля*тъ, де*ля*ти, ставляти, ку*ля*ти; му*ня*, кло*ня*, теж*ня*, штед*ня*, смет*ня*, бад*ня*къ, дим*ня*къ, ку*ня*ти, са*ня*ти, роми*ня*ти; *лю*тъ, *лю*ска, к*лю*чъ, шл*ю*накъ, *клю*вати, *ню*, да*ню*, *ню*шка, ко*ню*шница.

III.

ѣ. — Ово се писмо пише:

1. Где се годъ *л* и *н* предъ *е* умекшано изговара, дакле после *л* и *н* мѣсто *ье*; на пр. у*лѣ*, зе*лѣ*, бы*лѣ*, по*лѣ*, ко*лѣ*, ро*бѣ*, сно*плѣ*, бо*лѣ*, скуп*лѣ*, к*лѣ*тъ; ж*лѣ*бъ, с*лѣ*дство, здрав*лѣ*, па*лѣ*нъ, ук*лѣ*штенъ, ши*лѣ*мъ, рам*лѣ*мъ; г*нѣ*въ, *нѣ*говъ, *инѣ*, яг*нѣ*, тру*нѣ*, зна*нѣ*, ста*нѣ*, има*нѣ*, ора*нѣ*, гуђе*нѣ*, ра*нѣ*ница, оже*нѣ*нъ.

2. После други сугласника у корену и на краю рѣчій, где се сливеный гласъ одъ *и* и *е* чує, мѣсто писмена *в* или *іе*; на пр. успѣхъ, утѣха, цѣль, дѣйство, благодѣй, вѣдомство, вѣно; међулужѣ, оружѣ, гложѣ, уздарѣ, перѣ, борѣ, међуречѣ, наличѣ, класѣ, подушѣ и т. д.

й. — Ово се полугласно писмо, осимъ съ *і* и *ы* као *ій* и *ый* (I. 3. 4.), пише іоштъ после *а*, *я*, *е*, *о*, *у*, *ю*, *ѣ*, где се *и* съ овымъ гласовима сливено изговара; на п. т*ай*, ов*ай*, зм*ай*, р*ай*, залог*ай*, д*ай*, чув*ай*, г*ай*де, т*ай*на, н*ай*болѣ, пон*ай*ближе; *ей*, кл*ей*, гр*ей*, см*ей*; р*ой*, б*ой*, тв*ой*, зн*ой*, разб*ой*, од*ой*че, св*ой*та, материн*ой*, нѣгов*ой*; р*уй*, сн*уй*, к*уй*на; с*яй*, *яй*це, гутл*яй*; кл*юй*; д*ѣй*ство, злод*ѣй* и т. д.

V.

Одъ сугласника писмо *х* пише се:

а) У страннымъ рѣчима, где се нѣговъ гласъ чує, на пр. ар*х*ива, анар*х*ія, ар*х*іерей, епо*х*а, монар*х*ія, паро*х*ія, *х*арактеръ (и карактеръ), *х*емія *х*ирургія, *х*роника, *х*оръ, *х*ристіянство, *х*аосъ, Хіосъ; Хайти, Холландія, Хамбургъ, Холштайнъ, Ба*х*ъ, Хуссъ, Ма*х*мудъ, и т. д. и

б) у овымъ рѣчма: ду*х*ъ, возду*х*ъ, о*х*ота, по*х*ота, слу*х*ъ, с*х*оданъ, *х*ула, *х*рамъ, успѣ*х*ъ, утѣ*х*а, по*х*вала, *х*одъ, рас*х*одъ, *х*тети, ти*х*о, и у другимъ подобнымъ, обично изъ старославенскогъ єзика узетымъ рѣчима, кое се не могу згодно посрбити, т. є. у коима се *х* не може ни испустити ни другимъ гласомъ, као што є *в*, *г*, *к*, *ф*, *й*, замѣнити.

VI.

Писмо *з* у предлозима *изъ*, *разъ* и *узъ* не мѣня

[redacted]

изсукати, изцедити; ра*зб*ой, ра*зв*алити, ра*зг*онъ, ра*зд*оръ, ра*зж*алити се, ра*зл*огъ, ра*зм*етати, ра*зн*ети, ра*зр*окъ, ра*зс*адъ, ра*зц*вѣтати се; у*зб*ити, у*зв*еденъ, у*зг*редно, у*зд*ужъ, у*зр*окъ и т. д.

Предъ *к*, *п*, *т*, *х*, *ш* у овымъ предлозима *з* се замѣнює писменомъ *с*, и тако се пише: и*сп*ытъ, и*сп*овѣдь, и*ст*окъ, и*ст*олковати, и*сх*одъ, и*сш*арати, ра*ск*идъ, ра*ск*оракъ, ра*сп*исъ, ра*сх*одъ, ра*сш*ирити, у*ск*олебати се, у*сп*равити, у*ст*раяти, у*сх*итити и т. д.

У предлогу пакъ *безъ* ово се *з* нигди не замѣнює писменомъ *с*.

VII.

с у предлогу *съ*, пише се правилно безъ премѣне, на пр. *съ и*вицомъ, *съ в*цанѣмъ, *съ у*логомъ, *съ* братомъ, *съ д*рагимъ, *съ л*иваде, *съ лъ*игавымъ, *съ л*юдма, *съ н*огомъ, *съ нъ*иве, *съ нъ*имъ, *съ нъ*омъ, *съ нѣ*говымъ, *съ ню*шкомъ, *съ р*ульомъ, и т. д.

И у сложенымъ рѣчима правилно остає у овой частици писмо *с* неизмѣнѣно, изузевши неколико оваковы рѣчій, у коима се предъ *б* и *г*, мѣсто *с*, пише *з*, на пр. *зб*огъ, *зб*ыля, *зб*ыти се, *зб*оръ, *зг*рада, *зг*ода, *зг*еба, *зг*лавакъ, *зг*лобъ, *зб*ѣгъ.

VIII.

р. — Ово писмо гдегодъ само собомъ или съ другимъ сугласницима, безъ помоћи самогласника, слогъ или рѣчь чини, онде оно не прима ни предъ себе, ни после себе никакво самогласно писмо, и

по томе се србски уредно пише: врхъ или врь, брзъ, вргъ, тргъ, жврвкъ, крвь, мркъ, кртъ, тврдъ, ртъ, смрть, црвъ, брдо, врло, грло, дрво, жрвань, зрневлѣ, гр'оце, прстенъ, рѣа, ркати, кр'ати, брзина, грнчарскій, државникъ, првенацъ, четвртый, и т. д.

IX.

ъ —, безгласно писмо, пише се само на краю рѣчій после сугласника, осимъ оны, у коима га онде ь исключава (X.), на пр. Петаръ, Душанъ, Тимокъ, свѣтъ, царъ, кнезъ, войникъ, отацъ, градъ, дворъ, ованъ, єзикъ, умъ, говоръ, творъ, растъ, постъ, миръ, гласъ, разуманъ, силанъ, нашъ, нѣговъ, самъ, данасъ, истогъ, другогъ, кадъ, часъ по часъ, паметномъ главомъ, наглогъ човека, оногъ истогъ дана, єданъ, шестъ, пишемъ, зебемъ и т. д.

X.

Писмо ь, такође безгласно, пише се:

1. На краю суштествителны имена женскога рода у именителномъ падежу един. числа, коя се ту свршую са сугласникомъ на пр. паметь, помоћь, рѣчь, милость, напасть, сласть, власть, наравь, крвь, капь, благодать, свѣтлость, светость, варошь, лажь, стварь, масть, любавь, матерь, пустошь, сувадь, зелень, равань, челядь, сирочадь, дивлячь и т. д.

[redacted]

ньіовъ, сти*ньіо*, *ньинъ*, *ньива*, ко*ньи*, к*ньига*, са*мьивъ*, та*ньити*, ска*ньивати* се, бу*льіо*, жу*льіо*, бо*льій*, ша*льивъ*, ко*льиво*, под*льика*, гл*ьива*, бо*льомъ*, ру*льомъ*, кло*ньомъ*, ма*ньомъ*, рад*ньомъ*, зим*ньій*, негдаш*ньій*, все*ньій*, тамош*ньій*, ючерашньій и т. д.

XI.

Где се гласови, за кое су одређени сугласници, у преображаваню рѣчій не претвараю сасвимъ у друге гласове, него они исти само што манѣ или выше оштріи и тврђи зато бываю, што долазе предъ нове оштре или тврде гласове, онде не треба писмена, коя су ій у ньиной првобытности представляли, другима замѣньивати, и по томе валя писати, на пр. Срб*ъ*: срб*ски*, а не срп*ски*; люб*авь*: люб*кій*, а не лю*пкій*, враб*ацъ*: враб*ци*, а не вра*пци*; Шаб*ацъ*: Шаб*ца*, а не Шапца; слад*акъ*: слад*кій*, а не слатк*ій*; град*ъ*: град*скій*, а не гра*цкій*, Шид*ъ*: шид*скій*, а не ши*цкій*; люд*и*: люд*скій*, а не лю*цкій*; те*жакъ*: те*жкій*, а не те*шкій*; у*занъ*: у*зкій*, а не у*скій*; мр*закъ*: мр*зкій*, а не мр*скій*; бра*тъ*: бра*тскій*, а не бра*цкій* и т. д.

Ни у предлозима *объ*, *одъ*, *надъ*, *предъ* не замѣнюе се *д* ни у каквомъ случаю писменомъ *т*; и тако се пише и: о*б*колити, а не о*п*колити; о*б*теђи, а не о*п*теђи; од*п*исати, а не от*п*исати; од*к*упити, а не от*к*упити; над*п*исъ, а не на*т*писъ; под*к*упити, а не пот*к*упити, под*с*кочити, а не пот*с*кочити и т. д.

Иђи иште от*и*ђи, от*и*шао, а не од*и*ђи, од*и*шао.

О предлозима *изъ*, *разъ* и *узъ* види правило VI.

XII.

Где се пакъ едни гласови, кадъ се рѣчи буди како мѣняю и преображаваю, сасвимъ у друге гла-

сове претвараю, онде се за ове нове гласове у истымъ рѣчима друга и писмена, коя су у азбуки за ньи одређена, пишу; на пр. прионути, прианяти; давмъ, даю; мой, мов; бикъ, биче; братъ, браћа; болестанъ, болешльивъ; благъ, блажіи; врагъ, врази, вражe; врста, вршнякъ; гроздъ, грожђе; грданъ, грђій; бѣлый, бѣлый; танакъ, таный; горко, горчина; диго, диже, дизати; другъ, друже; женити, женидба; жутъ, жуђій; зракъ, зрачакъ, зраци; кнезъ, кнежевъ; када, каца, качара; ладъ, лађенъ; листъ, лишће; радость, радошћу; леђи, лего, леже; лонацъ, лончићъ; метати, међемъ; мозакъ, мозга; мува, мушица, уво, уши; тама, тавница; носъ, ноздрва; нога, нози; никадъ, нигда; опростити, опроштай; просити, прошня; овца, овчіи; око, очи; тихій, тишина; пити, пиће; послати, пошлѣмъ; писати, пишемъ; пустъ, пустити, одпуштенъ; рећи, реко, рече; рогъ, рози, рожанъ; рука, руци; тресемъ, трешня; якъ, ячій; юнакъ, юнаци, юнаштво; другъ, друже, друштво; чврстъ, чвршћій, и т. д.

Изъ овы примѣра види се, кои се гласови и како се они претвараю у друге гласове. Особито се дознае, где и кадъ прелази *д* у *ђ*; *г* у *з*, а *з* у *ж*; *к* у *г*, *ћ*, *ц*, и *ч*; *л* у *ль*; *м* у *в*; *н* у *нь*; *с* у *ш*; *т*, у *д* и *ћ*; *х* у *с* и *ш*, и кадъ се *х* замѣнює съ писменомъ *в* или *й*, онда ово у *ш*; *ц* у *ч* и т. д.

[redacted]

не тица; радо*сть*, а не радосъ; чо*в*екъ, а не чоекъ; су*д*ци, а не суци; госпо*д*ство, а не госпоство; бо*гат*ство, а не бо*т*аство; как*в*ый или как*о*вый, и как*во* или как*о*во, а не какій и како; бо*л*на, а не бона; све*т*ци, а не свеци; о*т*ца, а не оца: дуб*ль*ина, а не дубина; час*т*на, а не часна; без*д*на, а не безна; ус*т*мено а не усмено; ка*д*што, а не кашто; ка*о* онъ а не ка онъ, и т. д. — Изузима се: мастанъ, масна, масно; нарасла, ло; нужный, *а*, *о*, и іоштъ неке овымъ подобне рѣчи.

Два еднако гласећа сугласна писмена правилно нестое удесно едно до другога, и зато се обично само по едно одъ њи на едномъ мѣсту пише, а друго се изоставля, или се кадшто између њи еданъ самогласникъ меће, на пр. о*д*увати м. оддувати; о*д*ати, м. оддати; о*д*анути, м. оддануги; о*д*ѣлити, м. оддѣлити; о*д*адрети, м. оддрети; ра*зз*нати, м. раззнати; безазленъ и т.д. По овоме пише се и: уче*н*ый, а, о; писме*н*ый, а, о; после*н*ый, а, о; чуве*н*ый, а, о, и т. п. — Изузима се н. п. бе*зз*аконо, бе*зз*лобно, стра*нн*а за разлику одъ страна и т. д.

XIV.

Велика писмена: А, Б, В, Г, и пр. пишу се:

а) У почетку саставка и после точке (.) предъ свакимъ новымъ слогомъ или періодомъ, н. пр.

*П*оредакъ е душа у свакомъ послу. *Б*езъ поредка нема нигде напредка; еръ непоредакъ и оно разорава, што си трудомъ приновіо. *У*чи се дакле поредку, и држи га се у свему и безъ престанка!

б) *У* почетку свакога стиха:

У срца дубльину ће людій
*П*ронићи єданъ текъ Богъ,
А човекъ по делима суди
*Ч*овека доброгъ и злогъ.

в) После вопросителне (?) и удивителне (!), кадъ се овымъ знацима, као точкомъ (.), слогъ или смисао заключава, на пр.

„Шта то читашъ?“ Данашнѣ Новине. „Како є, Бога ти, садъ у Паризу?“ Засадъ мирно. „Чудны людій!“ Е, то имъ є у крви.

г. После мале или две точке (:), кадъ слѣдую подпуни наводи, н. пр.

Великій Петаръ говораше Руссима, показуюћи на иностранце: „Погледайте на њи, па се старайте, да се съ њима упоредите, и после, ако узможете, да ій и превазиђете.“ — Іоштъ онда самъ я говоріо: „Држимо се правде и слоге!“

д) Далѣ пишу се великимъ писменима сва имена собствена свакояка одређена: лица, земаля, краєва, мѣста, санова, достоинства, властій, народа, вѣрезакона, наука, па и наслови књига и т. д.

[redacted]

епископъ *Б*еоградскій, *Е*пископъ *Ш*абачкій, *П*редставникъ *К*няжескій, *П*редсѣдатель *С*овѣта *К*няжества *С*рбіе, *П*опечитель *Ф*инансіе *К. С.*, *Н*ачалникъ *О*кружія *Б*еоградскогъ, *П*олковникъ и *К*авалиръ, *С*удъ *О*кружія *В*алѣвскогъ; *Л*ицеумъ *С*рбскій у Београду, *А*кадемія Н, *М*узеумъ Н; *С*рби, *Р*усси, *Т*урци; *Е*нглезъ, *Г*ркъ; *Х*ристіянство, *В*ѣра *П*равославна, *Х*ристіянинъ, *П*ротестантъ! *М*орална *Ф*илософія, *Л*огика, *Л*атинска *Г*раматика, *Д*ситеєве *Б*асне, и т. д.

е) Имена празника, мѣсецій, дана' на пр *У*скрсъ, *С*пасовъ-данъ, *Д*екемврій, *М*ай и т. д.

Истиный Богъ свагда се и у свакомъ изразу пише съ великимъ писменомъ. —

Но ако коя одъ више наведены собствены имена и рѣчій не означава управо за себе одѣленый и опредѣленый предметъ, онда се она пише съ малымъ писменомъ, на пр. млого е было царева и кралѣва, али мало велики; ту е было владика и савѣтника и судія доста; безъ уредны судова зло по народу и т. д.

Тако и сва прилагателна, одъ овы исты рѣчій, наслова и имена произведена, пишу се иначе у слогу и ако се не односе на собствену или опредѣлѣну власть и т. п. съ малымъ писменима, на пр. американскій редъ, србскій говоръ, мачванскій сиръ, дунавска риба, београдска роба, царска рѣчь, окружна власть, судейска пресуда, христіянска любавь, и т. д.

СЛОВО

НА ПРАЗДНИКЪ СВЕТЫ АПОСТОЛА, ПЕТРА И ПАВЛА,

говорено у београдской цркви Архимандритомъ Гавриломъ Поповићемъ, Друштва Срб. Словесности редовнымъ членомъ.

За свако велико и тежко дело бираю се люди, кои ће га извршити. Божія премудрость, Исусъ Христосъ ніе тако поступіо, кадъ є хтео свою цркву основати, у кою ће сви народи ући. Онъ непозва ни старешине народа, ни отмѣне богатствомъ, ни учене оногъ доба мужеве, да буду нѣгови ученици. Учитель божіе истине оставіо є мудраце на миру. Онъ є волео предати Евангеліе людма, кои имаю срце просто, умъ незанешенъ. Самъ є рекао, да ніе саветно сипати сладко вино у старе мешине; єръ кадъ почне вино врити, рас-

[redacted]

вника Павла, и ньи наменює, да цркву нѣгову утврде и науку нѣгову пронесу до на край света.

Люди бы, по своіой памети судећи, рекли: како то може быти? Та, заръ се ніе Петаръ трипутъ одрекао Христа? Заръ ніе Павле люто гоніо и у тавницу бацао оне, кои су се усудили у Христа веровати?

Истина, Петаръ се одрекао Христа; Павле е гоніо прве Христіяне; али, чимъ е Христосъ после воскресенія рекао Петру: Петре! любишъ ли ме? Паси стадо мое; и Павлу: Павле, Павле! што ме гонишъ? Заръ невидишъ да си шутъ и да ниси пристао борити се съ рогатымъ: — одъ тога часа посташе обоица сасвимъ други люди. И срцемъ и душомъ были су Христови. Ни опомена, ни претня, ни тавница, ни окови, ни бой, ни смрть неможе ій више одцепити одъ Христа. Никакавъ трудъ, никаква опасность ніе была у станю застрашити ій, да у ревности своіой мало попусте. Они су овако мыслили: „Богъ е послао единца своръ на землю, да као учитель позове све люде у царство небесно. Овай единацъ божіи непоказа на себи людске слабости, и волео е умрети, него оставити недовршено оно дѣло, кое му е отацъ небесный препоручіо. Тай истый единацъ божіи избрао е насъ, као што е Богъ нѣга избрао. Онъ е быо божіи посланикъ, а мы смо нѣгови посланици. Одъ данасъ е нѣгово дѣло наше дѣло. Све, што е онъ нама о Богу одкріо, дужни смо мы свету обявити. Онъ, Господъ и Владика нашъ, нехте изневерити свое учительско и пастирско званіе, него му оста веранъ и подъ трновымъ венцемъ, и на крсту. Па заръ да мы умукнемо гласомъ, кадъ животъ нашъ у опасности видимо, и да сакріемо одъ света оне истине, кое е онъ съ неба донео? И кадъ е онъ,

као божіи сынъ животъ свой жертвовао за спасеніе людско; како бы се мы смели нѣжити и штедити себе одъ труда, одъ мука, одъ смрти?“

Овако су мыслила два вр'овна Апостола, два главна стубца цркве Христове, Петаръ и Павле, и осташе постояни у ревности своіой, догодъ нису плодну и благодатну дѣятелность свою завршили мученичкомъ смрћу.

Па, заръ є нестало вере у Исуса, пошто є Петаръ на крстъ распетъ быо? Или, заръ се сасвимъ изгладіо споменъ о распетомъ Исусу, кога є Павле проповедао, — пошто є Павлу глава одсечена была?

Но — уместо лакогъ одговора на ово пытанѣ, болѣ є за насъ, Благочестиви Слушательи, да се помолимо Творцу: некъ одржи, порасти и умножи у нама веру, кою су свети Апостоли проповедали; некъ побуди у нама волю, быти полезнима, као што су свети Апостоли одъ ползе были и, некъ насъ умудри примеромъ ньіовымъ, кои су дужность свою до последнѣгъ часа найсовѣстніе испунили, како бы, ньима подражаваюћи, показали се достойни членови цркве, кою є Спаситель нашъ смрћу своіомъ одкупіо и усвоіо, и кою су свети Апостоли и Мученицы крвлю своіомъ оросили.

[redacted]

ЛАЖЬ ПО НУЖДИ.

Изъ Чоке-а

посрбіо Архимандритъ Гаврилъ Поповићъ.

Само онай може съ надеждомъ у небо погледати, кои има чисто срце. Хитростъ и лукавство неводе къ правой срећи. Поштена душа треба да се даде познати не само речма, него и деломъ.

Мудрость небави се сплеткама. Чиста добродѣтель нема на себи пега ћудльивости. Али и мудрость и добродѣтель требуе одъ насъ, да пазимо на себе и кадъ говоримо, и кадъ ћутимо. Любимо Бога своимъ душомъ као и себе саме.

Ко Бога искрено люби, тай неће тако лако у грехъ пасти. И, было да што радо има, или што нетрпи; было да говори или ћути, онъ ће свагда засведочити, да люби Бога.

„И овай е съ ньимъ было“, тако рече служкиня, указуући прстомъ на исусовогъ ученика, кои сећаше кодъ огньишта у дому првосвештеника. У то време было е Христосъ у рукама свои непріятеля. Смрть му е была предъ очима. Но ни они,

кои узъ нѣга пристали биѧ'у, нису имали другомъ чему надати се. „И овай є съ ньимъ быо“, продерасе служкиня; но Петаръ, пунъ стра одпира се па каже: „я га и непознаємъ.“

Є ли лепо было одъ Петра, што се одрекао свога учителя, кадъ є животъ свой у опасности видіо? Єл' то было на своимъ месту рѣи: я га и непознаємъ? — Може быти, свакій ће рѣи, кои за ове петрове речи зна, да ніє добро учиніо. Може быти рѣиће: да самъ я на нѣговомъ месту быо, не бы се никадъ Спасителя могъ одрекао. —

Но, наћиће се заръ и таковы, кои ће у себи помислити: А да шта є друго знао чинити? Заръ ніє могао читати съ лица судія исусовы, шта учителя нѣговогъ чека? Заръ му є тежко было погодити, како ће Исусъ проћи, кадъ є видіо, да є гомила ускиптила противъ нѣга? — Па и да се оддао, да є казао чіи є, заръ бы тимъ помогао Исусу и спасао га? Ніє ли было прече гледати, како ће самъ читаву главу изнети? Заръ ніє у оваквой нужди лажь заступила свету дужность себехраненя? И заръ му веће и само благоразуміє ніє налагало, да у єдномъ тренутку истину изневери?

Овако ће некій и некій помислити, кадъ представи себи, да є онъ на петровомъ месту быо. Онъ ће то само за себе рѣи па у себи и задржати.

[redacted]

Кои є тай отацъ, кои ће оставити дете своє онда, кадъ є оно у очевидной опасности? Коя є то мати, коя ће у опасномъ часу напустити плодъ утробе своє, само да свой собственый животъ спасе? Права нѣжность заборавля на себе у таквомъ случаю и сву свою бригу обраћа на предметъ, кои є ньой више свега міо. Петаръ є осећао, да ніє вратіо заямъ любави христовой. Зато є брже болѣ и изишао изъ куйне и горко плакао. Онъ є осећао, не само да ніє любавь свою засведочіо, него да ни правичанъ ніє было. Єръ овде ніє се на то ишло, како ће онъ спасти животъ, было свой, было исусовъ; него се на то ишло, да покаже, да уважава ону истину, кою є учитель нѣговъ и предъ разяренымъ судіяма своимъ неустрашимо проповедао! — На то се ишло, да бы супротъ оны лажльивы сведока стали други истинни сведоци, кои ће смело рећи: Да, да, овай Исусъ правый є Месія; онъ є Христосъ, истиный Спаситель света! — На то се ишло, да се орабре и ободре сви они, кои у нѣга верую; да се цео народъ увери, да ученици исусови раде у нѣговомъ духу и, да су потоме готови жертвовати за проповедь светогъ Евангелія све па и самый животъ.

Но Петаръ ако и єсть было уверенъ, да є наука исусова истинита и да є у станю грешнике на путъ спасенія извести; опетъ зато ніє имао срца жертвовати се за ню. Ніє было толико одважанъ, да животомъ потврди веру свою. Онъ є то добро знао и осећао, зато є и изишао изъ куйне и горко плакао.

Заръ ніє побієна цена Исусу у очима нѣговы непріятеля тимъ, што га у тако страшно доба сви ученици нѣгови оставише, несмевши казати, да су нѣгови? Како ће онай задобити за свою науку ю-

дейскій народъ и све остале люде, кои ни саме своє искрене другове, своє ученике ніє у толикой мери задобіо, да су баръ у овако страшномъ часу одушевлѣни за нѣга? — На све ово ніє Петаръ помишляо у оной забуни. Нѣга є было после стидъ. Онъ є горке сузе каяня проліо, али доцне.

Но Петаръ се одрекао Христа само за онай часъ, само у првомъ страу. — А колико ій има данасъ и ученика и ученица тогъ божественогъ учителя, Исуса, кои га се одричу! Петаръ є показао велико своєлюбіє при одрицаню, али є то баремъ было предъ малымъ числомъ, у куйни, предъ служкиньомъ и момцима; но ови данашньи чине то на очигледъ целомъ свету, и то не у страу, него башъ ладнокрвно, башъ съ умишлѣномъ намеромъ!

Исуса нема међу нама у телу човечіємъ: алъ є съ нама духъ нѣговъ, кои у науци нѣговой живи. Слѣдователно, коигодъ ратує противъ добродѣтельи, противь правде и истине, кою є онъ проповедао, тай се тимъ самымъ и нѣга одриче. — У данашня времена светъ є врло оладніо спрамъ христове науке. Любавь она, коіомь Бога любимо, врло є млака постала. Одтуда долази, да люди еванѣелске заповеди удешаваю прама своимъ обстоятелствама. Неживе, нити мысле, нитъ раде онако, као што света вера прописує. Они немере себе, свой животъ, своє поступке съ веромъ; алъ они

како смо покварени, како ли смо изврнули образъ христіянскогъ мишлѣня. На примеръ: „Незна нужда, шта е законъ.“ „Нужда законъ меня.“ А то ће толико рећи, као да у известнымъ обстоятелствама и оно, што е по себи хулно, може быти похвално; као да и оно, што е по себи црно, може быти белѣ одъ снега. Па да бы светъ, то есть люди ову свою философію, састоећу се изъ праве лажи и неправде оправдали, кажу: Е, па то е лажь по нужди.

Кадъ у себе заблену̑тый лицемеръ тражи кодъ други чести и уваженія, и то све помоћу неки кићены речій, неки чудноваты сугреба и кланясаня; кадъ велимъ, тражи оно, што незаслужуе, и кадъ се продае за незнамъ каквогъ, а овамо е чистъ одъ сваке собствене унутрашнѣ вредности, то онъ онда овако одприлике мысли: я знамъ, да е мое поступанѣ притворно, алъ неможе се другчіе: Благоразуміе каже ми, да тако треба. Има людій, кои се одераше радећи, али ћуте о себи; а светъ ій неузима ни на умъ. Ніе тамо амо, людма е мило, кадъ ій варашъ и за носъ вучешъ. Па кадъ се тако радо подаю, што ій не бы варао и обманьивао. То е лажь по нужди. Она мени иде у рачунъ. А што е съ моіомъ ползомъ скопчано, вальда е и дозволѣно.

Кадъ младъ човекъ, новайлія, кога савремена развратность іоштъ ніе окужила; кои се іоштъ ніе удаліо одъ правила добродѣтельи, нити е благочестива осећаня изъ срца свогъ прогнао; — кадъ велимъ овакавъ човекъ случайно западне у неваляло дружтво, гди ће чути, како се безобзирце каля честь и добро име оны лица, коя онъ добро познае; гди ће чути, како се овомъ или ономъ имена издеваю, какви се страшни пороци овомъ или ономъ пришиваю, какви се покори на овогъ или оногъ изно-

се и то све онако напразно, текъ по чувеню, по пустомъ домишляню; — па кадъ и онъ самъ изъ неке тобожъ учтивости спрамъ дружине пристане узъ ньи, съ подсмевачима се подсмева, съ ругательима се руга, съ опадницима опада, съ клеветницима клевеће; кадъ се осмейкує на онакве речи, одъ кои бы се добродѣтель стидила, кадъ не пристойну шалу плѣсканѣмъ или маханѣмъ главе одобрава и похвалює, и кадъ се найпосле одда піянству, раскошству, блуду, само да угоди браћи, да га не бы измеяли и рекли, баяги онъ се прави поштеніи и больій одъ ньи, онда онъ одприлике овако себе правда и извинява: Ко ми може за зло примити, што самь се съ друговима моима изедначіо. Некаже ли благоразуміє: ко є запао међу вуке, некъ урличе съ ньима заедно. Та я мрзимъ у срцу на све ово, што радимъ. Я се гадимъ и гнушавамъ одъ тако безчестногъ живота. Душа моя ненавиди све те мрзке и гнусне страсти, — али я самь све то чиніо по нужди.

Кадь другій, кои одъ своє савести зазире и неће да вређа єзикомъ туће добро име, нити хули на другогъ збогъ владаня, нити га осуђує збогъ худе нарави, кадъ, велимъ, овакавъ нѣжне савести човекъ самъ радо вара и обманює друге люде, особито кадъ што продає; кадъ лажльивомъ меромъ мери, кадъ лошу стварь продає подъ добру, кадъ одъ свои дужника прекомерну лихву изискує, па

ви; или, кадъ га видимо, да изъ гнусне себичности преузноси срамне и неправедне поступке многоможны лица, и чрезъ то ій у ньіовомъ невалялству іоштъ већма утврђує. Или, кадъ изъ човекоугодія таи истину и несме съ ньомъ на среду ни предъ другомъ и пріятелѣмъ, онда онъ овако у себи мисли: Дугачке су руке у велможа; лако могу досадити. Па што бы се я жертвовао. Заштъ да мећемъ срећу мою на коцку? Ошто ми є, да навалице тражимъ себи непріятелѣ. Та заръ самь я првый, кои у нужди и по обстоятелствама онакво што говоримъ, о чему у памети немыслимъ и у срцу неосећамъ?

Ето тако у данашнѣ доба извиняваю и прикриваю своя безсавестна дѣла обични люди. Ето тако се и данасъ христіяни одричу Христа, Спасителя своєъ, па при свемъ томъ надаю се спасенію. Храмъ светый прилѣжно посѣштаваю, нетуће се обичая своє вероисповеди, радо присутствую торжествама благочестія и мисле, да ће спасени быти заслугама оногъ, кога свакій данъ распиню страстима и похотима своима. Овако заваркаваю себе докле се годъ може. Изговоръ ньіовъ у томъ врло є смешанъ. Веле: Мы смо обвезани наблюдавати правила светскогъ приличія. Кудъ смо пристали осимъ света? Или измышляваю помоћу уображеня нову неку религію, пуну суеверія и чувственості, или мударствую, да су заслуге Спасителя кадре ньи спасти, макаръ се они ништа нетрудили о своємъ спасенію; или се уздаю, да ће ій угодници божіи заступити и у небесно царство увести, или да ће помоћу светогъ причешћа и дуги молитава у рай ући.

Но неварайте се вы слепци! Бога нећете преварити! (Гал гл. 6. і. 7) Самъ Христосъ изобли-

чава ваше заблуђенѣ, вашу измишлѣну вероисповедь, по коіой сте готови све веровати, само нетворити оно, што є противно вашой себичности, вашимъ омилѣнымъ наклоностима, вашой разнѣжености. Та заръ га нечуєте гди вамъ се одзива: Неће свакій онай уђи у царство небесно, кои ме чествує речма: Господе, Господе!; него текъ онай. кои испунява волю отца могъ небесногъ. (Мат. гл. 7 ст. 20, 21.)

У осталомъ неможе се рећи, да и саме честне душе немогу доћи у такво положенѣ, у комъ ће двоумити, на кою имъ страну валя прећи, нашто ли се решити. Већъ и само светско благоразуміє више пута тако рећи забранює човеку држати се подпуно благословеногъ правила. Шта више, има случаєва, у коима савестна искреность може быти вредоносна и пагубна, и у коима мора она уступити некимъ вишегъ рода обвезателствама.

Безсумнѣ, да има случаєва, у коима є болѣ съ истиномъ застати, него на среду изићи. Има обстоятелства, у коима є саветніє ћутати него говорити. Представимо себи, да домаћинъ какавъ и уєдно отацъ породице опасно болує. Сви су у дому брижни и плачни збогъ нѣга, єръ онъ о свима бригу води. Кадъ бы се догодило, да се траюћой болести нѣговой єданъ одъ синова нѣговы проскита, или да какво злочинство учини, кои бы човекъ таквошто болестномъ отцу брже болѣ казао? Заръ

Човече! немой се бринути збогъ ове разлике. Ты си радъ свагда имати у виду узаймна одношеня ньіова, ал' съ друге стране зебешъ у срцу, да ій нећешъ моћи разликовати, мислећи, да ти є пре свега нужно познаванѣ света, особито мудрость и незнамъ какво памтенѣ. Варашъ се. Света евангелска наука ніє тежка. Та Христосъ є науку свою проповедао по већой части све самомъ простомъ народу, па га є овай разумео. Онъ неузе себи ученике изъ учены людій, него башъ изъ просты, и по пореклу врло незнатны. Па гле! ти тако незнатни посташе чувени и знаменити; неучени посташе мудри, али чимъ? словомъ исусовимъ, евангелскомъ наукомъ, кою мы и данасъ имамо и коя єдина може намъ дати мудрость и блаженство.

А и ніє нужно дуго разбіяти главу, да сватишъ разлику између выши и нижи дужностій. Нетреба ту Богъ зна какве прозорльивости, да погодишъ, кадъ є доба рећи истину, кадъ ли прећутати; єръ видишъ, толико се пута у животу таква обстоятелства слегну, у коима треба одма радити, нитъ има ту времена натенани размишляти, шта ће быти болѣ и полезніє. Па и ко може свагда предвидити, оће ли садашньи поступцы наши имати добра или худа слѣдства? И ко ће веровати, да цена добродѣтельи зависи одъ ползе, кою она приноси? Та то нестои у власти човека, учинити, да ово или оно дело полезно буде. Да, да, има дужностій, по достоинству своимъ тако узвишены, да намъ, по земномъ одношеню къ нама, пре шкоду, него ползу принети могу. Има обвезателства, коя ишту одъ насъ, да жертвуємо цело наше иманѣ, што више, има и таковы, у коима и животъ нашъ положити морамо. Но, што є трудъ, мука и жертва већа, све то већу цену има добродѣтель. Што насъ

є скуплѣ стало победити наше самолюбіє, тимъ већма скаче цена дѣйствителной добродѣтельи.

Па како ћу, пыташъ ме, безъ размышляваня и оштроумія, безъ учености и познаваня света умети разликовати, коє су дужности важніє, коє ли ниже и маловажніє? Я бы радъ, да ми се ово пытанѣ разясни, єръ има случаєва, у коима остаємъ у сумньи, на кою страну да се окренемъ.

Исусъ Христосъ даде намъ свою спасителну науку. Она є приступна и понятна како мудрацу, тако и простомъ човеку. Да бы ову свою науку у животу нашемъ обистинѣну видіо, нетребує одъ насъ ни оштроумія, ни учености, ни познаваня света, него само єднога, а то єдно єсть — любавь. Люби Бога више свега и ближнѣгъ своръ као сама себе. Ту ти є зборникъ свію заповѣдій. Свакій є човекъ способанъ любити, па и само дете на сиси. Любавь є путеводительна звезда, коя насъ води стазомъ чести и добродѣтельи къ престолу благочестія; коя намъ показує правацъ къ свему ономъ, што є людма мило и Богу угодно. Кога любавь креће на дело, тай неможе быти несправедльивъ спрамъ своръ ближнѣгъ.

Люби Бога више свега, па ћешъ одъ часа познати границу твои дужностій, коима си людма обвезанъ. Ко Бога люби, тай неће никадъ зла чинити на туђу заповесть, макаръ га се како бояо. Ко Бога люби, неће извиняватн преступленѣ, неће у-

пресуђує, шта є добро, шта ли худо. — Ко Бога люби, тай се неће никадъ дотле заборавити, да у лажи прибѣжишта тражи. Само срце нѣгово вели му: Прече ти є Бога послушати, него люде! — Оно му іоштъ и то вели: Отца истине найболѣ ћешъ прославити чрезъ истину. — Да, оно му іоштъ и ово говори: кадъ наступи онай одсудный часъ, у кокъ треба истини за любавь да жертвуєшь сва блага, па и самый животъ, неодреци се онда Исуса Христа! — Та знашъ, да є и Христосъ животъ свой положіо за истину, кою є съ неба донео. И ученици нѣгови умреше за истину, па и толики други, коима броя незнамъ, исто тако мислише, делаше и пролише крвь свою за истину.

Люби ближнѣгъ свогъ као себе самогъ. — А ко є твой ближный? — Свакій онай, на чіє станѣ ты имашъ уплива речма и деломъ Ако любишъ твогъ ближнѣгъ као што треба, то ты у нѣму себе самогъ любишъ. Дакле, штогодъ желишъ, да ти люди чине, чини и ты ньима. Како бы радъ быо, да други съ тобомъ поступаю, поступай и ты тако съ ньима. А бы л' радъ быо, да те ко лаже и вара, ако ће быти и у шали? Є л' да небы. Но при свемъ томъ ты ћешъ благосиляти оногъ, кои по искреной любави спрамъ тебе, кріє одъ тебе какву опасну истину, подъ тимъ изговоромъ, да те сачува одъ несравнѣко већегъ зла.

Да, да, има и таквы истина, коє ако се у невреме одкрію, могу толика зла починити. И у таквымъ случаима валя намъ пазити не толико на собствену нашу користь, кою бы имали, кадъ бы мужествено съ истиномъ на среду изишли, колико на то, да съ истиномъ ненанесемо вреда брату нашемъ и да спокойство нѣгово ненарушимо. — Веруй чо-

вече, любавь ће те научити, кадъ є доба говорити, а кадъ ћутати.

Слободно кажи истину, кадъ видишъ, да съ ћутанѣмъ можешъ више наудити другима него себи помоћи. Изиђи насреду съ ньомь, кадъ знашъ, да, ако є утаишъ, можешъ некомъ и некомъ помоћи, алъ уєдно толикима и толикима одмоћи. И у томъ ће те любавь наставити, шта є право. Пусти є, некъ ти она изъ свои уста каже. Алъ чувай єзыкъ у освети. Стидъ те было до века, ако изъ освете изиђешъ съ истиномъ на видило. А іоштъ ти црньій образъ быо, ако є претаишъ своє користи ради.

Реци истину, ако ћешъ што и пострадати; алъ напротивъ задржи є у себи, ако предвиђашъ, да бы съ ньомъ толике честне люде несрећныма учиніо. Ћути, неказуй истину, ако си дао речь, да ћешъ ћутати, а опетъ са тимъ никомъ шкодити нећешъ. Сакри є у себи; мучи као риба, ако мыслишъ, да то, што ты за истину држишъ, сумньи подлежи, єръ бы съ одкрићемъ нѣнымъ породіо сумнѣ кодъ други, и уместо да ій убедишъ, іоштъ бы ій већма поколебао. Ћути, неказуй истину, ако ти се чини, да іоштъ ніє наступило време, да бы она благотворна быти могла. Єръ свашта има своє време. И у томъ ће ти любавь одкрити, кадъ є годанъ часъ за истину.

[redacted]

не, ако ниси позванъ на то. Чувай се, узми се на умъ, да туђу веру твоимъ сумняма непоколебашъ. Свакій є човекъ блаженъ текъ у своіой вери. Свакій є само своіомъ веромъ властанъ. По ономъ' како напредовао буде у просвети, постепено одпадаће одъ нѣга суеверіє. Негледай толико на то' како онъ верує, колико на то, како онъ дела и живи. Ако онъ живи по духу науке евангелске, онъ є исусовъ ученикъ. Неће насъ Богъ судити збогъ погрешногъ умованя, него по заблуђеніяма срца нашегъ. Но и ту ће ти любавь показати путь и стазу, како мудро и смотрено валя у своє време требити суеверіє и предразсуде твогъ ближнѣгъ.

О Боже, вечитый источниче блаженства! Ты си текъ изъ єдне любави створіо ову вселену и мени свой образъ и подобіє позайміо. Овай духъ у мени, то є искра твогъ божества. О како є тай духъ пунъ препунъ любави, како є склонѣпъ усрећавати све, кои су око нѣга. Благо мени, кадъ бы та искра у мени свагда светла и топла была; я бы онда чистъ было одъ сваке ниске себичности. Я бы онда найвеће блаженство налазіо у обштой сређи моє браће. О любави, выша одъ сваке любави, распири ову искру у мени, небы ли обузела цело моє тело, цео животъ мой. Єръ текъ онда дишемъ и живимъ съ Исусомъ, ако ме є духъ науке нѣгове скрозъ проникнуо. Онда є нѣгова воля уєдно и моя воля, нѣгова премудрость уєдно и моя премудрость. Само ћу онда у станю быти ценити истину више свію земны блага; само ћу онда постићи смисао овы дубоки и многозначећи речій: „Любити Исуса Христа и у духу нѣгове науке живити, више значи него сва наука на свету.“

КРИТИЧНО ЖИТІЄ БАСНОТВОРЦА ЕЗОПА И НЊГОВЫ БАСНІЙ.

(Превео съ грчкогъ изъ Кораввогъ предговора на Езопове басне бывшій саобштаваюћій Членъ Друштва покойный Вукашинъ Радишићъ.)

Нагласноме и славноме баснотворцу Езопу случило се то, што и найславніему поети Омиру. Као што овога, тако исто и Езопова права отачбина остала є подъ сумньомъ. Отачбиномъ нѣговомъ єдни су назвали Сарде у Лидіи, други островъ Самосъ, а трећи Месемврію, градъ у Тракіи; но више њи мнѣніє є, да є было Фрифанинъ. Али опетъ и одъ овы єдни га производе изъ Аморіума, а други изъ Котіаія, оба града у Фригіи.

Езопъ є рођенъ робъ одъ робова. Изъ древногъ некогъ надписа, кои носи у себи Езопово име, заключили су неки (види Saggio di lingua Etrusca, Tom. I. pag. 105.), но невероятно, да є было занатомъ кипотворацъ.

Изгледъ лица и тела нѣговогъ, ако и ніє, као што Максимъ Планудъ оће, Терсійтскій, и нѣговъ ликъ, кои се наоди у Риму на Албаничкомъ Добру, и сведочанства старіи одъ Плануда списателя 1) доказую, да є было, или се поне по обштемъ одъ старина причиню веровало, да є ружанъ. По Плануду є было онъ іошъ и немъ, или мутавъ; но срећа, до-

смета, додати и немость осталыма телесным' Езоповым' оскудицама [2]).

Съ почетка и найпре проданъ буде Езопъ Самскомъ философу Ксанту, то томе другомъ едномъ Самлянину, по имену Ядмону. У овога [3]) кући имао е онъ у дружтву робиню, а после малогъ времена знамениту блудницу Родопу, кое лепота побудила е Харакса, брата славне поеткинѣ Сафе, да е искупи одъ Ядмона.

Езопа види се, да е Ядмонъ своевольно одпустіо и дао му слободу, или за награду верногъ му служеня, или што се стидіо, држати себи за роба мужа, украшена млогима преимућствама науке. Чимъ се робства опростіо, сместа постане збогъ свое мудрости знатанъ по целой Елади.

Езопова мудрость была е философіе морална часть, коіомъ су се словесніи люди онога времена одъ свію други частій философіе понайвыше занимали, и кою е после Сократъ довео у савршенство. Одъ такозваны седамъ Еладски мудраца, измећу кои е выше ньи было савременика [4]) Езоповы, ако изузмемо природословца Талеса, други су сви были морални философи, т. е. бавили се око средства людске среће.

Доспевшій гласъ о Езопу и у Лидію, принуди ондашнѣга богатога цара Крезуса, да га призове къ себи и да га подржи у царскомъ своемъ двору съ великомъ чешћу. Старый робству навычай и свакидашнѣ съ царемъ мешанѣ, ако и нису, као што у други людій, и у Езоповой души породили ласканѣ, опетъ су нацртали у ньой неку наравну учтивость и устручаванѣ.

Изъ ове стидльивости толкуе се, зашто е самъ Езопъ китіо добродеть кићенымъ покриваломъ ба-

сна, кад' су є остали мудраци явно и безъ околишеня препоручивали. Изъ исте учтивости заключава се іошъ и оно, што є Езопъ рекао законодавцу Атинскоме Солону [5]), кои є такође онда седіо у Крезусовомъ двору. Будући є піанствомъ богатства занешеный царъ негодовао на речи Солона, кои се трудіо, научити га, да се права човечія среће рађа изъ добродети, а не изъ злата пуны благайница, зато Езопъ, уватившн га насамо, рекне му: „Солоне! съ царевима, или не треба човекъ ни да говори, или да найслађе и найумилятіє говори [6]).“ И ако овай саветъ може кои путъ и полезанъ быти, но любителя истине и слободе Солона на ове речи одговоръ несравнѣно є мужественіи: „А што невелишъ.“ рече му, „или не треба съ царевима ни говорити, или имъ говорити, што є найистинитіє?“

Остало поведеніє Езопово, ако є истинито оно одъ псевдоплутарха приписивано нѣму изреченіє, было є заиста философске душе поведеніє. „Єданъ говори зло за тобомъ,“ рече му некій. А онъ га дочека: „*Οἱ τὰς μαχαίρας ποιοῦντες, οὐκ αὐτοὶ ἀποκτείνουσιν, ἀλλ' οἱ χρώμενοι ταῖς ὑπ' ἐκείνων κατασκευασμέναις· κἀμὲ νῦν ὁ ἐκεῖνος λέγει κακῶς, ἀλλὰ σὺ ὁ χριόμενος τῇ ἐκείνου βλασφημίᾳ.*“ т. є. „Не убіяю люде они, кои праве, но они, кои употребляваю ножеве: тако и за мномъ не говори садъ зло онай, но ты, кои употреблявашъ нѣгове зле речи.“

[redacted]

страта, и боећи се, да не подпадну подъ иго другогъ каквогъ правогъ тирана.

О осталомъ животу Езоповомъ, історія не говори готово ништа. Само наводи седамъ мудраца пиръ у двору тирана коринтскога Персіандра, на коме се десіо и Езопъ. На овомъ є можда пиру дао и преповеданый одговоръ Хилону, кои га є упытао: „Око чега се бави Юпитеръ?“ а онъ му да: „*Τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινῶν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψῶν.*“ т. є. „Високе (ствари) понижава, а низке узвишава.“ Ово тако наводи Діогенъ Лаертскій (у *Βιβλ. Α'*, *Τμ.* 69.). А Стовей опетъ (*λόγ. ργ'.*) вели, да упытанъ одъ єдногъ властногъ мужа: „Шта раде богови?“ одговоріо му є: „*Τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν.*“ т. є. „Єдно стараю, а друго обараю.“ Єданпутъ пакъ гледећи прекрасногъ, но злочестогъ и раскошногъ некогъ младића, рекне му: „*Ὀπείῳ ἱματίῳ ἠμφιεσμένος, κακῶς αὐτὸ ἀποδύῃ!*“ т. є. „У какву си одећу (природе) обученъ, а како є ружно свлачишъ!“ (*Στοβ. λόγ. ς'.*).

Штогодъ се друго гласа о житію Езоповомъ, као што є и одлазакъ нѣговъ у Вавилонъ, то су измишлѣнія фантасіє Планудове, или є то одъ други измишлѣно само истый Планудъ преписао безъ икакве разсуде. Такође верованя є недостойно и Езопово путованѣ у Италію, кое Исихіє наводи у речи „*Συβαριτικοί.*“ Вероятніє є оно, што Планудъ прича о Езоповой смрти, будући є то приміо одъ други старіи списателя.

По овыма дакле, посланъ є быо Езопъ одъ Крезуса съ млогимъ благомъ и златомъ у градъ Делфъ, да принесе Аполону сяйне жертве, и да свакоме грађанину раздели по четири сребрне мине, кое се одъ прилике равнаю съ данашньи 68 та-

лира, или 136 фор. сребра. Тамо дође съ Делфянима у заваду, и између млоги други подсмевкій учини имъ и ову, да они, како немаю землѣ за оранѣ и копанѣ, сви бы морали поскапати одъ глади, кад' небы имали жертва' и дарова', кое су имъ покланяли долазећи на поклонѣніе Аполону странци. Ни ово му, веле, не буде доста, но іошъ, пошто принесе богу одъ Креза жертве, пошлѣ му натрагъ све злато, судивши Делфяне недостойныма нѣговогъ царскогъ дара [8]). Свакоме е лако садъ знати, колико е морало смутити и раздражити свете душе коринѣанске ово неочекивано новчано утоплѣніе у самоме пристаништу! Почему Делфяни, можда последнѣму, али не самоме [9]), сиромаху Езопу учине грозну ову освету. Сакрию му у ствари єдну одъ посвећены богу златны ћаса; и кад' Езопъ пође одъ ньи, они брже за ньимъ у потеру и увате га, као светокрадца; па као таковогъ, осудивши га на смрть, збаце га съ тако званогъ брега Хіампіе, да се савъ смрви; и то исти они свештеници, кои се нису стидили, красити свой храмъ златнымъ образомъ тада на гласу бывше блуднице Фрине [10]), и кои су примили одъ блуднички плата десетке одъ не манѣ знатніе у блуду Езопове суробинѣ Родопе [11]). Кадъ су га тели већъ стрмоглавити, преповеди имъ онъ ову басну о Орлу и Бумбару: „Терао орао зеца, па зецъ прибегне къ лежи бумбара и стане га молити за спасеніе. Бумбаръ моляше орла, да му не убіе госта, кои се тако у не-

баръ му и тамо пакость учини. Орао нашавши се у невольи, попне се на небо къ Зевсу, коме є посвећенъ, и трећа јајца снесе на њговомъ крилу, давши му ій съ молбомъ подъ обрану. Бумбаръ уваля одъ балеге лопту, те съ ньомъ къ Зевсу, па му є спусти у крило. Зевсъ скочи, да стресе погань, па неотице и ја проспе, те се сва полупаю. Дознавши онъ одъ бумбара, да му є онъ баціо у крило балегу, да се освети орлу, кои, ніє само бумбара обидіо, но є и самомъ Зевсу хулу нанео, рекне къ дошавшемъ орлу, да га є бумбаръ уцвеліо, али има и право. Но нерадъ будући Зевсъ, да се и орліє колено утре, саветує бумбара, да се помири съ орломъ. Кад' бумбаръ нектене ово учинити, Зевсъ нареди, да се леженѣ орлова збива у друго време, кадъ се не виде по свету бумбари.“ Езопъ се зацело надао, да ій овомъ басномъ разбіє и одврати одъ беззаконога убійства, но све залуду. Освета се изврши; но Делфяне, као што каже історія, постигне одъ бога казань у разным' ранама. Пытаюћи они бога за узрокъ толики јада, иштући одъ нѣга милости и избавлѣнія и известивши се, да ій то гони и сатире Езопова смрть, објаве по свой Елади, ако има кога жива одъ сродны Езоповы, нека дође, даište и да пріими одъ ньи какву онъ оће задовольину за смрть рођака му Езопа. Три людска колена, скоро сто година прођу, и нико се не нађе, да имъ се одзове, докле напоследку некій Самлянинъ, по имену Ядмонъ, унукъ онога Ядмона, кодъ кога є Езопъ робовао, не изиђе на среду и покаже имъ се као свойштина Езопова. Делфяни овога умилостиве обећаномъ задовольиномъ, поставивши при томе и тврдъ законъ, да се выше кривци не збацаю съ одређеногъ за осуђенике места Хіампіє, но съ другогъ брега.

Сва Елада учини почесть спомену Езоповомъ; а особито Атиняни покажу, колико су га чествовали, подигнувши му телесну прилику, кою е саградіо славный кипорезацъ Лисипъ, као што (*Аналект. Врунк. Том. Г, сел.* 45.) Агатіе сведочи у идућемъ надпису:

Εὖγε ποιῶν, λύσιππε γέρων, Σικυώνιε πλάστα,
Δείκελον Αἰσώπου ϛήσαο τῆ Σαμίη
Ἑπτὰ σοφῶν ἔμπροσθεν· ἐπεὶ 'κεῖνοι μὲν ἀνάγκην
Ἔμβαλον, ἃ πειθῶ, φθέγμασι τοῖς σφετέροις·
Ὅς δὲ σοφοῖς μύθοις ϗ πλάσμασι καίρια λέξας,
Παίζων ἐν σπουδῇ, πείθει ἐχεφρονέειν.
Φευκτὸν δ' ἡ τρηχεία παραίνεσις· ἡ Σαμίη δὲ
Τὸ γλυκὺ τῆ μύθη καλὸν ἔχει δέλεαρ. т. е.

Лепо си радіо, Лисипе старино, творче Сикіонскій,
Самског' што е' Езопа кипъ телесный дигао предъ
Грчкомъ седминомъ мудраца; ербо нужду су они
Мећали, убеду не, наука свои у редъ.
Езопъ ал' истину казавъ у баснам' и створима мудрым',
Шали са озбильомъ вештъ, здравый притеже за умъ.
Строга мудраца е отвратна увета; Езопъ ал' Самскій-

[redacted]

бой біо у Термопилама противъ Персіяна. Само намъ є скоро толико познато о смрти Езоповой, и ништа више. Дай садъ да штогодъ речемо и о нѣговымъ баснама.

Да є Езопъ было баснотворацъ, о томе млоге сведочбе древны не допушћаю никакве сумнѣ. Но пытанѣ є о нѣму, *прво*, да ли є писао своє басне, или є задоволянъ было, само ій причати, кадгодъ бы га нужда на то потерала; *друго*, ако ій є писао, да ли данашнѣ свима познате басне єсу заиста оне, коє є Езопъ писао; и *треће*, да ли є было и други баснотвораца, или баснописаца пре Езопа.

Вероятно є, као што су судили и други, да Езопъ ніє ништа писао [12]). Сама природа басна была є кадра, сачувати и само живымъ гласомъ прійчане басне. Свакогъ другогъ вида сачинѣніє, ако се не напише, лако се затире одъ времена, коє тежко почитує и оно, што є написано. Но басне идући одъ уста до уста, и пролазећи крозъ млога поколеня людій, ако несачуваю исте првогъ сачинителя речи, поне є найвероятніє, да у млогоме одржаваю исте мысли.

Но и да є доказано, да є Езопъ писао басне, известно є, да познате намъ данашнѣ басне, нису већъ оне, коє су одъ нѣга написане. Као што свакій списатель има свой роћеный говора характеръ тако и свакій одређеный и известный періодъ времена носи свой особитый знакъ писаня. Езопъ є живіо у истомъ колу времена, у коме су цветали Алкей, Сафа, Солонъ, Мимнермъ, Стесихоръ, Теогнисъ и друге оваке поете. Одъ беседногъ характера овы можемо безъ опасности преваре судити, да и характеръ басна Езоповы, было невезанъ (у прози), было везанъ, по нужди морао

є имати неко сродство са оныма, и разликовати се одъ варварскогъ штила веће части данашньи грчки басна, као што се разликує данъ одъ ноћи.

Баснотворацъ, или баснописацъ, т. є. списатель нарочито и званично занимаюћій се сачиняванѣмъ басне, пре Езопа кодъ Грка ніє ни єданъ познатъ; али басна можда є была у свію народа. Найдревнія и прва одъ познаты басна налази се кодъ Еврейскогъ рода у кньизи *ветхога Завета* „Сѹдїи“ (гл. 9, ст. 8.). Творацъ, или поне преповедникъ ове басне єсть ваобште верованый за списателя кньиге „Сѹдéй“, Самуилъ пророкъ, кои є живіо скоро 500 година пре Езопа.

Наводе се и у други народа, не само басне, но и званични баснотворци и баснописци. Овакове су, као што ій споминѣ Теонъ у своима Прогимназматама, сибарійтске, карійске, кипрійске, египетске, киликійске, либійске басне; а баснотвоци, Коннисъ, Киликсъ, Кибисъ изъ Либіє, и Турусъ изъ Сибара. Но будуће да се и одъ овы басна и одъ ньины твораца осимъ єдногъ гологъ имена ништа више не наоди у исторіи, то залуд' намъ є трудъ и бавити се више у ньиномъ испытиваню.

Друга басна, или прва Еллинска, єстъ она о Ястребу и Славую [13]), написана одъ Исіода, старіега одъ Езопа скоро 300 година.

[redacted]

ню и Єлену [15]), да бы имъ забраніо, не упрегнути се у ярамъ тирана Фалариса.

Алкей, лиричкій поета, и онъ скоро єдновременикъ са Езопомъ, употребіо є, или само напоменуо пародички, басну о Зміи и Раку, као што се види изъ сачуваногъ одъ ове двостишногъ одломка [16]).

До овога поете други басна нисмо нашли, но оне, кое су написане размерно, осимъ єдне у прози басне Стесихорове. Па оваке морале су быти и Езопове, ако є то истина, да є Езопъ басне писао.

Прву пешачкимъ слогомъ написану басну наодимо ону у Херодота (млађегъ одъ Езопа 126. лета) о Свирцу [17]), по свой прилици подражавану по каквой Езоповой, ако є изрикомъ и не одає нѣму.

Мало годишта после Херодота цветали су комикъ Аристофанъ, Сократъ, два овога ученика, Ксенофонъ и Платонъ, и овога другога ученикъ Аристотелъ. Ови су први, кои наводе басне у име Езопа.

Аристофанъ у нѣговымъ комедіама наводи басну о Орлу и Лисици [18]), и ону преднаведену о Орлу и Бумбару, у коіой говори и о Езоповой смрти. Єдна басна овога о Шеви [19]), а друга о Псу [20]), можда су играчке и изумевине фантасіє комикове.

Сократъ, наодећи се у затвору, проводіо є време, слажући неке Езопове басне у стихове, као што преповеда Платонъ у своме Федону. Не зна се, колило ій є устишіо, и докле су се наодиле у свету те размерене Сократове басне. Єдне само

одъ њи сачувао намъ є Діогенъ Лаертскій (*Βιβλ. Β, τμ.* 42.) овай почетакъ:

Αἴσωπός ποτ' ἔλεξε Κορίνθιον ἀρχν νέμεσι,
Μὴ κρίνειν ἀρετὴν λαοδίκῳ σοφίῃ. т. є.

„Езопъ старешинам' Коринта рече, нечинити никадъ
Надъ добродећу кривъ пучкомъ мудрошћу судъ!"

Приметбе є достойно, да є ова басна покойнога Сократа имала исту намеру съ ономъ басномъ, кою є Езопъ казао Делфянима у часъ свога сбаченя съ брега (види мало пре) то єстъ, да научи нѣгове судіє, да га неправедно на смртъ осуђую.

У Ксенофона налазимо две басне, као изъ уста самога Сократа извађене. Прва є, она славна басна Продика о младости Херкуловой[21]). Друга о Псу и Овци[22]), явно є Езопова, ако се на Езопа и не односи поименце.

Као Езопову басну наводи ону о Лаву и Лисици[23]) Платонъ, али у пародіи и гредомъ. Она о Попцима, о При'оду и Сиромашству, и она о Политичкомъ Знаню[24]), само су измишлѣнія главе Платонове, но измишлѣнія тако лепо написана, а особито оно о Политичкомъ Знаню тако поучително и тако полезно, да младежъ може примити изъ нѣга

[redacted]

Наводи као узгредъ и Аристотелъ басну Момуса[25]), Езопа са бродоградцима[26]), и целокупну басну Лисице и Єжа[27]). Ону пакъ о Коню и Єлену (види мало пре), и то целу, приписує савременику Езоповомъ Стесихору, као што и ону о Лавовима и Зецовима[28]) одає савременику Сократовомъ и киничке чете (секте) начелнику, Антистену.

Ово су они, кои су написали, или само пародички навели неке басне после Езопа, славни списатели, сви пре Христа цветавши, у кое можемо причислити іошъ и Конона, кои такође преповеда напоменуту басну Стесихора (види мало пре) около 29-те године пре Христа; и Діонисія Аликарнаскогъ, кодъ кои се налази она о Трбуву и телесимъ удовима[29]); и свременика Діонисієвогъ, Діодора Сикеліотскогъ, кои споминѣ басну о Лаву и Девойки[30]) около седме године пре Христа.

У овомъ разставку времена, првога баснописца, т. є. нарочитога скупителя басна, явля історія (*Διογέν. λαέρτ. Βιβλ. ε'*, 80.) Димитрія Фалерея, славногъ, славнога философа Теофраста, ученика. Димитріє овай живіо є около 316 година пре Христа. Сабиръ овай басна, као и млого друго коєшта важно и валяно, време є угнявило.

Другій подобанъ, и подобнымъ трагомъ прошавшій сабиръ басна єсть Теопомпа, кои є быо єдновременикъ и пріятель Юлія Цезара, по сведочанству Плутарховомъ[31]), т. є. кои є уживао овай светъ около 30-те скоро године пре Христа.

До овога времена нис мо никога другога видили, да се баснама забавля, осимъ Сократа, кои се трудіо, мало нешто басна Езоповы довести подъ меру. Сабири Теопомпа и Димитрія, веровати є, да су были написани у прози. Некій тако званый

Ваврiє све iй є, или поне выше ньи Езоповы басна ставiо у ямбiйскiй размеръ, заключивши iй, по сведочанству Суидовомъ, у десетъ книга или пре ће быти у две, као што вели Авiанъ, кои є превео у стиховима на латинскiй езыкъ 24. Езопове басне. Ко є быо овай Ваврiє, у ков є време живiо, кадъ и како су се упропастиле ове нѣгове ямбобасне, то се не зна. Суида вели: „Ваврiє, или Ваврiусъ; (писао є) басне, или басноямбе. Оне су у холiамбима, у книга десетъ. Овай є басне изъ Езоповы превернуо са ньине прозе на размеръ, т. є. на холiамбе.“ Толико само житiє прави Суидъ Ваврiю. Но на млогима другимъ местима свога лексикона наводи басна одломке на име Ваврiєво. (Одломке є ове уєдно скупiо срећный критикъ Тируитъ Англичанинъ.) Одъ овы характера можда бы се дало нагодити и време, у ков є Ваврiє живiо.

Изъ неки историчны знакова заключава истый Тируитъ (у своме занимку о Ваврiю, стран. 3), да є Ваврiє цветао мало пређе одъ римскогъ баснописца Федруса, то єстъ скоро у половини првога одъ Христа столећа. Но спасени и чувани у Суида ови ваврiєви одломци, виде ми се тако добри и снажни, да слободно смемъ судити Ваврiя и за сто година старiя одъ Федруса, сиречь скоро єдновременика съ Бiономъ и Мосхусомъ, съ два буколич-

[redacted]

рода данашнѣ Европе, а лишени су єдинога свога врстногъ баснотворца Ваврія, кои бы се могао равнати са сладкимъ французкимъ баснописцемъ Лафонтеномъ. Место Ваврія оставило имъ є наветно и немилостиво време врло разны баснописаца, но одъ овы млоги су *по ствари*, а скоро сви *по речи* далеко остали иза Ваврієве врлине и речитости.

У изложенію осталы познаты баснописаца, у ков се рачунаю и они, кои су узгредъ писали, или су само напоменули нешто мало Езопски басна, употребиѣу, ради лакшегъ памтеня, столеѣный одъ Христа редъ.

При свршетку првогъ одъ Христа столеѣа, осимъ преднаведене (види мало пре) изъ старогъ завета басне о Дрвеѣу, написао є Юдей Іосипъ другу єдну, или пре ѣе быти подражавао у Аристотела [32]) наодеѣой се басни о Лисици и Єжу. Савременикъ Іосиповъ, Діонъ Хрисостомъ, или Златоустъ, написао є две басне о Сови [33]).

Второ столеѣе. У почелу овога столеѣа цветао є млогозналый Плутархъ. И онъ препочинѣ мало нешто Езопски басна, а више опетъ други' као пародишуѣи напоминѣ [34]). За Плутархомъ живили су Аппіянъ, Галенъ, Ермогенъ, Лукіанъ, Максимъ Тирскій и Климентъ Александрійскій. Првый наводи басну о Ушима (вашима) [35]). Кодъ другога налазе се три басне [36]). Изъ Прогимназмата (предупражнѣнія) Ермогеновы имамо басну о Маймунима [37]). Препочео є неке и Лукіанъ [38]), и Максимъ Тирскій [39]), а єдну само о Свиньи [40]) пародички навео Климентъ Александрійскій. — У друго ово столеѣе поставля се (види занимакъ Тируита о Ваврію, стр. 35) и Никостратъ, кои є, по Ермогеновомъ сказиваню, писао Езопске басне. Но

будући да намъ одъ овога, осимъ нѣговогъ имена, ништа друго ніє познато, то прелазимо у

Треће столеће. Ово починѣ съ Еліаномъ, кои узгредъ наводи исту о Свиньи басну, кою и Климентъ Александрійскій (подъ 40) напоминѣ, а преповеда разводно и по своме обичаю, софистички, ону о Вршачима [41]).

Четврто столеће. У овомъ у мудрацыма найплодовитіємъ столећу цветао є Ливаніє, Юліанъ императоръ, Химеріє, Темистіє, Теонъ, и Афтоніє. У томе се особито разликує одъ трећега четврто ово столеће, што се у ономе налазило іошъ мало нешто разумны списателя, кои су се бринули мало болѣ о самой *ствари*, него о *речи*; а у овоме скоро се сасвимъ пренебрегла часть *прагматичка*, но гледало се, како ће се *лектичка* преплетати великимъ искуствомъ, вештиномъ и насиломъ, по трагу каквога древнога списателя. Три басне имаю Грци одъ Ливанія [42]), кое доста бы было, да ій човекъ сравни, не велимъ съ каквомъ Аристотеловомъ, или Ксенофоновомъ, но и са оныма одъ Плутарха, или Лукіана, па да види каква є разлика између природне и узаймлѣне, или изгонѣне лепоте. Єдну є само басну написао Юліанъ [43]) а узгредъ наводи ону о Мачки [44]). Одъ две басне [45]), Химеріеве, оне прве *стварь* є прилична и средня, а и *речь* не излази иза граница пристойности; но друге читанѣ сасвимъ се не подноси. Єдновременикъ и манѣ одъ Химерія софиста Теми-

[redacted]

есть она о Ластама [50]), а треће му у стиховима басне о Стиду [51]) и *прагматична* и *лектична* часть боля е одъ ове друге.

Пето, шесто, седмо, и осмо столеће, немаю нити баснописаца, нити басна назначителя. Чудновато се види баснописнѣ презреніе у седмомъ столећу, кое е породило знаменитога ямбографа, Георгія Писида. Каква е была честь и мнѣніе овога човека кодъ свременика а іошъ више кодъ потомака му, мало часъ ћемо видити. Како се овай добрый човекъ ніе сетіо, поставити Езопове басне у ямбе, као што е то радіо у деветоме столећу Игнятіе, то е толико чуденя вредніе, колико су му съ нечувеномъ лакоћомъ текли изъ уста ямби!

Девето столеће осветлали су пуный науке Патріархъ Цариградскій Фотіе своима мудримъ и разнымъ списаніяма, и ученикъ нѣговъ Михаилъ Пселлосъ. Фотіе наводи само две басне, едну о Чавки [52]), а другу двоструку о Магареће̂й Сенки [53]).

Но зла е среће тела, те се родіо у овомъ столећу ђаконъ и магисторъ Игнятіе, лажно (као што ћемо мало после читати) прозваный Гавріе. Овай е написао у стиховима ямбичкимъ 53 басне [54]), заградивши сваку, ни у манѣ ни у више, но у четири стиха. Да е една одъ врлостій басне и краткость, то зна и савъ светъ; во и мали и велики предмети безъ икаквогъ призренія стешнѣни, или болѣ да речемъ збіени и загушени у толико тесномъ четвороредака простору, безъ сваке сумнѣ означаваю грдну тесноћу главе и мозга баснопишчевогъ. Варварисме, соликисме, неглавноречія (ἀκυρολεξίας), неразговетности у млогоме и тамности по нужди морала е изродити та толика тескоба; но нашъ

братъ Игнатіє воліо є, погазити правила праве граматике и здравога разума, неголи обиђи безсловесный и пустый законъ четворостиштва. И ядъ бы овай было іошъ врло малый, кадъ бы се у томъ састоявао; но изъ млоги знакова види се, да су у деветомъ столећу іошъ у животу быле красне и дичне Ваврієве басне. Па добрый Игнатіє, или ій судивши за врло разведене, или да бы и онъ провредіо и учиніо своє перо (али не заиста и умъ) (безсмртнымъ), буде добре волѣ, те ій скрати, т. є. учини одъ ньи нсто оно, што бы учиніо и єданъ тралявъ каменорезацъ, кад' бы сасекао Фидієвогъ найбоголичнієга Зевса, да сагради одъ ньи кипиѣъ найсмешнієга Терсита. Ово сведочи и смеса имена, найпре Ваврія и Гаврія, па после Гаврія и Игнатія. У некима преписима четвороредне овога басне нашле су се са овакимъ надписомъ: „*Ἰγνατίου διακόνου τετράστιχα διίαμβα εἰς τοὺς μύθους (τοὺς) Αἰσωπικοὺς μεταφραστικά.*“ т. є „Игнатія ђакона четворостишни двоямбни басна Езопски преводи. У другима пакъ преписима, место реченогъ наоди се идуће надписъ: „*Βαβρίου ἐν ἐπιτομῇ μεταγραφὲν ὑπὸ Ἰγνατίου Μαγίστορος.*“ т. є. Ваврія дело у сасеку преписано одъ Игнатія Магистора.“ „Првый надписъ наводи Фабрикіє у своіой Грчкой Библіотеки, Части I. страни 635, а другій Тируитъ у своме занимку о Ваврію на стр. 6 и 43. Найвероятніє є дакле, као што су судили и други, да є у некима рукописима дуго време пре-

[redacted]

У почетку десетогъ столећа цветао є пріятель науке, и заштититель науколюбаца, Порфирогенитъ Константинъ Императоръ. Али опетъ ніє могао разазнати таму глупости и незнаня, кою довольна су доказати врло достойна назначенія овога столећа списанія. Такова єсу, лекара Нонна Сабиръ Лекарства (*Σύνοψις Ἰατρικῆς*), великій Етимологиконъ (*τῆ Μεγάλε Ἐτυμολογικῆ*), кои є саставіо списатель и лексикографъ Суидасъ. Первый, сравняваћи га не велимъ съ Ипократомъ, или Галеномъ, но и са самыма одъ шестогъ, седмогъ и осмогъ столећа лекарима, іошъ є врло злоудъ и жалостанъ. У Великоме Етимологикону сачувано є не мало важны остатака древности, но збрканы безъ икаквогъ разлога съ толикима другима несрећнымъ назначеніяма тако, да нимало не греши, ко бы ій уподобіо ћубрету, кріюћемъ у себи млогій бисеръ. Овакова млога са злыма измешана добра безъ разсуде сакраніо є и Суидасъ. Но валя му свакояко благодарити; єръ безъ нѣга нит' бы намъ было познато скоро ни ово мало Вавріевы остатака, нит' да є икадъ роћенъ быо и живіо у свету баснописацъ, именомъ Вавріє. О симъ овы остатака (скуплѣны, као што є речено одъ Англичанина Тируита) има іошъ нешто мало басна 55), кое є Корай ставіо у свой Сабиръ свію до данасъ изнаћены Елински Басна.

Єданайсто столеће напада іошъ већа тама. У овомъ є живіо другій и именомъ и презименомъ, Михаилъ Пселосъ. Живећа подъ нѣговимъ именомъ разна списанія, и издана, и неиздана, показую га мужа одвећъ учена, ако млого одъ ньи збогъ равногъ имена и презимена и долазе у сумню, да ли принадлеже нѣму, или ономе другоме Михаилу Пселосу, ученику Фотіевомъ. Како ова стварь была да была, но оно, што найвише о-

значава варварство овога столећа, єсть у разсуди сиротиня. Млогоученость є посао памтеня, одъ кога имаю участь у неколико и безсловесна животна; но разсуда, као радиность словесногъ дела душе, ніє могуће да се усаврши безъ философичне светлости. Зело ученый и млого писавшій овай Пселосъ, у исто оно доба, кад' се занимао у математичным' и физичным' списаніяма, правіо є изясненія (σχόλια) и на магіє, или волшебна слова Зороастрова, толковао догмата Халдейски Мага и упражнявао духъ свой у похвалама (ἐγκώμιον) на Стенице, Ваши, Буве, Вино, и на друга овакова удна животна или ствари. Каркиници (стихови разни), акростихи, и остале оваке будаласте и детинске сатворине, одъ кои младежь далеко нека одстои, быле су и пре Пселоса познате; но нѣга є послужила срећа, да буде изнађачъ другога вида стихова, кои може се наређи Акролексиконъ, или крайречіє. Таково му є на цара Рома на чудесно ово двостишѣ, садржеће у првима писменима одъ сваке речи, име Царево:

Ῥοδοκρινοπρόσωπος Ὡραῖος Μέδων
Ἀκτῖσι Νίκης Οὐρανοῦ Σκηπτυχίαν. т. є.

„Ружокриноличный, красный царъ
Лучама побѣде диже у (небеса) царство.“

А ово, ніє ништа према другоме іошъ чудесніємъ

[redacted]

Μάρτυς, Βασιλεῦ, Ἵππε, λόγχη, Βάρβαροι,
Σύμπνει, Δίωκε, Σπεῦδε, Πλῆττε, Πίπτετε! т. е.

„Мучениче, Царе, Коню, Коплѣ, Непріятельи,
Спомажи, Гони, Итай, Удри, Падайте.“

То се чита: мучениче спомажи, царе гони, коню итай, коплѣ удри, непріятельи падайте! О Еладо! о роде! съ такима ли царевима, съ такима мудрацима и съ такомъ *красномъ книгомъ* (наукомъ) надежду сте имали, да вамъ подѣйствую копля противу варвара, одъ кои сте малу разлику показивали, и кои су збогъ незнаня раскоши и сласти были одъ васъ снажніи?

Но найнеоспорніе доказаніе варварства овога столећа есть пуно хуле пытанѣ: *Ко е больій поета, Еврипидъ, или Георгіе Писидъ*? Пытачъ было е братъ Автократора Андроника, Михаилъ Дука, а онай, кои му е на то одговоріо, было е Михаилъ Пселосъ. Одговоръ е вреданъ любопытства, едно збогъ свое дужине, а друго, што Пселосъ, пошто е похваліо преимућства древны поета, и изчисліо добродети поете Писида, заключава одговоръ (види Елин. Библіот. Фабрік. Том. 12, стр. 7 — 8.) тако, да е тежко разумети, коме одае првенство, Атинянину ли Еврипиду, поети златнога Грчкогъ века, или изъ Писидіе родомъ стихотворцу седмога столећа Георгію? Или е Михаилъ Пселосъ одговоріо овако, што се бояо, да не увреди Михаила Дуку, или изъ каквогъ иногъ узрока; текъ валя знати, кодъ кога народа бываю така пытаня и овакі одговори, да е тай народъ зацело изгубіо осећанѣ, или вкусъ *лепога*. Дука е ямачно имао Мидасове уши, кад' е тако лако дошао на сравньиванѣ Писида са Еврипидомъ! —

Око конца овога столећа Симеонъ Ситъ преведе съ арапскогъ езыка и наименуе: „*Στεφανίτην καὶ Ἰχνηλάτην*“, т. е. *Вѣнкомъ* и *Следогначомъ* разговоръ некій између философа и, не знамъ кога, цара индійскогъ Авессалома. Одъ края па до конца пунъ е тай діалогъ прича, и басна *животны* наликъ на басне Езопове, но преко мере дугачки, одъ кои већа часть лишава се разсуде о *красноме*. Приче ове и басне налазе се на французкомъ езыку преведене съ овымъ надписомъ: Contes et fables Indiennes de Bidpai et de Lokman, à Paris, 1778. Но у млогоме се не подудара овай преводъ са *Стефанитомъ* и *Ихнилатомъ*. Локмана, кога верую и држе за списателя овы прича и басна, едни су уображавали, да е было старіи одъ Езопа, и да е Езопъ узео свое басне одъ онога; други опетъ, да е истый онъ было и Езопъ. Све е ово невероятно. Доста е, да човекъ сравни басне Стефанита и Ихнилата са Езопскима, па да се увери, да су оне измышлѣнія два разна списателя. Ко тражи више што о индійскимъ или персійскимъ овымъ баснописцима, нека разгледа библіотеку Фабрикія, новогъ изданія Том. A, стр. 650 — 653. Том. Z, стр. 777—78, и Том. IA, стр. 326. Одъ овы басна само е три узео славный филологъ Корай и сместіо ій у свой сабиръ Езоповы басна; *прву* [56]), што е налична на 358. басну [57].); *другу* [58]) скраћену), коя е може претворити у лепшу басну, а *трећу* [59])

[redacted]

два ока философіе и филологіе котрляо се са зла на горе. И будући да кварежъ езыка спроводи и кварежъ нравій, то е родъ Грчкій све већма и већма мучила сиротиня у добродетима. Два су средства была за излеченіе овога кварежа: *едно*, повратити словесне и моралне науке одъ философіе, а *друго*, распирити угашену у душама жарку любавь къ читаню и познаваню славны поета и списателя еладски.

Стварь достойна назначенія; тымъ више, што се ньомъ оправдава клиръ грчкій, на кои непріятельи безъ разлога вичу, да е онъ причина было народне глупостя. У мрачномъ овомъ столећу два честна и поштена архіерея предузму лечити обшту ову болю. Да су они имали ту намеру, види се ясно изъ предузеты ньины къ томе средства. Вечна ти паметь и слава, Митрополите Никейскій, Евстратіе! Вечна ти паметь и слава, митрополите Тесалонійскій, Евстатіе! Никейскій е за првы година жалостногъ овогъ столећа, правіо назначенія на *умна* и *морална* списанія првога философа грчкогъ Аристотела. Около свршетка истога Тесалонійскій изјасняваo е спевове првога међу грчкимъ поетама Омира. Праведно е, да се спомене овде и име митрополита коринтскога Григорія, кои е у истомъ столећу писао о *Діалектима* и друго коешта. Сва су ова троица различни одъ Константинопольскогъ Патріарха Никифора, кои е около средине тринайстогъ столећа писао у ямбійскимъ стиховима . . . шта? *Санотолкованія* (*Ὀνειροκριτικά*!)! Но гангрена, коя се была осула по своимъ роду грчкомъ, осуети труде, безъ да помрачи и славу приснопоминявна и прехвална она три архіерея. Читаню Аристотела и Омира предпочитовало се читанѣ романа Птохопродромовы, Евматіевы и Евгеніановы (види *Ἡλιοδώρ. Μέρ.*

А, Ἐπιστολ. πρὸς Ἀλέξ. Βασιλ. σελ. ιζ' — κά. Кораєво изданіє), и други іоштъ злосрећніи овога столећа списанія, коя су тимъ већма кадрія была, препетити излеченіє народне глупости, у колико имъ є читанѣ было обычніє и обштіє.

Показує покрай другогъ коєчегъ незнанѣ и глупость несрећногъ овогъ періода времена простота нравій и самы такозваны и мнимы *словесны мужева.* Млоги ньи одъ овы наученость оснивала се на нешто мало знаня *читаня*, *писаня*, *граматике*, (*Καλὰ γραμματικά*), и на *богословіи*; али не на оной евангелской, неразделной одъ питомости нравій, но на лукавой и ловачкой фарисейской богословіи, кою характеризираю речи св. писма: „Тогда̀ шє́дше Фарїсе́є совѣ́тъ прїѧ́ша, ꙗ̑кѡ да ѿволста́тъ є̑гѡ̀ сло́вомъ *).“ Да, ове богословіє посао є, навѣтно мотрити єданъ другоме на израженія и речи, па га извикати за иноверна и инославна. Мнимы овы мудраца разговори и беседе, нису быле логични испыти каквогъ траженогъ предмета, но пустословине и хуле зло и лажно испытаны човечуляка. У овакоме глупости потопу шта є могла учинити два или три обистомъ мудра архієрея ревность?

Посведочаваю ми речь два писмописца онога столећа, Никифоръ Василаніє, и Іоаннъ називаный Цецисъ. Првый быо є учитель реторике. И, бу-

[redacted]

отцемъ своимъ приміо принешену жертву, облаже и потвори (на) Василія, да верує две ипостаси у Христу; и тимъ узмути не само Цариградъ, но и све царствене епархіє. У смутньи овой догоди се, те и небо яко загрми. Грмляве и пре и после Василієвы година, бывале су заиста безчислене, и бываће ій безъ престанка, докле є света и века. Но онда (и ко є смео сумняти о томе, ако и онъ ніє было радъ, доћи у подозреніє, да є еретикъ?) грмлявина узме се као знаменѣ неба противъ нове єреси. И будући да време нефилософіє пада некако у єдно съ временомъ вражарине, волшебства и свакогъ другогъ суєверства, прибегну разумни Цариграђани къ громословіи и трусословіи, да испытаю и дознаду, шта є значило грмлѣнѣ. Некій Илія, човекъ знаменитъ у царскомъ двору, и збогъ своє мудрости, као што каже історія, у врло великой чести!!!, испытавши єдну одъ важны овы књига (о громословіи и трусословіи); нађе ужасно ово предсказаніє и пророчтво „падежъ мудраца," кои су по маломъ времену навили на збывша се чрезъ узмутителя и плеткаша Василаћія низврженія, изключенія и заточенія разны мужева и свешштены и мирски, мудры по мудрости Иліє и Василаћія. Одъ свега найистинитіє є было „*паденіє Еладе;*" но овоме, коє є явно, и свима оныма, кои имаю очи Евстратієве и Евстатієве, нимало ніє требало пророчтва.

Другій овога жалостнога столећа было є Цецисъ, човекъ ученіи одъ Василаћія, а можда и одъ самога Тесалонитскогъ Евстатія; но и такавъ, одъ кога нико ніє ясніє доказао истину ове Менандрове речи:

Ὡς ἐδὲν ἡ μάθησις, αν μὴ νῦς παρῇ. т. є.

„Како є ништа наука, кадъ разума нема!"

Мыслій и речій смеса, безкрайсловлѣ, пустословлѣ, и велика неразсуда влада у свему ономе, што є написао Цецисъ. Па іошъ довде стварь є трплѣня и опроштеня достойна. Но кадъ у овако нефилософичномъ характеру беседе и стила у исто време обзнанює и дивльій начертай своє душе высокоученый г. Цецисъ честымъ и безобразнымъ о себи велехваліємъ и безстидныма противу мудріи одъ себе хулама и погрдама, шта друго може заключити читатель, сравняваюћи особито оваке душе разположеніє са смиреномудріємъ и кротошћу мудрога Тесалонитскога Митрополита, но то, да є овай истинито быо научіо *τὰ ἀνθρωπικὰ γράμματα*, т. є. *човечна писанія*, а Цецисъ смешна: *καλὰ γραμματικὰ*, т. є. добру кньигу: *писати*, *читати* и *говорити по грамматики?* шта друго, него, да є Евстатіє приближіо се къ девицама Мусама, оправанъ са детинскимъ слободнымъ успитаніємъ, а Цецисъ, или да ніє никаквогъ успитанія ни приміо, или га є потръо у раболепнымъ дружтвама и забавама?

Василаћіє написао є петъ басна [61]), кое є издао првый Алатіє са другима реторичнымъ предупражнѣніяма истога списателя. О нацртаю беседе ово само велимъ, да Ливаніє, Химеріє, и ини трећега, четвртога, па іошъ и петога столећа мудраци поставляни према Василаћію, треба да се држе за найврстніє списателѣ.

тійскій списатель, кога време живота не могу одредити. Ако човекъ добро испита прагматичну и лектичну часть нѣгове 62 басне, види се онда свременикъ Цецисовъ и Василаѣієвъ. Стилъ нѣговъ, ако и не наличи на варваризиранѣ политички стихова Цециса, нит' на софистично безкраясловлѣ Василаѣія, опетъ има другій некій свой видъ пукоће и простоте, достоянъ, ни тамо, ни амо, но управъ за дванайсто столеће. Смеса овогъ безименяка са именомъ Синтипа, види се, као што су и други подозрели, да е произишла одуда. Имаю Грци на име Синтипово видъ некій романа, (кои е и на Србскій преведенъ), са овымъ надписомъ: *Μυθολογικὸν Συντίπα τῦ φιλοσόφυ, τὰ πλεῖςα περίεργον, ἐκ τῆς Περσικῆς γλώσσης μεταφρασθέν.*" т. е. „Романъ Синтипе философа, понайвыше любопитства достоянъ, съ Персійскогъ езыка преведенъ." (издан. у Вен. 1790.) Ово каже надписъ, а предговоръ книге вели, да е преводъ быо са Сирскога езыка. Одкуда быо да быо, веровати е, да е книга преведена найпре на Елинскій, али такій Елинскій езикъ, какавъ е онай Стефанита и Ихнилата (види мало преће), па после са овога на данашньій простъ Грчкій, али каде, точно за сада незнамъ казати. Овай романъ првый е нашао издатель 62 басне Матей, учитель у Москви, написанъ у истоме рукопису, у коме су быле и 62 басне, кое су носиле другій овай надписъ: „*Συντίπα τῦ φιλοσόφυ ἐκ τῶν παραδειγματικῶν αὐτῦ λόγων*", т. е. „Синтипа философа изъ примерны нѣговы слова." Изъ неки стихова, кои су предъ романомъ ставлѣне, зна се, да е преводникъ романа быо некій Андреополъ Михаилъ. Но будући, да у баснама после нигде не стои име ньинога преводника, нити езикъ, съ кога су преведене, но на противъ тога има у ньима знакова беседе христіянскогъ списателя, и то Византика, то вероятно е, да оне

нису приписане Синтипу за што друго, но за то, што су се нашле у истомъ рукопису, у коме е было написанъ и Синтипу одаваный романъ. Ово се врло лако дае веровати, што се одъ смесе имена списательски налази примера и у не мало рукописа одъ други книига.

Изъ изданія Матеовогъ пренео е подъ назначеніемъ Синтипа у свой сабиръ езопски басна славный Корай све Псевдосинтипове басне, окромъ едне педесеть четврте, кое скаредность (коя е и самоме мудромъ Матею забранила, да е не преведе на латинскій езикъ) есть осимъ коечегъ другога знакъ и тога, да те басне нису породъ азіатскогъ списателя (;ерь азіатски списательи по веѣой су части дугословни и лудословни, али не и срамословни), за каковога предпоставляю Синтипа, но каквога зло успитанога византійскогъ младића, па можда управо Евматія (види *Ἡλιοδώρ. Μέρ. Α, Ἐπιςολ. πρὸς Ἀλέξ. Βασιλ. σελ. ιζ'.* изданіе Корая), кои е живіо около исты година съ Василаѣіемъ и съ Цецисомъ.

Довде су изчислѣне оне езопске басне, кои су списательи или наводительи исторіомъ познати и критикомъ нагоѣени; но ове су мала часть свію оны басна, кое е ученый Корай у своме сабиру млогочислены басна издао. Питанѣ е дакле, кадъ су

[redacted]

троице басне, то є данасъ нама непознато. Одъ надписа басна Игнятієвы (види мало пређе), одъ наодећи се у Суида остатака Ваврієвы и одъ Цециса (види пређе) быва вероятно, да є фалѣный овай баснописацъ Вавріє іошъ читавъ быо између целогъ простора времена деветогъ и двавайстогъ столећа.

Каошто є явно, да су изъ овы преписане, или преображене поименце имаюће свога ауктора басне, као оне Афтонієве, Ливанієве и осталы баснописаца, а іоштъ познатіє Игнятієве, тако се види да су изъ исты источника поцрплѣне и безимене басне.

У веће части безимены овы басна, речи, изрази, слогъ, потомъ спрега мыслій, и єдне за другомъ последство и рађанѣ, побасна неприлика, и христіянски стварій са елинскима чудновата саплета, у кратко рећи, ньина *речна* и *стварна* страна, довольно насъ уче, да су сложене одъ разны баснописаца одъ деветога и гредомъ далѣ до четрнайстога столећа, одъ кои млоги су ньи были монашкогъ чина.

Заиста ніє была безпослица, што су се забавляли сачиняванѣмъ басна и преподобни Монаси будући басне є конацъ нравій поправка. Но то є зло было кодъ ньи, што су се ватали у коло баснописаца, кадъ нису найпре научили узъ свирку лепогъ мишлѣня играти! Єданъ одъ овы преподобны чини побасну и заключеніє на свою басну, да свакій, когодъ є на земльи живъ, треба да се обуче у монашкій чинъ, ако оће да буде спасенъ [63]). Другій супротъ овоме представля намъ, па іошъ и сведочбомъ изъ светога писма, млогоженство, или правіє рећи скотско млоложство, као награду, давану одъ Бога смиреномудры-

ма [64]). Толикій є и такій є быо ядногъ и жалостногъ оногъ временогъ періода замршай мислій у главама веће части народа, да су већъ употреблявали изреченія светога писма іошь и на вражбине и на баяня и на предупређенія догађавны зала. Є ли се, н. пр. бояо ко, да му се вино не укисели, таки су га други световали, да надпише на бурадма изъ 34-тогъ Псалма ове речи: „Вкѹсѝте и вѝдите ꙗ҆́ко благ҃ъ Гдⷭ҇ь.“ (види *Γεωπονικ. βιβλ. ξ' κφ.* 14). Вредно є іошъ навести, да у жалостныма овыма глупости годинама западни христіани нису были паметніи одъ источны; но у млогима вероисповедныма дѣлима постали су іошъ смешніи. Доста є за ово примеръ такозваный у ньи *праздникъ магараца*, о коме є свештеникъ, кадъ є свршивао службу, одпушћао народъ подражаваюћи рняканю магарчіємъ и дречећи: *На, иа, иа*, а народъ му се на тай магареће̂й одпустъ такоће̂ръ побожно одзивао са трикратнымъ рняканѣмъ *На, На, На*. (Види Дуканг. Глосаріонъ опалога Латинисма. Том. III. речь Festum asinorum, стр. 426). Оваковы благородны стварій узрокъ заиста другій никакавъ ніє, но презиранѣ философіє.

Безимены овы басна было є разны сакупа, одъ кои има ій неки' и данасъ у животу по явныма европскима књижарницама. Єданъ између овы сакупителя быо є Максимъ Планудъ, Монахъ Цариграа-

[redacted]

ту, првый путъ 1610., а другій 1660-те године, у коме спомаганъ другима преписима, подигао є число басна на 297. Осимъ овы приложіо є онъ іошъ у свой сабиръ и Афтоніевы 40, а лажно прозванога Гавріємъ Игнятія 54 басне (види пређе подъ [54].) Одъ позніи', изъ ова три главна рођены, изданія, коя су такође и числомъ и изборомъ басна различита, доста є да назначимо идућа.

У Енглезкой издане су около 1718-гъ лета басне Езопове одъ Худзона (Hudson). Овога изданіє препечата у Германіи (у Лайпцигу) 1741-ве године Хауптманъ съ додаткомъ ины неки басна. Но понайбогатіє ово изданіє, састоєће се у 361 басни, на жалость є и найоскудніє у разсуђенію издателя.

После Хауптмана више пута издао є басне Хайзингеръ, кога последнѣ изданіє у 1776-той години садржи 149 басна, нагрђены небройныма типографичныма погрешкама. Но већа часть нѣговы на басне назначенія добра є, а садржъ речій пространъ.

Иза Хайзингера долази Ернестіє, коєга изданіє басна, печатано у Лайпцигу 1781-ве године, садржи 296 басна съ мало нешто назначенія и врло краткимъ речникомъ.

За овымъ непосредствено валяло бы да иде Кораєвъ сабиръ и изданіє езопски басна у Паризу 1810-те године. Стварь є овога готово сва была печатана, и садржавала є, осимъ безимены, узеты одъ Ернестія, све басне Афтоніеве и Игнятіеве изъ Невелета, млоге Синтипове изъ изданія Матеовогъ, све оне басне, коє окромъ овы има Хауптманъ, и друге, кои у Хауптмана нема, и коє су нарочито оне, коє є издао Енглезъ Тируитъ, и већа часть

одломака Вавріевы. Међу овыма быле су напечатане и басне одъ Николая Дамаскина и она Плутархова о Два Пашчета (на страни 257 — 258), коя е више прича, него басна, и коя се топрвъ згодно дае преврнути у басну, две одъ Химерія Софисте (стр. 260), дичне басне Платона и Ксенофона (стр. 249 — 257), три варварске изъ Стефанита и Ихнилата (стр. 233 — 239) и ине неке. Са оволикимъ богатствомъ (ако е іошъ по истога издателя речма слободно, називати богатствомъ толике сиротинѣ, кое гдигди само покрива порфира каквога славногъ списателя), была е книига Кораевогъ сабира басна већъ печатана, кадъ, ал' онъ дочуе, да се у Флоренцу издаю неке, іошъ до онда печатаоницомъ необзнанѣне, Езопове басне. Кадъ ове басне буду готове, онда Корай преко свога доброга пріятеля Андрее Мустоксида набави едну книигу.

У флорентскомъ дакле овомъ изданію, обнародованомъ у 1809-той години одъ Францишка Фурія, међу 423 басне нађе ученый овай издатель само ньи 234, да су пре Фурія быле неиздане. Одъ овы, вели онъ, да е издатель ньи 199, или болѣ рѣчи 198 (кое се наоде у целомъ првомъ тому изданія, у коему е 85-та басна на стр. 140 изъ Плануда) узео изъ преписа некогъ у флорентійской библіотеки, а оны 35, (кое су му у другой части на стр. 186 — 230 истога изданія) изваліо е изъ руко-

[redacted]

новы и заиста првоизданы басна; одъ кои четири [65]) узете су изъ Флорентскогъ, а остале двадесетъ, и четири [66]) изъ римскога рукописа. Одъ осталы [67]) више ньи тако се мало разликую одъ басна, кое су и пре быле познате, да млоги ньи разлика ни у чему не стои, до у различномъ читаню или напису. Списакъ овы басна (кое се раздваяю одъ правогъ Кораевогъ сабира Езопски на брою 426 басна), носи надписъ „*Παράλληλοι μῦθοι*", т. е. „Придружне басне."

Изъ Флорентійски басна види читатель, да су млоге одъ ньи написане у дванайстосложнымъ стиховима, но доста редій зломерныма и безъ ритма. Ньи е Флорентинацъ све пописао по реду, као кадъ бы быле сложене на прилику невезаногъ слога. На млого места овогъ варварскогъ стихотворства види се, да су ій майстори баснописци, као и Игнатіе, узели одъ Ваврія, па, као и овай, одъ добры начинили ій рѣавыма, съ томъ само одъ нѣга разликомъ, што ни езикъ, ни перо свое нису везали ланцима четвороредака.

У *паралелне басне*, покрай Флорентійски, придао е Корай и неке одъ други изъ други преписа поиздаване басне, и одъ Синтиповы оне, кое нису стасале, уђи у число оны 426, и іошъ неке числомъ 28, кое е изъ рукописа у Императорской библиотеки првый путъ издао Графъ Рохефорти у своима *Назначеніяма и изводима Паризке филологичне Академіе*, кое дело носи управо овай надписъ: Notices et extraits des manuscripts de la Bibliothéque du Roi, (tom. II. pag. 667 — 730.)

Овы Флорентійскогъ и Рохефортовогъ изданія басна, ако човекъ изузме врло мало ньи, изразъ (*φράσις*) ништа се не разликуе одъ израза (штила)

осталы познаты басна. Соликисми, варваризми, неглавноречія, безразсудна смеса несмешаногъ и умотаванѣ неумотаваногъ по веѣой части знаци су, кои означаваю ове безимене баснописце. Са свимъ тымъ опетъ бы велика полза одъ ньи была за филологію грчку, да є поне време познато, у кое є свакій одъ ньи писао; єръ овако знанѣ, известило бы филологе о прелазку са зла на горе и одредило бы епохе, одъ кои се у свакой догодила нова измена у речма и изразима єзика. Но ни одъ овога ништа се известно и поуздано нема. Само се то доста вероятно нагаѣа, да су као што є речено, више ньи одъ басна понаписане одъ деветогъ па до четрнайстогъ столеѣа.

Природно є, да човекъ, подбаданъ одъ ове Кораєве разсуде и осуде басна, може ласно упытати: „Зашто є дакле Корай узео на се толикій грдный трудъ, те є издао тако траляве баснописце, паче уде басне?“ Ево на то одговора у речма истога издателя. Прво зато, што изъ оне малине басна, кое є напоменуо Платонъ, Аристотелъ, Плутархъ и оваки савремени, или и познія списательи, на име Езопово, заключава се, да и оны осталы (поне вишине ньи) предметъ є такавъ, кои є заиста смишлѣнъ одъ Езопа, па после се раздао по преданію живога гласа и беседе на наконце, ако и измеутъ додатпима или одузетцима, и израженъ врло

[redacted]

Валяло ми ій е іошъ, вели честитый Корай, издати, да написанымъ моимъ предъ ньима предговоромъ, а за ньима ставлѣнымъ назначеніяма и речникомъ избавимъ и учителѣ и ученике елинске науке и езика одъ свію уды, али найуђегъ изданія басна у Венеціи. Овде онъ подъ учительима разуме оне разумне учителѣ, кои су уверени, да елинскогъ, а и свакогъ езика предаванѣ за найпредню цѣль има *ствари*, а не врти се око *речій* више, но толико само, колико оне приносе у разсуди о *стварима*; кои знаду, да е посао предаваюћегъ учителя, іошъ зарана уселити у главу младежи велику и сяйну науку разсуђенія; и да ово ніе могуће другче постићи, но кадъ іой учитель казуе и време, кадъ е, и начинъ, како е представіо списатель или поета стварь, сравнѣніе са другима списательима или поетама одъ исты стварій, епоху излазка, пролазка и залазка еднога вида писаня; кадъ н. пр. у предаваню поете излаже вида поезіе (было епопее, было трагедіе, было комедіе, было кога му драго одъ осталы видова) начело, напредакъ и свршетакъ, кадъ у Ретору преповеда исторію вештине говореня и наводи оне, кои су постали знаменити у истой; вештини, а кои су были причиномъ, те се она упропастила; кадъ при исторіи казуе, ко е првый, ко средный, ко ли последный написао исторію и ньино едногъ са другимъ сравньиванѣ; кадъ просто само у предаваню езика не изоставля редомъ изводити предъ младежю, овога цветанѣ и снагу, по томъ по разнымъ временима нѣгову премену, кваренѣ и варварство, а найпосле нѣговъ прелазакъ у другій сасвимъ съ новыма правилама езикъ.

Найпосле за нуждно самь судіо, додае вечитый Корай, и за младежь полезно, издати све налазеће се елинске басне са свима вышине ньи ру-

гобама и *прагматичне* и *лектичне* части, да она, успоређуюћи особито *ове* са оныма одъ Платона, Ксенофона, Аристотела и оваковы умова написаныма редкимъ баснама, види, съ колике се светлости у колику таму сринуо и утопіо Грчкій родъ, и колико іой се валя трудити, ако є рада, извући свою отачбину изъ дубине глупостне пропасти.

Треба іошъ о баснама, кое є Корай овако богато издао у своме сабиру, и то знати, да има њи млого и на два три начина изложены, т. є. како ій є кои списатель доватіо и написао. Па кадъ бы Богъ дао и срећа была, те бы се какавъ познiи у Елинскомъ єзику извешћеный Србинъ тео потрудити и све намъ ове Езопске басне превести, онъ валя да бира у оныма, кое имаю двострукъ и трострукъ написъ и начинъ, коя є стварь лепша и коя є верніє сачинћна по правилама баснотворевине, па ону єдну само да преводи на Србски. Будући є овде пала речь и о правилама, по коима се граде басне, особито чисто Езопске, то ево нешто и за ту нужду одъ истога славнога Корая.

Басна *) є измишлћніє речій или дѣла людски, коя се односе на безсловесна животна; нћна є намера и цѣль людскога живота поправка **). И бу-

*) То єсть права Езопска басна. У коима су радећа, или говореће лица люди, те нису Езопови, но нћгови подражача

[redacted]

дући да е за саставакъ басне лажь нуждна, то здравый разумъ учи, да уда и безобразна у другима околностима живота вештина, направити лажь тако вероятномъ, да изгледа на праву истину,

„Ἴσκε ψεύδεα πολλὰ λέγων, ἐτύμοισιν ὁμοῖα, т. е. „Лажи зборећи многе справляше ї' истини равне“ [68])

У басни е права врлина. Зато дакле, будући да е човекъ принуђенъ, представляти радећа и говореће, као и люди, безсловесна животна, штогодъ друго служи на саставъ басне валя да буде тако што, што ће моћи учинити вероятномъ прву неодложну у басни лажь, то есть, придати іой свойства, да изгледа, или као истинита, или поне, да тако явно не противослови истини. Вероятность ова раћа се:

Прво изъ истинитогъ представлѣнія природе и нравій свакога безсловесногъ животногъ, као што су му и нрави и природа позната изъ природне исторіе. Тако н. пр. Лисица треба да намъ е у басни лукава, Магарацъ лудъ и глупъ, Псето верно, Конь поноситъ, Маймунъ улизица и шаљивацъ. Изъ истогъ узрока ние врлостно, говорити, да е Кртица животно слепо [69]), нити да Творъ одсеца породне свое удове, да се избави одъ ловаца [70]). Ово и оваково коешта, што е дозволѣно некима одъ стары баснотвораца збогъ тога, што се онда знанѣ естествене исторіе іошъ ніе тако, као данасъ, известно испытало, или се ніе свакоме могло обзнанити, данасъ е неопрошћено. Довольна му е и пресна лажь, кадъ представля, да говоре безсловесна животна; па ніе му е нужде увећавати, преиначаваући имъ осталу ньину природу, или управо рећи обичае и навичае *животны*, кое имъ е дала природа.

Друго, вероятность произлази изъ краткости басне. Наравно да лаже онай, кои вели да говоре и раде, као и люди, безразумна животна, но лаже по нужди; єръ безъ овога ніє му могуће начинити Басну. Али каква є нужда, увећавати лажь, разводећи преко мере речи и дѣла животиня?

Но ово правило трпи и млога изузећа, коя се не даду, нит' назначити, нит' научити. Само баснотворца или баснописца оштроуміє може одредити и за речи и за дѣла дужину сходну према изъ овы причиняваной пріятности и милини, и очекиваной нравственой ползи. То само, велимъ, треба на умъ узимати, да, као што млогословіє претвара природу басне у причу, па іошъ и у невероятну, кадъ є басна Езопска, то єстъ, кадъ се представляю за радећа лица безсловесна животна: тако напротивъ тога малоречіє, кадъ не быва съ разсудомъ, претвара басну у лаконичкій изрикъ (ἀπόφθεγμα). Такове су понайвише четворостишне басне поменутогъ (види преће) Игнатія.

Изъ препоручиване ове краткости види се, и какавъ характеръ треба да є у беседе басна. Простъ, то' єсть, ненаваличанъ и неистраженъ, и нагъ одъ сваге реторичне кићености; и то не само зато, што се краткость басна не слаже са такима накитима, но и зато, што є то смешно, невероятность говора безсловесны животны чинити іошъ невероятніомъ, преображаваюћи є у реторичну беседу, или,

[redacted]

многе; єръ и свака басна и єдну само намеру има, или єдну погрешку или поромъ исправити, или га предупредити, да и не буде. Єдинцатость ова тако є у басни нуждна, како годъ што є потребна и у Трагедіи и Комедіи; єръ и иста беседа басне некако є права драматична беседа *).

Одъ ове простоте и краткости басне зависи и врлость побасне (ἐπιμύθιον). Ова треба да є сразмерна басни, т. є. така, какву свакій лако може измислити и заключити, чимъ чує басну **). Наводити и примере изъ данашньи Езопски басна одъ несличны и сасвимъ према баснама нескладны побасна, кое су избунцали празноглавци, или мнимозналци празноучны последньи столећа, држимъ, да є сувише, кадъ є несрећомъ већа часть ньи таковы у сабиру Кораєвы басна Елински. Или болѣ є рећи, да су и саме басне, кое су познiи мудраци издавали за Езопове, па на ньи придавали побасне, породи ньине фалѣне и светле науке.

Мыслимъ садъ ће читатель изгледати, да види преведене и редомъ написане, ако не све, поне оне подъ числама у овомъ дѣлцу назначене басне. Но самъ надписъ овога дѣлца каже, да мой посао ніє было и превести басне, но изложити само по преводу догађає басна, паче ньину исторію. Веруємъ, да нимало не бы згрешіо, да самь ій по же-

*) У Паризу 23-гъ Августа 1810 год. ово се и доказало, кадъ се отворіо театеръ Езопски басна. Ту су радећа лица была на жицама подражаваня играюћи и говорећи безсловесны животиня съ гласовима иза кортине посакриваны людій.

**) Чуємъ, где Корай изъ покоя вечности за ово правило довикує: „Нека є мудроме Србину и старини Доситею просто, не слушати ме, кадъ уме разводити онаке побасне!“

льи читателѣвой поизрећао, но еда л' се Србство заклело, да неће у напредакъ породити и выше синова Филелина, кои ће не само басне, но и вредніе іошъ штогодъ изъ благайнице Елинске древне мудрости, извести предъ Србске очи? — Я ћу у томе толико задоста учинити моме читателю, што ћу сваку овде подъ числомъ означену басну редомъ показати, на коіой е она страни у Кораевомъ *Сабиру Езопски басна.* Осимъ назначенія самы басна случиће се и по декое исторично или какво другчіе изясненіе.

НАЗНАЧЕНІЯ, ИЗЯСНѢНІЯ И ТОЛКОВАНІЯ У ОВОМЕ ДѢЛЦУ ПРЕДНАВЕДЕНЫ ЧИСАЛА.

[1]) Види Софиста Химерія, стр. 592, издан. 1790. Ова вѣсть види се, да е дала повода ономе, што се (*Πλεταάρχ. Ἀποφθέγμ.*) о Езопу говори, да, кадъ му се еданъ поругао телесной грдоћи, одговоріо му е: „*Οὐκ εἰς τὸ εἶδος, ἀλλ' εἰς τὸν νῶν προσέχειν δεῖ.*“ т. е. „Не треба гледати на лицъ, но на умъ.“

[2]) У плутарховомъ дѣлцу подъ надписомъ: „*Ἑπτὰ σοφῶν συνπόσιον*“, т. е. „Пиръ седамъ мудраца“, говори Солонъ съ подсмеіомъ къ Езопу: „*Σὺ δὲ δεινὸς εἰ κοράκων ἐπαΐειν καὶ κολοιῶν, τῆς δὲ σῆ φωνῆς ὐκ ἀκριβῶς ἐξακούεις.*“ т. е. „Ты си вреданъ разумевати гавране и чавке, а свога езика не разбирашъ тако точно.“

[redacted]

[5]) Да е Езопъ баѣ Солоновъ суврѣменикъ видѣ се іошъ и изъ комедіе Алексова Коника, подъ надписомъ „Αἴσωπος" (подъ Ἀθή. стр. 431.), у коіой се наводи и драматичній разговоръ између Езопа и Солона.

[6]) Ово Плутархъ у житію Солоновомъ (§. 28.) овако наводи: „Ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν." т. е. „Никако, или найслађе беседити." И то вели Езопъ, а Солонъ на то: „Ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἄριστα." т. е. „Никако, или найболѣ."

[7]) Види Кор. Саб. стр. 355. и латинскогъ баснописца Федруса. Васи. книг. I. бас. 1. Ова е басна и подъ Досит. на стр. 84., но у нашоме е измѣнута.

[8]) Ово наводи Плутархъ у своме слову: *Περὶ τῶν ὑπὸ τῆ θείᾳ βραδ. τιμωριῶν.* §. 12.

[9]) Такође приповеда Плутархъ у (*Πολιτ. Παραγγέλμ.* §. 32.), да су Делфини исто овако познуило сакрили свештене утвари у два друга брата, те и њи съ брега бацили и убили.

[10]) Види *Παυσαν. Βιβλ. ι'. κεφ.* 12. и Плутарх. у слову *Περὶ τῆ μὴ χρῆν ἐμμετρ. τὴν τῆν Πυθ.* §. 14.

[11]) Ово е Плутархъ такође у слову (*Περὶ τῆ μὴ χρῆν κ. τ. λ.* §. 14) онда говоріо, надъ се, подъ обраномъ Римлана, ніе боко Делфина; иначе бы можда и онъ нашао каву свештену шолю у своіой торби.

[12]) Сундъ у речи *Αἴσωπος* каже нашъ, да е Езопъ написао у две книге, свое догађае у Делфу; но по томъ и онъ разумевши, да безъ суда убіени нешаю ни времена писати историю свое смрти, додае: „*Μᾶλλον δὲ τινὲς φασι τὸν Αἴσωπον ἀποκρίματα γεγραφέναι μόνον· ἐν γαρ Δελφοῖς ἀδίκως ἀπολέσθαι.*" т. е. „А пре ће быти, веле неки, да е Езопъ писао само одговорке; аръ у Делфу е безъ суда погублѣнъ." Да бы болѣ разабрали, шта Сундъ разумева подъ речю „*Ἀποκρίματα*, Одговорци", кою ніе могао разумети пѣговъ преводникъ, успоредиво са Сундомъ Плутархово дѣлце подъ надписомъ: „*Ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον.*" т. е. „Пиръ седамъ мудраца" §. 8 — 9. у коме се види, да е и Езопъ на той части быо. Одговорци были су мали, но оштроумни и дубокоумни одговори мудраца на разна предложенія, као што су онда на поменутомъ пиру была ова: Шта е найстаріе? Време; шта е найвеће? Светъ; шта е наймудріе? Истина и т. д. или шта е найстаріе? Богъ; шта е найвеће? Место; шта е наймудріе? Време!

13) Види Кор. Саб. стр. 5. и Досит. бас. стр. 91. кок е мало по среди другчія.

14) Види мудрый занимакъ Хуска око изданы у Лайпцигу (1809) Филологичны Смесица стр. 1 — 50. Прва одъ ове две Архилохове басне има предметъ истый са првомъ Езоповомъ басномъ у Кор. Саб. стр. 1. и 279 — 280; а такоће и са Досит. стр. 1. Друга е права Езопова у Кор. Саб. стр. 241.

15) Види Кор. Саб. стр. 206.

16) Кор. Сабир. стр. 315.

17) Кор. Сабир. стр. 72.

18) Кор. Сабир. стр. 1 — 2. и 279 — 280. види и Досит. страна 1.

19) Кор. Сабир. стр. 248.

20) Кор. Саб. стр. 278.

21) Кор. Саб. стр. 253 — 257. види и Ксеноф. знам. книг. II. гл. 1. §. 21.

22) Кор. Саб. стр. 210. види и Ксен. знам. книг. II. гл. 7. §. 13. а и Голубицу одъ 1840. стр. 47. (у Београду).

23) Кор. Саб. стр. 78. види и Досит. стр. 4.

24) Кор. Саб. стр. 249 — 252.

25) Кор. Сабир. стр. 120.

26) Кор. Саб. стр. 205.

27) Кор. Саб. стр. 208.

28) Кор. Саб. стр. 225.

29) Кор. Сабор. стр. 128.

30) Кор. Саб. стр. 145 и 426.

31) Види у Плутарха *Βίος τῆ Καίσαρος*, §, 48.

32) Кор. Саб. стр. 209, кои се починѣ. *Τραυματίᾳ τινί.*

33) Кор. Саб. стр. 217 — 218.

34) Кор. Саб. стр. 68, 82, 92, 96 (двапутъ), 129, 133, 134, 165, (о мазгама) 167 (репъ змайскій), 172 173 сунце и северъ),

[redacted]

44) Кор. Саб. стр. 108.

45) Кор. Саб. стр. 260 (басна 396 и 397).

46) Кор. Саб. стр. 45. 169. 193, 200, 221.

47) Кор. Саб стр. 135, 425.

48) Кор. Саб. стр. 75, 44, 191, 192, 91, 45, 145, 79, 171, 169 192, 87, 122, 106, 124, 293, 194, 112, 130, 195, 155, 195, 34, 196, 86, 196, 198, 131, 109, 117, 74, 73, 142, 136, 85, 183, 199, 80, 200, Ово значи, да прва Аѳонієва басна стои на страни 75, друга на 44, треѣа на 191 и т. д.

49) Кор. Саб. стр. 104.

50) Кор. Саб. стр. 220.

51) Кор. Саб. стр. 247.

52) Кор. Саб. стр. 58.

53) Кор. Саб. стр. 212 — 213.

54) Кор. Саб. стр. 8, 25, 35, 37, 39, 74, 76, 77, 81, 83, 85, 86, 91, 92, 94, 95, 98, 101, 104, 105, 106, 108, 113, 118, 124, 130, 132, 135, 138, 141, 142, 147, 148, 151, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 181, 182, 183, 187, 192, 193, 208, 226 (3), 227 (2), 228. Одъ ове 54 Игнатієве басне у стиховима, њи 43 издао е Неселетъ на ме Гавріево, а 11 на ме Вавріево. Но као што се види изъ характера беседе и изъ млогостиша, да су оне 43 басне (на страни 90) Вавріеве, или каквогъ другогъ познієгъ Вавріевогъ подражача: тако е исто явно и изъ характера стила и изъ четворостиша, да су оны остали 11 Игнатія, лажно прозваного Гавріемъ.

55) Кор. Саб. стр. 220. 222. види и стр. 58, 213, 214.

56) Кор. Саб. стр. 233.

57) Кор. Саб. стр. 231.

58) Кор. Саб. стр. 239. (Майнуни у и т. д.)

59) Кор. Сабир. стр. 239 (Гавранъ некій).

60) Кор. Саб. стр. 191.

61) Кор. Саб. стр. 144 (Улови се негда), 178, 207, (Быше време кадъ е и конь), 222 (Лавъ негда бика), 367.

62) Кор. Саб. стр. 52, 75, 104, 117, 132, 141, 170, 228, 230.

63) Кор. Саб. стр. 431. у изясненіима.

64) Кор. Саб. стр. 87. басна 145.

65) Кор. Саб. стр. 262 — 263.

66) Кор. Саб. стр. 264 — 277.

[67]) Кор. Саб. стр. 245, 248, и 279 — 412, кое носе предъ собомъ ова два писмена Ф. Л.

[68]) Изъ Омирове Одисеє, у писмену Т, ст. 203.

[69]) Кор. Саб. стр. 31.

[70]) Кор. Саб стр. 32.

У Цариграду 6. Февруара 1841.

Горе напечатано Езопово Житіє найвише збогъ стварне цене као и ради спомена свогъ негдашнѣгъ ревностногъ члена Друштво є у свой Гласникъ ставило. Изъ тогъ призренія изволиће благонаклони читательи извинити Друштво за неправилности слога, кое у овомъ преводу нађу. Я самь у томъ само оно пренначіо, што самь држао да є неотице н е о б ы ч н о написано, што бы смисао другій дало, и што бы по свой прилицы писацъ и самъ да є примѣтіо, радо быо поправіо; а што самь годъ видіо, да є значайно у слогу преводителя и сачинителя, то самь све, ако и недржимъ за правилно, свойски штедећи посирче, по подлиннику рукописа задржао.

Секретаръ Друштва.

СРБСКА ПОВЕСТИЦА КАРАЂОРЂЕВОГЪ ВРЕМЕНА*)

покойнымъ Янићіемъ Ђурићемъ, недавнымъ Караѓорѓевымъ Секретаромъ, а у доцніе време бывшимъ Совѣтникомъ

саставѣна подъ слѣдуюћимъ наслоѳомъ:

„Копія исторіе сербске сочинавана Янићіемъ Ђурићемъ бывшимъ тайнымъ секретаромъ верховнаго Вожда сербске, са описаніемъ рода жизни Караѓорѓа Петровића одъ рођеня до кончине смерти и погребенія његова.“

Исторія Караѓорѓа Петровића храбраго и славнаго вожда сербскаго, са описаніемъ жизни и подвига воины и политически и домаћи его дѣянія, славнаго и храбраго мужа Караѓорѓа Петровића изъ Тополе, са описаніемъ рода, жизни његове одъ самаго рођеня до смерти, кончине и погребе-

*) Саставу овомъ, кои е Друштву сынъ покойногъ сачинителя Г. Александеръ Ђурићъ Секретаръ Совѣта Княж. Србскогъ у подлиннику поклонити изволіо, као Граѓи Србске Повестице, одредило е Друштво место у своме Гласнику само збогъ предметне вредности, а не збогъ слога, кои е безъ и найманѣ промене, сасвимъ као што се у недовршеномъ и непрераѓеномъ подлиномъ рукопису налази, ради повѣстне истинитости задржати за дужность сматрало. Изъ истотъ узрока ніе изостало ни повтораванѣ почетка, кое иначе никако не бы поднети могло.

Секретаръ Друштва.

нія его, кои се 1804 године подигао противо зулума турскога, на даіе и буну противо даія у народу сербскомъ подигао, народъ Сербскій у цѣломъ пашалуку на оружіе подигао, зулумъ Турскій и ярамъ Сербіи съ врата скинуо, Турске анове по сели попаліо, и све субаше по анови побіо, у цѣломъ пашалуку очистіо одъ Турака за 6 месецій.

Я самъ одавно намѣравао да опишемъ и да издамъ на светъ историческо описаніе сербскога славнога вожда Карађорђа Петровића изъ Тополе, и подвиге его противу Турака и зулума турска, кои су Турцы и даіе ньіове у пашалуку Београдскомъ народу Сербскомъ чиниле одъ 1801 года па до 1804 года, како е ова буна почета, за каке узроке, за колико се времена савъ народъ на оружіе подигао у цѣломъ пашалуку Београдскомъ; како су Турцы изъ вароши изтерани у градове и вароши турске попалѣне, и Турке у градове затворили, и после еданъ по еданъ и градове отели, и шта се догађало одъ Турака и Серба до 1813 године; но причине и разна моя обстоятелства припятствовала су му те и до данасъ нисамъ могао ово дѣло на светъ издати. Млоги су списательи Сербски и страни понешто описивали теченія исторіе Сербске и Карађорђа оніе времена збившимъ се и ондашньимъ догађаима, но млоги су коешта изоставляли, а неки су нешто и предодавали что ніе было истино, а не-

[redacted]

опорочити; ербо су списатели оно писали что су од кога чули, оно су и веровали, и по тому ни еданъ списатель неможе право описати исторію или чію живанъ по новчимъ називаню право, небывши очевидацъ и по свимъ оними дѣлима и догађаима; но я, кои самъ ону буну противъ Турака починьо, са истимъ вождомъ и первога Турчина убіо, и свудъ вожду участникомъ био, како ће ясно описано быти, и одкуда су мои извори были, те самъ могао све верно описати и безъ свакаго пристрастія, при томъ я нисамъ никадъ съ памети свидао, да се држимъ истине колико е могуће, и да се неизоставе найгланвіи догађаи од рођеня Карађорђева од 1770 года и од 1801 и од 1788 па до 1813 года.

1-во Я самъ био добро познатъ са Карађорђемъ од Немачка рата съ Турцыма т. е. од Кочине праве од 1792 года па до 1804-те са коимъ самъ се често састаио кадъ е онъ са стокомъ трговао, а особито одкако су даіе завладале Београдомъ и Сербіомъ, кое су даіе имали велику злобу на Карађорђа, кои су га старали се да га убію, од кога времена Карађорђе почео се чувати од Турака, имаюћи доста пріятеля кодъ кои е у потаи на ятаку бывао, тако исто и кодъ мене и у Рудничкой планини я самъ га држао и раніо тайно, и млого е пута намеравао бегати у Немачку да свой животъ спасе, но Конялія а и Асан-бегъ удержавали су га да чека, имаюћи Карађорђе и други пріятеля, гди е понеко време у потаи находіо се, и кое самъ я све знао гди се онъ накодіо у потаи, гди смо у договору были ако бы му кака нужда была да га могу наћи, и тако како смо но верно дознали, да су даіе заключили да се разположе да у едно време све сербске кнезове, поглаваре и отбра-

не Сербе исеку и побію. Я самъ одма узнавши ово намеренѣ одъ мои людій, кое самъ послао моимъ посломъ у нахію Београдску, по имену: Петра Дугоњића изъ Маслошева нахіе Крагуєвачке кодъ (у) свои уяка у селу Ранеловићи да разбере шта тамъ Турцы у ану раде, гди се Ибраимъ ужичкій са 12 Турака находіо. Дошавши мой посланикъ дође и яви ми да є дознао одъ людій да су Турцы убили Чарапића Марка у Беломъ Потоку, и да се народъ врло поплашіо. Я одма узмемъ мое потайно дружство по имену Стевана Раяковића изъ Стергара, Мату Миливоевића, Мандића или Дуњића изъ Стергара, Благоя изъ Маслошева, Глишу изъ Маслошева, Ћиру и Милоя Чекеровића, брата моега Милована и Петра Дугоњића изъ Маслошева првога и вернога друга моега, кога самъ кое куда посилао у нахіе неке те узнавао што Турцы по анови чине; пакъ пођемъ да тражимъ Карађорђа да му обявимъ за Марка Чарапића, и да се посавѣтуємо шта ћемо радити, или ћемо и мы Турке бити, и анове палити, или ћемо лета чекати докъ шума озелени, и пођемъ са свои деветъ друга да тражимъ Карађорђа кодъ нѣговы пріятеля кое самъ знао, и дошавши подъ Венчацъ планину кодъ првога ятака Карађорђева, некога Николе Леке изъ Липовца, и упитамъ Леку, є ли кодъ нѣга долазіо Карађорђе, и зна ли куда є и є ли му што казао, ако га коголъ узтражи гди є рекао да се може наћи.

[redacted]

. . . око нѣга узмемъ и поѣемъ са дружс . . . . ъ у Венчацъ планину ; ово е было 1804 года 13 Януарія, и оданде разговоримъ се са дружство д . . . . иде на свое пріятелѣ да се за време пр . . . . . мо докъ видимо шта ће по овомъ случ . . Турцы чинити, и я то исто учинимъ и скріемъ се за врем . а одма пошлѣмъ мога момка и друга Петра Дугоньића у Боговаѣу са моимъ писмомъ до аци Руфима съ коимъ самъ быо великій пріятель, да га упыта шта раде Турцы у Валѣву, и по нахіи чине. Посланикъ мой доѣе одъ аци Руфима изъ Боговаѣе 1804 года 17-га Януарія, и кои ми донесе овако жалосно и неповольно извѣстіе, да су Турцы Фочићъ Мемет-ага 15-га Януарія дошли у Зеоке и кнеза Станоя Міяиловића убію га и главу му одсѣку и да самога аци Руфима усѣку у Београдъ. (о овому быће обширніе описано после) 18-га Януарія скупимъ я мое дружство и поѣемъ да тражимъ Караѣорѣа кодъ нѣговы пріятеля, прво у Буковику кодъ нѣгова побратима Іована Крстовића гди га ненаѣемъ, и кои ми каже да е быо кодъ нѣга па да е отишао у Даросаву кодъ другога побратима свога Симе сердара. Я поитимъ тамо да га что брже наѣемъ, и кадъ доѣемъ у Даросаву кодъ Симе сердара гди га и тамо ненаѣемъ.

Жизань и подвиги, воена и политическа дѣянія славнаго и крабраго мужа бывшаго вожда Сербскаго Караѣорѣа Петровића изъ Тополе, кои е се 1804 годинe подигао противо зулума Турака на даіе и буну у Београдскомъ пашалуку учиніо те се народъ на оружіе подигао, Турске анове по селима попаліо, и Турке изъ истіе у градове саслао а неке за границу Београдскога пашалука прогнао у коимъ самъ дѣйствіямъ я очевидацъ быо и са достовѣрнимъ моимъ описаніемъ часной и домаѣой

его жизни отъ самаго рожденія до конца живота смерти и погребенія его.

Я самъ одавно намѣравао да опишемъ и да издамъ на светъ историческо описаніе Сербіе, родъ жизни бывшега славнаго и крабраго вожда Сербіе Карађорђа Петровића изъ Тополе съ коимъ се я добро познавао после рата Немачка и Турска одъ 1792 године па до 1804-те како съ нѣмъ тако и са майкомъ его Марицомъ и са его супругомъ Єленомъ; а и после одъ 1804 года па до 1817 года узнавао како одъ нѣга истога тако и одъ майке его Марице и супруге его Єлене, отъ кои что самъ о Карађорђевой жизни и владаню дознава сва самъ описивао и како су га Турске даіе котѣли убити одъ 1801 пакъ до 1804 године, како се и зашто се ова буна на Турке подигла, за колико се времена савъ Србскій народъ у своимъ пашалуку на оружіе подигао у своимъ пашалуку Београдскомъ до 1813 года; но причине и разна обстоятелства задержавала су ме и до данасъ да ово дѣло на светъ издати нисамъ могао имаюће све достовѣрно описано мисліо самъ у случаю смерти оставити аманетъ сину моему да ово дѣло изда на светъ.

Млоги су Сербски и страни списателъи подобно овой описали понешто, и ондашня проишествія и догађае оніе времена но млого су коешта изоставляли и неправедно описивали, гли имъ се

[redacted]

списатель неможе верно историю право описати по ковчимъ показиваню, као онай, кои е было очевидацъ свію оніе догађая и по свимъ ондашньимъ дѣлама и као я, кои самь са Карађорђемъ ону буну противо Турака починао и его учасникъ было, зло и добро са истимъ дѣліо, како ће се далѣ и ясніе описано видѣти и одкуда су мои толики извори были, те самь я могао верно све описати и безъ свакога пристрастія. Я у свимъ моимъ бележеню и преготовленіима за ово описаніе нисамь съ памети скидао да се држимъ истине колико е могуће было и да се неизоставе найглавніи догађаи а особито одъ 1788 а особито одъ 1801 па до 1813 године. Перво я самь было познатъ са Карађорђемъ одъ последнѣга рата съ Турцима т. е. одъ Кочине краине и потомъ често се са истимъ *са*стаяо кадъ е када е онъ по терговини ишао, у време Мустай-пашино, а особито после пошто су яничари ови одали и Карађорђа ктели убити, одъ оно доба онъ се почео чувати. и по неко време кодъ свои пріятеля тайно се задержавао да га Турцы неубію, а понайвише кодъ мене се задержавао, по Рудничкой планини у потаи гди самь га я раніо, съ коимъ су свагда съ њиме по два и по три друга добри находили се и у манастиру Благовештенію подъ Рудничкомъ планиномъ. Особито имао е Карађорђе и другіе свои пріятеля, гди се по неко време у потаи задержао, и кое ятаке нѣгове и я самь добро познавао, како бы у случаю потребе и нужде могао га наћи, и потому када самь я первога Турчина убіо кодъ Банѣ т. е. Асан-агу спаію и читлукъ-сайбію Великоиваничкога 13-га Януарія 1804 года одъ кога се времена и случая и буну подигосмо по народу, и народъ устаде на оружіе, и како учимъ и тога Турчина убіемъ одма одемъ на пріятелѣ Карађорђеве, гди га нађемъ съ неколико

друга и съ ньимъ одма буну у народу дигнемо противу Турака, пакъ му одма и првимъ секретаромъ будемъ, кою дужность испунявао самь при Карађорђу одъ 1804 па до 1813 године у Сербіи а после и у Русіи, и тако самь бывао съ ньимъ безпрестано по свимъ дѣйствіяма неотлучно очевидацъ свію догађая, важны явны и тайны военимъ политическимъ дѣлама, посилатъ самь одъ него и депутатомъ у Русію, главну квартиру Руску 1808 и 1809 года. По дѣлима народньимъ како пређе, тако и у теченію 9 година по войски съ ньиме узнавао самь како одъ нѣга са̀маго вожда у разнимъ его проповедкама и казиваню, тако и одъ майке нѣгове Марице и супруге его Єлене, а особито одъ нѣкоега старца Михаила Милошевића 80 лѣтнога старца изъ Тополе кои е 45 година друговао са Карађорђемъ неотлучно и знао сва дѣла Карађорђева одъ рођеня 1766 года па до 1813 года, кои су ми свагда показивали дѣянія его и поступке, и я самь по нешто бележіо и тайно сокранявао, а особито што самь я самъ учасникъ Карађорђу бывао за 9 година по свимъ боевима у Сербіи на разнимъ местима, и свудъ очевидацъ свію дѣла нѣговы, и дѣлао съ ньимъ и зло и добро и о-

обхожденія одъ рођеня па до конца живота и погребенія одъ 1752 года па до 1817 года.

1-во Карађорђе родіо се око 1752 года у селу Вишевци Декемвра месеца 21-га у нахіи Крагуевачкой близу Тополе кодъ Саранова, одъ оца Петра и майке Марице родомъ изъ Маслошева нахіе Крагуевачке кодъ реке Ясенице, одъ Петра Живковића. Карађорђе имао е іоште два брата Марка и Маринка, и две сестре Марію и Милицу. Родительи нѣгови были су беднога станя и налазіо се све по служби кодъ Серба и кодъ Турака турскимъ кованціомъ са своіомъ фамиліомъ, но када се Карађорђе родіо у Вишевци, исту ноћь случіо се еданъ Турчинъ на конаку кодъ Петра оца Карађорђева, и после вечере заснувши Турчинъ а Карађорђе роди се, и Турчинъ чуюћи плачъ детета, забунѣнъ и уплашенъ некимъ страшнимъ сновидѣніемъ као да га счепао некій страшный лавъ са своимъ оштримъ ноктима да га растергне, и у томъ страу тергнувши се поскочи и истерчи на полѣ одъ страха, и види на полю одъ юга къ северу велико едно на небу осветленѣ као дуга коя се преко неба пружила и цео онай предѣлъ осветлила. Онъ уплашенъ утрчи у кућу скоро поплашенъ, а Марица ђорђа већъ окупала и повили, а Турчинъ рекне Марици: шта си родила млада, или мушко или женско? Она му одговори „вала ага сина самь родила,“ а Турчинъ іой честита говорећи „да ти е аирли млада и да ти е срећанъ синъ“ и обдари га дукатомъ и рекне: „вала млада тай твой синъ быће великій юнакъ и великій човекъ; я самь у онай часъ каде се онъ родіо у великомъ страху быо, и текъ што ме шћаше еданъ лавъ растергнути я чуемъ плачъ детета. Обузетъ страомъ скочимъ иза сна, видимъ неку велику светлость на полю, мишля да

є свануло и сунце огреяло, но кадъ искочи наполѣ, нити є свануло ни сунце огреяло, но угледамъ єдну светлу велику дугу преко неба одъ запада юга на истокъ пружену. Вала твой синъ мора великій човекъ быти и са млогимъ милетомъ — народомъ — заповедати.“ У ютру Турчинъ уставши отиде, рекавши: съ Богомъ остани млада! чувай добро сина тога и панти добро шта самъ ти казао. После тога майка Карађорђева сина ранила и воспитовала и како є могла неговала. Карађорђе растао є напредно и свачимъ превозилазіо є растомъ, умомъ и крабростію млого старіє одъ себе, а майка му се о томъ весма радовала, говорећи: о Боже ми даруй, да ми буде мой синъ Ђорђе срећанъ и великій човекъ, као што ми є онай Турчинъ на нѣговому рођеню тревившему се пророчествовао.

Карађорђевъ отацъ Петаръ бывши беднога станя налазіо се неколино година по службы у Вишевци у Церовцу кованціомъ на Турскомъ кованлуку кодъ некога Вазліє спаіє; после тога отиде у Тополу гдѣ му є Петрова стара баштина была, потомъ немогући се безъ службе обдержати пређе у Загорице близу Тополе у неку пустару - алію - на Турскій кованлукъ гдіє буде тамъ неколико година

мори , а свинѣ му по полю покрай оне воде пасле. Овладанъ Карађорђе сномъ крѣпко заспи , гди му се у сну међу горама явише два сяйностію велика лица и чудесна , одъ кои су се осветлила сва она околина оніе гора, и коя су была чудесне сяйности и красоте , и коя окомъ ніе се могло довольно нагледати , нѣга у томъ сну обузме великій страхъ и трепетъ у серцу нѣговомъ. У томъ сну опази и види светога краля Студеничкога и съ ньимъ светога Архангела Гаврила , кои е благовестіо свстой Богородици тайну божествену , у коемъ истомъ магновенію у коемъ серце и душа нѣгова тресла му се одъ страха гледаюћи око себе шта ће видѣти, но невиди-изчезну она два лица — никога око себе, кадъ алъ чуе умиляте и благе речи: „чуй и крабри се юначе , съ нама е Богъ! Беде и туге доста е было , а ты ако имашъ тверду надежду на Бога побѣдиће шъ врага , а крабрость може бытъ съ вольомъ божіомъ содружена ; данашньій данъ одсудиће и укрѣпити мишцу твою и духъ твой, и упутиће те кудъ треба ити , да тражишъ гди су остатци светиня ваши Сербски и тражиће шъ там' помоћи и спасенія подъ благочестивимъ скиптромъ, кои верую распятіе кристово. Освести се одъ сна !“ Кадъ потомъ невидећи она два света лица, и тако іоште се серце и чуства нѣгова нису повратила одъ страха , али кадъ погледа у полѣ чуе гласъ , рику свиня и лавежъ ртова, и види гдѣ прогоне нѣгове свинѣ , а Турчинъ на бесномъ ату тера ій и гони , но свинѣ се скупе у гомилу , и узму ртове међу себе да подаве, но Турчинъ потрчи на ату у средъ свиня да извади ртове и біе свинѣ изъ пиштоля. Карађорђе , видећи како Турчинъ біе свинѣ изъ пушака , одма претрчи на ћупрію за еданъ великій кленъ дрво куда ће Турчинъ проћи и текъ что Турчинъ на ћупрію ступи а Карађорђе опали пушкомъ

те Турчина по среди, подъ десно пазухо. Онъ одма како Турчинъ падне съ коня вришко као капь воде, а Карађорђе претерчи и узме Турчина те завуче у шуму па и коня свеже и престои у шуми до ноћи и ртове побіє; међу тимъ Турчина свуче и све что є было око Турчина нађе, свуче и Турчина баци у єданъ виръ у воду и притисне съ кладама да га вода неподигне, а онъ - Карађорђе - узяши ата Турска и одведе у Космай ноћу. Ата убіє изъ пушке, а онъ се врати ноћу у Загорице кући сакривши альине и оружіє Турско и тако се више нечу нити ко такова Турчина уби єрбо є было Турчинъ ябанацъ.

Друге є Турке исто тако побіо 1778 године Єдномъ идући за стокомъ у алію загоричку шуму, одоцнивши се и дође кући доцканъ, веће є ноћь была, нађе да су два Турчина дошли кући нѣговой; узнавши да су му Турци на конаку, уђе у зграду и остави пушку, пакъ уђе у кућу имаући два мала пиштоля за поясомъ, и назове добро вечеръ гди му се одговори. Онъ седне кодъ ватре а Турчинъ рекне: ко ти є ово газдарице? а она му одговори. Турчинъ упита: ко ти є ово млада? то ми є синъ ага,

два брата млађа и две сестре, и рекне майки: мати! подай деци да вечераю, па ій води у зграду да спаваю, єръ я ћу ове Турке ноћасъ да побіємъ; чула си како они мене говоре. Мати му се ніє нимало томъ нѣговомъ плану противила, нити га є отъ тога отвраћала, но одма даде деци вечерати, пакъ ій одведе у зграду да спаваю. Карађорђе ушавши у кућу седне покрай ватре и ватру ложаше. Турци сели те вечераю црну за ньи вечеру. Єднога изеде змія те запита Карађорђа: море влаше шта ти є то за поясомъ као козя нога? онъ одговори: пиштольи ага. Е море то є ништа и заръ то може убити човека, и како бы ты съ тымъ убіо човека? Карађорђе скватившн за пиштоль и Турчина бувъ у прси. Ето овако рече, па брже другій пиштоль те другога. Оба ова падну на место мертви, но єданъ поче се коперцати, но мати Карађорђева довати тучакъ съ коимъ се со туче, те онога у главу бувъ, пакъ онда свуку са Турака альине и пусатъ и посакриваю, пакъ ньи исеку на комате, па ископаю рупу у кући подъ ватриштомъ, па ій сложе у ону рупу пакъ земльомъ затерпаю рупу а озго опетъ ватру наложе, а Карађорђе узме Турске конѣ пакъ отведе у Баничину пустару и алію велику и тамо у єдной яруги побіє конѣ и кладама завали, коє се дѣло ніє одкрило до Немачка рата. Ово є Карађорђе учиніо 1779 года. Потомъ 1781 года пође Карађорђе кодъ свога стрица Мирка у село Мраморацъ близу пустаре Баничине кодъ Саранова на конакъ и пође сутра данъ, узме свога братучеда Кузмана да иду у Баничину у ловъ, отиду и улове. Кадъ у Баничини убію єдну серну и пођу натрагъ кући у Мраморацъ съ ловомъ и текъ что изиђу на друмъ великій, кои иде одъ Паланке Крагуєвцу, угледа ій єданъ Турчинъ на ату кои є ишао изъ Паланке Асан-пашине у Кра-

гуевацъ и увиди Карађорђа и братучеда нѣгова гди иду и носе срну на леђи, па као запоплашити ове, викне и потрчи на ату право на ове. Братучедъ Карађорђевъ уплаши се бацивши серну съ леђа, и побегне у шуму. Карађорђе непобегне но гледа у Турчина, запали пушкомъ те Турчина по среди персію; Турчинъ падне са ата као капь воде, онъ брже болѣ узме Турчина, претури преко седла на коня, занесе га у шуму у едну яругу, баци га и шумомъ затерпа; ата такођеръ убіе и у яругу затерпа, узме и сакріе альине и оружіе Турско, врати се на друмъ гди е быо серну за едну кладу сакріо, узме и оде у Мраморацъ ко своему стрицу Мирку и донесе серну те съ ньимъ подели, жалећи се на своръ братучеда Кузмана Миркова сина, говорећи: издао ме е вашъ синъ а мой братучедъ, остави серну и баци пакъ побеже, а я мало одъ Турчина непогибо и да небы старе среће стриче, шћаше ми Турчинъ и серну однети и насъ подъ срамотомъ оставити. По овомъ разговору дозове Мирко свога сина и укори га жестоко говорећи му: каки си ты братъ и другъ (оставіо) да се уплашишъ и да утечешъ, да свога брата изневеришъ, и да се ніе ђорђе давранисао могао бы погинути и серна бы намъ као вашъ ловъ пропала, и то е мой синко срамота за тебе млада момка да се уплашишъ и свога брата изневеришъ и другій путъ тако да неучинишъ, ако оћешъ да се мой синъ називашъ

ово се Карађорђе согласи и едва дочека, а и отацъ Петаръ и майка Марица одобре, будући да имъ е овай Турчинъ великій пріятель изодавна быо и познатъ. Остави майку Марицу са оцемъ Петромъ у Загорици па отиде са Вазліомъ у службу у Паланку. Овай Турчинъ быо е Арнаутинъ, и као ябанацъ дође у Паланку, кућу начини, и тамо е живіо са фамиліомъ пакъ добіе уза жену, кою е имао, едно мало село спаилукъ Церовацъ у миразъ близу Паланке, и быо е богатъ Турчинъ, пакъ е купіо кућу у Београду, и потомъ куда е годъ ишао свуда е водіо Карађорђа као момка и друга, а Турке за момке никадъ ніе водіо. Едномъ пође Карађорђе са Вазліомъ у Београдъ, пакъ идући путемъ разговарали се. Међу тимъ рекне му Вазлія: море Ђорђе бы ли ты мене послушао када бы ти я рекао да убіешъ Турчина кога бы ти я рекао, или да каній Турчинъ нападне на мене, бы ли ми помогао и браніо ме? А Карађорђе рекне му: вала Бога ми ага бы ти помогао и за тебе бы погинуо, но само ми кажи кога ћу па немай бригу. А Турчинъ му рекне: море я знамъ да си ты веранъ и добаръ ловацъ знамъ, на кога се бацишъ пушкомъ, неће далеко утећи. — — —

стрійскомъ, обеѣаваюѣи, да ѣе свакій онай, кои у помоѣи буде, и веранъ буде цару, да ѣе велике царске милости добити, чинове и награде у новцу. И на то се согласе сви кнезови Сербски, а тако и у Београду неки поглавити терговци и неке Шунде и Цике, кои су съ Турцима у великомъ пріятельству были и у свако време а и ноѣомъ у градъ (.а Турци нису се врло ни чували ни капіе затворали) и могли су свашто за новце одъ Турака добити, ако правителство аустрійско вознамѣри Београдъ преваромъ ноѣу узети, т. е. ако бы могли како капиціе градске подкупити да капіе ноѣу отворе, а Немачка войска да доѣе една на лаѣама Савомъ одъ Бежаніе, а друга Дунавомъ одъ Земуна, пакъ да уѣу ноѣу у градъ отворенъ, да завладаю табле и топове у полъ ноѣи кадъ Турци сви поспе, — и тако се и учини. Войска е Немачка сва была готова на оба ова пункта, но у оной войски коя ѣе изъ Бежаніе на лаѣама Савомъ водомъ подъ Београдъ да доѣе, было е и доста Серба изъ Сербіе кои су о томъ знали, меѣу коима е быо и некій капетанъ Влайко изъ Жаркова села близъ Београда, кодъ кога се Влайка и Караѣорѣе са неколико свои друга Серба потревіо. А неки Жикиѣи и Шунде главни люди и терговци изъ Београда по договору съ Немцима изваде калупе

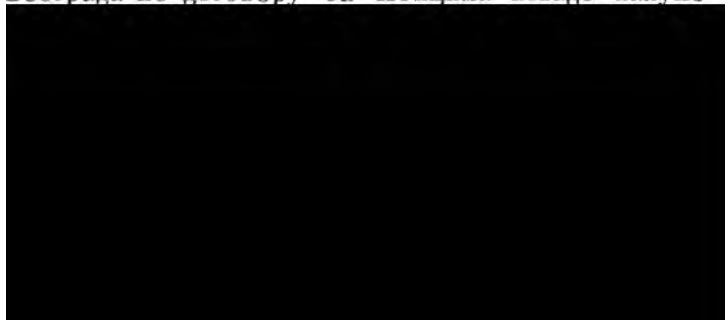

како се войска извезе, капіе отворе, и войску уведе у градове; и тако како е велика зима была и мразъ, да се мало войници нису помрзли, и тако, како е самъ Карађорђе лако быо и сеоски одевенъ, показивао е, да га ніе еданъ генералъ бундомъ огрнуо, да бы морао смерзнути се у лађи. И тако идући Савомъ къ Београду, тако е была магла пала, да се ништа ніе могло ни на десетъ корака далѣ видѣти. Дошавша войска Савомъ подъ градъ капіе Шунде и Цике отворе, уђу войници у градъ, и стану око топова на табле, очекиваюћи да и друга войска Дунавомъ стигне, коя е ишла, но одъ магле невидећи града, проћу Дунавомъ мимо Београда до Борче. Ови, кои су были ушли у градъ, видећи да друга войска и старешине нестижу, а већъ по сатима виде да е зора, позаглавлюю топове турске ђулетима и фалѣ ексерима, пакъ се опетъ врате натрагъ у лађе па у Немачку извезу се. И тако, кои ніе успѣо да одма изиђе изъ града, остане у граду, и кадъ сване, неки су бегали одъ Серба и крили се по вароши, а неки побегли у Шумадію, куда и самъ Карађорђе побегне ка своей кући у Загорице. Тако се она войска одъ Борче врати ко Земуну, и тай ратъ отложи се іоште далѣ на два года.

И тако како е ону ноћь страшна зима и снегъ великій быо, и Турци по своимъ конацима были поспали, нису осетили да е войска у градъ улазила, само еданъ старъ Турчинъ, лежећи буданъ, чуо е скрипу чизама солдатчки по снегу. Кадъ у ютру нађу градске капіе отворене, трагъ сокацима одъ солдатчки чизама, топове позаглавльиване, онда се сете да е одъ Немаца котѣла превара быти, и почну се болѣ чувати, и тай се ратъ отложи далѣ на две године. Сутраданъ одма Турци почну одъ куће до куће ићи, кога одъ Серба нема у Београду

све имъ куће попечате и поараю, и тако како ій коє ненађу, єрбо су были побегли у Немачку, тако имъ Турци савъ малъ одузму и све куће попечате.

Карађорђе како дође кући, престои кодъ куће до пролећа, и скупіо неколико стари свои друга айдука, знаюћи да ће ратъ између Немаца и Турака быти, и како шума озелени после Воскресенія науми да узме майку, жену, браћу, и сестре, и пође да бега у Немачку, знаюћи да ће скоро ратъ међу Турци и Немцима быти, да мало попре спасе фамилію, и пође са свои неколико друга, и оца позове са собомъ. Путуюћи прву ноћь дођу у пустый Стоинъ (Стойникъ), и ту у Клѣштевици задане; но Петаръ отацъ Карађорђевъ упита Ђорђа: Ђорђе! а куда си то ты науміо да идешъ съ нама? Овай му рекне: отацъ! нешто се Турци узмутили, да се уклонимо са онога друма. А Петаръ: „я видимъ да ћете вы да бегате у Немачку, а я нећу да оставлямъ мою кућу и мою баштину“ пакъ повиче на свою жену Марицу: „айде натрагъ са децомъ, ако нећете, я идемъ одма у Орашацъ у анъ — гди є было 30 Турака на скупу — да кажемъ да васъ све поробе.“ И тако одма пође да яви Тур-

[redacted]

већъ ніе ни знало гроба ни укопа. *) И тако пошто Карађорђевъ другъ убіе његова оца Петра, одма се крене даню; ніе имао време ноћи чекати да ноћомъ иде да га ко неведне гди са оноликомъ гомиломъ бѣжи. Ушавши у Клѣштевицу велику планину као у море, и све планиномъ мимо села и даню и ноћу безъ одмора докъ стигне на Велико-дубоко између Палежа и између Умке, покривши фамилію у шуму а онъ узме два своя друга пакъ сиђе на обалу Савску, и чека да бы ли каку лађу добіо, и срећомъ његовомъ дође єдна лађа да товари дрва, а Карађорђе брже увати лађу и пошлѣ єднога друга те сву фамилію доведе, и у исту лађу сви седну и превезу у немачку стражу, давши лађару єданъ дукатъ на ракію. — Оданде ій превати стража немачка пакъ ій одпрате у село Яково, гди се Карађорђе позна са некимъ капетаномъ Радичомъ, кои є быо надъ пограничномъ командомъ и надъ стражама, кои є имао заповесть отъ началства, да прима свакога кои бы годъ Сербинъ изъ Сербіе у Немачку бего, самъ или съ вамиліомъ, и да га

*) Примѣчаніе. Кадъ се Карађорђе вратіо изъ Немачке у Тополу, дође у манастиръ Благовештеніе кодъ некога архимандрита Глигорія Студеничкога, исповеда се и замоли архимандрита да му на Благовести, кадъ манастиръ слави, гди се млого народа купи, да учини єданъ опроштай съ народомъ что є оца заповедіо другу своме да убіе, донесавши собомъ 200 ока вина и 200 ока ракіе и 200 ока леба, те да све то оцу за душу. И то є тако са истимъ архимадритомъ и учиніо 1796 года 25 Марта гди самь и я быо на томъ опроштаю очевидацъ, гди, када є архимандритъ опроштай очитао, народъ є савъ викао велегласно: „Аминь, и да му Богъ опрости,“ гди є и архимандриту писао за трудъ петъ дуката а єднога вола манастиру поклоніо, напоивши и нараниви савъ народъ кои се онде тревіо говорећи сви: Богъ да му опрости что є оца у нужди заповедіо убити.

Конацъ примѣчанію првомъ.

одъ границе у внутреность отправля. И тако Караѓорѓе замоли капетана Радича, да му дозволи гдигодъ подъ Врушку гору у како село сместити се. Караѓорѓу капетанъ Радичъ допусти у коє годъ село оће да му є слободно, и тако Караѓорѓе са своіомъ фамиліомъ смести се у село Каменицу више Варадина; намести фамилію а онъ се са своимъ дружствомъ найме се кодъ калуѓера за шумаре, и тамо су и уживали єдну годину. Када наступи 1788 година, кадъ и ратъ съ Турцима започе, и войска аустрійска силна почне се приближавати Сави и Дунаву, почну се по Срему купити фрайкори сербски и изъ разны народа, пише се и онъ — Караѓорѓе — у фрайкоре са своимъ друствомъ, а подъ команду истога Радича, а овай подъ Михайловићемъ. И будући да є Караѓорѓе понайотмѣніи было измеѓу свію другова, поставе нѣга за унтерофицира т. є. каплара.

Када се потомъ расположе войске аустрійске подъ главнимъ предводителствомъ главнокомандуючега Лаудона, буду расположене на три части: єдна найглавнія на Београдъ, подъ самимъ предводителствомъ Лаудоновимъ; друга частъ на Шабацъ,

колико булюкбаша са по 30 четника да тераю айдуке. Карађорђе дође са своіомъ четомъ невредимо до Колубаре, у село Ябучѣ да се одмори и друство нарани: узнавши некій булюкбаша Живанъ изъ Ябуча да се тамо нека чета у селу находи, заседне на друмъ са своимъ пандурима, дочека Карађорђа, незнаюћи ко є, препуца на њи, и како є Карађорђе као арамбаша ишао напредъ, пандури неубію никога одъ дружства Карађорђева, само ране Карађорђа у десну руку. Кадъ дружство види Карађорђа ранѣна, ктели су се повратити у село Ябучѣ, да сво село попале, и све что нађу живо у селу, мушко, женско а и стоку побію, єрбо є така айдучка єдна была освета; но Карађорђе то недозволи говорећи: оставимо садъ има време, и тако остане пакъ пођу далѣ у окружіє Карађорђево. Руку излечи но остане сакатъ у исту.

Пошто Карађорђе дође у Тополу, пође по окружію и састави изъ стары и главны арамбаша, и айдука преко стотине, и таки є пошао по граници турской до Алексинца, Крушевца, Новога-пазара и око Сенице, Нове-вароши до преко Ниша и до Вишеграда на ћупрію Дрине обишавши Ужице градъ. Потомъ вративши се натрагъ у своє окружіє, нигди ніє дао дружству Христяне арати, осимъ ране за свою чету узимао є гди є нашао. Исто лето пошто войска немачка съ Лаудономъ обколи Београдъ, пошлѣ Лаудонъ войске своє и чете сербске, состоєће се изъ фрайкора сербски и изъ просты войника Серба, подъ командомъ Михаиловића и капетана Радича, єдне къ Нишу, друге Пазару, трећє Ужицу, да отвараю далѣ путъ у Турску и да задержаваю турске войске са стране, да не бы нападали на Београдъ, докъ не бы Лаудонъ освоіо градъ Београдъ одъ Турака. У исто време пређе

и капетанъ Радичъ са фрайкорима и дође до Рудника, и одма пошлѣ тражити Карађорђа са његовомъ четомъ, поручивши му да одма къ нѣму дође у Рудникъ. Карађорђе како чуе за Радича капетана, да е съ войскомъ у Рудникъ дошао, одма узме свою чету состоявшу се изъ сто найодабраніи юнака у Сербіи, отиде одма къ Радичу капетану у Рудникъ, и по млогомъ разговору яви му Радичъ, да е дознао да се млого Турака изъ Босне и Албаніе у ужичкій градъ скупило, до дванаестъ хиляда Турака, и кой данъ спремаю се да пођу преко Сербіе къ Београду, и каже му свое намеренѣ, да се стараю ове Турке за кои данъ удержавати, и како бы тай планъ произвели? Карађорђе одговори Радичу капетану: „Господине! я ти другога плана незнамъ, но да се спремамо и да идемо предъ Турке, и они, како чую да мы съ войскомъ на ньи идемо, одма ће одъ свогъ намереня *одустати*, и чекаће насъ да на ньи ударимо; ако ли почемъ Турци пођу, има доста предъ нама куда ће Турци проћи, доста велики планина, мы ћемо засести у бусіе, Турке побити и опетъ у градъ Ужице вратити. Ово е мой планъ Господине!“ А Радичъ му на то одговори: али како ћемо мы са

удари на ову турску варошь, совѣтуюћи се са Карађорђемъ, кои одма одобри и каже овако капетану Радичу: „я ћу само са моимъ четницима, стотина мои друга самъ варошь запалити са две стране, па ћу после према светлошћу ватре бити Турке, а ты после са осталомъ войскомъ скупи сву стоку око Пожеге турску, т. е. конѣ, говеда, овце, пакъ одма одреди часть войника нека тераю плѣнъ тай за Смишаль планину, а мы ћемо овде са осталомъ войскомъ до свануђа сву варошь попалити и Турке побити; ако ли Турци у Ужице чую пуцань пушака, и дознаду за насъ, и пођу овима у помоћь, а мы ћемо се измаћи у Смишаль планину.“ То се тако и учини. Пожега е варошь подъ самымъ Смишлѣмъ планиномъ на черекъ сата близу была, а одъ Пожеге Ужице три сата была далеко. Удари Радичъ съ войскомъ на Пожегу, гди Карађорђе као авангарда са свои сто айдука напредъ удари на варошь, и одма са две стране вароши куће запали Турци се збуне, побегну неки у џамію, а неки у неке тврде и камене куће и анове и позатвараю, и бію изъ пушака наше войнике, гди бы кога смотрили. Радичъ са осталомъ войскомъ око све вароши стоку турску: говеда, конѣ, овце, скупи и за Смишаль планину прогна. Кадъ Турци у Ужицу чую, поспѣше итно преко 10 хиляда коњика и пешака у Пожегу у помоћь; но сербска стража угледа Турке издалека, даду знати Радичу, и овай, видећи превосходну силу Турака, остави варошь Пожегу и уступи съ войскомъ на Смишаль планину. Турска войска дошавша Пожеги, видећи варошь погорелу ослободе затворене Турке као свою браћу, отправе ій све у градъ Ужице, а войска турска пође гнати сербску войску, предъ коіомъ войскомъ турскомъ быо е поглаваръ некій Турчинъ прозваный Ломигора, кои е гнао Радича съ войскомъ ретери-

раюћа 6 сатій, т. є. одъ Пожеге до реке Каменице до на горну гору. Овай Ломигора све є предъ войскомъ турскомъ съ неколико турски атлія нагоніо се у средъ войске Радичеве да имъ є већъ сметао ретераду; онда Радичъ, знаюћи Карађорђа као доброга стрелца, заповеди му: Ђорђе! избери неколико найбольи твои юнака и добры пушкара, те заседни у бусію, те дочекай небы ли Ломигору убіо. То є Карађорђе неколико пута покушавао, дочекивао Ломигору на бусію, гађао га и ніє га могао убити. Неки одъ войника кажу Карађорђу да Ломигору неће олово да біє. Карађорђе имаюћи на єдной своіой альини дугмета пиринчали а на другой сребрна дугмета, откине два, єдно сребрно а друго пиринчали и треће одъ олова, напуни добро пушку и заседне у бусію са свои сто айдука, говорећи: оћу га я єдномъ доиста близу дочекати, пакъ ако я нѣга неубіємъ а онъ нека мене убіє, я му доиста побећи нећу. То рекши, узме 100 друга свои найбольи пушкоша — стрелаца — и заседне у бусію, пакъ онъ стане првый и найближе пута, куда ће Турци проћи; и кадъ се Турци приближе, онъ да знакъ своимъ дружству, те опале на прве Турке а самъ Карађорђе на Ломигору. Карађорђе добро погоди Ломигору а и остало нѣгово дружство обале неколико Турака, кои су были ратници предъ турскомъ войскомъ. Како Ломигора

[redacted]

сто момака двоиномъ выше. И тако то лепо Турци преседе у Ужицу, никудъ нису смели съ войскомъ излазити, но само чували градъ Ужице. Међутимъ и Лаудонъ узме Београдъ. Французи нападну на Немце, кои Немци пренуђени буду миръ съ Турцима *учинити*. Карађорђе одвои се са своіомъ командомъ одъ Радича. Са своіомъ войскомъ находіо се по Сербіи и по граници између пашалука београдска, пазарска, нишка и лесковачка; но по заключенію мира између Порте и аустрискога двора, Серби се натрагъ са своимъ фамиліяма поврате у Сербію. Тако исто и Карађорђе отиде у Немачку у село Каменицу подъ Фрушкомъ горомъ и узме и преведе и свою фамилію у Тополу, гди огради свою кућу и почне радити о землѣдѣлію на своіой баштини. И када се отворе трговине између Сербіе и Аустріе са живомъ стокомъ, почне и Карађорђе терговати, и тако е трговао еднако до 1801 года небоећи се никога.

Обратимо се сада шта е Карађорђе радіо у време Мустайпаше одъ 1796-те па до 1801. Видинскій Осман-паша — Пазванція — покаже се противникъ свога цара, освои савъ пашалукъ видинскій, и све приходе одъ истога пашалука, какоти царскій арачъ, порезъ (данакъ), чибукъ, и сву дацію царску обрати себе у приходъ; ћумруке и све проче дацiе у свою ползу, и ништа цару недаюћи, и окромъ спаиского, и учитлучи сва села по пашалуку видинскомъ и по свимъ селима у окружіямъ свога пашалука, начини анове, постави субаше и анціе у свакомъ селу и испокланя своимъ вернымъ момцима и кабадаіяма свакомъ по едно и по два села, кои су одъ народа као и спаіе узимали спаіе десето, а читлуксайбіе девето, осимъ глоба, другіе насилія и безчестія народу кристянскомъ,

и то е народъ као подъ игомъ турскимъ трпіо. Нѣгова противность противо цара и угнетеніе народа кристянска, наведе на гнѣвъ султана Селима, и 1795 године огласи Пазванцію своимъ противникомъ; изда Фермане и заповести на све везире царства свога, да се скупи 300 хиляда войске противо Пазванціе противника царски. Но и Пазванція ніе у томъ случаю спавао, но пошлѣ своє посланике тайно по свой Бугарской, по Арнаутлуку и по Руменліи, да му скупе разны народа войске подъ айлукъ колико може выше, и у Видинъ да му шилю, и тако за три месеца скупи Пазванція 80 хиляда крабра воинства изъ разны народа: Турака, Серба, Бугара, Арнаута, Керцалія и Грека, найкрабріега юнака изъ цѣле турске Европе, и по Сербіи све Яничаре, кои су гонѣни Беѣир-пашомъ изъ Сербіе на молбу сербски кнезова, кадъ е овай паша по заключенію мира приміо Београдъ одъ Немаца.

Кадъ турскій царъ Селимъ заповеди, да се тако силна войска сабере изъ цѣлога царства нѣгова яка до 300 хиляда войника и дође на Видинъ, утабори се у видинско полѣ царска войска, гди е было и одъ босанскога пашалука око 10 хиляда Бошняка, кои су бошнячки капетани, паше и бегови босански водили свою войску преко Сербіе на Видинъ, по петъ по шестъ стотина то съ такимъ богатствомъ, оделомъ, сребромъ и оружіемъ говорећи: да докъ се скупи сва царска войска на Ви-

великомь везиру съ тимъ, да му яви, да ће онъ єдну ноћь ударити на юришъ на царскій логоръ са 80 иляда нѣгове крабре войске, и да ће сву войску царску крдисати — растерати —; но да онъ — везиръ — тайно ону ноћь одъ войске побегне ноћу, и комъ онъ да знати, обећавши му, ако то учини 100 хиляда дуката послати. То чуюћи везиръ царскій,обећа се тако и учинити, добивши одъ Пазванціє сто хиляда дуката, и исту ноћь побегне везиръ изъ войске тайно. Узнавши то царска войска, да є везиръ тайно побегао, збуни се, и почне сва царска войска на све стране бегати. То дознавши и знаюћи Пазванція, имаюћи на тай предметъ войску готову, удари на царску войску, растера и побіє сву войску царску, и ту задобіє Пазванція сву царску муницію, азну, топове, цебану и шаторе царске, а тако исто и войска се пазванцина весма обогати.

Пошто тако Пазванція разбіє царску войску, царъ неимаюћи другога средства да покори Пазванцію, учини као опроштай, да му за погрешке прошле пашта и ништа му неће, и да га признає као и остале царске везире, но да буде цару у итату т. є. покорности и свакой помоћи, као пограничный везиръ царскій. И тако (.е) две године Пазванція престои на миру, и тако пређе у време рата међу Портомъ и Аустріомъ; а пошто се миръ међу ове две државе заключи, и кадъ буде посланъ Бећир-паша, да прими Београдъ одъ Немаца, отиду сви кнезови сербски чакъ у Нишъ предъ везира, и везиръ примивши кнезове сербске учтиво, обяви свимъ кнезовомъ царску милость, и да ће народу свако спокойство и миръ оддержати, и да никака зулума народу неће быти. Кнезови сербски пожаливши се везиру на Яничаре као читлуксайбіє, мо-

лећи да выше таковы у Сербіи небуде. Везиръ обећа кнезовима да выше таковы у Сербіи неће быти, и да ће све яничаре и зулумъ изъ Сербіе истребити. И тако пошавши изъ Ниша къ Сербіи и дође у Ћупрію гди се находіо некій Осман-ага, као Яничар-ага и паша, и чувао Ћупрію одъ немачке и сербске войске, а быо е као ага яничарскій, на кога се кнезови и народъ потуже на зулумъ нѣговъ (и тако) везиру Бећир-паши. Бећир-паша позвавши истога Осман-агу къ себе, исподъ мердевина на реди бусію, и како овай на мердевине дође, бусія опали изъ пушака и Осман-агу убію, и главу му оцѣку по обичаю турскомъ, и съ тимъ увѣри везиръ кнезове и народъ да неће зулума и яничара у Сербіи быти. То чувши яничари по пашалуку београдскомъ побегну у Видинъ. Кренувши се везиръ за у Београдъ, дође и поседи две године у Београду и одержи свою задану речь кнезовима и народу сербскомъ. Яничари пакъ чуући да имъ е Яничар-ага погинуо, несмеду се выше у Сербію населявати, као что су пріе немачка рата были по Сербіи. Сви велики и мали Яничари побегнувши у Видинъ, нису се выше изъ Видина враћали у Сербію, будући да е онда Пазванція имао ратъ са своимъ царомъ Селимомъ. Но пошто е се Пазванція ослободіо одъ царске войске, вознамѣри завладати београдскимъ пашалукомъ као видинскимъ, почне

[redacted]

предъ деліяма, а предъ сербскомъ войскомъ кнезове сербске, а за бинбашу предъ сербскомъ войскомъ некога Станка Аранбашића и Карађорђа, кои су оба лично и добро са Мустай-пашомъ (добро) были познати. „И сретнувши пазванцину войску око Пожаревца, и после око Ћупріе и Ягодине, сами су ій Серби разбіяли и натрагъ повраћали, и млого главны Турака одъ войске пазванцине побили и секли, и главе Дервиш-паши донели, кое никако делибаши ніе было мило, и ктели су одма освету на Станку Аранбашићу и на Карађорђу учинити, но нису смели одъ Мустай-паше. Но све освета турска ніе заборавна и кадъ тадъ мора да се освети, и тако 1799 год. находіо се Балота у Смедереву, а Станко Аранбашићъ у Београду кодъ Мустай-паше и случайно дође у Смедерево на конакъ. Чувши Балота за долазакъ Станка Аранбашића неимаюћа са собомъ момака но само еднога, и пошто се Станко распаше да легне да спава іоште незатворивши се у соби, а Балота са три момка уђе къ Станку са запетымъ пушкама и Станка убію, но и Станко скочи нечаяно скватившн оба своя пиштоля и убіе два деліе, кои су са делибашомъ были. Исто тако котѣли су и Карађорђа убити, но Карађорђе чувао се, и нити е више смео ићи (ни) у Београдъ нити у другу кою турску варошь. И потомъ чуюћи кнезови сербски са смертъ Станка Арамбашића вознегодую и изяве велико незадовольство свое Мустай-паши. Исте године 1800. подигне Пазванція опетъ свою войску противо Мустай-паше да освои нека окружія одъ пашалука београдскогъ. Ово дознавши Мустай-паша да се видинска войска спрема да удари на београдскій пашалукъ, одма спреми свога сина Дервиш-бега са своіомъ войскомъ крцаліяма у Краину предъ войску пазванцину; позове и сербске кнезове, да и они скупе вой-

ску сербску и да пођу у помоћь сину његову као и пріє что су му помогли; но сербски кнезови, откажу му, говорећи: вы убіяте оне, кои су вама верни и кои су са сербскомъ войскомъ предводили, а садъ неверую нити вамъ помоћь дамо.“ И тако самъ Дервиш-паша синъ Мустай-пашинъ пође съ турскомъ войскомъ, и коя се изъ самы крцалія состояла, къ Фетисламу у Краину, и тамо се неко време задржавао. Но јничари и даіє вознамѣре тайно одъ сви єданаєстъ кадилука вароши стећи се сви у єдну ноћь у Београдъ, и тако градомъ завладати, Мустай-пашу погубити, и потомъ Београдомъ и свомъ Сербіомъ завладати, будући є паша безъ войске остао, Серби му нису ктели помагати зато, что є делибаша Балота Станка Аранбашића убіо. И тако учинивши тай планъ даіє: Кучук-алія, Аганлія, Мула-юсупъ и Мемет-ага Фочићь, и сви у єдну ноћь освану у Београду. Мустай-паша, затворивши се у градъ, одма пише свомъ сину Дервиш-бегу о случаю овомъ, и позове га, да (се) одма съ войскомъ поита къ Београду, и да моли кнезове сербске, да му и они у помоћь буду, да ударе на Београдъ да га избаве. И тако докъ се Дервиш-бегъ вратіо, съ войскомъ, до Пожаревца дошао и позвао сербске кнезове да му даду помоћь, дотле даіє съ јничари успѣду: нађу каналъ споля, кои исподъ града, бедена у градъ ући може, ућу каналомъ у горньій градъ, у сарай мустай-пашинъ, и одма га наморaю, да самъ своіомъ рукомъ напише свомъ сину Дервиш-паши, да

градомъ и свимъ другимъ градовима у Сербіи; и Дервиш-паша, по пріятію писма одъ сина (добивши), само да спасе сина, отиде съ войскомъ у Филибу. Но два Мустай-пашина совѣтника: Асан-бегъ и Конялія у исто време потреве се у довѣмъ граду и побегну на канну у Немачку.

Узевши даіе овако Београдъ и све друге градове, договоре се међу собомъ и разделе њи четири Сербію на четири части, а понешто даду и своимъ кабадаіима, и понамешћаю све њіове кабадаіе по свимъ варошима за войводе и муселиме, сваномъ давши по 20 и по 30 Турака у помоћь, да имъ буду на послугу, давши имъ волю и власть, да народъ глобе, бію и безчесте, и у сваномъ селу да пограде анове, и субаше да помеђу — намештаю — и тако учинивши расположеніе истымъ, утверде себе као безопаснымъ; но текъ бояли су се да небы кнезови сербски противо њи — даія — буну съ народомъ подигли, и тако вознамѣре преко свега зулума, да кнезове и све поглавите чиновнике и терговце и булюкбаше исеку и побію, па да онда обезглавивши народъ неће моћи противо њи устати. Но међу тимъ чинили су даіе и њіови муселими и све субаше по селима народу угнѣтеніе, а особито женскомъ полу безчестіе, тако, да се више ніе могло терпити. Пређу понеки одъ кнезова сербски у Земунъ и нађу она два совѣтника мустай-пашина Асан-бега и Конялію, и обяве имъ зулумъ даія и субаша и яничара, молећи ій, да они све опишу цару, и да моле цара, да имъ овай зулумъ скине съ врата, а народъ е готовъ оружіе дићи противо даія, и само да имъ царъ дозволи и помогне даіе истерати, па да опетъ ишту одъ цара еднога доброга царска везира, кои е добаръ као что е быо Мустай-паша. И тако се ова два совѣтника, Асан-

бегъ и Конялія обеѣаю кнезовима о томъ цару писати, и *измолити* дозволенѣ, да устану Серби на даіє, и да ѣе имъ одъ цара и помоѣи быти. Кнезови, вративши се у Сербію, обяве свимъ кнезовима найпоглавитіимъ, шта имъ є обеѣао Асанбегъ и Конялія, но само да се претерпе, докъ они одъ цара добію одговоръ.

Меѣу тимъ све веѣій и веѣій зулумъ яничари и субаше ньіове чине по народу, особито некій Бикъ изъ Рудника Сали-ага; братъ даіє Кучук-аліє, кои є быо као найстаріи одъ оны четири београдске даіє, чиніо є зулумъ неописаный по цѣлой нахіи рудничкой, гди є онъ као войвода и муселимъ у Руднику и надъ своимъ рудничкомъ нахіомъ *быо*; убіяо є люде, глобіо є, жене и девойке безчестіо, и тако є ишао по са стотиномъ Турака одъ села до села, одъ ана до ана, ноѣивао, и чиніо свакояке игре и увеселенія са женскимъ поломъ, и угошченія, посаѣуюѣи све редомъ по єднога Турчина и по єдну жену или девойку измеѣу ньи за софре, а люди су дворили и услуге свакояке чинили, и све сносили и гледали безчестія само да остану живи одъ дана до дана. О колико є то тронуло свакога Сербина у серце! (Но єдномъ) сваке єсени Сали-ага у бербу виноградску долазіо є у село Стергаре, те є така увеселенія чиніо по неделю дана. Знаюѣи о томъ Карадорѣе, кои се око лето 1803 година са

према свећи и онъ и млоги побити. Договоривши се да онай зулумъ скинемо съ врата па што было да было, и тако како я дознамъ, кадъ ће Сали-ага доћи, явимъ Карађорђу да оно исто вече изъ планине ближе у село кодъ мое куће преближи се, кои и дође близу села и мое куће у некій горовитый потокъ названый Видоевацъ. И тако близу до онога конака, гди ће Сали-ага быти на конаку, и како се смеркне и свеће се подъ ладницима и подъ лубницама запале, да Карађорђе са своимъ дружствомъ спусти се низъ Видоевацъ у село, гди е Сали-ага у едномъ ограђеномъ воћу съ прошћемъ подъ лубницомъ седіо, да како нѣга — Сали-агу — тако и око нѣга седеће Турке побіемо. Дружство е Карађорђево было: прво некій айдукъ Станое Главашъ, *друго* айдукъ Вуле Коларацъ, треће, Милосавъ Лаповацъ са своимъ зетомъ Милетомъ изъ Глабовца, четверто Милованъ изъ Плане, пето Карастева изъ Пожаре*ва*чке изъ Влаола, шесто и я самь већь у число Карађорђева дружства стао, и и седмо Карађорђе, осмо Милованъ айдукъ изъ Плане, девето, мой братъ Милованъ ђуићъ изъ Стергара. Гледаюћи шта Турци чине подъ ладникомъ и подъ лубницомъ и мы се къ плоту и конаку турскомъ приближимо. Пошто се тако Турци ратлеишу, поседаю, и свеће се запале, дођемо мы близу прошћа, како ћемо лако са истога плота Турке свакій по еднога убити. Т*у* су се сви селяни и мушко и женско скупили, око 200 душа те Сали-агу Бика доче*ка*ли и служили, и тако ако бы мы деветорица опалили пушкама, свакій бы по двое и по трое едномъ пушкомъ убити могли, како су наше пушке грдно напунѣне быле, а растоянія 25 шага — корака — ніе далѣ было до лубнице подъ коіомъ е Сали-ага седіо и око нѣга стоећій народъ. То видѣвши Карађорђе одступи далѣ на страну

одъ прошћа —ограде —, око турска конака ограђене, одакле смо ктели гађати Турке, и почне намъ свима говорити: „Мы садъ можемо ово дѣло свершити и Сали-агу а и млоге Турке и Сербе и жене ньiове око ньи стоѣне побити; но Кучук-алiя силный како чуе, да му е братъ погинуо у Стергарима, онъ ће сабрати млого войске па ће доћи у Стергаре да освети свога брата, пакъ ће сво село попалити и побити мало и велико, па и поарати и поробити, па ћемо съ тимъ веће зло и греоту учинити, но да одъ тога намереня престанемо.“ На те речи Карађорђеве и совѣте сви престанемо,и тако та стварь и остане, и мало то постая. Исту зиму већъ даiе вознамѣре свое уговоре и планъ извершити, т. е. да се расположе по свимъ нахiяма, кои ће кога кнеза, терговце и булюкбаше и отмѣне люде побити; и тако одреде перво кабадаiю еднога Узун-мемеда са 12 найотмѣнiи Турака на Карађорђа, кои у Тополу дођу, но Карађорђа ненађу и отиду у Крагуевацъ, наложивши анцiи тополскомъ Ибраиму, да се стара да Карађорђа убiе како онъ кући дође и отиде. Но Карађорђе бывши са анцiомъ Ибраимомъ прiятель и побратимъ, кои га е чувао и све му являо, шта Турци съ ньимъ намѣраваю, даюћи му на знанѣ све, и како ће се одъ Турака чувати; но међу тимъ Карађорђе тако се чувао кодъ свои прiятеля, да му Турци никако у трагъ ући нису могли.

Кубршницу близу нѣгове воденице да пређе преко друма, а (Турци) Узун-мемедъ идући друмомъ стане са своимъ 12 Турака и рекне: море оно е Карађорђе, видите ли, гди изъ шуме само са еднымъ другомъ иде рано и нашъ путъ пређе? но садъ ко е юнакъ нека трчи за ньимъ, еръ онъ изъ едне шуме Крћевца у другу шуму Загорице ити, гдѣ има айдука свои друга доста; ово е нѣгова айдучка кућа. И тако се ни еданъ ніе смео усудити да Карађорђа гони, и тако Узун-мемедъ отиде у Тополу у анъ, и анцію Ибраима упыта: море камо ти Карађорђе, инсмо ли ти наручили, да га убіешъ, а ты се нѣга боишъ или му атаръ држишъ? Анція Ибраимъ на то одговори да га будто онъ и невиди, и ко ће уватити ветра на планини, а особито онъ — Карађорђе — има у свакой великой планини по 10 и по 20 айдука; а особито одкако е онъ дознао, да га даіе траже да убію, тако се чува, да ако и кадъ ноћу кући дође, по 20 и по 30 айдука са ньимъ дођу, и само ако бы ноћіо, а онъ бы дознао да ты нѣга тражишъ, не бы ни ты ни я главе изнели, но бежи кудъ знашъ, еръ онъ се самъ 10 насъ небои, и онъ самъ — Карађорђе — на кога по пушки своіой погледи, онай ти далѣ неживи. И то чуюћи Узун-мемедъ уплаши се, побегне срамотно у Београд даіяма и яви имъ све случивше се. Даіе опредѣливши куд' ће кои даія или кабадаія поћи да секу кнезове и поглаваре сербске.

1. Опредѣле даію Мемет-агу Фочића, да побіе београдске и валѣвске кнезове, а грочанскомъ войводи пишу, да убіе кнеза Палалію грочанскога, а ћуприскомъ войводи да убію кнеза Петра ресавскога изъ Гложана. Ягодинскомъ войводи пишу, да убію кнеза Євту темнићскога и войводу, онда бывшега бинбашу левачкога, Стевана Яковлѣвића

и кнеза Міюшка левачкога, и булюкбашу Милету Радойковића изъ Варварина; крагуевачкомъ муселиму и войводи, да убію Младена Миловановића изъ Ботунѣ и Мату кнеза изъ Липовца, а Сали-аги да побіе рудничке кнезове и булюкбаше; а Ади-Руфима изъ манастира Боговаѣе, као главно духовно лице, позову къ митрополиту у Београдъ, и тамо га посеку, а тако исто и Марка Чарапића у Белом-потоку убію београдскій войвода. И тако успевши Турци те убію кнеза Станоя Михайловића у Зеокама селу, но и братъ нѣговъ убіе у исто магновеніе одъ исты Турака еднога, како ће после ясніе быти о смерти кнеза Станоя описано.

Фочићъ Мемет-ага погуби у Валѣву два кнеза, а Гербовићъ и Яковъ Ненадовићъ утеку и бегствомъ се спасу; а некимъ Фочићъ двама младимъ кнезови*ма* опрости животъ за онай редъ.'

Войвода Грочанскій убіе кнеза грочанска Палалію, кнеза Петра изъ Ресаве села Гложана убіе ћуприскій войвода, кнеза Мату изъ Липовца посече войвода крагуевачкій, Ади-Руфима посеку даіе у Београду, Сали-ага убіе и посече булюкбашу Гаврила Буѣевца и іоштъ млоге ћадаяю исећи кнезове и поглаваре; но како су ове преднаписане кнезове исекли, овай гласъ као громъ пукне по цѣлой Сер-

[redacted]

му одъ Турака, а Турци неће (смети) жене и децу іоштесмети робити, и тако остане, и тако се народъ пречува, а кнезови и сви поглавари покрію у потайна места за време на пріятелѣ (покрію) и по манастирима и у планинама. И тако су Турци поутаяли се, да виде шта ће народъ чинити после посѣчены неколико сербски кнезова; но затимъ скоро и имаюћи у потаи 9 айдука пођемъ тражити Караџорђа кодъ оны пріятеля, гди самъ знао да се онъ — Караџорђе — находи у потаи, и тако дошавши до првога пріятеля Караџорђева узнанат' почнемъ за Караџорђа. Запое Турчинъ путемъ исподъ Венчаца друмомъ, а и поитамъ са друштвомъ на друмъ, да претечемъ Турчина на друму, и претечемъ га са своимъ єдномъ другомъ Благоемъ изъ Маслошева, а остало друштво оставимъ по далѣ у шуми, да Турчина неуплашимо, єрбо смо намѣрени были Турчина уватити и Караџорђу повести, (или ако побегне убити га), да по истомъ къ даіима пишемо, да престану више сеђи кнезове, да уничтоже анове, и субаше по села да небуду; а ако ли се тога неоставе, да ће савъ народъ на оружіе устати, на даіе и на субаше, анове попалити и анціе побити. Но текъ что мы два на друмъ предъ Турчина изађосмо, и Турчину рекосмо, да сиде съ коня, да се съ њимъ разговарамо, не онъ — Турчинъ — рекне уплашенъ: а шта е море я путемъ идемъ? У исто магновеніе повиче єданъ мой другъ Петаръ Дугоњићъ одзадъ: стани курво и одиши съ коня. Турчинъ уплашенъ побегне на коню друмомъ, а мы, имаюћи оба пушке готове, опалимо и Турчина убіемо, и узмемо све што нађемо око Турчина; а сеизъ турскій побегне у село Баню, кое е близу было на черекъ сата, гди е быо анъ турскій и у ану малый Ибраимъ са 12 Турака, кои како чуе, да е Турчинъ погинуо, одма скупи изъ два села, Банѣ

и Липовца до 50 людій са оружіемъ, поће за нама у потеру узъ Венчацъ планину, и доће до винограда Леке Николе, у коимъ нађу Леку Николу и упытаю, ко е Турчина убіо и ко е кодъ нѣга долазіо. Лека Никола покаже, да е Янићіе Ђурићъ изъ Стергара са 10 айдука долазіо къ нѣму, и да е онъ Турчина убіо. Я са дружствомъ изиђемъ на верху Венчаца, и станемъ близу друма и уватимъ бусію, ако бы потера дошла на насъ, да побіемо Турке а не Сербе, но потера съ Турцима врате се натрагъ и убіенога Турчина однесу мертва у Рудникъ турску варошь къ Сали-аги Бику Рудничкомъ на часъ, разказавши све, како е было и ко е Турчина убіо, и одма за овай случай пише даіяма (яви) иштући совѣта одъ даія, шта ће чинити. Я одма, дознавши одъ Леке Николе подъ Брезовцемъ првога пріятеля и ятака Карађорђевога, да е Карађорђе отишао ко другомъ пріятелю своимъ у Буковикъ побратиму Іовану Крстовићу, наложивши Леки Николи, да ако бы га когодъ потражіо, да къ нѣму у Буковикъ кодъ Крстовића иде, я са дружствомъ поитимъ у Буковикъ и потражимъ Карађорђа кодъ Крстовића, но и тамо га ненађемъ, где ми Крстовићъ покаже, да е Карађорђе было кодъ нѣга, па е отишао кодъ своегъ побратима Симе Сердара у Дарос*аву* и (наложи) поручіо е (а)ако га когодъ узтражи, да иде за ньимъ у Даросаву кодъ Симе Сердара. Я поитимъ

[redacted]

Вуломъ Коларцемъ, айдукъ Милованомъ изъ Плане, Карастевомъ изъ пожаревачке, Милосавомъ Лаповцемъ и Милетомъ изъ Глибовца и Мата Каратошићъ коплярацъ. И како се састанемо и разговоримо, рѣшимо: да се већъ далѣ трпити неможе, но одма да почнемо чете на све стране собирати, и анове Турске по селима палити, и анціе турске бити; а когодъ одъ Серба съ нама у слогу нектене онакове силомъ терати, а противнике у такомъ случаю као и Турке бити.

И тако садъ распошлѣмо тайно скупштину главну скупити у Орашцу кодъ кнеза Марка ораш. кога, и тако тай данъ буду позвани главни Серби по Ясеници и око рудничке планине, а тако исто и одъ свештенства у Орашацъ что скоріе да дођу. Карађорђе пошлѣ за своє Тополце, а я пошлѣмъ за моє Стергарце и за качерскога булюкбашу Лому Арсенія изъ села Драголя, и за Кару Петра Црешнѣвичанина главна и стара юнака, да свакій скупи что може выше одабраны Серба са оружіемъ и да свакій поити что скоріе у Орашацъ къ нама, или гди бы Карађорђа чули, сви за ньимъ да поите. Исту ноћь Карађорђе премести се изъ Копляра у Орашацъ, а Каратошићъ Мата скупи све коплярце и 20 найбольи юнака са оружіемъ избере и доведе за Карађорђемъ у Орашацъ. Карађорђе скупивши све Орашане до 60 оружаны добры юнака, пошлѣ одма за проту Атанасія буковичкога. Дође кнезъ Мата тополскій и Петаръ булюкбаша са 20 Тополяца; дође Алекса Дукићъ изъ Банѣ и Милованъ и Радованъ прозвани Гарашани изъ Липовца са 30 добры и крабры оружаны юнака, а тако исто изъ Врбице Димитріе Радовићъ и Іованъ Крстовићъ изъ Буковика по са 50 добры оружаны момака; и ту у Орашцу састане се до 300 добры юнака. Карађорђе

обяви како проти Атанасію буковичкомъ, тако и свимъ собранимъ войницима своє намѣренѣ, то есть да є онъ намѣранъ, ако га савъ народъ послуша, да све анове по селима попали, и све субаше анціє Турке побіє и даіяма пише, да престану сѣни выше кнезове, и да выше непоставляю субаше и анове; ако се тога даіє неоставе, да ће онъ — Карађорђе — савъ народъ у пашалуку београдскомъ са оружіємъ подићи, и самъ ће зулумъ даія и субаша скинути, и анове попалити, субаше побити. На ове речи Карађорђеве єдиногласно повичу сви, да они оће добровольно сви на то престати, само да онъ — Карађорђе — буде глава предъ народомъ, а чтогодъ онъ заповеди, да ће све они оно учинити; и ако бы се у случаю томъ когодъ противіо или непослушао, да ће они сви на онога устати. На ове речи Карађорђе одговори свима: „Чуєте ли браћо! мы сада како ово дѣло почнемо, треба намъ изабрати између насъ єднога старешину, кои ће быти глава предъ нама, и да га сви слушамо, а безъ тога ніє намъ вайде ни починяти ово дѣло.“ На те речи Карађорђеве найпріє повиче Атанасіє прота буковичкій предъ соборомъ: тако и треба брате Ђорђе! и я првый и сви овде собрани тако и оћемо, и оћемо башъ да ты нама будешъ старешина и глава предъ нама, и мы ћемо те сви слушати.“ На то повичу сви скупа, собрани: да, и мы сви то оћемо, тебе за старешину и сви ћемо те слушати, а ко те непослуша, мы ће-

[redacted]

бе оћемо; но кажи намъ, зашто ты нећешъ? Караћорђе: „я ћу вамъ казати, зашто нећу. Я самъ човекъ лютъ и зао, пакъ ко непослуша, или пође на страну, или почне каке старе низме да тера, я ћу онога да убіемъ, а вы можете зато замрзити и свакій на свою страну разгрћивати, пакъ онда ништа одъ насъ неће быти, а Турци ће едва дочекати, па ћемо онда пропасти горе но досада.“ И тако прота и сви собрани у еданъ гласъ повичу: мы тебе оћемо, и такавъ намъ и треба, и мы тако строгога поглавицу и да имамо, и сви ћемо тебе помагати у свачему. Кадъ то саслуша Караћорђе, онъ опетъ повтори, да онъ оће да се тога терета прими(ти), но свакій да зна, да я оћу сви у слогу да дођу, да нико нетера низме старе, да лопова и айдука не буде, да су путови и терговине и терговци слободни и сигурни; а гди бы се такови злочинци уватили да се одма погубе. На то опетъ прота са свимъ собранымъ повичу: „и мы то све тако и оћемо, и то добро тако и есте, вы тако и радите и управляйте, а мы ћемо сви слушати, па ће добро быти“ и то прота повтори „вы се сада знате управляти, и како си знао и умео у немачку рату управляти стотинама айдука и четника самовольника, умећешъ и садъ са овако мирнымъ народомъ и болѣ, а мы ћемо ти сви у помоћи быти.“ На то сви согласившися закунемо се сви, да ћемо верни быти своме старешини и своме народу, и да нећемо издати свога старешину и еданъ другога до последне каплѣ крови; цѣливамо по заклетви предъ протомъ крестъ и евангеліе, излюбимо се сви и одма то утро у свануће започнемо у Орашцу да почнемо анъ да запалимо, у комъ е было 12 Турака, *и међу њима* некій Ибраимъ ужичанинъ побратимъ Караћорђевъ, кои е Караћорђа двапутъ спасао одъ смерти. Сви садъ за Караћорђемъ пођу ка ану турскоме у са-

мо свануће. Приближившу се ану толику гомилу оружаны людій, угледаю Турци изъ ана, гди еданъ Турчинъ изиће изъ ана на полѣ и повиче: ко е то, и кака е то гомила людій, да стану, и да ближе ану неиде. Карађорђе упыта: е ли ту Ибраимъ! Овай му одговори да есте. Карађорђе заустави войску и рекне Турчину, да каже Ибраиму, да изиће на полѣ, да се са ньимъ разговори. Ибраимъ одма изиће наполѣ и упыта, ко е онъ, и шта ће са оноликомъ гомиломъ оружаны людій. Карађорђе: я самь Црный Ђорђе. Ибраимъ: ты си побратиме! (и) шта е побратиме ако Бога знашъ, заръ на мене да сломієшъ кола? Карађорђе му одговори: вы добро знате, какій сте зулумъ и срамоту чинили народу, пакъ народъ неможе да терпи више но устаде савъ на оружіе, оће анове да попале, субаше да побію, даіе оће да истераю изъ Сербіе па да ишту одъ цара везира царскога као что е быо Мустайпаша. Овай Ибраимъ млого е моліо Карађорђа, да га пусти са нѣговы 12 Турака да иде у Ужице, напоминући Карађорђу: „знашъ ли побратиме како самь я тебе двапута спасао животъ? тебе е сада у руци, да ты за оно сада спасешъ мой животъ.“ Карађорђе рекне Ибраиму: я немогу те самъ пустити, докъ се са осталымъ дружствомъ недоговоримъ. Врати се и обяви свимъ, како е овай Турчинъ нѣму двапута спасао животъ, пакъ садъ моли, да Карађорђе сада нѣга избави; на кое сви Карађорђу изяве, да оставляю нѣму на волю. Карађорђе пусти

ћевићу у Азаню, да онъ зна, да е Карађорђе већъ почео турске анове налити, турске субаше по селима и ановима бити, но да и онъ скупи войске что выше може, и да пали анове, и турске субаше да біе као что и онъ чини, и да му за свашто явля. Тако исто и у пожаревачку нахію друго Миленку Стойковићу бинбаши и Петру Добринцу у Добриню у нахію пожаревачку, кнезу Момиру пожаревачкомъ, да и они покупе что могу выше войске, да по свой нахіи пожаревачкой анове попале, субаше побію; а тако исто треће писмо у нахію ћуприску на Стевана кнеза Ресавскога и на кнеза Милію Здравковића, да и они скупе колико выше може войске, и да они попале анове и субаше по анове попале по свой нахіи ћуприской; ягодинскомъ кнезу Євти изъ Темнића, Милою кнезу левачкомъ, бинбаши Стевану Яковлѣвићу и Міюшку кнезу левачкому, да и они скупе доста колико выше може са оружіемъ, и гди годъ има анова и субаша по селима, анове да попале, а субаше турске по анови побію, и да чуваю наоколо око Ягодине, да Турци изъ Ягодине кудгодъ неизићу да по селима каку штету Сербима неучине; и ако сами Ягодину попалити и Турке истерати немогу, да чекаю долазакъ Карађорђа. Далѣ, пето писмо пише терговцу онда бывшемъ у нахію рудничку Милану Обреновићу и Дринчићу Милићу булюкбаши и Мутапу Лазару, да и они скупе доста са оружіемъ войске, и да чекаю Турке око Рудника и око Чачка. Ако бы кудъ по селима излазили да бію, и да буду готови кадъ Карађорђе дође и на Рудникъ найпріе да удари. А тако исто пише кнезу Васи Чарапићу и кнезу Сими у Боракъ, и Янку Катићу у Рогачу, да и они скупе чете что выше може, па да пале по селима турске анове и да бію турске субаше по анови. Кнезу Вићентію у Корићицу грочанско о-

кружіе тако исто, да сви раде овако, како что и самъ Карађорђе ради.

По одправленію писма на све више описане кнезове, поити Карађорђе са своіомъ собраномъ войскомъ изъ Орашца у Раленовиће село, и у исто у самый заодъ сунца дође, анъ запали, турке анціе побіе, и по селу Раленовићи скупи све и одъ сваке куће по еднога, а гди е задруга по два, и по три човека, са оружіемъ; а кои небы одма пошао, онога бы наши четници и силомъ погнали, съ тимъ угроженіяма и претньомъ, да, кои небы пошао за Карађорђемъ, да ће быти погублѣнъ, и онога кућа и малъ быти попалѣно. И тако исту ноћь пође са четомъ къ нахіи београдской да подиже на оружіе народъ, да све по селима анове свакій свое попале и субаше побію, и да нареди старешине, да свакій са своимъ срезомъ чува поиздалѣ око Београда, да Турци у села неизлазе, и да штету неучине, и да нико одъ народа у Београдъ неиде и дрва и заиру Туркомъ неносе на продаю, као что су пріе носили, да се затвори сасвимъ око Врачара. И тако Карађорђе исту ноћь изъ Раленовића поити у друго село названо Дрлупа, и тамъ анъ турскій запали и Турке побіе. Оданде исту ноћь поити у Рогачу, у село кнеза Янка Катића; но Катића Янка ненађе, будући се сакріо на пріятелѣ, да га Турци неубію, но нађемо Марка Катића брата Янкова, узме га Карађорђе са собомъ и све селя-

[redacted]

ево айдука! на то буде заповесть одъ Карађорђа, те ти истога бирова четинци свога исеку на комаде. У исто време у Стойникъ рано дођу два терговца рудничанина: Тома терзія и Никола Ракићъ изъ Београда идућа, чувши за Карађорђа гди е почео анове палити и субаше Турке бити, пакъ свратe, да покажу нека извѣстія изъ Београда, кои како дођу предъ Карађорђа, почне ій Карађорђе пытати, гди су были и шта имаю казати, и чуе ли се, гди онъ Турке біе и анове турске пали; на кое ова два терговца одговоре, да су исту ноћь чули одъ неніе Серба, пакъ су зато и свратили да виде, шта е, па и они да съ нама престану. Карађорђе упыта ій: пакъ када сте были у Београду, и шта имате намъ казати изъ Београда, и зашто сте тамо ишли и кадъ сте тамо отишли и коимъ посломъ? Ови одговоре Карађорђу, да када е Янићіе убіо Турчина пріе неколико дана подъ Венчацомъ, Турчинъ буде мртавъ донешенъ у Рудникъ предъ Сали-агу, кои упыта Ибраима банскога и Сербе, кои су Турчина мртва донели: „море власи! ко уби овога Турчина?“ Ови одговоре: „Богъ ме ага уби га Янићіе Стергарацъ на друму кодъ Банѣ.“ „А ко е море съ ньимъ, има ли млого айдука?“ Ови одговоре: „има ага 10 — 12 друга, но незнамо одкуда су, но како убише Турчина, утекоше у Венчацъ планину“ Потомъ Сали-ага одпусти оне люде. кои су Турчина убіена донели и каза имъ: идите море кућама па радите, и непрестайте узъ айдуке.“ Потомъ Сали-ага дозове насъ двоицу и каже. „Море Тома и ты Никола! да ме послушате нешто, вы сте мои люди и верни, я ћу васъ даровати добро, а и братъ мой Али-ага даће ви добаръ бакшишъ, да ми едно писмо однесете аги;“ и да намъ писмо и пара за трошакъ, наложивши намъ: „море сакрите добро то писмо, па се чувайте одъ

айдука да васъ гди годъ ненападну, пакъ писмо подайте брату моєму Кучук-аліи, и да ми одъ нѣга донесете одговоръ, па ћу я васъ и опетъ даривати.“ Мы узмемо писмо и одемо у Београдъ, предамо Кучук-аліи писмо, кои насъ устави два три дана. Кучук-алія упыта насъ „море кадъ сте одъ Рудника довде путовали, како є по рани, по селима, є ли мирно и чую ли се гди се они или други каки айдуци находе.“ Мы му одговоримо: вала ага Фала Богу засада є све мирно, и нигди се айдука нечує, кои намъ каза: „вала море ишала паднуће у руке и они, кои су убили онога Турчина у Баньи; вы сте отуда дошли сами, а сада ћете имати доста дружства: я самь одредіо Тефтиша са 35 Турака, да иду съ вама у Рудникъ, и я самь писао Сали-аги да онъ скупи изъ Ужица, изъ Чачка, изъ Карановца, изъ Крагуєвца до єдно 200, 300 Турака добры юнака, пакъ да иду по нахіяма одъ села до села, и гди чую оне айдуке да тераю, да побію, но Сербе са оружіємъ да не тераю са собомъ, но да чине стегу да и Серби оне айдуке са батинама *тераю.*“ То намъ каза, и Турци (до 35 Турака) пођоше и съ нама на конакъ у Сремштицу дођоше; а мы рекосмо Турцима: гди мислите данасъ на конакъ да мы идемо напредъ, да вамъ готовимо конакъ. На кое Турци одобре и кажу: идите у анъ у Сибницу и тамо намъ конакъ готовите. И мы пођосмо, но како за васъ чусмо у путу, свратисмо да вамъ кажемо, садъ како знате.

овы терговаца изъ Руднина да ће Турци доћи у Сибницу, одма се Карађорђе врати натрагъ у Сибницу, да пречека Турке на ковакъ. Покріе войску по кућама селскимъ, а войводу Лому остави у шуми на друму београдскомъ одкуда ће Турци доћи, пакъ пошто бы Турци дошли близу села, да Лома са његовомъ четомъ чува, да кои Турчинъ непобегне натрагъ у Београдъ. Карађорђе заповеди да се ови Турци сви побію, а ако бы се кои предао живъ да га доведу Карађорђу. И тако, како су Турци шли право ану, кога е већъ Карађорђе напуніо са войскомъ и како Турци уђу међу бусію, коя е была наређена у ану, у чардаку турскомъ и у мехни, опале се пушке, и 16 Турака и два сеиза турска, кои су были цигани, побію. Задна часть Турака, бывша мало поизостала понатрагъ, побегну натрагъ къ Београду. Сретнувши ій Арсеніе Лома са своіомъ четомъ, кои се Турци опетъ поврате у село, и повичу: аманъ да се предамо. Карађорђе повиче на войнике да стану да Турке непобію, но нека се предаду, и тако се 17 Турака живи доведу, предаду ій у едну кућу подъ стражу, докъ се Карађорђе расположи, и тако се поскида съ Турака све альине чоане и оружіе, и пебана донесе предъ Карађорђа. Карађорђе даде своимъ поглавитіимъ войницима альине Турске те обуку, а Турцима даде сербске просте альине; конѣ и оружіе подели на свою свиту и одма пође далѣ да иде у београдску накію, но пріе на данъ быяше послао Радоя Тернавца булюкбашу изъ Раленовића, да иде да дигне войнике одъ села Венчана, Тулежа и Стрмова, па да са истымъ иде за Карађорђемъ; но поменутый Радое булюкбаша дође, не доведе ни еднога войника и каже Карађорђу да ніе могао изъ овіе села войнике кренути, изъ узрока тога, что е некій старый Томашъ туфекція подговоріо селяне венчанске да не-

иду никудъ и да неслушаю айдуке, єръ ће зло проћи кои узъ айдуке поће. То чувши Карађорђе, крене сву войску одъ Сибнице на Миросалце, Тулеже и Стермово, и крене одъ сваке куће по човека оружана, кои су кое силомъ кои драгомъ вольомъ потерани, и доће на конакъ са своимъ войскомъ у Венчане са 3000 войника. съ тымъ намеренѣмъ, да увати Томаша и предъ войскомъ погуби, и єднога Турчина одъ робова кое смо имали обеси на вратима томашевымъ; но Томашъ како чує да Карађорђе иде съ войскомъ у Венчане, побегне, и съ тымъ спасе свой животъ. Карађорђе увати сина Томашева, и ништа му нектене говорећи: синъ за дѣла оца неодговара. Турчина обеси на кућнымъ вратима томашевымъ а сина му погна у войску са селянима. Одатле поће у село Даросаву съ войскомъ кодъ своега побратима Симе сердара и ноћи съ войскомъ, и тунакъ наће некогъ Петронія терговца изъ Валѣва, гди є почео стоку купити за у Немачку, и некога калуђера игумна изъ Боговаће манастира прозванога Жарка, призове преда се и упыта: шта они раде. Терговацъ Петроніє каже да онъ купи свинѣ за у Немачку, а калуђеръ каже да иде по писаніи, проси милостиню на манастиръ. Карађорђе рекне обоици: „церна ти терговина терговче, а тебе калуђере црна прошня и милостиня! Заръ невидите шта мы радимо, и нечуєте да мы Турке біємо по анови, и анове турске палимо? но и вы овако да радите и да нечекате да я васъ си-

одъ фамиліе кнежевске; пето Спужу Остои главномъ терговцу шабачкомъ, кнезу и великомъ терговцу Иліи Марковићу, да како ови више означени(мъ) да устану, народъ на оружіе подигну, тако и млађе чиновнике и булюкбаше да подигну свакій своя села и народъ на оружіе, и да све турске анове по сели попале и турске анціе да побію по ановима, вароши турске да попале, и Турке да побію и за границу пашалука београдскога да прогоне. Више означени кнезови добивши овакова писма и налоге одъ Карађорђа, одъ Петронія терговца. и одъ игумна Боговаће манастира Жарка, одма скупе народъ на оружіе, устану сви, Валѣво варошь турску попале и Турке млоге побію и за границу прогнаду. Тако исто и у шабачкомъ окружію учине Лука Лазаревићъ и Остоя Спужъ, изъ окружія шабачкога по селима турске анове попале, и по истимъ Турке субаше побію и градъ Шабацъ обколе и бію, и о свему како одъ шабачки, тако и одъ валѣвски кнезова и поглавара доћу рапорти Карађорђу да су све по налогу нѣговомъ испунили, и далѣ очекую заповести како ће се у напредакъ владати, на кое скоро и добію одговоръ одъ Карађорђа, да скупе войске что може выше, да обколе и обкопаю шанцима око града шабачкога, да имъ никудъ изъ града изићи недаду, и да пошлю часть войске на Дрину на границу, да чуваю одъ Бошняка да нечине изпреко Дрине шкоду Сербима по Мачви одъ утока Дрине у Саву до Лознице, и да о свачему репортираю Карађорђу; а тако исто пише кнезу Якову Ненадовићу да и онъ сабере све валѣвске кнезове и булюкбаше, и да имъ свимъ заповеди, да свакій одъ свога края сакупе войске, и да поћу да подигну Ядаръ и Рађевину и сву соколску нахію, и да чуваю одъ Лознице планинама до Сокола, и далѣ узъ Дрину до Баурића и до Раче, и

све то да строго држи подъ своіомъ командомъ и что бы се годъ догађало да о свему рапортира Карађорђу. Проти Матеи Ненадовићу пише, да онъ као свашчено лице кога народъ слуша и почитує, да онъ — прота — поће по свой валѣвской и соколской нахіи, да заповеди по свимъ манастирима дуковенству и свашченству одъ имена Карађорђева, да свакій поће по своимъ парохіяма, нуріяма, да народу свакій своимъ закажу, да свакій устане на оружіє и свакій своимъ старешини да иду и да га слушаю и сложни буду, и за веру и законъ кристянскій противо Турака да нежале каплю крови пролити, да бы се єдномъ ига турскога избавили. Ово и прота обяви свашченству (обяви) а ови народу, и проклинюћи кои небы послушао, кое народъ послуша и сви скоро на оружіє устану (и) своимъ старешинама да иду и у слоги да буду. Ово извершивши прота Матей Ненадовићъ минутно народъ устане по цѣла ова два окружія противо Турака, а и прота лати се и самъ оружія, и одъ истога почетка войску є водіо и крабро се боріо съ Турцима, поштраваюћи народъ и подаюћи примѣръ народу велике є успѣхе чиніо одъ 1804 па до 1813 года.

Яковъ Ненадовићъ, по пріятію налога одъ Карађорђа подигне народъ на оружіє, сву валѣвску и соколску нахію; Турке изъ Валѣва истера, Валѣво турску варошь попали, а тако исто и Крупань у Соколской — варошь турску — попали и Турке неке побіє а неке прогна за границу у Со-

[redacted]

викъ къ свому побратиму Іовану Крстовићу, оданде у село Велику Врбицу, гонећи добромъ вольомъ и силомъ одъ свакога села и одъ сваке куће по едновй човека войника са оружіемъ у Врбицу. 6-га Фебруара доће му извѣстіе одъ Каре Петра Срешнѣвичанина крабра и стара юнака, како е онъ разумео да се Турци купе кодъ Сали-аге Бика у Руднику, и да е дошао Алил-ага Цафићъ даіа ужичкій са 170 коньика Турака у Рудникъ, и да прете кои данъ да изиђу изъ Рудника у села да робе народъ и да араю, и зато да е онъ — Карапетаръ — на тай рачунъ скупіо до 400 войника са оружіемъ кодъ Ясенице на друму рудничкомъ, и да онъ чува, да Турци неударе изъ Рудника у села, иштући далѣ наставленія одъ Карађорђа. Разумевши о томъ Карађорђе, пошлѣ мене Карађорђе са 10 коньика Кара Петру у Шаторню доню, гди е овай съ войскомъ было, да я са Каромъ Петромъ учинимъ расположеніе, да оставимо у ясеничкой клисури бусію да чекаю и побію Турке ако бы изъ Рудника у села пошли, а Кару Петра да узмемъ са 100 момака и да идемъ у Тополу гди ће исто вече и Карађорђе са войскомъ приспѣти, кои налогъ я онога часа извршимъ, узмемъ 10 коньика момака одевены као что самъ я самъ было одевенъ у турско одѣло и оружіе и конѣ, отидемъ у доню Шаторню Кари Петру на друму рудничкомъ кодъ Ясенице, гди нађемъ Кару Петра са войскомъ и изявимъ истомъ Кари налогъ Карађорђа, кои га прими съ радостію. 300 войника оставимо у бусію у Ясеници у клисури да пазе на Турке, а Кару Петра узмемъ са 100 войника и пођемъ у Тополу Карађорђу; но Кара Петра войска, видећи мене са момцима у турскомъ одѣлу и оружію, свакій е войникъ Каринъ воскипіо радошћу и крабростію до преко мѣре, едва чекаю, кадъ ће се съ Турцима ударити и шићаръ као

и мы добыти. Я одма одемъ у Тополу са Каромъ Петромъ, гди Караѓорѓа наѓемъ съ войскомъ, и ту Кара Петаръ заноћи са кѣговы 100 войника, кои кадъ виде Караѓорѓеву войску до 3000 войника и 20 Турака, кое води Караѓорѓе у робству у случаю потребе, учини Караѓорѓе договоръ са Каромъ Петромъ, да онъ иде натрагъ са своимъ войницима, и да скупи войске, что може выше, и да издалека обколи Турке у Руднику, и да чува, да у села Турци изъ Рудника ради заире неизилазе, и да чека Караѓорѓа, кои є скоро намѣріо доћи съ войскомъ и на Рудникъ ударити. И Кара, примивши налогъ одъ Караѓорѓа, отиде, скупи и выше войске и чува друмове око Рудника.

У истый данъ Караѓорѓу доѓу 4 стара Турчина са белымъ брадама, са єднымъ калуѓеромъ Матомъ одъ митрополита Леонтія, изъ Београда послаты одъ даія, да моле Караѓорѓа, да се са даіяма помири, обећаваюћи му 500 кеса, да народъ умири и испусти; но калуѓеръ Мата тайно каже Караѓорѓу поздравъ одъ митрополита, да се нипошто немири са даіяма, и да Турцима неверує, но да ради како є почео, молећи Караѓорѓа да га выше непушта съ Турцима натрагъ у Београдъ; но Караѓорѓе каже калуѓеру: „иди ты слободно съ Турцима у Београдъ, я ћу тебе лако извадити одъ Ту-

[redacted]

даіе буде дворъ смацъ, панъ на овай начинъ можемо се са даіима помирити а не другоячіе, и тай договоръ да буде у пресудству посланика одъ двора аустрискаго, и тако отпусти Турке у Београдъ да све ово нажу даіима.

У исто време находіо се Младенъ Миловановићъ у апсу у Турака у Крагуевцу, кога су ту Турци котѣли погубити, кадъ су и друге нисзове секли; но Младенъ, бывши у оно време велиній трговацъ и богатъ отъ кога су Турци млого блага поискали па да му животъ опросте, кое имъ и обеѣа Младенъ дати 60 кеса но да га пречекаю кои давъ, докъ онъ те новце скупи ербо готовы нема, кои и пошлѣ на пріятелѣ да новце скупе и донесу, на тай начинъ и оставе га Турци жива у тамници докъ паре узму, пакъ бы га и опетъ Турци погубили, и тако Караѓорѓе, имаюћи 20 Турака робова кодъ себе, пише писмо Муселиму Карамустави у Крагуевацъ, и пошлѣ еднога стара Турчина на коню у Крагуевацъ одъ робова наши; у комъ писму немоли муселима но препоручуе, да Младена пусте, и по истомъ Турчину пошлю га невредима, а да ће Караѓорѓе пустити сви 20 Турака, кои су у робству кодъ нѣга; ако ли га непусте, да ће онъ одма съ войскомъ доћи на Крагуевацъ, обколити и све ватромъ попалити, и све турско велико и мало исећи. Како овай писмо Туркомъ у Крагуевацъ однесе, Турци прочитаю, и одма Младена Караѓорѓу невредима пошлю, а Караѓорѓе сви 20 робова пошлѣ у Крагуевацъ на даръ Крагуевчанима за Младена; и тако Младенъ избави се, кои е после весма было полезанъ за отечество.

7-га, 8-га и 9-га Ферфара преседіо е Караѓорѓе у Тополи собираюћи войске са свы страна, и чи-

нећи расположенія, и пишући писма на све стране по свимъ окружіяма на старешине, да свакій у своимъ окружію диже войске са оружіемъ, что берже може, а кои бы се тому противіо да ће његовомъ рукомъ казнѣнъ быти неминуемо, и да се неможе сакрити развѣ да побегне у Турке.

По учинѣномъ тако расположенію за три дана у Тополи, међу тимъ стигну у Београдъ изъ Тополе Даіяма посланици Турци одъ Карађорђа, и све покажу даіяма како Карађорђе говори, и шта одъ даія зактева, па да се са даіяма мири. Покажу како Карађорђе има у робству и Турака, како има войске млого и како му войска еднако долази и даню и ноћу са сви страна млого. Ове речи саслушавши даіе одъ свои посланика, шта Карађорђе зактева, намѣре ускорити, да бы се са Карађорђемъ помирили, и да му млого блага обећаю и све оно одобрити што Карађорђе зактева. И на то одма первый данъ одреде измѣђъ себе еднога даію а имено Аганлію, даду му 200 хиляда гроша, даду му 200 Турака коньика па да иде у Колубару — коя се іоште ніе одметула — са Карађорђемъ, и да превари колубарце и да имъ каже: да е Карађорђе

[redacted]

11-га истога преко Космаѧ пређе и на конакъ у Рогачу дође; чуе, гдѣ е и Аганлія дошао у Дрлупу, и депутате своє Карађорђу послао позивающи га сутра да дође у Дрлупу, да се мире и да се о миру разговараю, на что су га даіе и послале по нѣговому заитеваню преко даиски посланика, кое су му даіе у Тополу шилали. На то Карађорђе одговори Аганліи: да ће му сутра 12-га Ферфара у Дрлупу на разговоръ доћи, но не у селу, де е народъ одъ войске, но у полю до села. А одъ карађорђева конака одъ Рогаче до аганлина конака до Дрлупе сатъ места растоянія. И тако Карађорђе исту ноћь пошлѣ тайно депутате у Дрлупу Србима Колубарцима, кои су са Аганліомъ были, да се са Карађорђемъ согласе па да Карађорђе удари ноћу на Аганлію у село съ едне стране, а Колубарци са друге стране, да Аганлію и све Турке побію; но Колубарци нектену се са Карађорђемъ согласити, и тако остане до сутра, и еву ноћь страже Карађорђеве и Турске између обе войске престое.

12-га Ферфара крене се Карађорђе изъ Рогаче съ войскомъ у Дрлупу и на еданъ пушкометъ одъ села у полю оста(но)ви войску, а узме са собомъ найодабраніи войника и добры юнака, и найглавніе 10 старешина и одвои се одъ войске на полъ пушкомета напредъ: аганлина войска и турска и Серби Колубарци стану исто тако у растоянію на еданъ пушкометъ. Карађорђе позове Аганлію къ себе на разговоръ, кои и дође такођеръ са 20 одабраны и стары Турака. Приближивши се еданъ другомъ на два фата места, (и) поздраве се обично еданъ съ другимъ, (и) назвавши еданъ другомъ добро ютро, и почну се разговарати по реду. Аганлія почне казивати, зашто су га даіе послале, и како му све даіе обећаваю дати что годъ е заитевао, говорећи

да ће му даіє дати 500 кеса само да онъ умири и растури народъ, и да нечини таковы чудеса, и зашто бы тако народъ буніо. Карађорђе одговара Аганліи: „заръ незнате, зашто смо се мы побунили и на оружіє устали? а вы све то и сами знате какій сте зулумъ вы и ваше субаше и анціє по селима народу чинили, отимали что сте годъ у кога Сербина нашли, глобили и были преко мере; и тога ви небы доста но осквернисте и обезчестисте наше жене и девойке; све то народъ трпи, и то вамъ небы доста, но почесте сећи кнезове, булюкбаше, кметове и терговце, а мене ктедосте посећи само да ме уватити могосте, пакъ то се већъ терпити ніє могло, већъ све устаде да гине са оружіємъ у рукама или да се одбране. А и ты то све добро знашъ, да є тако было, пакъ насъ сада зовете да се миримо; и садъ да се помиримо а година или две вы ћете опетъ тако почети са народомъ и кнезовима чинити.“ Аганлія: „уверавамъ васъ, да что є было треба заборавити а у напредакъ выше быти неће ни зулума, ни сеченя, нити безчестія, ни анова по сели выше быти неће, ни субаша; да ми верує те, и мы ћемо вама дати само ашлука 500

вашу речь и веру одержати да непреварите?“ Аганлія: „вы можете нама веровати, да васъ нећемо преварити, но быће твердо и верно како уговоримо о миру, а за емца цара немачкога, кога вы оћете да за насъ добаръ емацъ буде, то вамъ само дати неможемо нити Немца нит' другога краля, ербо іоштъ се нисмо са дворови добро ни познали, па како ће за насъ добри быти.“ Карађорђе: „пакъ кадъ (за) васъ цареви непознаю, и вамъ они неће веровати, како ћу вамъ я са народомъ поверити се?“ У исто магновеніе пукне една пушка у селу одъ Аганлины войника, а войска Карађорђева помисли, да Турци негађаше Карађорђа, пакъ грне као ватра, и угледавши Турке, опале неколико пушака на Турке и убію кодъ Аганліе стоећа Аганлина арапина, Аганлію ране у ногу и іоштъ неколико Турака ране. Тако исто и турска неколико пушака опале на Сербе стоће око Карађорђа, и убію еднога момка карађорђева по имену Іована Ђавуровића изъ Барошевца, и ране у главу Айдук-Станоя Глава́ша. (И тако) Карађорђе еднымъ своимъ гласомъ устави свою войску и утиша, те стане као капь воде. Тако исто и аганлини гавази и момци полете по турской войски, и буна се утиша за минуть. Аганлія мало беше узмакао натрагъ, но іоште Карађорђа изъ вида и са очію ніе изгубіо, и видећи да се обе стране утишаше, пакъ опетъ стаде дозивати Карађорђа да се разговоръ о миру продужи, но већъ ноћь быяше близу: то Карађорђе одговори Аганліи: већъ сада е скоро ноћь но да остави до сутра то есть 13-га Ферфара да буде разговоръ о миру, но и то не у Дерлупи, незгодно е место, но да буде тай састанакъ у Раленовићи близу Клѣштевице. (На) то Аганлія одобри Карађорђу да тако буде. Аганлія остане у Дрлупи на конаку, гди е и быо, а Карађорђе на свой конакъ у Рогачу

поврати се. Аганлія мишляше, како ће измаћи, а тако и Карађорђе стараше се, како ће сутра Турке обтећи и побити.

Аганлія како се смркне, побегне ноћу у Београдъ съ Турцима, дође стража србска и каже Карађорђу, да Аганлія побеже у Београдъ, и све каза свимъ даіяма, како му се съ Карађорђемъ догодило на разговору, и чиняше ми се, да могадія са Карађорђемъ на кои годъ начинъ учинити, да се недогоди съ наше стране, те неко избаци пушку у томъ самомъ нашемъ разговору, те се са обе стране войске збунише, но и опетъ се одма утишаше войске, и опетъ понеку речь са Карађорђемъ проговорисмо да ми *да* одговоръ на кои начинъ было, шта ћу даіяма одговорити. У томъ већъ и ноћь стиже, треба да свака войска иде на свой конакъ, и одгодисмо, да се сутра данъ састанемо, и разговоръ свер*шимо*, не у Дрлупи већъ у другомъ селу Ралиновићи, и тако можда бы и было добро, но я будући врло ранѣнъ у ногу, одоли болъ и я немого више трпити но побего ноћу, и дођо да вамъ кажемъ, како се догодило, пакъ радите опетъ о миру, чичи ми се, моћи ће се чтогодъ учинити.

родъ, да се са нама помире, и ако то Митрополитъ учини, да ће га даіе обдарити и велику му честь одавати. Митрополитъ обећа се даіяма, да ће се старати колико е выше могуће радити, да склони Карађорђа на миръ. И тако Турци се спреме са Митрополитомъ и отиду у Паланку, да чекаю Карађорђа, а калуђера Мату пошлю, Карађорђа да нађе, и да га позове да иде у Паланку даискимъ посланицима, да се о миру разговараю, и тако калуђеръ Мата нађе Карађорђа у Ратари съ войскомъ, обяви му зашто е дошао, да га зове да иде у Паланку да се разговара о миру са посланицима даискимъ, гди му обяви калуђеръ Мата, да су даіе послале и Митрополита Леонтія да васъ совѣтуе да се са даіяма помирите, а Митрополитъ мене е казао, да вамъ кажемъ да се нипошто са даіяма немирите, а онъ — Митрополитъ — предъ Турцима мораће васъ къ миру скланяти, но вы неслушайте, но како знате продужавайте време до лета, докъ шума озелени, и моли Карађорђа да ме удржи кодъ себе, и да ме непушта выше съ Турцима враћати се натрагъ у Београдъ.

16-га Ферфара Карађорђе крене се изъ Ратара съ войскомъ у Паланку, узме са собомъ 40 кое чиновника кое главны юнака, и оде у варошь Паланку Турцима, а войску остави изванъ вароши до 4000 войске, и како Карађорђе дође у назначено место — домъ — гди су турски посланици са Митрополитомъ сербскимъ Леонтіемъ очекивали; ушавши у дворъ и поздравивши се една страна са другомъ учтиво, (и) замоле Карађорђа, да седне са своіомъ свитомъ комъ онъ заповеди и дозволи сести. Карађорђе заповеди кнезовима и некимъ старешинама сести, а военой свити своіой заповеди стаяти у паради. У Карађорђа и у све свите нѣ-

гове оружіє и одело сасвимъ отмѣно є было, а Турци су седели безъ оружія у старимъ оделу, но врло уплашени. Дански посланици покажу Карађорђу зашто су ій даіє послале т. є. да се о миру разговараю, говорећи: „Даіє су послале быле даію четвертога Аганлію, да съ вама миръ уговори, и *да вамъ каже*, да ће даіє све оно одобрити и дати, что бы онъ — Аганлія — съ вама уговоріо, само да народъ и буну утишате; но ніє могао, что се нека погрешка догодила одъ стране Аганлине войске, и зато се разговоръ прикинуо. Аганлія се раніо, и ніє могао болъ терпити да другій данъ разговоръ довершите већъ побегне у Београдъ. Аганліи су све даіє нѣговой неуредности преписали, пакъ су садъ насъ даіє изабрале и послале съ вашимъ Митрополитомъ, да се сада съ вама разговоримо, и даиско вамъ поздравлѣ явимо, о чему ће васъ и вашъ Митрополитъ увѣрити за даіє, да они вама препоручую, да се тога посла и буна оканите, и народъ утишате, и да свакій иде своіой кући, да су ратъ и да раде, да се ништа небое; увераваю васъ и народъ, да имъ неће выше быти по селима ни анова, ни субаша, нити каква зулума, ни безчестія као что є было пріє, а што є было и прошло, све да заборавимо. Вама є свеєдно или давали данакъ нама, или резиру, вама є свеєдно давати, а наше ће даіє и са

[redacted]

да ће веру одержати, кою су на више реченый начинъ говорили; а Карађорђу обећали су даіе давати (му) по 500 кеса плате, и да ће га поставити надъ свимъ пашалукомъ београдскимъ найстаріега оборкнеза, и да ће се о свачему са Карађорђемъ договарати и у пріятельству свакомъ съ ньиме держати се, на что му Бога емца даю. Карађорђе на све по реду одговори турскимъ посланицима као что е и Аганліи одговоріо: я веруемъ како вама тако и Сербскомъ Митрополиту, да су вамъ тако даіе казале, да вы мене явите, и да мене къ миру склоните, и да ће на тай начинъ верно быти одержана вера и уговори; но има пословица една, кою овде оћу вамъ преповедити: „Єдна змія, коя е уела сина едномъ човеку, те е умрео, отацъ опази плачъ сина пакъ потрчи, да змію убіе, но змія већъ беяше готово сасвимъ ушла у рупу, но отацъ стигне змію и оцече репъ змии. Отацъ сарани сина онде близу зміине рупе, и едномъ идући покрай оне зміине рупе, а змія помолила беяше главу на рупу; човекъ зазове змію, да изиђе да се помире, но змія одговори човеку: догодъ ты гледашъ гробъ сина твога и я мой осеченый репъ, нема мира међу нама. — Да! и то: догодъ я гледамъ гробове нашіе сербски кнезова, кое су даіе исекле, и догодъ вы неубієте мене, као и друге кнезове что сте исекли, међу нама неће быти мира. Я самъ казао Аганліи, ето и вама кажемъ, да даіяма кажете, да ми дате кога краля емца, да буде добаръ за даіе, да ће они тверду веру и речь одержати, и ако наруше веру задану, да подлегну подъ судъ онога емца, кои буде за ньи добаръ, пакъ да ми дате рока за еданъ месецъ дана, да седимо съ миромъ еданъ одъ другога, докъ я скупимъ кнезове и народъ одъ свію нахія пашалука београдска на скупштину да се са свимъ разговоримъ, и да обявимъ, шта даіе одъ

насъ заштеваю, а шта мы одъ даія заштевамо, и на какій начинъ да миръ учинимо, пакъ ако сви кнезови и народъ престану и поверс даіяма, я ћу даіяма абаръ послати, па ћемо онда продужити разговоръ о миру, а пріє месецъ дана немогу вамъ дати одговора, єрбо се народъ по свимъ пашалуку на оружіє подигао, све анове турске по селима попалили, и субаше турске побили, пакъ се свакій за себе бои, и тако толикій народъ како се побуніо, ніє га лако умирити.“ На то єданъ одъ Турака рекне: све то може быти само ако ты то оћешъ, можешъ скоро урадити. Другій пакъ одъ стары Турака са страомъ рекне; а вала знате ли зашто Карађорђе ште рока за месецъ дана? онъ само протеже време докле гора озелени. Карађорђе каже Турцима: я самь вамъ съ мое стране одговоръ дао, а вы идите пакъ кажите даіяма шта самь вамъ казао.

Митрополитъ пошлѣ калуђера Мату тайно, да моли Карађорђа, да га непушта съ Турцима натрагъ у Београдъ, но да га удержи кодъ себе, боећи се да га даіє непосеку, что ніє могао Карађорђа склонити на миръ, као что су и првога Митро-

политомъ отиду у Београдъ, а у исто време дође писмо одъ Петра Каре и одъ булюкбаше Арсенія Ломе, 18. Ферфара, кои су са четама своима шетали и чували, да Турци изъ Рудника неизилазе по селима ради заире, являюћи да већъ има у Руднику до 500 ябанаца Турака, кои су дошли Сали-агу Ешку у Рудникъ у помоћь. Карађорђе одма креше войску право на Рудникъ, да Рудникъ обколи, да ябанце Турке истера и да иште Сали-агу жива да му га Турци даду, па да ерліе Турске на миру остави. Мишляше съ тимъ да раздвои Турке, да добре остави на миру у своимъ кућама, а јаничаре и ябанце Турке да истера. Дошавши на Рудникъ 19-га Ферфара позове Турке на разговоръ, где изађу три Рудничанина Карађорђу на разговоръ, међу коима Турцима био е глава ага Токатлићъ старинацъ Рудничанинъ и добаръ Турчинъ. Дошавши Турци Карађорђу на разговоръ поздравивши се обично сдаръ съ другимъ, почне Карађорђе говорити ати Токатлићу: „зашто сте дозвали толике ябанце Турке у Рудникъ, те немире и васъ и народъ, и зашто неистерате Сали-агу, Алила Павића даію ужичкога, и Плакића даію карановачкога, да иду свакій на свою страну? Кто шта су вамъ они са ньюнымъ делажкомъ учинили, те самъ толику войску на васъ подиго.“ Одговоръ аге Токатлића: „вала садъ видимъ шта намъ ябанци учинише, но садъ да тай посао угодимо, како е найболѣ. Мы бы ньи истерали, но они су ячи одъ васъ, пакъ ій мы терпимо и ништа имъ несмемо.“ Карађорђе: „я ћу вамъ помоћи (Карађорђе аги Токатлићу говори), вы ако оћете да на миру останете у вашимъ кућама съ вашимъ фамиліяма, скупите се сви, пакъ идите и молите Сали-агу, Алила Павића и Плакића, нека иду свакій са своіомъ войскомъ одкуда су дошли, а васъ на миру да оставе, и ако то учините, я на Рудникъ ударати нећу, нити ћу войску мою у варошь пустати;

ако ли се бое даіе каке преваре одъ насъ за сигуранъ пролазакъ, даћу имъ добре ремове три моя чиновника; или учините, те намъ дайте Сали агу, Алила Цавића и Плакића у руке живе, пакъ после останите сви на миру; или уговорите, ова три даіе да изиђу къ нама на разговоръ да уговоримо и да имъ дамо веру тверду и ремове, па нека иду.“ Съ тымъ Турке одпусти, говорећи, да опетъ даду знакъ кадъ ће изићи на место означено. Токатлићъ ага отиде у Рудникъ совѣтуюћи даіе, да оду съ њимъ Карађорђу на разговоръ; но Сали-ага и Плакићъ не смедну да пођу, а Алилъ Цавићъ даія ужичкій пође са Токатлићемъ и са два своя момка и 4 стара Рудничанина Карађорђу на разговоръ и дођу на означено место, гди ій е Карађорђе чекао узевши са собомъ Айдук-Станоя Главаша, Айдук-Вула Коларца, Саву Тернавца, Янка Рачанина, Карастеву Пожаревлянина, Кару Петра Црешнѣвичанина и Айдук-Милована изъ Плане, Арсенія Лому булюкбашу, са тымъ договоромъ, да добро пушке напуне, и да буду готови ако бы сва три даіе дошле на разговоръ, да на њи троицу по три пушке опале, да даіе побію а не друге Турке; ако не бы сви но два, опетъ да побію, ако ли бы

Сутра данъ нада се сване, рано Турци добію тайно преко шпіона аберъ, да ће нитъ Кучук-Алія дгія доћи скоро у помоћь съ войскомъ, но да се држе и да се непредаю Сербима, *и тако* даду одговоръ Карађорђу, да они ябанци изъ Рудника неће да излазе нити ће да се раздвоию са ерліяма варошіи Рудника, но ништу рока за 7 дана, да ій Карађорђе пречека, доћи се спреме Турци, и остави на миру, пашъ ће онда излазити; ако ли Карађорђе неће тако, то Турци оће да се бію. И тако, како ниа градъ у Руднику, то Турци принесу све богатство и конѣ у градъ. То чуећи Карађорђе да Турцы оће да се бію, одиа 20 Ферфара пусти войску едну узъ Ясеницу коіомъ е самъ предводіо, другу одъ Катрена, трећу одъ планине руднички низъ Ясеницу, а четверту одъ Звезде (,коя удара). А Турци мало изићу око варошіи и побію се са Карађорђемъ, но войска Карађорђева дочека ій крабро, Турке нагна натрагъ у варошь, гдиа на бою остане до 86 Турака мертвы, и запале Серби 10 кућа турсии, и ноћь прекине битку. И тако Турци, као что и ніе обичай быо, да са собомъ носе занру, но гди и у кою варошь или село доћу, она варошь или села ране войску турску, а ране већъ нестало ни у Турака ни у варошана Серба, уплаше се безъ ране и сви ерліе турске и сербске скупе се и отиду те обиве Сали-аги, Алилу Цавићу и Плакићу даіяма, да већъ занре никаке нема ни за войнике ни за конѣ, но да гледаю часъ пре да излазе лепымъ и мирнымъ начиномъ или како было, ерь после ће одъ глади све пасти, и тако се опетъ Турци согласе да моле Карађорђа, да ій пусти да излазе ябанци са даіяма и одъ ерлія кои оће, а кои неће нека остане на веру као что су и первый данъ были уговорили са Токатлићемъ. И тако опетъ пошлю агу Токатлића одъ первы руднички жителя,

те обява Карађорђу шта Турцы моле да имъ дозволи по ньіовомъ прошеню, да излази когодъ оће и одъ ерлія да иде са ябанцима друмомъ ужичкимъ, а кои неће слободно да остане да седи на миру заедно са сербскимъ жительима исте вароши, да се ништа небое. Карађорђе давши имъ тако као что су и Турци молили, збогъ тога что е итіо да часъ пріе ово дѣло сверши, боећи се да Кучук-Алія съ войскомъ изъ Београда у помоћь недоће на Рудникъ, и све дозволи Турцима да иду путемъ рудничкимъ куда су и молили. Карађорђе одма ноћу *нареди* бусію на друмъ ужичкій, куда ће Турци проћи, да побію Турке. 21-га Ферфара изиђу Турци изъ Рудника на рудничиште кодъ неке старе цркве кристіанске, гди се раздваяю путови, одъ кои (єданъ иде) десный зове се ужичкій, а другій низъ реку на село Майданъ друмъ чачанскій на Єленъ-гробъ названый. И Турци се зауставе на истомъ путу, гди нађу трагъ по ужичкомъ путу угаженъ сербскимъ войницима, кои нису знали трагъ ньіовъ сакрити; осете се Турци да е оно бусія сербска отишла у планину на друмъ, а онай путъ другій на Єлен-гробъ, кои къ Чачку води, ніе угаженъ, пакъ иектену да иду ужичкимъ друмомъ но окрену чачанскимъ друмомъ на Єлен-гробъ. Войска сербска угледа, гди Турци одоше на Єленъ, потрче на истый друмъ да Турке хоћеју на клисури; но ни по-

[redacted]

Пошто са Турци ябанци истерани изъ Рудника, остане 40 до 50 кућа турски жителя са фамиліама. Карађорђе уђе у Рудникъ, и сазове у турску мешћему — судилиште — и сазове неколико главны и стары Турака, те ій ослободи давши имъ веру, да се ништа небоје но седе на миру у своимъ кућама са своимъ фамиліама, и да слободно у своимъ дућанима продаю народу, кои тергуе са свимъ что имаю, заповедивши свимъ своимъ војводама и старешинама, да нико (небы) одъ њи или војника (да) небы смое (мирно) изъ турской куће преступити, или что годъ (одъ) еднe паре вреди, узети за свою главу, толико само Турцима *рекне* да ће Сали-агина конаке запалити и разорити до темеля, все тако и буде. Милану Обреновићу, кои е одма поставлјенъ Карађорђемъ да е комендантъ цѣлога окружія рудничкога, предъ Турцима строго (му) наложи, да добро чува, да небы погодъ Турке у Руднику узнемиривао; ерь ако бы се дознало, да се и найманѣ Турцима вреда нанесе, да ће онъ за онако главомъ своіомъ платити. За овако Карађорђа расположенѣ Турци се мало ослободе благосиляћи Карађорђу срећно дѣло и успѣхъ. И то Карађорђе да Турцима слободу, да они могу слободно одправляти свое богослуженіе по ньіовымъ закону, и оце да имъ слободно вичу на џаміима. Съ тымъ е Карађорђе мислію Турке раздвоити, зле гнати и бити, а добре оставляти на миру, (и) да бы съ тымъ добіо довереность кодъ Турака, да гди бы годъ на кою турску варошь съ войскомъ дошао, да му Турцы повере, ябанце и зле Турке да тера, а добре да оставля, и доиста съ тымъ бы больій успѣхъ учиніо и скоріе бы Сербію одъ злы Турака очистіо, раздвоіо бы ньіове силе а са добрымъ лако бы управіо, и за Карађорђемъ међу Турцима велика важность была. Наредивши Кара-

ђорђе све овако Турци остану благодарни Карађорђу мислећи, да ће се то тако и одержати, призове Карађорђе све старешине, кои су съ войскомъ на Рудникъ дошли, отпусти ій на време осимъ своє свите за 7 дана да иду свакій са своимъ войницима кућама, да се добро спреме са запромъ, оделомъ и новцемъ, и сви са своима да иде Карађорђу у Велику Врбицу подъ Венчацомъ и подъ Буковикомъ. 7-мый данъ да буду сви, но кои небы дошао да ће строго быти казнѣнъ. Ово є расположеніє было 22-га Ферфара, и тако Карађорђе истый данъ крене се изъ Рудника преко планине рудничке са своіомъ свитомъ и войскомъ, кою одъ себе никудъ неодпушта, и дође на конакъ у моє село Стергаре кодъ куће моє, и тамъ три дана одмори войску 23. 24 и 25-га Ферфара. 26-га истога крене се Карађорђе изъ Стергара у Тополу, и тамъ буде кодъ своє куће 27, 28. 29-тый дође на означено рочиште у село Врбицу, гди ће соєдинити своє войске, и текъ что су почеле войске долазити, и до 200 осимъ свите нѣгове дошло є са стране.

1-га Марта рано уютру угледа стража сербска

[redacted]

накованъ, гди су и ствари Кара*ђ*орђ*е*ве быле, и е-данъ ћуракъ нѣговъ, кое су Турци и узели. Ово е было близу ноћи. Карађорђу войска е све помало долази*ла*, ербо е Карађорђе послао страже на све путове, кои слазе къ Вербици и окретале войнике, да иду у Венчацъ Карађорђу да ненагазе на Турке. Карађорђе намѣраваше на Кучук-Алію одма у вече ударити, мислећи да ће онъ онде ноћити, но Кучук-Алія, како првый сумракъ почне, крене се и непоће къ Руднику брату своимъ Сали-аги у помоћь, (ербо е разумео да е Рудникъ узетъ), кудъ е Карађорђе наместіо бусію, но окрене путемъ крагуевачкимъ, за коимъ трчала е войска сербска, но Кучук-Алія проће бегомъ у Крагуевацъ. Карађорђе пошлѣ нека оделенія войске, да чуваю око Крагуевца, докъ онъ стигне са своіомъ войскомъ; обиће свою фамилію, коя е онда была у Даросави у Клѣштевици кодъ еднога нѣгова побратима Симе сердара, пакъ оде у нахію београдску, да дигне београдску нахію, да иде за Кучук-Аліомъ, скупи тамъ до 3000 войника осимъ свите свое, поће 3-ћега Марта са своимъ ономъ войскомъ къ Београду. Дошавши у Врачаръ 6-га Марта, како Турци угледаю войску сербску, изићу изъ града до 2 хиляде Турака и ударе се са Карађорђемъ и били се три сата, гди Серба рани се неколико, а Турака до 20 остане на месту мртвы, гди међу коимъ Турцима погине некій муселимъ крагуевачкій Асан-ага, комъ главу Серби оцеку (му) и оружіе нѣгово донесе се Карађорђу на попоклонъ. Овога е муселима и убіо и главу му оцекао некій Гаврило Ђуићъ изъ Тополе, момакъ у свити Карађорђевой, кои е одъ Карађорђа добро быо обдаренъ. Пиштольи истога муселима находили су се свагда у фамиліи Карађорђевой као и сабля златна и кесе златне Алила Ћавића даіе ужичкога, кога е убіо некій Іованъ Ризнићъ изъ Банѣ.

4-га и 5-га Марта ноћио е Карађорђе у селу Кумодражи, расположивши войску подъ командомъ грочанскога войводе коменданта Васе Чарапића змаи одъ Авале, и Ђорђа Гузонѣ одъ Железника, и Милоя Петровића Трнавца и Ранка изъ Оструженице, (сви ови 4 юнаци болый одъ болѣга) да чуваю Турке у Београду, да имъ никудъ недаду изилазити у села; са собомъ узме Вићентія кнеза грочанскога, Ћушу коменданта смедеревскога, коимъ Ћуши наложи, да пола войске своє остави, да чуваю градъ Смедерево а полакъ войске да поведе Крагуєвцу, гди ће се сви соєдинити и на Кучук-Алію ударити, и одма 6-га Марта крене се съ войскомъ одъ Београда изъ Кумодража и отиде право Крагуєвцу; но Кучук-Алію незастане у Крагуєвцу, кои е већъ быо съ крачуєвачкимъ Турцима съ вамиліяма побегао у Ягодину, кога су Серби 6 сатій до Ягодине гнали, и млоге Турке побили, и малъ Турскій отели. Карађорђе собравши све войске, за кое е и поручио, крене се 8-га Марта къ Ягодини, у путу (стои нека варошица Мала Баточина) разумео е, да е Кучук-Алія послао 250 Арнаута войника ябананаца у Баточину, да увате анове и путъ београдскій, да осигура, кадъ пође Београду, да му е слободнія на

непрокраде ноћу друмомъ београдскимъ одъ Ягодине крозъ Липаръ - планину, и добру бусію *намести* на Багрданъ, оданде на Баточину, да неотворе путъ Београду и да неослободе затворе не Арнауте, одреди кнеза Тодосія са 1500 войника на Липаръ да чуваю бусію друмъ, кудъ бы морали Турци проћи: (и одъ Тодосія, то) Тодосіе отиде, но не на друмъ, кои пролази крозъ Липаръ и гди му е заповеђено, но само стражу тури, а самъ се измакне съ войскомъ одъ бусіе на еданъ черекъ сата места. Кучук-Алія знаюћи, да е Карађорђе близу съ войскомъ до Ягодине дошао, и да е нѣгове Арнауте умуасеріо у Баточини, то Кучук-Алія одма одреди 500 атлія добры, и предъ ньима поглаваромъ пошлѣ некога даію Тосун-агу да иде, да се ноћу прокраде друмомъ одъ Ягодине до Багрдана и до Баточине, да ослободи Арнауте ньіове у Баточини Сербима обколѣне, и да дође у Ягодину, па да после чекаю Карађорђа на Ягодини, или да поћу у Београдъ. То тако и учини Тосун-ага, прође крозъ Липаръ мирно, да га войска, коя е са Тодосіомъ послана была, да истый друмъ чува, ніе ни осетила. Стража дође и яви Карађорђу како Турци прођоше крозъ Липаръ Багрдану и Баточини друмомъ безъ пушке и безъ боя, а Тодосія нема нигди. Турци посеку друмомъ неколико людій, кои су заиру носили за войскомъ, и тако Карађорђе ніе имао време, да тражи Тодосія, кои бы га као издаина ома погубіо, но Тодосіе склони се мало, а Карађорђе брже болѣ дигне сву войску и поити ко Баточини, а и Турци већъ текъ стигли у Баточину, нападну изненада — нечаяно и неожидаемо — знаюћи да е Карађорђе предъ ньима съ войскомъ ударе Турци на нашу войску ослаблѣну, растераю Сербе и ослободе Арнауте Турке заноћивши тамъ у Баточини до уютру. По ньи зло ютро осване; Карађорђе дође съ вой-

скомъ до Баточине тайно, пошлѣ войску пешаке да стану планиномъ у бусію на друмъ ягодинскій, а самъ остане са неколико пешака и са 600 коньика. Сву ноћь престаясмо до зоре чекаюћи Турке кадъ ће поћи, и тако у само свануће поћу друмомъ ягодинскимъ; а Карађорђе чека, докъ се Турци одвое одъ Баточине, пакъ да имъ се напусти на леђа да потера на бусію, а бусія да дочека; но наша войска убила путъ, тако угладіо се одъ пешака, останове се Турци и сете се, да е пешакъ сербскій отишао на бусію, оставе онай друмъ, а узму распутицу другу, коя иде на Кево и поћу. Карађорђе напусти се съ войскомъ на леђа Турцима, и Турци бежећи безъ душе, остану сви ньіови пешаци Арнаути до кіевска потока, 250 изгину, а тако и неколико коньика Турски погине, и самомъ ньіовомъ поглавици Тосун-аги спотакне се атъ у кіевскимъ потоку, са ата спадне, доведу му сеизи одма другога и съ тимъ се спасе, а ата му уватимо, и Карађорђу поклони се, и тако само неколико атлія утече у Ягодину са Тосун-агомъ, а остало до 400 Турака падне мертвы, и свима се главе исеку и Карађорђу на даръ донесу, а Тосун-ага едва живъ доспе у Ягодину, жалећи се Кучук-Аліи да выше зора

[redacted]

Ђурђево брдо спрамъ Ягодине, коя е войска левачка дошла и очекивала Карађорђа. При полазку каже Карађорђе оставшимъ старешинама да уютру рано пођу на Црвено брдо съ войскомъ черекъ сата, такођеръ черекъ сата растоянія одъ Ягодине, и тако како бы Турци у(до)гледали кою было пріе войску безъ сумнѣ ударییе; у исто време да она друга сербска войска удари са оне стране Турцима на леђа, — тако и буде 10-га Марта изиђе Карађорђе са своіомъ и са левачкомъ войскомъ на Ђурђево брдо и стане, а Младена и Милана нема на Црвено брдо. Турци угледаю Карађорђеву войску и одма полете атліе и пешаци, но Карађорђе добро ій дочека и поврати натрагъ къ вароши, и тако гонећи Турке наши войници запале неколико кућа турски съ края, и тако се растури и разреди войска Карађорђева по полю; то Турци видећи расеяне войнике учине юришъ на Сербе, надбію сербску войску и прегнаду за Ђурђево брдо, а Младенова и Миланова войска текъ се появи на Црвено брдо. Турци видећи да удара и друга сербска войска окрену сву свою войску, и юришомъ у прву ватру разбію и Младена и Милана войску; обрате се сада на неке затворене войнике Карађорђеве у некимъ кућама и бурдельима, одкуда су се били, и ту кое боемъ кое ватромъ побію (изгоре) и живе и ранѣне Сербе, до 150 погине, међу коима су были найбольи и найкрабріи юнаци: Благое изъ Маслошева, Янићъ и Милованъ Ђурићъ изъ Стергара, и тако на Ягодини разбивши се войска сербска изгубила е до 150 войника мртвы и ранѣны до 50, и 20 живы но ранѣны увате Турци; међу коима е быо найглавніи юнакъ Петаръ Кара изъ Црешнѣвице и Айдукъ-Милованъ изъ Плане, кое е Кучук-Алія све одпустіо изъ робства совѣтуюћи ій: да свакомъ Сербину кажу, кога виде, да свакій своіой кући иде, и да неиде за Карађорђемъ.

Карађорђе почне искупляти свою расеяну войску око Црна врха у Штиплю, и тако 11, 12 и 13-тый Мартъ искупи войску свою, и дознавши да ће Кучук-Алія кренути се съ войскомъ ко Београду, брже болѣ пише Васи Чарапићу, да ће Кучук-Алія кренути се къ Београду, но да скупи войске что выше може и да тури бусіе на друмове са обе стране Авале, да чува и чека Турке на бусіи, а да ће самъ онъ устопице за Кучук-Аліомъ ићи и гнати га еднако до Београда. И тако Карађорђе очекуюћи да види изъ Црнога врха, коимъ ће друмомъ Турци поћи къ Београду, докъ 15-га Марта пођу Турци верло рано изъ Ягодине преко Крагуевца, Тополе, Белосаваца, Кораћице къ Београду, и дође за данъ изъ Ягодине до Ропочева, и ту заноћи. Карађорђе гонећи Кучук-Алію сви пешаци посустану и нестигну, само коньици стигну Кучук-Алію на два сата ноћи у Ропочеву, повежу конѣ, пакъ узму пушке, и Карађорђе самъ съ пушкомъ предъ войскомъ, те се приближи къ Турцима како може Турке спрамъ ватре бити; препуца и збуни Турке, кои одма ватру погасе и почну имъ дабулане и таланбаси ударати даюћи знакъ къ покоду. Кадъ буде предъ саму зору крену се Турци и пођу къ Београду. Ону ноћь убіены 10 Турака остали на месту, ербо ій нису Турци могли у такомъ бегу ни

[redacted]

распутицама, како ће изићи на Лештане више Болеча. Угледавши га Васа Чарапичъ са Авале коимъ ће путемъ ударити, и потрчи итно предъ Кучук-Алію на Лештане, но и Турци, кои су бегали, уграбе у исто време кадъ и Чарапићъ на Лештане. Чарапићъ доспе на бусію само са 70 войника, а остали нестигну уморе се трчећи сатъ места. Чарапићъ доспе и уђе у бусію и стане покрай друма, и опале на бегуће Турке, кои скоро протрче бусію. Чарапићъ убіе на той бусіи до 60 Турака и 26 коня. У исто магновеніе доспе и Карађорђе къ Чарапићу, но Турци стигну на Врачаръ, кудъ више нису ій могли гнати съ малиномъ войске, ербо е био близу Београда а войска имъ уморена. Карађорђе сагнавши Кучук-Алію, кои е довео доста ябанске войске са своіомъ, Крцаліе и Арнауте, за заштиту себе и Београда.

Карађорђе садъ небоећи се до лета никаке напасти турске изъ пашалука београдскога ни одъ други пашалука, врати се у село Васе Чарапића, гди е онда седіо подъ Аваломъ названымъ Рипанћмъ, одма заповеди мене да напишемъ свимъ старешинама по свой Сербіи да скупе свакій свою войску, и да расположи свако окружіе да чува поиздалека око Београда и варошій турски, да на исте Турке нападаю, гди бы годъ прилику имали, и да имъ недаду у села излазити ни арати, пакъ свако окружіе да пошлѣ свога старешину у Остружницу на скупштину и на договоръ, и да поведу по 2 и по 3 главна човека за изборъ судія; ербо вознамѣри одма люде добре изабрати поради судія, ербо се ніе могло безъ суда обдержавати, и то сви да стигну 21-га Марта. Када се такова писма одправе, позове онъ неке главне Сербе трговце и пріятелѣ србске, да и они дођу на скупштину у

Оструженицу, кои и дођу како ти: прво Милутинъ Топалъ, Милошъ Урошевићъ, Димитріе Ратковићъ, и ту они учине договоръ са Карађорђемъ, да се њи три узму у кунпанію да добавляю Карађорђу све потребе воене, како ти: барутъ, олово, артію, топове, ђулета и рану за новце понешто и гди кои може. Ови се зареку и увере Карађорђа, да ће се они старати све што и колико е выше могуће. Карађорђе обећа имъ плаћати и добаръ процентъ давати, а и другимъ трговцима наручивати познатымъ, да таково набавляю и на рачунъ Карађорђу давати. Ови се обећаю, да ће некимъ средствомъ умолити генералкомандирендере варадинске и да ће ій подмитити, и башъ изъ града Варадина узимати воене потребе и намъ тайно доносити у Оструженицу, наложивши тако и свимъ комендантима, кои имаю границу са Аустріомъ Савомъ и Дунавомъ да свакій на своме краю са познатымъ терговцима и пріятельима уговоре, да такове потребе гди кои може добити за паре давати или на квите, па Карађорђу да покажу, кои ће свакомъ плаћати; само ово су сви терговци молили, *да* Карађорђе изиђе и появи се на Врачаръ, па ће имъ онда сви терговци, Серби особито, свашто, што имъ годъ за потребу буде, доносити, неки за новце а неки и на поклонъ, кое се тако и учини. Карађорђе ніе имао іоште никаке касе народнѣ, но само имао е одъ свое терговине ешто капитала и кои се годъ са квитама одъ

[redacted]

писао, да му нису случайно у перу остали; а поодинымъ у речи умешанымъ кривымъ писменима заменѣна су друга, коя су очевидно погрешке пера сачинителѣва.

2. Подъ затворителну ставлѣне су оне подлинска речи, кое правіемъ слога току сметаю.

3. Повлакама заменѣне су речи, кое е цензура избрисала.

4. Точкама означена празна места подерана су у трошномъ подлиномъ рукопису.

Секретаръ Друштва.

КАРАЂОРЂЕВО ИЗВЕСТІЄ

О СРБІИ И ПОСЛЕДНЬИМЪ ДОГАЂАИМА СРБСКОГЪ (новієгъ) ДОБА КАО И О ПРВЫМА ЗА ТЫМЪ СЛѢДУЮЋИМА.

Сачинѣно негдашньимъ Почестнымъ Членомъ Друштва Србске Словесности покойнымъ К. С. Совѣтникомъ Лазаромъ Теодоровићемъ *).

По заключенію мирнаго трактата Россіє съ Портою у Букуресту 1812 при коємъ одъ стране наше нитко быо ніє, узнавши мы да россійске войске изъ предѣловъ нашихъ изступаю, и насъ овако критическомъ положенію оставляю, дошли смо сви у крайнѣ отчаяніє. У овомъ недоумѣнію и неизвѣстію находећи се на велику радость дође Єго Сіятельство Г. Генералъ-Лейтнантъ Графъ Ивеличъ къ намъ у Тополу 28. Юліа съ наставленіємъ обявити намъ статію мирнаго Букурестскаго трактата, кассающуся и до Сербскаго народа. Совѣтовао є да

[redacted]

се на ню согласимо показуюћи што є Россію побудило миръ съ Портою заключити и войске своє изъ предѣловъ нашихъ извести. Увѣріо насъ, да се съ овымъ ни мало благонаклоность нашего Покровителя неумалява како къ мени вожду, тако и народу. Да ће Турци трактатъ овай исполнити и насъ у миру оставити. Увѣріо *насъ є* Господинъ Графъ у имя Государя, да како се непріятель изъ Россіє очисти, перву помощь Сербомъ дати, и обѣщанія своя во исполненіє привести буде Государъ. Ово су за насъ превесели гласи были, и особито смо соболѣзновали, что мы незаключивше съ Портою мирнаго трактата противъ нарушающаго спокойствіє нашего великаго Покровителя съ войсками нашими поћи неможемо. Совѣтовао єще Господинъ Графъ да депутацію у Цариградъ отправимо за поговорити съ Диваномъ о будущемъ станю Сербіє, о погодби за данъ, и проча народу нуждна, кои сва увѣравао є Господинъ Графъ да Турцы по трактату учинити мораю. Овымъ Совѣтомъ Господина Графа Ивелича у имя нашего великаго Покровителя увѣрени у присутствію Єго депутацію у Цариградъ оправимо 3. Августа за поговорити съ Диваномъ, и узнати волю Султана и намѣреніє съ нама, заповѣдимо по совѣту Господина Графа депутатима нашимъ миръ скоро незаключавати, но разговоре и време продолжавати, докле бы се обстоятельства Россіє поправила. Отправлени депутати были су: кнезъ Милићъ Ражаньскій, Іованъ Протићъ и Стефанъ Євтићъ Секретаръ. Потомъ свимъ Старѣшинама собрати се у монастиръ Враћешницу заповѣдимъ, и овди высочайшу волю нашего всемилостивѣйшаго Покровителя съ Господиномъ Графомъ, кои є овди до овога дана по просби нашей остао быо, обнародуємо торжествено 15. Августа подъ гермлявомъ топова. Кою статію я, сви Старѣшине, вой-

ска и прочи народъ са особитомъ радостію и восклицаніємъ примимо и Єму у имя великаго нашего Государя на святымъ мощемъ первовѣнчанаго нашего Краля Стефана присягу положимо быти вѣрнымъ нашему Покровителю до последныя каплѣ крови. И тако Господинъ Графъ Ивеличъ бывши очевидный свидѣтель наше къ престолу россійскому особене привержености отправи се у главну квартиру Адмирала Чичакова взявши с собою и депеше наше, на имя Господина Адмирала.

Депутати наши у Цариграду представили су Порти одъ стране Народа покорность, по томъ молили, да имъ се яви, каковой милости има се народъ одъ своєго Султана надати. Очекиваюћи на ово своє прошеніє отговора провели су 6. недѣля овди, потомъ одправлени къ Великому Везиру Рушитъ-Ахметъ-Паши у Адріанополь, съ ньимъ о миру разговоре водити, и дошли су къ нѣму у самоє оно време, кадъ є везиръ нѣковєго Драгомана и Реизъ-Ефендію, кои су одъ стране Порте съ Россіомъ миръ у Букуресту заключили, посѣко быо, и тѣла ихъ єще предъ шаторомъ везировымъ лежала су безъ глава. Везиръ депутате наше весма сердито прими, упытавши ихъ, што су дошли, и на што су послати одъ стране народа. Ови (депутати) яве, да су дошли, поклонити се одъ стране народа, показати покорность народа къ Султану и просити извѣстити ихъ, каковой милости има народъ одъ сво-

[redacted]

се Турцы населе по Србіи у варошн, како су и пре были. При томъ упыта Везиръ: хоћете ли се на то согласити, и говори, ако знате да ће се народъ на ово све согласити, и вы на то полномоћіе имате на овай начинъ са мномъ миръ везати, можете, иначе не. Депутати отговоре му ово: народъ насъ е засада само отправіо узнати волю Султана и шта ће онъ *одъ* насъ захтевати Ову Султанову волю мы смо дужни народу обявити, и по томъ ако се народъ согласи, миръ заключити. Но то намъ е познато, да народъ неће се согласити дати ситно оружіе, знаюћи, да имъ онда и животъ у опасности остае, а за проче све може быти народъ ће се и согласити съ уговоромъ. Везиръ отговори на ово сердито, идите вы и явите вашему Вожду и Сербима свима, да е наша воля и захтеванѣ ово, кое самь вама мало пре явіо. Зато све договорите се и пошльите депутате у Нишъ, да се може миръ окончати, и мы ћемо на то одъ наше стране отправити Софійскаго Назиръ - Мустафа - Решитъ - Челеби-Ефендію и у Уроменли Валиса нишкогъ Али-Пашу. Ако ли се Серби на то не согласе я самь у ово десетъ година дана потрошіо царски 12 миліона гроша воюћи на Сербе, кромѣ Босанскогъ и Албанскогъ Везира и многу войску изгубіо, еще ћу толико трое потрошити а оставити нећу докле Сербе непокоримъ, да буду раіомъ како су пре овы 10 година были. Со тимъ депутате наше отпрати давши имъ писмо на Челеби-Ефендію и Нишкога Али-Пашу у Нишъ. Ова двоица примивши писмо отъ Великогъ Везира чрезъ наши депутата, пишу намъ по истымъ депутатима, да се мы договоримо и непремѣно друге депутате у Нишъ пошлѣмо. Ови перви депутати наши повратили су се и къ намъ у Сербію дошли съ начала Декемврія и о свемъ овомъ Великогъ Везира зактеваню извѣстили насъ. Мы узнав-

ши овое страшно захтеванѣ Порте и Великога Везира отъ насъ, отправимо 25. Декемвр. Господина и Кавалера Архимандрита Филиповића съ депешами къ нашему Покровителю, за извѣстити што, Порта отъ насъ захтева и како трактатъ нарушава, искати отъ Нѣга у овомъ критическомъ положенію нашемъ наставленіе, а по томъ соберемо све старѣшине и народъ у Крагоевацъ 1. Януара 1813. и обявимо свимъ оное захтеванѣ Порте отъ насъ, на кое никто не може согласити се и тако заключимо и друге депутате у Нишъ послати: имено Живка кнеза пожаревачкога, Євту Савића кнеза лозничкога, Илію кнеза параћинскогъ и Гаврила секретара съ наставленіемъ, обявити Туркомъ, на што се народъ соглашава, представляюћи имъ ове пункте:

1., Границе наше а остану, докле страже Сербске стое и у ово парче землѣ никто да намъ се немеша.

2., Великій Султанъ и светлый Девлетъ да признаду Карађорђа за Верховнаго Сербскаго Вожда, и да га потверде своимъ царскимъ писмомъ и печатомъ Сербскимъ Бегомъ.

3., Великій Султанъ такожде да призна правителствующій Сербскій Совѣтъ и Земскій Судъ,

[redacted]

мо, за знакъ нашегъ къ цару вѣрногъ поданства и да є ово земля царска.

6., Обѣщавамо се светломе Девлету отъ ово парче землѣ данъ отсѣкомъ давати за све а приходи у земльи да буду народни, и обѣщавамо се овай данъ, колико погодимо, тако подпуно издавати (или самому Детлету или коме Девлетъ издавати заповеди) да нигда пара нефали.

7., Обѣщавамо се у време войне давати светломе Девлету и воєну помощь противъ свакога, кои буде воєвати противъ светлога Девлета и онолику помощь, колико уговоримо, и цару нашему вѣрни у войни быти.

8., Царске градове обѣщавамо се обдержавати и како своє очи, и найболѣ царско добро чувати; коє ако не бы могли сами противъ каковы царски непріятеля бранити, то ћемо искати отъ светлога Девлета помощь, за моћи ихъ сачувати. Трошакъ войске и поправка градова по уговору да буде царскій или нашъ.

9., Турци стари, кои су међу нама у Сербіи по варошима живили, а особито изиђи принуждени, кои су се съ нама завадили и поводъ овай революціи дали, да се между насъ ненаселяваю но съ пашомъ или везиромъ онолико ябански Турака да дође, колико уговоримо а не стари.

10., Данъ отсѣкомъ да даємо онолико, колико Турскій Девлетъ заиште и колико уговоримо. Овай данъ да купе наши кнезови по народу а не Турци.

11., Сербскій Верховный Вождъ, правительствующій Совѣтъ и Судъ Земскій да суде Сербима, а

оный царскій везиръ, да заповѣда и суди Турцыма, кои у гарнизонима буду.

12., Терговина свака да иде, и штогодъ отъ ове пропадне, чіе было, докле сербске страже стое, сербско правительство да плати.

Съ овымъ наставленіемъ и пунктовы отишли су наши други прежде именовати депутати у Нишъ при концу Януара 1813 года, кои тамо приспѣвши представили су Челеби-Ефендіи и Али-паши на пытанѣ ньіово: на што се народъ соглашава по горе помемутымъ пунктовима. Ове назначене пункте узели су турски депутати, и обѣщали ихъ цару поднести, и на оне одговоръ нашимъ депутатима дати, буде ли царъ отъ оныхъ што примити или не.

Но кадъ су наши депутати турскимъ све ове пункте представили, започели су имъ турски говорити ово: „Кадъ вы захтевате, да вамъ се никто у вашу землю не меша, градови, шанцы, топови и оружіе у вашимъ рукама да буде и да буде вашъ Вождъ управитель Сербима, то се зове у царству кралѣвство, а то ніе нигди было; но кадъ вы тако захтевате, нека се вашъ Карађорђе потурчи и сва Сербія, и нека буде цару у помоћь како и Босна: тако може быти везиръ надъ тымъ пашалукомъ. А што е Босни, што се изтурчила? Неће ли тако, то

[redacted]

5., Ситно оружіє сва Сербія да преда Турцыма, при томъ хатове и рахтове Турцыма да даде.

6., Турцы да се опетъ населе они исти, кои су и были по Сербіи, у градове и паланке, и колико къ тому мы хоћемо войске поставити у оне.

7., Села и што є годъ турско было: доми, њиве, баще, виногради, воденице и пр. опетъ да буде њіово, како што є и было. И ако бы отъ овогъ што было изгорело или покварено да се мора поправити.

8., Серби да буду рая турска како што су и были, а владѣніє да буде све турско како и пре што є было у Сербіи, а кои неће рая быти, изъ Сербіє да изиђе, и куда хоће да иде.

За данъ за прошасты 10 година нису хотѣли ни отговорити хоће ли народу опростити или не.

По заключенію овы пунктова, упытали су турски депутати наше имаду ли они полномоћіє, да могу на овай начинъ миръ заключити. Изъ овы разговора и предложеныхъ отъ турски депутата пунктова видећи депутати наши да се народъ на предложене согласити неможе, отговорили су, да они такова полномоћія неимаю. На кое Турци отговорили су, кадъ вы такова полномоћія неймате, идите къ вашему Вожду и народу, договорите се тамо и нама или пишите или депутацію пошльите, хоће ли се народъ на ово наше захтеванѣ согласити. Тако ихъ Турци изъ Ниша отпусте и доћу съ начала месеца Ферфара 1813. Ови депутати наши донели су писмо отъ турски депутата на имя мое и народа, у коему являю, да они съ овымъ нашимъ депутатима ништа нису могли о миру окончати, и да се онъ (уполномоћеный Челеби-Ефендія) премѣща у Софію, и препоручує намъ у писму, да друге

депутате пошлѣмо съ наставленіемъ и полномоћіемъ, съ коимъ ће онъ (Челеби-Ефендія) моћи миръ заключити, еръ ако не согласимо се (говори) по ньіовомъ захтеваню еще овомъ депутаціомъ, мора ће се войне открити.

Узнавши мы и отъ други наши депутата ужасное захтеванѣ турско, а при томъ видећи, ако бы мы на ово ньіово захтеванѣ престали, да морамо сви жертва быти, совѣтовали смо се измежду себе, да и у будуще съ Турцыма мирне преговоре имамо, а измежду тога съ последньимъ нашимъ силама приуготовлявати се и дати на знанѣ свимъ старѣшинама и воинству, ако Турци нападну, да се бране. Но измежду тога на писменое захтеванѣ Челеби-Ефендіе отъ Априла, отправилисмо и трећу уполномощену депутацію у почетку Маія у Софію къ нѣму (Челеби-Ефендіи) именно: кнеза Живка пожаревачкога, Євту кнеза лозничкога и Гаврила Секретара съ наставленіемъ, узнати: е ли царъ што на наша прошенія изъ Ниша послата отговоріо и просити найпосле ова два пункта:

1., Да се народу найпосле ситно аружіе неотбере.

2., Да се стари измежду насъ изићи принуждени Турцы, кои су ову революцію приузроковали, опетъ между насъ ненаселяваю у градове и

и е ли кои отъ поднесеныхъ пунктова одобріо. На кое отговори Челеби-Ефендія, да царъ ништа ніе отговоріо, но мы можемо онако заключити миръ, како смо вамъ казали у Нишу, ако вы на оно имате отъ стране народа полномоћіе. Наши депутати идући изъ Сербіе у Софію, и видећи у путу многе воєне потребе и войске идуће на границу Сербску и чуећи отъ Челеби-Ефендіе, да онъ захтева све оно, што и пре и да никакова отговора отъ Султана на наше изъ Ниша у Януару послато прошеніе неима, предаду Челеби-Ефендіи прошеніе писмено овако:

Мы видећи, да Султанъ на наша зимушня прошенія изъ Ниша ништа неотговара, хоће ли отъ оныхъ пунктова што примити или не, и видећи да онъ истинито велику войску противъ насъ аки какове яке кралѣвине диже, и народъ уничтожити намѣрава, найпосле ова два пункта отъ цара просимо.

1. Неотабрати ситно оружіе отъ народа, кое никако быти неможе, или *не* безъ великогъ кровопролитія.

2., Не населити старе и измежду насъ изагнате Турке, кои су и поводъ овой революціи дали.

А *на* друго све, што царъ отъ насъ захтева, обѣщавамо се, да ће нашъ народъ согласити се, и за све ћемо моћи заключити; ербо народъ десетолѣтнымъ воєванѣмъ изъ нужде бранећи свой животъ, жели и проси отъ цара мира и покоя. На кое полномоћный Челеби-Ефендія отговори овако: „Кадъ сте вы хотѣли мира и покоя имати, и све по вашемъ захтеваню да буде, зашто нисте насъ послушали, кадъ смо мы васъ сами понуђавали 1810. года, кадъ е Графъ Каменскій на насъ силно напао, да

се вы отъ Руса одвоите и съ нама миръ учините. Мы бы онда све, што бы вы захтевали, одобрили и подписали; но вы сте ондай на наша писма одговарали, да вы съ нама мира сами чинити нећете, и да има, кто се за васъ стара, и како два цара учине, да ћете онако престати. И ево вашегъ писма (показуући оное у подлинику депутатомъ нашимъ). Два су цара сада начинили, да се Сербія овако преда а не иначе, защо садъ непреставете? Наши депутати съ овымъ убѣждени и чуући ово, замоле, да имъ се само на ово прошеніе и предложена два пункта отговори, и последня воля Султана обяви, на кое царское захтеванѣ да и мы или писмено или изъ уста паки отговоримо. Но Челеби-Ефендія стаяо е на первому своему предложенію и приглашавао наше депутате, да се на она согласе и подпишу. Кои када немогши то учинити обѣща се Челеби-Ефендія на ньіова прошенія отговорити и последню волю Султана обявити. Но ни Султанъ ни уполномоценый Челеби-Ефендія неотговоре, и депутате наше безъ отговора и сваке надежде отпусте. Докъ су депутати наши на границу дошли, и Турске е войске авангарда до 60.000 силна подъ предводительствомъ Урменли Валиса Крсли-Али-паше на границу нашу отъ Ниша къ Делиграду приспѣла. Депутати наши дошли су къ мени у Тополу при концу Маія, обявили Турска намѣренія, и да захтеваю Турцы народъ обезоружати и подъ оно иго и ярамъ довести, подъ коимъ е прежде

[redacted]

„*Сербскій Верховный Вождъ*

Георгіе Петровичъ!

„Даемъ вама на знанѣ, како самъ я дошао съ „войскомъ на границу послатъ отъ Султана и Вели„когъ Везира, да пытамъ васъ, хоћете ли быти рая „(робови), и пре(д)стати на оно, како су два цара у„чинила. Будући да е нашъ Царъ и Росискій Краль „учинили миръ за васъ, да се вы морате покорити, „оружіе положити, топове и градове дати, и шанце „покварити и быт' рая, како што сте и были. Ако „ли на то непрестанете, мы смо дошли силомъ „васъ на то натерати да будете рая. Два су цара „тако учинила а вы на царске договоре нисте хо„тѣли престати, но лажете цара и нѣгове депутате „съ вашимъ депутатима ето веѣъ година и више. „Требало е, да васъ нашъ царъ нечека ни полъ го„дине, а садъ или тако покорите се или ето насъ „на васъ съ войскомъ да знате, да насъ чекате и да „нерекнете, ударили смо преваромъ. Остаемъ у Ни„шу 1813 года месеца Маія.

Уруненли Валисъ

Крсли Али-Паша."

У ово исто време и на овай начинъ писмо до-біемо и отъ Босанскогъ Везира Али-Паше, кои е отъ стране Босне веѣъ на границу нашу рѣку Дри-ну дошао быо, собравши сву Босанску, Херцеговачку и Албанску на 130.000 силну войску у еданъ пунктъ. А и отъ Видина была е войска 60.000 силна по суху и Дунаву подъ предводительствомъ Капетанъ Али-Паше на наше границе приспѣла. Ови сви уедно време обявили су, да на насъ съ войскомъ наступаю.

Наше войске у внутрености, кое су стаяле готове, кромѣ гарнисона у пограничнымъ шанцы*ма*,и сва проча приуготовленія была су готова, и войска наша числила се кромѣ гарнисона 41.500 людій, кою раздѣливши на три части заповѣдили смо на границе противъ Турске такожде у 3 пункта поставлѣне войске спѣшити.

1., Тако подъ командомъ Г. Главнаго Началника Войводе Велька отъ Видина числило се 7.000.

2., Подъ командомъ Господара Младена отъ Ниша около Делиграда 18.000.

3., Подъ предводительствомъ Гос. Кнеза Сима отъ Босне 16.500.

У гарнисонима у 32 града и шанца окружающимъ Сербію са свію страна числило се 12.000.

Расположивши све овако войске и самъ самъ быо пошо къ Делиграду, гдѣ ће найсилнія войска Турска отъ Ниша быти, за учинити овди съ Турцыма рѣшителну баталію. Но нещастна и жестока болѣзнь врућищина у насъ названа приключивша се мени у путу, обуставила е мене отъ моего пожелаемаго намѣренія и у Ягодини 15 дана заостати принудила, ожидаваюћи да бы се здравіе моє

[redacted]

на Дрину, а я отчаяваюћи заповѣдимъ отнести ме на колы боловати у Тополи дожидаваюћи свакій часъ последняго конца. Коя болѣзнь моя отъ 15. Юнія до 3. Августа продолжавала се. Войска наша между тимъ на сва ова три пункта, коя една другой у помощь доћи ніе могла, бориле су се са особитомъ храбростію.

Перво сраженіе догодило се на Дрини 15. Юнія около Лешнице. Везиръ босанскій пошлѣ едну отабрану часть войске своє за прокушати у каковой су сили и приправности Сербске войске. Гнъ Лука Лазаревичъ предводитель авангарде дочека ихъ около рѣчице Лешнице храбро, и у логоръ къ везиру поврати. По томъ везиръ Босанскій са своимъ силомъ преправи се преко Дрине на Новомъ Селу у нашу страну и начне дѣйствовати силніе.

У исто време напала є войска Турска отъ Видина на Неготинъ, гдѣ ихъ є храбро Главный Началникъ оногъ края Г. Войвода (Г)айдукъ Велько храбро дочекиво и шъ ньима боріо се и често ихъ отъ Неготина отбіо у ньіовъ лагеръ, кои потомъ усиливши се обкружили су крѣпость Неготинъ.

На войску турску отъ Ниша подъ предводительствомъ Крсли Али-Паше на Делиградъ приспѣвшу войска наша подъ командомъ Главнога Началника Гна Младена перву нощь на ону удари, много Турака побіє, гдѣ и предводитель Турскій Али-Паша погине. Но будући да су се Турцы пре укрѣпили были, остали су у своимъ шанцы. Разумѣвши Великій Везиръ да є Крсли Али-Паша у бою погинуо поспѣши самъ са своимъ войскомъ своіомъ, у числу 100.000 къ Делиграду оной войски у помощь, ту укрѣпи се и начне далѣ дѣйствовати. И

тако Турцы са сва три пункта начину силно дѣйствовати противъ наши войска. Народъ у оваковой своіой и Отечества опасности мене между собомъ невидећи, и ни на єдномъ краю нечуюћи, говорили *су*: да є Господаръ наш' живъ онъ бы между нама како и свагда пре быо; начне народъ унивати и храбрость свою губити, держећи ме за мертва. Ово ньіово мишленѣ подкрѣпіо є Митрополитъ Леонтіє, кои є своимъ пріятельима писао, да самь я умро, и да свакій бѣжи куда зна, єрбо другогъ спасенія неима. А ко небы своєму архипастиру вѣровао? Овакове гласе и грмляву топова на све стране чуюћи я, и разумѣваюћи изъ рапорта главны Началника надъ войсками, да є великоє на све стране претесненіє, чуємъ да є и Главный Началникъ нашъ надъ войсками отъ Видина Г. Велько отъ топа погинуо, и Неготинъ остає обкруженъ, тога времена извѣщени рапортомъ како є Везиръ Босанскій силно нападеніє на наше войске учиніо, силно кровопролитіє было, и да су наши принуждени были два сата назадъ уступити оставивши у Лешньицы шанцу 400 войника между Турцыма на Божію промисль, кои после 10 дана принуждени буду неимаюћи ни съ єдне стране помощи отдатися Туркомъ у плѣнъ. Турцы по томъ силно нападну на шанацъ Лозницу близу Дрине. Войске наше немогућн и овде помощь дати, буде принужденъ гарнисонъ ону ноцію оставити, и тако ова сва войска буде принуждена уступити 4 сата отъ своє позиціє Дри-

[redacted]

Августа приспѣмъ отъ войске съ великомъ радостію дочеканъ. Овди 15. Августа нападне нѣко отдѣліє войске Турске на насъ; войска наша видећи мене между собомъ, Турке храбро дочекамо побіємо и принудимо ихъ повратити се у свой первый лагеръ. Опасность Сербіє и последнѣ очаяніє видећи, да ће сва Сербія жертва быти, писао самъ и за све силно турско нападеніє обявіо моєму Великому Покровителю Александру у главный квартиръ Теплицъ у Бо(г)еміи чрезъ нарочитога посланика Г. т. совѣтника Лазара Павковича, на коє смо и отговоръ у Цесаріи добыли одъ 16-гъ Септемвр. Овди добіємъ писмо отъ Начальника войске наше отъ Делиграда Г. Младена, да є Неготинъ пао, да є сва позиція рѣкомъ Тимокомъ и Гургусовацъ шанацъ оставлѣнъ, и да є онъ главну єдну баталію изгубіо гди є єданъ шанацъ са 2.500 людій страдо на Делиграду, и да су три храбре войводе Новакъ Драгачевскій, Георгіє Ражаньскій и Димитріє Парезанъ и бинбаша храбрый Іованъ Курцула погинули, и да су трећій данъ по тако силномъ сраженію Турцы Делиградъ претеснили, и да велика турска сила покрай Делиграда къ Морави отлази. Ово разумѣвши положивши позицію отъ Дрине горомъ Церомъ и шумомъ Китогомъ до шанца Равня на Сави рѣки на великому друму къ Шабцу отъ Босне. Трећій данъ по моєму пришествію овамо оставивши тверду позицію овди поспѣшимъ на Мораву за задержати позицію Моравомъ како што самъ 1809. года. Разполагаюћи я овди позицію Моравомъ 20. Августа добыємъ извѣстіє да є и крепость Кладово, коя є Дунаво бранила, Туркомъ у руке пала, и да су Турцы на Поречъ (у острову Дунава) сухомъ и водомъ дошли, куда помощь послати способа было ніє, будући да су турске войске отъ Ниша на Мораву и Дунавъ дошле

быле. По овой позиціи находећи се, добіемъ извѣстіе, да е Везиръ Босанскій силно напао на шанацъ Равнѣ и 15 дана дневно ноцно біюћи га премда су све силе наше онога края овди за обрану употреблѣне быле, узео га е, гдѣ е 2.000 храбры и отабраны наши войника са своє 3 войводе, Іоксимомъ Карамарковичемъ Ужичкимъ, Петроніомъ Шишомъ Старовлашкимъ, и Зекомъ Прекодринскимъ съ нѣколико еще главны Капетана погинуло, а проча войска Китогу и Шабцу уступила, и да Турцы намѣраваю овымъ путемъ къ Шабцу проћи. Овай ударъ разумѣвши поспѣшимъ паки къ Шабцу за утвердити позицію около Шабца. Како су Турцы отъ Делиграда къ Морави прошли и шанацъ Равнѣ пао, бѣгао е народъ многочислено са сви страна у Немачку, кои ніе возможно было зауставити, и съ коимъ се наша войска примѣтно умалила (будући да су и Нѣмцы многе войнике наше ласкали и у свою службу примамльивали, и по томъ 4 баталіона Сербски войника ово добровольно, а ово и на силу набрали). По отшествію моему съ Мораве къ Шабцу разумѣмъ у путу да е и Пореч островъ пао и да е до полъ оногъ гарнисона са своимъ Капетаномъ Хаджи Николомъ жертвомъ быо, и да су и ови Турцы предводими Режепомъ водомъ и сухимъ дошли на Мораву, и соединили се са великимъ Везиромъ и да е на Морави весма опасно. Виђеви веѣъ край-

[redacted]

и чуюћи наша мнѣнія совѣтує, да ако се неможемо више держати да пробамо и да пишемо великому везиру, да войске обустави, да шанце ненападаю, и у внутреность да неступаю, и да иштемо термина єдно 6 неделя, да могу они изъ землѣ изићи, кои усудити се не смѣю у поданству Турскому остати и у томъ мисліо самь време продолжити. По совѣту Господина Недобе писасмо овако:

„Великому Везиру, царскому

„Векилу Мурсайбіи Светлога Девлета

„Мы чуємо, да сте вы са своимъ силомъ на Ду„навъ по рѣки Морави дошли; савъ *є* народъ по той „страни Мораве погублѣнъ, села *су* и вароши попалѣ„на, жене и дѣца у плѣнъ отведени; намѣрени сте ви„димъ и сву Сербію уничтожити: кое надамъ се неће„те моћи ласно и безъ много кровопролитія совер„шити, а ако совершите, быће вамъ грѣшно предъ „Богомъ, а цару никакове фајде отъ пусте землѣ. „Зато ако хоћете цару фајду и себи севапъ (богоу„годно дѣло) учинити, дайте намъ времена, да се о „миру почнемо разговарати, Народъ да остане цѣлъ „и подъ вашимъ поданствомъ, и тако цару велика „фајда а вама великій севапъ; и болѣ є, да примите „народъ како єдну цвѣтущу башчу него сасвимъ „изгублѣнъ и никому фајда да не буде. Ако се на „то согласите, о миру да говоримо, пишите и Босан„скомъ везиру и дайте на знанѣ свимъ войскама о„кружающимъ Сербію, да престану дѣйствоват' „противъ насъ за єдно 6 неделя, да имамо времена „договорити се и послати вамъ депутацію, и кои о„стати несме, за ово време изъ Сербіе да изиђе и „куда хоће да иде.“

Отправивши ово писмо великому везиру на Дунавъ, кое кадъ е приміо и прочито, много е мисліо, хоће ли согласити се на ово наше прошеніе. Призове свое поглаваре, совѣтовао се о томъ съ њима, и они говорили му: „ово е дѣло већъ близу концу приведено а мы смо доста крови досадъ пролили, ако садъ опетъ остане за 6 неделя, то ће и зима доћи. То Серби само насъ лажу, како што су и за ово 10 година лагали за продолжити време.“ На то великій везиръ ништа нама неотговори, и заповѣди войскама, да довершую како е почето.

Ове све везирове речи явіо е нама священикъ Николай, кои е при везиру писма сербска прочитаво и на она отписиво, да везиръ на миръ непрестае, и войске свое дѣйствіе продолжаваю. Потомъ я отправимъ моего Секретара Яникію у войску къ Шабцу, а самъ останемъ у Београду спремаюћи воене потребе и самъ поћи на Мораву намѣраваюћи.

У исто време моего у Београду пребыванія добіо е Господинъ Митрополитъ Леонтіе писмо отъ Началника войске наше на Морави Г. Младена, да онъ, Господинъ Леонтіе доће къ нѣму на Мораву и посовѣтовавши се тамо съ њимъ могао отправити се у Немецку страну у Ковинъ на разговоръ Ре-
зену, аки старомъ его познанику, да бы посред-

другомъ брегу Дунава лежеће. Видећи я овди велику опасность и жертве свакій минутъ отъ наше браће изъ Турски топова и кумбара, охрабримъ ихъ колико є могуће было, и заповѣдимъ, да се овди крѣпко держе, и обнадеждимъ, да ћу єще послати помощи и топове изъ Београда за утвердити се болѣ Дунавомъ и сувымъ. Отправимъ се позиціомъ узъ рѣку Мораву до Господина Младена, съ коимъ совѣтуюћи се: є ли потребно више пошиляти къ Режепу о миру говорити, кадъ намъ везиръ ніє хотео на писмо наше и прошеніє отговорити, нађемо да ніє више полезно, и тако заключимо держати се овако, докле можемо, а я отправимъ се съ Митрополитомъ у Београдъ. Идући путемъ и видећи многій народъ бежећій у Немачку повраћао самъ ихъ натрагъ, но ништа успѣти нисамъ могао. Прибывъ у Београду 20. Септемвр. нађемъ моего Секретара Яникія послата отъ свію Началника изъ Шабца къ мени и Совѣту съ писмомъ свію старѣйшина онога края явити мени све нужде онога края, и последньій совѣтъ и воєне потребе колико више можно искати, у коємъ истомъ разговору, и жалостна извѣстія съ Мораве дођу, да су Турци перву нощь по моємъ съ Мораве отшествію провалили и на нашу страну преправили се, да є войска наша принуждена была оставити и ову позицію и видећи варвара у серцу наше землѣ, кои по обичаю своєму хара, жене и дѣцу у плѣнъ отводи, разасула се и свакій свою дѣцу тражити и спасати отишао. Овай ужасный гласъ разумѣвши и неимаюћи више войске поћи противъ непріятеля, нити регулате или какове нибудъ за затворити се у градове, будући да є већъ и последньій човекъ изъ све землѣ на позиціє изишо было. Видећи последню пропасть ово немило извѣстіє обявимъ войскама нашимъ около Шабца, при томъ обнадеж-

денъ одъ Російскаго агента, да се чрезъ Австрію у Росію спасти могу, преправимъ 21. Септемвр. у Австрію, такожде народа и старѣйшина мала часть спасла се у Австрію, нѣка часть преправляюћи се на Сави и Дунаву у Австрію пала Туркомъ у плѣнъ и подъ мечъ, а нѣка утонула отъ страха турскога у воду, а нѣка часть осталась по шумама и пещерама и потомъ подала се Туркомъ у поданство.

Но ево бѣде и жалости отъ мене, при оволикой жалости моеи, и пропасти у Австріи.

По прибытію моему у карантинъ Земунскій са семействомъ моимъ и первымъ Секретаромъ Яникіомъ у содружеству Г. Агента Недобе, первый еще, другій и третый данъ позивао е мене и моего Секретара Яникію пограничный Австрійскій Генералъ Червенка къ себи у домъ, испытати, кога смо мы цара люди, и гди живити намѣравамо. На кое отговоримо, да е познато свакому, чіи смо мы люди, и чія е рука до данасъ на нама была, и да желимо за нѣко време около Фрушке горе преживити. На вопросъ повторителный тогоже Червенке Генерала: чіи смо сада, и писмено да отговоримо, гди мислимо остати живити, у Цесаріи или Росіи, отговоримо у Росіи. Заповѣди реченый Генералъ мене отъ фамилiе и моего Секретара Яникіе, оставивши ихъ у карентилю, подъ стражомъ провожаемъ директоромъ контумаца Земунскимъ отаслати у монастиръ Фенекъ 20. верстій отъ Земуна, а Секрета-

[redacted]

рећи истый Полиц - Майстеръ Земунскій, кои е было послатъ отъ Червенке мое семейство ограбити: „Подай Госпо сада срамотно, то вамъ е учинила ваша Росія; а да сте се держали нашегъ двора, небы садъ тако срамотно давала. И свудъ до гола тела око жене и дѣце мое тражіо е, са(ш') ньи скидо и отнео, што е нашао, како у новцыма тако у одѣянію и прочимъ вещма. Находећи се я овде доће мой посланикъ Г. Лазаръ Павковићъ изъ главне росиске квартире Теплице у Бо(г)еміи съ депешами на мене отъ 16. Септемвр. како гласи копія подъ *А*. На кое самь я хотео отговорити, но на повторителне молбе мое Г. Червенка недозволи моему Секретару изъ Земуна къ мени доћи, кои Секретаръ и самь видећи наше бѣдное сада положеніе и да намъ се већъ састаяти недаду, напише мени едно писмо овога содержанія, и преда га едноме калугеру изъ Фенека, да ми донесе:

„*Превосходителный Господинъ*

Георгіе!

мнѣ высокопочитаемый.

„Я самь по заповѣсти Вашей хотео къ Вамъ доћи, но Генералъ Червенка недопуща ми више съ „Вама састати се називаюћи ме рускимъ духомъ. „Измежду тога разумео самь, да е онъ съ директо„ромъ намѣранъ сутра тамо доћи, и Васъ опетъ по„нуђавати, да писмено дате, гди сте намѣрени остати, „или у Австрійскомъ илъ Російскому царству, на „кое мораћете што годъ отговорити. Но ни подъ „кои начинъ да Васъ непреваре, да се подпишете „остати у ньіовомъ царству, они Васъ немогу силомъ „принудити; но изволите имъ казати, да сте Вы ро„сійскій човекъ и да ћете у Росію ићи, будући да

„е дошло писмо отъ Государя Гнъ Недоби, да ће „насъ у Росію избавити каковымъ было начиномъ „и то ће быти старанѣ ньіово. А разумѣли сте до„ста и у писму оному, кое е Вамъ Гнъ Павковичъ „чито. Разумѣвамъ, да се тамо около Фенека наоди „много старѣйшина и народа; обявите имъ ово, да „се ни еданъ неподпише Генералу Червенки, но да „сви кажу, да ће у Росію иѣи. А и Вы Господине „мой опомените се, како су и стари наши страдали „по немачкому царству. Чули сте како е Георгіе „Бранковичъ последньій Деспотъ Сербскій у заточе„нію ньіовомъ умро. Я Васъ увѣравамъ, ако оста„нете у ньіовому царству да ћете и Вы онако до„чекати. Не само мы но ни еданъ Сербинъ у о в о„м у ц а р с т в у спасенія неће имати. Явите то сви„ма, кои Вамъ до руке доће. Да се держимо Росіе, „коя ће насъ избавити. Ваше све овде што сте и„мали до последнѣ паре, све е Червенка заповѣдіо „ограбити.“

Ово писмо моего секретара попадне у руке Генералу Червенки, кои узевши съ нега копію, отправи га у Петроварадинъ, а изъ Варадина генералъ - команда у Бечъ.

Изъ Фенека, испытавши мене Генералъ Чер-

[redacted]

сербске заповѣдило є началство австрійско, гди є кога находило подъ стражу узети: како ти моєго перваго Секретара Яникію Димитрієвича, коєго є Генералъ Червенка съ паспортомъ снабдѣо и са стражомъ донѣкле испратити дао съ заповѣстію найскоріє иѣи у Росію, задержали су у Сибиню (у Ерделю) и натрагъ у Варадинъ повратили и у тюрму посадили. Вуицу Вуличевиѣа, Вула Илійѣа, Янка Поповиѣа и Іована Стефановиѣа войводе держали су подъ стражомъ у крѣпости арадской и тако єще нѣке гди су ихъ фатали тамо и задержавали.

Чрезъ ово време моєго у Варадину до 6 Януара 1814 года подъ карауломъ пребыванія неописане бѣде и прекоренія отъ ондашнѣгъ австрійскогъ началства претерпіо самь, коє поставляюѣи ми предъ очи приверженость мою съ народомъ, къ Росиському престолу аки нѣку велику мою погрѣшку, приглашивало ме свакимъ начиномъ подписати се и остати у цесарской земльи, но видеѣи мою непоколебимость, за више пакости причинити ми, дало є добошомъ по варошима и селы обнародовати: „комъ годъ има сербска страна што дужна, ако бы отъ коєго времена то было, да се има кодъ правительства у Варадину явити.“ Притомъ правительство є подущавало люде нѣке напрасне дугове измишлявати и оне отъ насъ нѣколико старѣйшина наплатити искати, осниваюѣи правицу на овому: єданъ плаѣа за све, а сви за єднога. Но ни єданъ отъ овыхъ кредитора исправна документа на дугъ имао ніє.

Овди мало и о Народу Сербскоме, кои є у Австрійскимъ предѣламъ спасенія тражіо, и отъ меча Турска избавленія.

Народъ Сербскій за избѣћи робства и меча своего непріятеля преправлію е се изъ Сербіе на многимъ мѣстамъ по Сави и Дунаву у Австрію, гдѣ свакій Сербинъ по закону онога государства оружіе свое на брегу положити е морао. Но будући е оружіе сербско много сребромъ оковано и позлаћено: молили су Серби, да имъ баремъ дозволе съ онога сребро поскидати, кое е у нѣкихъ цѣло имѣніе составляло. Но погранични начальници, кои су оружіе отбирали, не само дали нису; но на очи онога Серба оружіе нѣгово помежду своихъ пріятеля подѣлили су, и премда су Серби молбе объ е томъ и Губернатору у Петроварадинъ подносили, ништа се ползовали нису. По отобранію оружія потребно е было Сербомъ неимѣющимъ време карентиля издержати (имущи нису были кужни), и поставлѣни су были измежду нѣки бара у Якову на Сави съ начала Септемвр. 1813. года. Будући да су у ово време многе кише пролиле се, баре су се ове наводниле, и оно мѣсто гди е народъ време карентиля издержавао, покрила е была *вода* тако да су люди до колена у води стояли и матере принуждене дѣцу у обятіяма держати или топити се гледати. Но при свемъ томъ Народъ е морао овди време карентиля издержавати, кое е началство аки съ нѣкимъ удоволствіемъ гледало. Множество народа людій и жена особито дѣце отъ зима и воде отли е помрло

дошла, да се далѣ и у друга села премѣщаю. И таки, ако ніе началнику онога села или вароши што дао, морао е товарити. И тако цѣлу есень и зиму были су почти све на полю у поселенію и многи отъ зиме и глади померли. Овди доста е прилична она латинска пословица: Qui vult vitare scillam, incidit in charybdim.

Овакимъ поступанѣмъ Австрійскаго владѣнія огорчени Серби заключе сви у Сербію повратити се, ако ће сви жертва Туркомъ быти, и поврате се кромѣ нѣке части, коя е по томъ са мномъ и другимъ чиновницима дошла у Хотинъ.

Бавећи се мы еще у Петроварадину разумѣмо, да е Австрійско владѣніе намѣрено насъ изъ Варадина у Грацъ (у Штиріи) преселити и све по еднога по варошама разсѣяти. Посовѣтовавши се мы 5. тамъ находящися за нуждно судимо ову нашу бѣду нашему Покровителю обзнанити, и просити избавленія изъ рукъ нѣмецкихъ. Запросимо Господина и Кавалера Архимандрита Филиповича ово дѣло на себе примити, кои драговольно прими и 10. Декемвр. отправи се у главный Россійскій квартиръ на рѣки Райни. 22. Декемвр. обзнани мени ово и Губернаторъ Петр. Сигенталъ, да ћу я и све мое старѣйшине у Грацъ на нѣко време преселени быти, за уклонити насъ одавде изъ очію турски, будући, говори, да васъ Турци ишту. Извѣстно сада узнавши намѣреніе Правительства посовѣтовавши се съ Господин. Недобомъ отправимо 3. Януара 1814. года и другаго нашего посланика Максима Якшића съ депешами на височайше имя у главну россиску квартиру.

7. Януара подъ стражомъ съ набіенымъ предъ мое очи пушкама отправе мене са старіимъ моимъ

синомъ Алексіомъ у Грацъ, куда 22. приспѣмъ. На овай начинъ и све друге старѣйшине по єдногъ допрате до у Грацъ и, недозволивши ниєдному са мномъ видити се, разсѣю ихъ по разнымъ варошима Штаєрске. Я са синомъ Алексіомъ останемъ у Грацу. Господара Младена пошалю у Брукъ на Мури, Г. Якова у Цилу, Г. Симу у Марбургъ, моєго секретара Яникія у Петаву, Г. Луку у Юденбургъ са єго секретаромъ Лазаромъ Теодоровичемъ, Пауля Матеича у Леобу, Вула Илича у Штанцъ.

Равно щастіє постигло є и Г. Митрополита Леонтія быти у Клагенфурту, гди є прилѣжно обучаво се латинскому книжеству. И тако свакій подъ смотромъ у своєму новому мѣсту пребыванія съ печалію покритымъ лицемъ, неизвѣстенъ какова єго судба дожидаєтъ, ожидаваше извѣстія отъ наши посланика изъ главне квартире. Перва писма примимъ отъ Єго Сіятелства Господина Графа Неселроде препровожаєма писмомъ Госп. нашего перваго посланика Арх. Филиповича изъ Беча отъ 15-гъ Марта, у коима *ємо* сасвимъ о благонаклоности всемил. Монарха нашего увѣрени. Отъ другаго нашего посланика Максима Якшића друга писма отъ Юнія примимъ, кои равно Государеву благонаклоность

римъ ово: „Господине! ако имате какова друга разговора са мномъ, изволите разговарати се, а о тому престаните ми више говорити.“ Но истый полковникъ помоли потомъ єдну велику (х)артію златнымъ слови написану и великимъ печатомъ потверждену, пытаюћи ме, имамъ ли я овако отъ Росіє. Я самь отговоріо, да и болю имамъ, и све имамъ, што отъ Государя желимъ. Напослѣдокъ самъ горепименоватый Принцъ призове ме къ себи у домъ и по многомъ приватному разговору упыта ме „кому самь я цару вѣранъ?“ Я показуюћи на орденъ отговоримъ: чій знакъ на себи носимъ, оному самь вѣранъ, и остаємъ до конца моєго, и, ако бы овому невѣранъ быо, и другому вѣранъ быти немогу. Принцъ є све оно, што и полковникъ мени представляо, и на она подписати се согласити ме трудіо се. Но видећи, да у томъ успѣти не може, са особитымъ негодованіємъ отпусти ме говорећи: „Каяћешъ се“, и по томъ до моєго похода свагда ме є хладно примо, и хладно се са мномъ обходіо. Ово є догодило се, када є царъ нашъ у Парижъ первый путъ ушо. При концу Юлія 1814. года добыємо пасоше и трошка отъ уполномощенаго при Віенскому двору Россискаго Министра Г. Графа Стакелберга за поћи у Росію. Дамо се на путъ 17. Септемвр. тек. лѣт. и оставивши све имѣніє наше у Нѣмецкога началства рукама, о трошку Всемилостивѣйшаго великаго нашего Государя Императора, допратимъ се 26. Октомвр. съ чиновницы и нѣкою частію народа у Хотинъ въ Бесарабіи; гдѣ богатоє пожалованіє отъ Государя како я, тако и сви чиновници Сербски и народъ уживаюћи съ фамиліяма находимо се, у надежди и прелюбезноє Отечество наше Всемилостивѣйшимъ нашимъ Государомъ скоро избавленоє видѣти.

Написано у С. Петербургу 4. Маія 1816. года.

РАЗДѢЛЕНІЄ СЕРБІЄ.

Цѣла Сербія была є раздѣлена : 1. на нахіє (окружія или уѣзде). 2. по величини сваке нахіє на више или манѣ войвода. Войводе управляли су воинствомъ, и оноє у сраженіє предводили, а Магистрати, кои су почти у свакой нахіи были, исполнявали су должности гражданске. Ови оба у важнымъ дѣлима относили су се Верховному Вожду и Правительствующему Совѣту; а Магистрати свагда и у свакимъ своимъ дѣлима относили су се земскому Великому Суду.

Ниже назначуємъ имена нахія, колико є коя войвода и магистрата имала, колико войске, градова, шанаца и гдѣ, и топова имала.

I. Нахіє узъ Дунавъ и Саву отъ Тимока рѣке до Дрине.

1. Нахія Краинска.

Войвода (Г)айдукъ-Велько Петровичъ	1.
и Магистратъ у Неготини главному мѣсту	1.
Градъ Неготинъ	1.
Шанацъ на Радоєвцы, гдѣ Тимокъ	

[redacted]

Шанацъ на Сипу (на насапу) . .	1.
Войске	600.
Пошта у Кладову	1.
Топова	27.

3. Нахія Поречка.

Главно мѣсто Поречъ.	
Войвода Іованъ Стефановичъ и	1.
Магистратъ живили у Поречу .	1.
Шанацъ у Поречу, у Текіи . .	2.
Войске	300.
Топова	12.
Пошта у Поречу и	

4. Нахія Пожаревачка.

Главно мѣсто Пожаревацъ и там' Магистратъ	1.
Войводе: Янко Поповичъ, Павле Матеичъ, Живко Шльивичъ, Петко Милоевичъ, Тома Іовановичъ, Георгъ Димитріевичъ и Илія Стошичъ	7.
Шанацъ на Липи кодъ врата . .	1.
Войске	7000.
Топова	4.
Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевцу, Брньици, Звижду, (Х)омолю и Лаоли	7.

5. Нахія Смедеревска.

Крѣпость и главно мѣсто Смедерево	1.
у ему Магистратъ	1.
Войводе: Вуле Иличъ, Вуица Вуличевичъ, Милое Євтичъ Надзиратель крѣпости	3.

Войске . . . . . 3000.
Топова . . . . . 10.
Поште: у Смедереву, Колари и Паланки . . . . . 3.

6. Нахія Грочанска.

Главно мѣсто Гроцка и у ему Магистратъ . . . . . 1.
Войводе: Илія Чарапичъ, Викентіє Петровичъ . . . . . 2.
Войске . . . . . 2000.
Топа . . . . . 3.
Поште: у Гроцкой, Рипню и Ропочеву 3.

7. Нахія Белградска.

Главный градъ и мѣсто Сербіє Београдъ . . . . . 1.
У нѣму Правительствующій Совѣтъ Сербскій . . . . . 1.
У нѣму Великій Земскій Судъ . . 1.
„ „ Магистратъ. . . . . 1.

Члени Правительствующега Совѣта: Младенъ Миловановичъ, Попечитель Военный; Яковъ Ненадовичъ, Попечитель Внутреныхъ Дѣлъ; Сима Марковичъ, Попечитель Кассе Народнѣ; Иванъ Юговичъ, Попечитель Просвѣщенія Народня;

[redacted]

Войвода Белградскій Іовица Миловановичъ

Войводе Уѣзда Белградскога: Кнезъ Сима Марковичъ, Аксентіе Миладиновичъ и Никола Катичъ . . . . . 3.

У Београду войске 500. у уѣзду 2500. . . . . 3000.

Топова у Београду лежећи градски 270., воены лаки 7., у войвода у уѣзду 5 282.

Поште: У Београду главна, у Борку, Рогачи и — . . . . . 4.

8. Нахія Валѣвска.

Главно мѣсто Валѣво и у нѣму Магистратъ . . . . . 1.

Войводе: Єфремъ Яковлѣвичъ, Матей Ненадовичъ Протопресвитеръ . . 2.

Войводе тоже: Радованъ Гербовићъ, Миливой Тадичъ . . . . . 2.

Войске цѣлаго уѣзда . . . 7000.

Шанцы: у Валѣву, на Ражню . . 2.

Топова: лежећа 2, воены лаки 7 . 9.

Поште: у Валѣву, Боговађи, Убу и Палежу . . . . . 4.

9. Нахіа Шабачка.

Главный градъ Шабацъ и у нѣму Магистратъ . . . . . 1.

Комендантъ града и уѣзда Лука Лазаревичъ,

Войводе: Стоянъ Чупичъ, Янко Стояновичъ, Сима Катичъ Прекодринскій . 4.

Войске . . . . . 4000.

Градъ Шабацъ. . . . . 1.

Шанцы: Рамнѣ на устью Дрине и Саве, Бадовинцы узъ Дрину, Ново Село и Лешньица . . . . . 4.

Топова у Шабцу граду лежећи 9, у шанцы воєны 4. . . . . 13.

Поште: у Шабцу, на Дубокомъ, у Коцелѣви и Лешньицы . . . . 4.

10. Нахія Зворничка.

Главно мѣсто Лозница и у нѣму Магистратъ 1.

Войводе: Богосавъ Богићевичъ, Максимъ Крстичъ . . . . . 2.

Войске . . . . . 1500.

Шанцы: у Лозницы и Крупню . . 2.

Топова: лежећи 6, воєны 2 . . 8.

Поште: у Лозницы, у Крупню и Симину Брду . . . . . 3.

11. Нахія Соколска.

Главно мѣсто Соколъ градъ находіо се єще у Турака. А

наше главно мѣсто Бауричъ и у му Магистратъ . . . . . 1.

[redacted]

ОКРУЖІЕ ПОЖАРЕВАЧКО

у приложеномъ землѣвиду представлѣно, и

СА СТРАНЕ ДРЖАВОПИСНЕ И ПОВѢСТНЕ

описано саобштаваюћимъ Членомъ Друштва Србске Словесности Аћимомъ Медовићемъ, Докторомъ Медицине и Физикусомъ окружія пожаревачкоеъ.

Окружіе Пожаревачко, по окружной вароши Пожаревцу названо, заузима у данашнѣмъ княжеству Србіи природно положенѣ своє одприлике измеђъ 38° 8' 26" и 38° 59' ис. дуж. и 44° 4' 21" и 44° 43' сѣв. ширине. — Границе су му одъ истока: окружіе краинско, одъ истоко-юга окружіе црнорѣчко, одъ юга окружіе ћупрійско, одъ запада рѣка Морава, са сѣвера пакъ одъ младе Войводовине Србске простране матице Дунавъ. — Ово окружіе дѣли се на петъ срезова или иначе капетанія: *Моравскій*, *Млавскій*, *Рамско - Пекскій*, *Рѣчко-Звиждскій и Омольскій.*

а.) *Срезъ Моравскій* лежи измеђъ 38° 8' 26" и 38° 26' 35" и. д. и 44° 13' 12" и 44° 36' с. ш. — Граничи северно съ Дунавомъ, сѣверо-источно са срезомъ Рамскимъ и Млавскимъ, южно са срезомъ свилаевачкимъ (или ресавскимъ) окружія ћупрійскогъ, западно посредствомъ Мораве рѣке съ окружіемъ смедеревскимъ.

б.) *Срезъ Млавскій*, лежи између 38° 22' 45" и 38° 43' и. д. и 44° 11' 28" и 44° 31' с. ш. Граничи

сѣверно и источно са срезомъ Рамско-Пекскимъ, источно съ Рѣчко-Звиждскимъ, источно-южно съ Омолѣмъ, южно съ окружіємъ ћупрійскимъ, западно са срезомъ моравскимъ.

в.) *Срезъ Рамско-Пекскій* лежи између 38° 18' и 38° 38' и. д. и 44° 23' 27" и 44° 43' с. ш. сѣверно до Дунава, сѣверо-источно до *Рѣке*, сѣверо-южно до Звижда, до Млаве южно и западно.

г.) *Срезъ Рѣчко-Звиждскій* лежи између 38° 35' 28" и 38° 59' 28" и. д. и 44° 16' 30" и 44° 39' с. ш. — Границе су му сѣверно Дунавъ, одъ истока окружія краинскогъ срезъ поречко-рѣчкій, одъ юга Омолѣ, на западо-югу Млава, на западу срезъ Пекскій и Млавскій. Найпосле:

д.) *Срезъ Омольскій* лежи измеђъ 38° 28' и 38° 57' и д. и 44° 4' 13" и 44° 21' с. ш. — Граничи сѣверно посредствомъ планине Комше са Звиждомъ, источно съ краинскимъ, источно-южно са црно-рѣчкимъ южно съ ћупрійскимъ окружіємъ, западно са срезомъ млавскимъ.

Сѣверна ширина цѣлогъ окружія износи око

[redacted]

ПОВѢСТНИЦА ОКР. ПОЖАРЕВАЧКОГЪ.

Найдревнія повѣстница овога предѣла почива у тами.

Сама Миссія, изъ начела свога сушчествованя, неостави овде никаковый споменъ по себи, ни кадъ су Миссіани и Дардани на 1000 година пре Христа свободни овде живили, нити одъ времена онога, кадъ су подъ Єлине и Македонце подпадши, подайницы овы народа были. Относително на овай предѣлъ само толико изъ старе повѣстнице дознаємо, да су у среди Миссіє, а понайвыше око рѣке Маріє (данасъ Мораве) населѣни были неки *Целегери*. Као што р. Морава знатнымъ деломъ крозъ окружіє ово токъ свой к' Дунаву продужава; то є заключити, да су *Целегери*, ако не башъ сво, а оно баръ знамениту часть населѣня и жительства овога окружія у старо оно време сачинявали. —

Трагове некадашдѣ горнѣ Миссіє видити є овде и дан-данашньій, но не као трагове свободны' и господствуюћи предшествены населѣника, већъ као трагове покорности и поданичества. —

Ови трагови наоде се у окружію Пожаревачкомъ край Дунава и то у саданѣмъ селу *Дубравицы* близу утока р. Мораве у Дунав', у *Костолцу* одовудъ и одонудъ р. Млаве, у *Раму*, у вароши *Великомъ Градишту* и у селу *Голубцу*. Остатци ови єсу зидине, свудъ до землѣ срушене. По темелю познати се могу пространa, и отмѣно яка, стара, бывша овде зданія. Развалине ове каква су величествена зданія на грбини своіой некада носила, съ ка-

ковымъ ли опредѣленѣмъ, кадъ су и одъ кога су основана и подигнута была; ніе могуће, подробно и понаособно опредѣлити. Исторія неописуе, а у народу нема о томъ преданія. Све, што се о томе уобіте казати може, готово су само наговѣштеня, по податцыма, кое е причувала, сама една стара повѣстница.

Повѣстница стары' Славена поучава насъ доиста, да су у горньой Миссіи (саданьой Србіи) разни народи пребывали, да су храбро и дуго време, мену среће искушаваюћи, съ разнымъ народима заедно, или сами за себе противъ разны' народа борили се; но неизвѣстне оставля насъ: каква су гдѣ мѣста (села и вароши) была, и еда л' су у той земльи градови сушчествовали, гдѣ и какови? или не. Текъ пошто су Римляни по освоеню Иллирика и Миссію надвладали и покорили, текъ онда наодимо у исторіи разна мѣста у внутрености землѣ и тврдиня, нарочито край Дунава.

На картама старога света наодимо при ушћу Саве у Дунавъ градъ *Тауринумъ*, далѣ низъ Дунавъ *Трикорніумъ* и *Монсъ ауреусъ*; относително на нашъ предѣлъ наодимо на рѣцы Марги: *Маргумъ*, а рѣцы Млави, са западне стране, *Виминаціумъ*;

[redacted]

цвѣтавши некадъ овде римски градова, коима су Римляни противъ Дака, Сармата и Гвада границе освоене Миссіе заштићавали и бранили. — Сравнително може се по положеню съ пунымъ правомъ заключити, да е некадъ при данашнѣмъ селу *Дубравицы* сушчествовао римскій градъ *Маргумъ*; при *Костолцу*, *Виминаціумъ*; између села Дрмна и Дунава *Куппе*; на рамскомъ брду градъ *Новый*; *Таліата* на развалинама у вароши Великомъ Градишту, а римскій градъ *Егета* ту, гдѣ е садъ село Голубацъ. По свой прилици спадало е и мѣсто *Мунципіумъ* у предѣлъ нашега окружія. Было е негдѣ на рѣци Млави. Но гдѣ е было? — точніе опредѣлити, ніе могуће. —

У кое ли време римскогъ владеня спада постанакъ свію тій градова?

Изъ старе повѣстнице знамо, да е *Теута*, кральица Иллирска прва была, коя е Римляне узнемиривала и млого имъ зла чинила. Она и бы поводъ, те су Римляни на Славенске землѣ навадили се. Иллирикъ покорили, по томъ и на друге славенске землѣ оружіе дигли и таковымъ побѣдоносно руководили. У време *Генціа*, краля славенскогъ освоили су Далмацію и Македонію. Са Миссіани, Скордисци, Тривали и Дардани борили су се подъ различитымъ предводительима дуго време и съ разномъ срећомъ, докъ нису найпослѣ и све ове землѣ освоили.

Садъ бы уведена монархическа власть кодъ Римляна. Миссіа е у то време Римлянима совршено покорна была. Ради обране граница миссійски стояли су край Дунава садъ непрестанно римски легіони, а нарочито подъ Императоромъ *Тиверіомъ* (14 — 36 пос. Хр.) а послѣ и у време *Галбе*, *Отона*

и Вителія, лебдећи надъ границама и чуваюћи такове одъ Дака, Сармата и Гвада. — У време *Аурелія*, *Антонія* пребывали су миссійски легіони такођеръ у миру (138 — 161). Но у време *Антонина философа* тукли су се жестоко съ Маркомани и Сармати а у време *Филипа Аравлянина* съ Готима и т. д. подъ разнымъ императорима съ разнымъ народима, докъ найпосле сви боєви, међусобно несогласіе и раздоръ Римляна гробъ себи ископаше. Славени пакъ свима своимъ и римскимъ државама завладаю и владѣтелѣ изъ свогъ племена на престолъ вознесу. —

И данашньи времена окрестности сведоче, да се градови, као што су ови были, кои се трагови овде наоде, у време рата, гдѣ войске тамо амо машираю, подићи немогу. Мотрећи при томе на неизвѣстность судбе дотичны' народа за време освајателны' римски боєва, заключити є, да основанѣ вопросны' градова найвероятніе у она времена спада, кадъ су побѣдоносни легіони римски безбѣдно и у миру у горньой Миссіи господствовавши, єдинствено противъ могући нападеня прекодунавски народа предострожно мѣре обране приуготовлява-

[redacted]

на користь овога доказателства надгробно каменѣ, као што е таково прошле 1850 године при селу Костолцу нађено. Начертанѣ овогъ каменя заедно съ изясненѣмъ израдіо е путникъ Господин. *Дръ Келеръ* на личну мою молбу, еръ самь се я тада званичнымъ узрокомъ на другомъ мѣсту наодити морао. Каменѣ ово наоди се садъ у Бѣограду, куда е по княжеской заповѣсти однешено.

Колико е саданѣ ово окружіе у сбытіяма цѣле горнѣ негда Миссіе, послѣ княжества и кралѣвства Србіе одъ *Дервановa* до племена *Неманѣ* участвовало, нема остатака. У ово текъ време (1165—1195) дознаемо, да е оно сачинявало знатанъ део провинціе *Браничева* *). Кралѣвићъ Рацко, иначе Архіепископъ *Савва* одъ 12 епископа, кое е наименовао, намѣстіо е еднога и у Браничеву. Гдѣ е овай епископъ у Браничеву свою столицу имао, ніе опредѣлено. Но ако е могуће по развалинама, кое се као развалине зидова црквій познаю, одъ кои е у едной епископскій печатъ нађенъ, другу пакъ народъ и дан-данасъ Митрополіомъ нариче, то е вѣроятно, да е онъ или у Каони, или у ждрелской митрополіи пребывао. — Прво црквиште лежи изподъ едногъ брега одъ левога брега реке *Пека* мало выше одъ по сата удалѣно. Не далеко одъ тогъ црквишта наоди се данасъ едно влашко село: Каона. Вопросный печатъ нађенъ е у реченомъ црквишту одъ еднога каонскогъ селяна. 1844 год. буде срезкимъ Началникомъ Г. Ст. Вучковићемъ одкуплѣнъ и Попечительству Финансіе посланъ. Печатъ е овай одъ туча. На нѣму е изрезанъ образъ

*) Ранѣъ К. VII. Г. XI. §. 7. примѣч. и К. VIII. Г. II. §. 4 и К. IX. Г. III. §. 3. — и М. Видаковићъ К. 2. стр. 30 и 88. —

Св. Николая, а свудъ наоколо: *Никодимъ Митрополитъ Смедереву* и *Браничеву* 1667 год. — Хронологическо разстоянѣ одъ построєня епископата у Браничеву до лѣта, у комъ є печатомъ овымъ Преосвященѣйшій Митрополитъ Никодимъ служіо се, необезбеђава доиста, но и неодриче могуѣность, да є и самъ првый епископъ браничевскій око 13-гъ столѣтія у Каони становати могао. А могуѣе є, да є и у Ждрелской Митрополіи пребывао! Међутимъ поводомъ побѣда, кое є краль *Милутинъ* овде одржао, као и збогъ тога, што є кнезъ *Лазаръ* много се око мон. Горняка задржавао, вѣроятніе є, да є Митрополія Ждрелска, коя съ десне стране корита Млаве реке у єдной малой долиницы на подножію Вукана врха и близу мон. Горняка лежи, у ова текъ времена Митрополіомъ постала, съ тымъ выше што є 2 сата одавде отстоєній мон. *Витовницу* краль Милутинъ, мон. Горнякъ пакъ фамилія кнеза Лазара, дакле по свой прилици и Митрополію Ждрелску и црквицу Благовѣштенія, коя се такоѣеръ овде, и іоштъ прилично одржана наоди, основала.

Саданѣ село Ждрело лежи десно 1¼ сата одъ Млаве подъ планиномъ и носи име своє одъ старога *Ждрела*. *Старо Ждрело* шта є было? —

[redacted]

хови: Вуканъ, Єжевацъ, Крилашъ, Стаяничке и Витовничке планине, кое се, што далѣ у равницу, све выше одъ себе удаляваю. Пре нег' што се тесна млавска клисура у равноимену равницу разліє, садъ изброєни врхови представляю совршено подобіє разширены зіяюћи устію, у челюсти кои силна кошава мал' не свакій данъ бесни. И ето, све ово звало се у старо време *Ждрело.**)

Ово Ждрело є и данъ-данасъ, живый, вѣковима непорушеный споменикъ оны' побѣдомъ увѣнчаны' боєва браће *Драгутина и Милутина* (1272 — 1321) кралѣва србски, противъ *Дермана и Куделина* и противъ *Шишмана*, краля бугарскогъ, кое є исторія причувала (Раићъ, Видаковићъ). Човечіимъ рукама произведени споменицы догађая оны', стое и данданашный іоштъ, кое у Клисури ждрелской, кое на поєдины врхови, као половни градићи, као зидане капіє, као зидине до темеля срушене, а има и караула на врхови, съ кои се савъ предѣлъ до самогъ Београда види. Понеке одъ овы' остатака описао є обширніє *Тодоръ Влаићъ***); куда читателѣ и упућуємо. Овде пакъ укратко само іоштъ то примѣчавамо, да є Ждрело царствуюћи надъ горньомлавскомъ равницомъ, као разливъ Омольски и Ресавски планина, єдно положенѣ, когъ изборъ за воєну обрану у тадашнѣ време знамѣ-ниту стратегическу вѣштину освѣдочава. Да нису Дерманъ и Куделинъ некако изъ вида изгубили, да се непріятельска войска и страномъ Пека, изъ Звиждске долинице преко рѣчице Комше на грбину омольски планина попети, дакле одъ сѣвероистока правый путъ к' Вукану и Ждрелу наћи може (види карту); задуго могли су непобѣдими оста-

*) Види карту окружія Пожаревачкогъ.

**) Србскій Венацъ у Београду 1850. стр. 32.

ти. Но обозрителніи краль, видећи, да є суетно изъ млавске равнице нападати на онако силно, како художествомъ тако и самомъ снагомъ природе утврђене противнике, промѣни планъ борбе, остави неку часть посмотрителне войске у млавской равницы, самъ пакъ съ осталомъ силомъ упути се гореизложенымъ путемъ преко *Комше* и *Прокопа* на грбину омольски планина, коіомъ нечаяно одзадъ до непріятеля допревши, овога обколи и совршено побѣди. Бой овай сбыо се по сведочанству найзнаменитіи историка 1275 год. — Онда, вели преданѣ, текла є крвава Млава?! — Бой са Шишманомъ, кралѣмъ бугарскимъ и кралѣмъ Милутиномъ, ако є доиста у овомъ окружію быо, то є вѣроятніє, да є быо у долиницы омольской, гдѣ се такођеръ трагови градића погдѣ и гдѣ наоде.

Одъ ово доба па до времена *кнезъ Лазаровы*, колико є окружіє ово у сбытіяма цѣле землѣ участвовало, не пише повѣстница, нит' има преданя.

Текъ у време владеня поменутогъ кнеза (1371 — 1389) дознаємо, да є истый владѣтель у Браничеву, нарочито кодъ Ждрела често и позадуго пребывао, да є за споменъ свога овде пребываня сада недалеко одъ Ждрела цвѣтаюће село *Шетонѣ* населіо и наименовао, да є монастиръ Горнякъ основао, добрама знаменито обларіо и на сва та притѣжанія о-

[redacted]

речомъ. Онъ є саградіо себи дворове у *Рѣци* близу Голубца, ту, гдѣ є сада влашко село *Двориште*, начиніо на Снеготинскомъ потоку купалницу; чудноватымъ случаємъ є изпостника, отца *Зосима* стреломъ своіомъ смртоносно згодіо; за споменъ невинне погибели овога монаха у разкаяню монастиръ *Туманє* основао, о чему сведочи ясно преданѣ народа; саданѣ село Двориште близу Голубца, на потоку текуѣимъ одъ села *Снеготина* іоште постоєѣа одъ свію уобіте зовома „Милошева Баня;“ недалеко одъ Голубца іоште половне зидине црквице *Ѣеліє*, гдѣ є по преданю отацъ *Зосимъ* богослуженѣ одправляо, найпослѣ у саданѣ време одвеѣъ лепо цветаюѣій монастиръ *Туманє* (обширніє Влаиѣъ*). — По приповѣданю одавно упокоившегъ се старца Винула изъ села Малешева, казиваю ми є отацъ *Симеонъ Николиѣъ*, садашньій Настоятель монаст. Витовнице, да є, по преданю дедова, главный конакъ (палата) войводе *Милоша* навише села Малешева быо, на мѣсту зовомомъ „Дунишъ.“ Отацъ Симеонъ родомъ є изъ *Войлова* села, ¼ сата одъ Малешева, ¾ с. одъ села Двориштa. Я кадъ самь, вели овай преподобнѣйшій отацъ, дѣтетомъ, (пре 40 година одъ прилике) овце овуде чувао, ове су зидине на Дунишу видиле се іоштъ мало надъ земльомъ. — А и у *Звижду*, гдѣ садъ понайвыше Власи пребываю, живи у истомъ народу некій споменъ войводе Милоша Обилиѣа, кои согласно съ обштимъ мнѣнѣмъ, тѣлесну снагу нѣгову начертаваюѣи, у исто време доказує, да є Милошъ, као войвода, у време к. Лазара Грeбляновиѣа овомъ страномъ провинціє Браничевачке управляо (обширніє Влаиѣъ**). —

*) н. н. м. стр. 31 — 36 и стр. 18 — 23.

**) н. н. м. стр. 23 — 25 Жвиждъ.

Послѣ изгублѣне независимости на Косову, пало е съ цѣломъ земльомъ и Браничево,*) дакле и предѣлъ овога окружія, манѣ, выше совршено, Турцыма у руке. —

Одъ царице *Милице* и *Стефана Лазаревића* до *Іоанна*, последнѣгъ деспота србскогъ (1389 — 1503) веома су редки знаменити догађаи, кои су се у предѣлу овога окружія сбывали. — Кои су одъ разны' деспота србски и колико су у Браничеву пребывали, о томе історія веома мало извѣштава, а іоштъ манѣ извѣштава о томе: есу ли кои, и за кое су време пребывали у ономъ делу Браничева, кое е наше окружіе сачинявало. — Разне су войске и србске и турске, мацарске, аустрійске и немачке крозъ овай предѣлъ пролазиле, како е и кудъ е коіой судбина собствены', или туђи планова правацъ теженя опредѣлявала. Ал' знамѣнито дѣйствованѣ таковы у овомъ предѣлу была е редкость. — Међутимъ колико толико и тога бывало е.

Тако е *Жигмундъ* краль угарскій, поставши 1419 год. кралѣмъ ческимъ и императоромъ римскимъ, мало послѣ оружіе свое противъ Турака дигао, у Србію прешао и лежећій на самомъ Дунаву градъ *Голубацъ* с' воинствомъ обсѣо, у време, кадъ Султанъ с' деспотомъ *Стефаномъ Лазаревићемъ*

[redacted]

начинъ заключити є, да є было у предѣлу окружія овогъ. —

Муратъ, царъ Турскій, узео є одъ *Ђурђа*, среднѣгъ сына Бранковића градъ *Голубацъ* *) 1428 — 1429., но немогавши граду Сребрену ништа, врати се кући. — Кадъ є краль *Владиславъ* с' *Хунядіемъ Янкомъ* послѣ побѣде надъ Турцыма кодъ *Златице* и Яловца 1443 год. одъ цара Мурата, кои є съ друге стране одъ князя *Караманлійскогъ* изъ Азіє притеснѣнъ, на помиреніє понуђенъ было, буде, приликомъ твердогъ заключеня мира измеђъ обадве стране, деспоту *Ђурђу*, покрай земаля српски, и албански, кое су подъ деспотомъ быле, повраћенъ окромъ града Смедерева, Ковина и пр. и градъ *Голубацъ л.* 1444. — Послѣ несрећне неслоге народа српскогъ подъ *Єленомъ* деспотицомъ и *Міиломъ Абоговићемъ* и освоєнія землѣ одъ Турака, узме, по заповѣсти Султана Махомета, Махмутъ Паша окромъ Ресаве, Жернова, и неки други градова и градъ *Голубацъ* 1459 год. — Одъ ове па до 1503 године, у коіой є деспотство српско, смрђу *Іоанна*, последнѣгъ деспота српскогъ, окончало се, савршено угасило се и изчезло, ни мало недознаємо, єда ли се какво знаменито дѣло у предѣлу овога окружія сбыло. —

Послѣ смрти последнѣгъ деспота српскогъ, т. є. послѣ 1503 год., цѣла Србія постала є совршено подайномъ чашћу турскога царства. Повѣстница є

*) Кадъ є градъ Голубацъ основанъ, ніє извѣстно. Да є онъ у време деспота Ђурђа Смедеревца и Єрине заедно с' градомъ Смедеревомъ оправлянъ, вѣроятно є по свему ономъ, што Вланѣъ (н. п. м. стр.) пише, єръ є то преданіє, кое одъ рѣчи до рѣчи и данданасъ іоште у народу живи, нити є прилике, да ће тако скоро увенути. — Градъ овай текъ є мало порушенъ. —

нѣна зато одсадъ па до Карађорђевы времена (1804) тесно скопчана с' повѣстницомъ Турака. А пошто су ови садъ готово непрестано с' Мацари и Аустріянци ратове водили, то е исто тако и съ исторіомъ овы' народа скопчана. — *Овуде* су у походима противъ Аустріе разне турске войске пролазиле, а и аустрійске войске су, послѣ одржаны надъ Турцы побѣда, памтеня достойна сбытія повѣстницы предали. —

Тако приповѣда намъ повѣстница, да, кадъ е *Текелій* у Унгаріи противъ цесара *Леополда* буну дизао, Султана *Мехмета* у помоћь себи е призвао. Султанъ Мехметъ, опремивши подъ в. везиромъ *КараМустафомъ* (1683) неколико стотина хиляда войске, управо се Бечу упутіо, и таковый обсадіо. Цесаръ Леополдъ одъ *Чакія* на неко време о свему томе напредъ извѣштенъ бывши, позове разне спомагателне силе, а међу овима и *Яна Собѣвскогъ*, краля польскогъ. Пошто при сраженію подъ Бечомъ, покрай вѣштине краля *Яна*, храбрость, или, болѣ рећи, занешеность польске войске *надвѣсно* побѣду надъ Турцима рѣши и пошто после сви христіянски народи у потеру за разбіенымъ и бежећимъ Турцыма поитаю, у кратко време очисти се одъ Турака сва Мацарска, Славонія, Хрватска, Ер-
ељ и т. д. Царско-аустрійске войске потераю

рака. Найпослѣ буде 1699 год. заключенъ миръ у Карловцы (у Срему). Но Турцы нарушe тай, између Порте и Аустріе учинѣный, миръ 1715 године. Послѣ славны' надъ Турцыма побѣда, кое су аустрійске войске подъ заповѣсћу принца *Евгенія* кодъ *Петроварадина* и *Темишвара* (1716) и освоенѣмъ *Београда* (1717) одржали, доће найпослѣ измеђъ аустрійскогъ цара *Карла* и Султана *Ахмета* до мира. Мѣсто к' договору и заключеню овога мира опредѣлено, было е данашньій *Пожаревацъ*, тада село близу Дунава, Мораве и Млаве. Миръ овай было е заключенъ не у самомъ Пожаревцу веѣъ близу таковогъ, на грбини Сопота брега, навише села Ћириковца, одъ Пожаревца селу Врадарцима идуѣи лево, край самога пута. Овде е и садъ іоштъ видити унку одъ землѣ, прилично добро одржану, а за споменъ тогъ мира подигнуту. Садъ реченый миръ совршенъ е 20-га Юлія по календару православномъ, 1718 године, заключенъ на 24 године и подъ тымъ условіяма, да све што међу Моравомъ и Олтомъ лежи заедно и с' брегомъ Саве с' обе стране остане цесару, а што се с' оне стране овы' рѣка наоди, да припадне Турцыма (Видаковиѣъ кнь. 4. стр. 132.) —

1735 годинe зарати се Императрица *Анна* съ Турцы. По обвезателству дуговао е и *Каролъ* аустрійскій съ войскомъ своіомъ притеѣи Русіи у помоѣь. Но коракомъ овымъ буде заключеный у Пожаревцу миръ пре времена нарушенъ. Некако наскоро и готово изненада заключи Русія съ Турцима миръ. Турцы садъ сву свою силу окрену на Аустрію и среѣно успѣваюѣи послѣ жестокогъ боя кодъ *Гроцке* найпослѣ и *Београдъ* (1739) одъ генерала *Суккова* освое. Садъ речене годинe буде и опетъ измеѣ' оба ова царства на 27 година миръ

утврђенъ. Садъ умре *Каролъ*. — Србію опустошавау Турци по ћуди и вольи. — 1780 умре *Марія Терезія*. *Іосифъ* ступи на престолъ. *Екатарина* свеpосійска замете ратъ съ Портомъ. *Іосифъ*, као саюзникъ рускій обяви такођеръ Порти ратъ. — 1788 године спусти войске къ Дунаву и Сави и позове савъ народъ србскій, да одкаже покорность Турцима, па да се придружи христіянской войсци. То и бы; єръ є то угнѣтеный народъ єдва и дочекао. — Садъ се сатвори у Србіи малый некій у народу саборъ. *Коча*, изъ села Панѣвца, трговацъ на гласу, *попъ Георгіє* и некій *Влайко* буду одъ народа избрани, да иду цару Іосифу, да му готовость народа Србскогъ подъ извѣстнымъ условіяма изяве, а нарочито, ако бы, по судби войне, Србія ипакъ Турцима предана быти морала, да Порта народу Србскомъ безусловно опрости и т. д. — Све ово како Іосифъ тако и Императрица руска одобри и издѣйствовати обеђа. — Садъ се у Србіи установе фрайкори и букне и распространи се тако названый *Кочинъ ратъ*; у томъ се ніє пытало, има ли у кога комадъ проє, већъ има ли доста олова и барута. Фрайкори прећу послѣ подъ заповѣсть генерала *Міяйловића*. *Міяйловићъ* врати съ њима 80.000 турске войске, коя є подъ солунскимъ везиромъ Бѣограду у помоћь ишла, натрагъ. Послѣ овога приспѣ Міяйловићъ подъ Бѣоградъ *Лаудони*,

ключенію мира, съ Турци по добывеной одъ цара Іосифа грамати заштитити изоставіо небы. Све што су просили како Леополдъ тако и всеросійска Императрица не само обеѣаю но и издѣйствую. Срби у слѣдству тога добію одъ самога Султана удовлетвораваюѣій ферманъ. — На то оде бѣоградскій везиръ изъ Бѣограда, а съ ньимъ и сви даіе. Србія добіе одъ Порте друге нове чиновнике и Судіе, а своє *Оберкнезове* сама є и одъ свои людій бирала, кои су непосредствено арачъ купили и бѣоградскомъ везиру предавали. И садъ поживи народъ србскій на миру. То є траяло свега деветъ година. — Но садъ се ополче и дигну четири даіе, кои су изъ Бѣограда у Македонію негдѣ премѣшѣени были, подъ извѣтомъ тымъ, да они безъ икаквогъ другогъ намѣренія, само у своя добра у Србіи вратити се намѣраваю. Они скупе око 600 свои людій пакъ управо подъ Бѣоградъ доѣу. Овде дошавши пушкарали су се с' везиромъ, докъ найпослѣ, подъ приспѣвшимъ царскимъ условіяма, на коя они за тай паръ совршено престану, и у самъ градъ пуштени буду. Даіе ови за неко кратко време мирно се владау. Но наскоро послѣ почну своя тайна умишлѣня у дѣйство приводити. Подъ коимъ-ни-будъ видомъ дозиваи они к' себи у градъ єдногъ по єдногъ одъ вилаєтски оберкнезова, одкудъ се ови выше враѣали нису. Они су ій предавали мачу, подъ извѣтомъ, да ови оберкнезови цара вараю и онолико арача нешилю, колико одъ народа купе. — Є ли доиста и у колико є везиръ самъ с' даіяма у согласію стояо, неизвѣстно є. Доста, пуче гласъ по народу, да су даіе у граду веѣъ неколико оберкнезова у помрчини и безъ узрока побили. Самъ пакъ народъ изложенъ свима угнѣтеняма и самовластію найсвирѣпіегъ тиранства у крайнѣмъ очаянію лати се съ постояномъ вольомъ

оружія, као єдногъ средства, кое му є єдино найвыше и найпрече станѣ обеѣавало. И овде починѣ време славнога *Тополца* по обстоятелстви *великогъ Караѣорѣа*, као повелителя и врховногъ вожда народа србскогъ. —

Колико є народъ окружія Пожаревачкогъ одъ Караѣорѣа 1804 па до конца 1815 год. у освобоѣаваню княжества Србіє участвовао, я особиту радость и необично задовольство наодимъ, Србству и свѣту присаобштити, нарочито збогъ тога, што я на повѣстима, одъ 9 година дана овде испытуюѣи, савременицима, како Караѣорѣевымъ, тако и князъ-Милошевымъ захвалити имамъ, и што су такова дата мало-гдѣ, здраво недостаточно и здраво погрѣшно досадъ описана.

НОВІЯ ПОВѢСТНИЦА ОКРУЖІЯ ПОЖАРЕВАЧКОГЪ.

(По Чича Раи изъ Раброва, Чича Ненаду изъ Лучице, Чича Тодору изъ Пожаревца, Чича Иви изъ Петке, г. Панти Янковиѣу изъ Раброва Намѣстнику и г. Ч. Миловану Кукиѣу изъ Златова, све савремѣницима тадашньи догаѣая.)

[redacted]

Србіи свирѣпствовали, свеобште огорченѣ народа проузроковали. Кадъ є ово до крайнѣгъ степена стигло, тадъ на челу народа, као Вождъ, появи се Карађорђе. —

Пожаревацъ быо є тада село. У нѣму владали су даіє. 1804 год., кадъ є Карађорђе заратіо, быо є овде Арслановићъ, войвода Кучук-Салій, а пошто овога убише, поста войводомъ Омер-Ага. У Пожаревцу имало є онда око 1000 турски кућа, а око 1500 за бой добро наоружаны Турака. —

Карађорђе стояо є у тесномъ саюзу съ Господаръ *Ђушомъ*, главнымъ трговцомъ изъ нахіє Смедеревске. Преко Господара Ђуше пролазиле су заповѣсти у Пожаревачку у найпрво време. Преко нѣга и прими прва упутствія *Момиръ* изъ Лучице, *Миленко Стойковићъ* изъ Кличевца и *Петаръ* изъ Добрнѣ. — По добывенымъ упутствіяма дигли су свакій свой народъ. И тако *Момиръ* изъ Лучице дигао є цѣлу *Мораву* и неку часть *Стиги*, *Миленко* є дигао Рамску, Пекску, Рѣчку, Звиждску и Поречко-Рѣчку нахію, *Петаръ Добрнлцъ* пакъ горню Млаву и цѣло Омолѣ. То є было *месецъ дана по светомъ Трифуну*. —

Народъ изъ цѣлогъ окружія подъ своимъ предводительима быо є на тай начинъ устао, Турке одъ себе одтерати. Числомъ людства была є ово прилична войска и довольна, Турке сможди ти. Но Турци су сви валяно наоружани были, кадъ мѣ-ђутимъ у уставшемъ народу єдва є 5-тый или 8-мый по єдну пушку имао, или по єданъ єдиный пиштоль. Ништа манѣ *Момиръ* изъ Лучице стреми се с' єдне стране къ Пожавевцу а *Миленко* Кличевачкій приближаваше се съ друге стране. До Милен-

ка было е Булюкбаша *Стоянъ-Айдуче.* — Миленкова войска купила се на рѣцы *Могили* кодъ села *Трняне*, и износила е око 1.000 душа и мало више. Овако скуплѣна крене се ноћу *на чистый понедельникъ* къ Пожаревцу. Путемъ наиђе на Турке и съ њима прочарка се. Турци тргну се у Пожаревацъ. Миленко стани се по сата одъ Пожаревца у лугу *кодъ Ћириковца.* У овомъ лугу пребывао е онъ выше времена, чуваюћи строго и свудъ наоколо измакъ Турака. И садъ ће се сбыти:

Чарка на Ћириковцу.

Пожаревачки Турци съ едне стране одъ *Момира*, съ друге пакъ одъ *Миленка* за неко већъ време притеснѣни бывши, нађу потребу, постарати се за приборъ ране. Тымъ поводомъ рѣше се они изъ Пожаревца у село Костолацъ за жито поћи. Ћириковацъ, као што е сада, было е и тада на путу. Овай путъ чувао е Миленко. И зато су морали Турци на нѣгову овде войску нагазити. — Срби изъ лугова бранили су храбро пролазакъ: недадоше Турцима ни померити се. Турци, видећи то, довуку брже болѣ изъ Пожаревца и едно топче. Но и то непоможе. Послѣ продужене борбе одустане найпослѣ и една и друга страна. — Борба ова была е довста не само чарка, но и добаръ

[redacted]

Обсада и предая Пожаревца.

(око Ђурђева дне 1804 год.)

Пошто се Турци одъ Ћириковца у Пожаревацъ вратише, Миленко остаде іоштъ 4, 5, дана у Ћириковачкомъ лугу. Момиръ за цѣло ово време бдіо е непрестано съ цѣломъ Моравомъ надъ Пожаревцемъ одъ южне, или лучичке стране — чаркао се съ Турцы, како е кадъ, и како е гдѣ могао и морао. — Видећи Миленко, да се, на едномъ мѣсту седећи, обштой ствари много хаснити неможе, с' тымъ више, што су Турци оклевали, рѣши се озбильніимъ корацима поступати. Онъ заключи изъ луга управъ Пожаревцу поћи. Ако се може, узети га, добро; ако не, а оно да се обшанчи и тврдо држи. На тай конацъ скупи онъ надлежно число мотикаша, яви о предузећу Момиру и крене се на Пожаревацъ. То е было предвече. Дошавши Миленко съ войскомъ до Пожаревца, даде ову ноћь кодъ *брднѣ маале* начинити еданъ добаръ шанацъ. Момиръ е свой шанацъ већъ одпре имао, кодъ саданѣ горнѣ маале (?). И Миленко и Момиръ стояли су садъ са своіомъ войскомъ кодъ самога Пожаревца и у шанчеви, за тай паръ безбѣдни. Кадъ у ютру шанчеви освану и Турци виде, да су съ войскомъ добро намѣшћеномъ са свію страна обколѣни, неусуде се ништа предузимати, но позову Господара Миленка, да се с' њимъ договараю. Миленко слѣдуе позиву. У преговору съ Турцима прими онъ условія и тако не буде никаковы' непріятельства. Но Србска войска изъ свогъ положенія нигдѣ се макла ніе, већъ е свое шанчеве и Пожаревацъ са свію страна чувала. Унутра су Турци сви затворени были. — То е было *друге недѣлѣ великога поста.* Е ли садъ при концу, или у по-

четку друге неделѣ поста, то дознати нисамъ могао. — Око шестъ неделя дана притеснявала е србска войска Турке на Пожаревцу и усиляваня нѣна была су безуспѣшна, еръ іой е недостаяло воены' средства'. Међутимъ успѣхъ дѣйствованя те войске было е найпослѣ макаръ само тай, што е Пожаревачке Турке овде забавляюћи, за другу ій страну нешкодльивымъ учинила. — Увиђаюћи обадва предводителя, Миленко и Момиръ, спорый напредакъ свои дѣйствованя, знаюћи при томе условія преговора Миленковы съ Турцы, заключе: о цѣломъ станю ствари, о успѣсима и положеню войске пожаревачке, као и условія имавшегъ договора съ Турцы самоме Карађорђу явити и нѣга дозвати. То и бы. Карађорђе наодіо се тада у селу *Врбовцу* окружія Смедеревскогъ. Писмо обадва пожаревачки предводителя вручено бы (Чича) *Ненаду* изъ Лучице, кои е у оно време момакъ было кодъ Момира. Ненадъ поита *Врбовцу* и преда писмо Карађорђу около полноћи. По садржаю писма поступи Вождъ одма сутраданъ зоромъ. Око 4.000 Шумадинаца повео е с' собомъ. — Прешао е Мораву на скели батовачкой (кодъ села Батовца). Око икиндіе проће с' войскомъ покрай саданѣ циганске маале и стани се навише Пожаревца, на *Сопоту* брду. За знакъ дошавшегъ великогъ вожда бацише Срби ону исту вечерь два топа. Сутраданъ зоромъ пукоше 4. Мало послѣ приступи се к' преговорима с' Турцы, кои су Карађорђа едва

[redacted]

но и у Градишту пребывати. Неки одъ овы послѣдны вѣрно су послѣ Срблѣ служили.

Одъ долазка Карађорђевогъ у Пожаревацъ, па до совршене предае, ніе было никакова боя, нити е выше ичія пушка пукла. Шумадинцы само попалили су неколико турски кућа. — Петаръ Добрнацъ дошао е на Пожаревацъ текъ ону исту вечерь, кадъ е и Карађорђе дошао. По томе онъ у стесняваню Пожаревца ніе могао имати участія (као што е о едномъ и другомъ г. Милованъ Кукићъ покойн. Исидору Стояновићу погрѣшно казивао. Гласникъ ч. III. стр. 171. Бой на Пожаревцу.) — У числу старѣшина, кои су съ Карађорђемъ изъ Смедеревске на Пожаревацъ дошли, было е *Станое Главашъ*, *Айдук-Велько*, *Айдук-Стева* изъ Пр'ова, *Милованъ* изъ Плане, *Милованъ* Кршлянъ и іоштъ ньи выше други. —

Послѣ предае Пожаревца и оправлѣня Турака у Видинъ остао е Карађорђе у Пожаревцу іоштъ око 10-тину дана. Онъ е за цѣло то време разправляо и уредіо безбѣдность явнога станя у цѣлой овой нахіи. — Као Оберкнезове наименуе и остави *Милёнка* изъ Кличевца, *Мошира* изъ Лучице, и *Петра* изъ Добрнѣ, и вручи имъ сву власть у управляню ове нахіе. — Послѣ тога крене се Карађорђе с' нѣговомъ войскомъ и опетъ преко батовачке скеле у Шумадію натрагъ. —

1805 год. участвовала е по заповѣсти Карађорђа и Пожаревачка нахія при обсади и при заузећу Смедерева одъ стране Србаля. —

1809 год. послѣ пропасти на Каменици, пође Гушанц-алія с' турскомъ войскомъ одъ Ниша и за-

узме сву десну обалу Мораве до самога Дунава. Неко одѣленіе Гушанчеве войске дође подъ Рушид-Пашомъ до *Петке*. Край самогъ Дунава спрећу немачкогъ *Острова*, было є неколико шатора турски. Єданъ данъ пре подне (вели Чича Ива изъ Петке) виде се Айдук-Велько у Острову; с' њимъ немачки официри и господа. „Видите ли Господо! ове турске шаторе (чуло се на нашу страну, кадъ є говоріо Велько, — прича Ива). До кои часъ видићете, да ће ій нестати, ил' ће баръ сви да се стровале. Пречекайте, докъ я онамо стигнемъ.“ — И по томе опрости се съ господомъ, пређе на леву обалу Мораве, при самомъ њѣномъ ушћу у Дунавъ кодъ Кулича. Овде узме неку часть свои бећара, пређе Мораву исподъ Дубравице, за тилый часъ стигне, кудъ є рекао, конопце, кои су шаторе држали, изпресеца, обори шаторе и поквари, кога сретне, съ њиме се прочарка, и докъ су се Турци у Дубравицы, у Петки и около Петке скупили, онъ є већъ и опетъ у Куличу био. У надимаћимъ се грудма накнаду свога дѣла осѣћаћи, смѣяо се безбѣдно турской немарности и безвременомъ устремлѣню. И ово є была 1809 год. изненадна чарка на Петки. — Усиляванѣмъ Карађорђа са стране леве обале Мораве, као и поводомъ успѣшногъ воеваня рускогъ у южно-источнымъ предѣлима, тргне се *Гушанацъ* и врати се съ войскомъ, одкудъ дошао. —

[redacted]

(Млавскій), *Илія Стошићъ* изъ Жагобице (Омольскій), Бимбаша *Іова Стефановићъ*, *Тенкинъ* отацъ (Порѣчке-Рѣке) *Раица* Бикотинскій (Рѣчкій, или Голубачкій), *Ђорђе* изъ горнѣ Крушевице (Звиждскій) и *Живко Шљивићъ*, топалъ одъ Кладова (Рамскій). — Ови су войводе управляли лепо; вѣрно и єдинодушно су они одржавали поредакъ до савршеногъ паденя Карађорђевогъ. Послѣ овога склонили су се, кудъ є кои могао. Ива Момировићъ склоніо се у Немачку, гдѣ є послѣ у степену ц. капетана чинодѣйствовао и као правый Србинъ у Милошево време, нашима на руци бывши, цебану набавляти посредствовао, найпослѣ збогъ тога и страдао. *Стошићъ* є умрео у Русіи. Паулъ и Живко вратили се натрагъ. —

Послѣ паденя Карађорђевогъ владао є у Бѣограду *Сулиманъ-Паша*. У Пожаревцу владао є, као войвода, *Сали-Ага* преко цѣле Пожаревачке нахіє: 7 кнежевина. — Какогодъ што су Турци садъ по цѣлой Србіи свирѣпствовали, тако су беснили и по цѣлой нахіи Пожаревачкой. Све данке, кое є народъ пре Карађорђева рата давао, за све године ратованя Карађорђевогъ, они садъ дупло наплатити заишту и натераю. Неописана насилія и свирѣпства была су садъ обични дневни догађаи. При томъ зажелипе Турци и све оне люде, кои су главе у народу были, изтребити. Они предузму изъ цѣле западне Србіє убіяти кнезове, неке послѣ убіеня, неке пакъ онако живе на колѣ натицати. Понятно є, да су они съ тымъ до тогъ степена крайно уздраженѣ узбудили, да се народъ само оружаномъ рукомъ противъ тій насилія одбранити могао. То є слѣдовало: но за садъ є іоштъ тиняло, као у пепелу жижка, спремна у пламенъ букнути. —

Изъ Пожаревачке нахіе ніе іоштъ ни еданъ кнезъ погинуо. Но знало се, шта коме предстои. Огорченѣ народа овогъ узревши, бдило е изъ крайногъ врха опасности надъ предстоећомъ едногубомъ судбомъ браће. Ово за Сали-Агу и све пожаревачке Турке ніе была выше тайна. Они су то лепо опажали. И збогъ тога дозову они садъ кметове и свештенство изъ цѣле нахіе пожаревачке, но окромъ обичногъ изрученя узаймны поздравленія нису имъ Турци ништа предлагали, само су ій по реду све преписати дали у намѣри, да съ тымъ народъ устраше и укроте. Међутимъ они не само што у томе ништа успѣли нису, него су народъ іоштъ выше раздражили, обозрителніимъ и предосторожніимъ учинили. И садъ, у овой нужди народа, появи се Кнезъ *Милошъ Обреновићъ*, као предводитель народа, подъ когъ баряке у кратко време сва Србія скочи, тако дакле и сва Пожаревачка нахія вѣрно придружи се. —

ВРЕМЕ КНЕЗЪ-МИЛОШЕВО.

Пошто су Турци осетили предстоећу у народу побуну, Сулиман-Паша дигао е Арнаутина Сали-Агу изъ Пожаревца, а на нѣгово мѣсто поставіо е

народъ окружія Пожаревачкогъ усиляваня Таир-Аге уважити, већъ є морао придружити се, као што се недвоумно и придружіо, обштой тежньи браће, савъ дижућій и оружаюћій се противъ обштегъ непріятеля.

Садъ дођоше Шумадинцы: *Сава* изъ Ягньила и *Павко* изъ Сараораца съ некимъ одѣленѣмъ свои людій у окружіє Пожаревачко у село Црлѣнце и ту се нађу съ попа Пантомъ Янковићемъ. Они изруче поруку, кою су имали, главнымъ людма ове нахіє, кои поруку ту єдва дочекаю и народъ на оружіє дизати предузму.

И тако дигао є *Стеванъ Добрнацъ* (братъ *Петровъ*) Мораву; *Маринко Ђодићъ*, изъ Вражегрнаца, Омолѣ и Млаву; Рамску дигао є *Стока* изъ Кисилѣва; *Панта Янковићъ*, садашньій намѣстникъ Рабровскій, Печку; *Павле Богдановићъ*, иначе *Душмаћъ* Рѣчку, а *Звиждъ* дигао є *Міяйло Ђорђевићъ*, бывшій послѣ Началникъ Пожаревачкій, кои є 1842 год. близу Пожаревца погублѣнъ. — Ови су предводительи наоружавали се, како су могли. Цебану куповали су изъ Цесаріє за обште прилоге кметова и народа. И ово є она цебана, кою є, као што горе напоменусмо, ц. капетанъ *Ива Момировићъ* набавляти и на Куличу превозити помагао.

Войска именованы мало пре предводителя купила се и становала є найпре кодъ села *Кленя* на десномъ брегу рѣке *Пека*, одъ прилике 2.000 людій, но понайвыше 'рђаво наоружаны съ косама, вилама и т. д. — Чуюћи овде, да се неки Турци, крцаліє, одъ Видина узъ Дунавъ къ овомъ предѣлу приближаваю, науме къ Голубцу поитити, да такове предусретну и дочекаю. Но Турцы су преду-

хитрили съ долазкомъ своимъ. И тако войска српска крене се садъ управо *Винцима*. Овде е была прва борба, коя се случи предъ *Великъ данъ* и слѣдова на овай начинъ:

Бой на Винцима

(Око Великъ-дана 1815).

Срби у Кленю, разумѣвши о долазку Турака, посавѣтую се о сутрашнѣмъ предузећу. У овомъ савѣту заискао е *Душманиħъ Павле* неку часть войске тога ради, да онъ съ ньомъ турску войску на Голубцу предусретне, па да іой пресече путъ. Као кнезу Рѣчке нахіе, найболѣ са свима овде обстоятелствама упознатомъ, буде зактеванѣ одобрено, войска одвоена и дата. Онъ поће іоштъ ону вечерь. За прочу пакъ войску буде заключено, да се она зоромъ сутраданъ крене, къ селу *Войлову* да поће, пакъ съ ове стране да нападне. — Међутимъ планъ овай, као што е заключенъ было, неизиће за рукомъ и то поводомъ Душманиħъ Павла.

Заоставша у Кленю, послѣ нѣговогъ одлазка, войска, крену се у ютру зоромъ, пакъ дошавши на войловачко брдо, свудъ наоколо войску нѣгову опазити изгледала, ил' баръ одъ нѣга вѣсть добыти изчекивала. Но нити е нѣга, ни войске нѣгове видити было, нити штогодъ за нѣга прочути. У то пуче изъ шайка, Дунавомъ полазећи, еданъ турскій

[redacted]

понятно, здраво доцне. — Одавде крене се србска войска за Турцима узъ Дунавъ къ селу *Винцима*, гдѣ дошавши срази се како са онымъ шайкама дошавшимъ, тако и съ пѣшацы сувымъ доспѣвшимъ: на слѣдуюћій начинъ. —

Кадъ су Турцы у *Винце* дошли (и село уватили) а Срби за ньима, упыта турскій старѣшина: шта Срби одъ ньи зактеваю, те се тако скупише, кадъ Турци само мирнымъ начиномъ у Пожаревацъ ићи желе. Срби одговоре, да се они башъ тога ради скупише: да то недаду. Недате? упыта іоштъ єданпутъ Турчинъ. Срби одговоре озбильно: недамо. Турака было є мало болѣ одъ 400. Србске войске было є выше одъ 2.000 людій. По овакомъ одговору поће Турчинъ у Винце и за неколико часова упаради за бой своє крцаліє у чистомъ полю. Видећи то *Стеванъ Добрнацъ* упаради и онъ са своє стране войску србску спрамъ спремне турске. И садъ поче се бой. Наши опазе єдну малу долиницу и увате такову у време. Турци насрну. Но по узаймномъ краткомъ пушкараню буду узбієни. — Иза ове долинице къ Пеку стояо є Савко и Павко у некомъ разстоянію са Шумадинцы. Кадъ су Турци на *Стевана* ударили, удари друго одѣленѣ крцалія и нешто врло мало коняника и на ньи. Но по краткой чарки буду Турци и овде разбієни. И тако Турци сви побѣгну у Винце. —

Цѣо овай бой одъ Усіянске ћупріє па до окончаня Виначке борбе траяо є одъ ютра па до предъ вечерь, ніє слѣдовао измеђъ многочислене войске но измеђъ войске, кою є слога одушевлявала и быо є прилично жестокъ, премда су свега само 10 Турчина и 3 Србина погинули. — Побѣда была є на србской страни. — Међутимъ приближавала се

ноћь. Срби нису смѣли у село Винце на Турке, Турци пакъ нису смѣли изъ Винаца ни маћи. И тако поћу Срби у село Пожежену а Турци остану у Винцы. И ово є быо бой на Винцы. —

Србску войску, коя є у Пожежену дошла, поплаше ову ноћь *Стока* изъ Кисилѣва и *Павле Душманиħъ* с' тымъ, да є Виначкимъ Турцима индатъ (помоћь) дошао, с' ове стране толико с' оне оно-лико хиляда, тако да имъ противстати могуће ніє. Поводомъ тымъ крене се србска войска іоштъ ону исту ноћь у село Влашкій Долъ на левый брегъ Пека. Сутраданъ пакъ дознаду Срби, да є све то лажь была, пакъ да су Турци изъ Винаца безъ вреда у Пожаревацъ отишли. Послѣ тога крену се србска войска изъ Влашка Дола подъ *Стеваномъ Добриьцомъ*, Маринкомъ Ђодићемъ и Пантомъ Янковићемъ у село *Рашанце*. Павле Душманиħъ и Стока изъ Кисилѣва пакъ врате се у подручне своє кнежевине. — У Рашанцы споречка се *Стеванъ Добрияцъ* с' *Павкомъ и Савкомъ* збогъ тога, што є шумадинска войска своєвольно одъ сваке куће по два ягнѣта узимала. *Савко* и *Павко* оду услѣдству [redacted]

іой кнежевини. — Овако безнадеждной у Батушу дошавшой србской чети сване у еданпутъ, кадъ дође човекъ одъ *Милосава Ресавца* да се сви, кои се у Батуши затекоше, крену у велико Село, єръ овде индата имаде. Съ мѣста крену се сви. Дошавши у Велико Село нађу войску, нађу *Милосава Ресавца*, попа *Станишу* изъ Црквенаца, попа *Міяйла* изъ Глоговца и *Павла Цукића*, као предводителя цѣле войске. У Великомъ Селу дознаду, да ће пожаревачки Турци преко Смольинца и Куле у Рановацъ ићи да народъ утишаваю и мире. Цѣла войска изиђе у Стигъ, гледала є Турке, но ніє смѣла на ньи ударити, већъ є предузела, путемъ народъ купити, число своє умножавати и тако полако полако пође за Турцима до Рановца, гдѣ се с' ньима и побіє.

Бой на Рановцу

(пре Спасова два 1815).

Войска съ Цукићемъ и Ресавцомъ у Велико Село дошавша износила є око 2.000 людій. Она се одъ В. Села до Рановца путемъ іоштъ нешто мало умножи. Чувши Павле Цукићъ, да ће пожаревачки Турци, коє є *Додоланъ* спроводіо, до Рановца у намѣреню, да народъ мире, пакъ и да се око Златова са ћуприски Турцы састану, нареди, те се цѣла войска изъ В. Села за Турцима у Рановацъ крене. У Рановцу слѣдує сраженъ. — Найпре удари *Стреля*, бывши преће войвода подъ Карађорђемъ, с' беćарима на Турке, юначки борећи се, но буде надвладанъ. Овомъ приликомъ су многи беćари погинули. Ово Стрельиногъ нападеня узбіеніє буде поводъ, те се србска войска у нечему узмути. — Међутимъ юначкій Павле Цукићъ за-

грне у тай ма рукаве, у голу мишицу утврди голу саблю, и дрзновено нападне съ леђа на Турке. Онъ єдиный охрабри съ тымъ србску войску, кол є већъ клонути почела. Борба се почне наново, продужи се, па послѣ краткогъ, но жестокогъ боя буду Турци разбієни и изъ Рановца совршено истерани. — Бой овай траяо є око два сата и у саму ноћь. Колико є овде, и одъ коє є стране колико погинуло, нико ми казати ніє умео. — Сутраданъ и іоште дуже време, коє гдѣ кріюћи се разштркани Турци, кои на Рановцу погинули нису, погинули су по разны села одъ разны селяна. Кои є могао, побѣгао є и у Пожаревацъ, да жалостну вѣсть одъ Рановца пренесе. — Послѣ Рановачкогъ боя кренули су се Павле Цукићъ и М. Ресавацъ съ войскомъ у Ресаву у Манасію, заръ да долазакъ ћупрійскимъ Турцима препрече. Пожаревачка войска, коя є међутимъ умножавала се, крену се одъ Рановца къ рѣци Могили и стани се кодъ села *Трияне*. Овде є бьо *Стеванъ Добрнацъ*, *Марко Абдула*, *Ђука* (Миленковъ братъ) *Попъ Панта* и т. д. На ову войску ударе, одъ прилике *неделю дана* послѣ Рановца, Турци и ту слѣдує мала и незнатна чарка. Сада дотрчи овде єданъ човекъ одъ *К. Милоша*, гдѣ *К. Милошъ* позива, да се сва войска на

[redacted]

Бой на Пожаревцу

(око Петрова дна 1815.)

Бой овай описивати, я држимъ за излишно по томе, што е таковый покойный и безсмѣртный нашъ *Сима Милутиновиħъ* у нѣговой „Исторіи Србіе, одъ почетка 1813-е до конца 1815-е годинe" стр: 289-302. достаточно и вѣрно описао. Сва дата, коя самъ я у овомъ обзиру скупити могао, слажу се савршено с' онымъ описаніемъ овога боя као што таково садржи речена исторія. — Кои болѣ дознао буде, болѣ и точніе нека пише. Я пакъ принуђенъ самъ свакога читателя оной горереченой исторіи упутити. И увѣравамъ, да е све онако было, као што е онде описано. —

одъ 1816-те па до 1843-те годинe.

Пошто е К. Милошъ постао Господаромъ и неограниченымъ владѣтелѣмъ землѣ, онъ е као *Князъ* позадуго и у разна времена у Пожаревцу пребывао. Тога ради дао е онъ за себе еданъ конакъ у Пожаревцу подиħи. Спроħу овога конака наблизу и у истой авліи подигао е и другій конакъ за свѣтлу княгиню *Любицу*. А будуħи, да се свакій путъ и земальско правлѣнѣ онде наодило, гдѣ е и докле е гдѣ самъ князъ Милошъ пребывао, то по заповѣсти княза Милоша близу княжескогъ конака буде начинѣна и една куħа (чардаклія), гдѣ е врховна власть найважнія земальска дѣла оталявала. Спроħу ове куħе начини се еданъ малый двокатный коначиħъ, гдѣ су се млади Бегови (подъ руководствомъ пок. Зориħа) у наукама упражнявали. — У време Княза Милоша становала е овде нека частъ скоро устроеногъ регулярногъ воинства. Тога ради подигнута е была една лѣпа, двокатна и довольно пространа касарна, у оно време у цѣ-

лой провинціи за цѣло єдно одъ найбольи, найвећи и найлепши' зданя на самомъ подножію Сопота, южно одъ Пожаревца, близу до саме Чачальице потока, и до гроба славно на Пожаревцу погинувшегъ *Іове Вукомановића*. А како ради болуећегъ воинства, тако за благодѣяніе болнога народа начинѣнъ є быо и єданъ шпиталь у краю Бугарске махале. — Конакъ Княза Милоша (тако названый мужкій конакъ), конакъ државне канцеларіе и шпиталь, као протрулела зданя, разрушена су. Сва проча зданя постою и данданашньій. У конаку княгинѣ Любице смештена су окружна надлежателства: Судъ и Началничество, у касарни пакъ женско-апсеничко Радилиште, и у авліи око касарне има преко 40.000 однегованы' правительствены' дудова. —

У време владаня Княза Милоша па до године 1843 было є разны' волненя у народу: н. пр. *Хаџи Проданова* буна, *Ђаковъ* ратъ (1825), *Милетина* буна (1835), буна одъ године 1839, *Пекетина* буна (1840) и народня или *Вучићева* буна (1842). Свака є одъ овы буна имала своя основоположенія, свака своє цѣльи. Све уобште и свака за се быле су, као све у свету буне, разне шерпе у развитку по-

[redacted]

СРБСКА ДИПЛОМА СУЛТАНА СЕЛИМА

(са приложенымъ снимкомъ свогъ почетка и свршетка).

КЛЕТВА ОБШТИНИ ДУБРОВАЧКОЙ,

дата у Бруси дана 5. Марта 1517. године.

Описана Редовнымъ Членомъ Друштва Србске Словесности, Янкомъ Шафарикомъ, Докторомъ Медицине, Професоромъ Повестнице у К. Срб. Лицеуму, Членомъ Школске Комисіе и проч.

Ова за Србску па и за обшту Славенску повѣстницу врло важна диплома, писана є на артіи, по обичаю султанске канцеларіє на зеленой свили прилеплѣной, (имаюћой у дужини 4' и 3" а у ширини 10" и 6"'.) у самомъ оригиналу или подлинику истекшемъ изъ султанске канцеларіє, србскимъ єзикомъ и кирилскомъ азбукомъ, као што приложеный овде вѣрный снимакъ показує. Слова су у турскимъ речма на вр'у дипломе, у султанскомъ хату или тури, и у првой србской врсти чистымъ златомъ писана; далѣ у тексту свуда су имена Султана' и све точке у прву' седамъ врстій истымъ златомъ украшене, а друго све писано є црнымъ мастиломъ, тушомъ. Рукописъ є исто онакій брзописъ, какавъ се обично у писарницама србскы' владѣтеля: Душана, Уроша младогъ и др. употребляво. У єзику има много босанскы' пре-

дѣлны' начина говора, на примеръ: придъ кимъ се прочте; поприђе овога времена; помоћь жудили; царствоми заповида; никто да незадине; оповида; мисто; и д. тако да се за вероватно примити може, да є писаръ было некакавъ босанскій потурченикъ. Подлиникъ храни се у библіотеки Читалишта Београдскогъ, коіой га є поклоніо єданъ србскій родолюбацъ изъ Трста. Цела та диплома у оригиналу гласи, као што овде слѣдує:

Горе стои: **Хувси Гани Юл Мугх Нилъ-Мъ Инъ**

Онай богатый Богъ обогаћаюћій и помагаюћій (т. є. съ Божіомъ помоћи).

Хатъ гласи: **Селимъ Ханъ Ибинъ Бязитъ Ханъ Елъ Мугафферъ Дайлен.**

Султанъ Селимъ, синъ Султанъ Баязита, свагда Богомъ подпоможенъ и осилѣнъ.

Милостї Божї и келкїє господарь і силниє царь амирь Сѡлтанъ Селим ханъ синь. пресветлога. и ѕиможнога. поконнога. солтана Баѧзїт хана. приморскиємь. и натолискиємь. и романскиємь. и їниєм. многємь. ѕємламь. господинь. пишет. висота царствами. ѡвуи. светлѹ. клетовиѹ книгѹ. при ким се. проглєда. и проуте. свакие. чловѣкъ. да знає. поприге ѡвога времена. поутенине. изабранине.

[redacted]

стваміі више реченога кнеза и властеле царствамії висоте милост имикши реченога кнеза и властеле помилоках и ѡкон светаѹ властовиѹ книгѹ подах по сем сега под царствамії сень реченни кнез и властеле да сѹ ѹ миреѹ и ѹ покоѹ и царствамії запокида како сѹ за славнога покоиного родителамії солтань Баязть хана временах два на десет тисок и пет сат златих биетаукихь докат по законѹ храу ѿ године до године сь своим поклисармії до порте царствамії посилалії и по сем сега такон гер више реченни кнез и властеле два на десет тисокь и пет сат златих биетаукихь докат храуа до порте царствамії ѿ године до године са своимь поклисарии по законѹ и обичаю посилаю више и веке харачь да се не ище и реченомѹ кнезѹ и властеле градовем и жопам и них владание местамъ ѿ царствамії санчака и ѿ собаша и ѿ тимарнике и ѿ царствамії владания людех како сѹ до сьга билії мирії и ѡблюдованії и по сем сегаь такогерь да сѹ мирни и ѡблюдовании ни ѿ кога да имь не е забава и досада и пак више реченине кнезѹ и властеле нихнем местамь ѡколне жопе и земле що сѹ сь царствоми мирни и размирни. илії по морѹ илії по сохѹ реченномѹ кнезѹ и властелѣ градѹ слободно да доходе и ѿходе и ни ѿ кога да им не е досада и забава нпак добровлчки тирьговци под царствами. владанемь земламь тирговм и ськовм марховь слободнѹ да доходе и ѿходе и реченнемь тирговцемь дошам и їмаию и пратежоу и людемь ни ѿ кога досада и шета да не боде и на потовех потна царина да се не ище ѿ них тирговце разни гди продадѹ пратеж и їмание по старомь законѹ и ѡбичаю царинѹ да плате алії ѿ сто аспри два аспри да се ѹзима. аколії своим мархѹ и пратеж непродадѹ кода им драгѹ боде свое имание да понесѹ никтѹ да имь незабави и да имь незадержи нпак ако на некога чловѣка дог имаю содом божїнымь кад се ѡбиванде да сї дог ѹзмѹ нпак свидоцї ѹ добровнїкѹ на них людех дожинке що свидоче нихна свидоуба на них людех да се прима аколї дог на торчинѹ

боде до кадие да пондъ скедоубом кад се ѡбиаде дог да ны се изда и наплати. Инак за убожда чловѣка дога радї добробинчанїи чолвѣкъ да се нехкатї но кои дожан боде тога чловѣка да хкате. инакъ ѿ царствамї земле нетко ако наманїе изїмавшї в град добробник побегие по закомъ инхиемь да се праше и їзиаде нїкомъ имане да незагниѣ инак ако ѿ добробника нетко в царствамї землю умре за негово ѡшасно имане ѿ царствамї никтъ да незадние и неузме но неговаъ родника дошавше да узме. инак царствомї що се разминрии земле тирговцї в добровачкие град и в них мегъ землама тирговаием ако дондъ ны ѿ кога да им ние забава и досада инак ако ны ѿ царствамї земле више речеомъ кнезъ и властеле землам некомъ чолвѣкъ щетъ и зло ѡчинї тере ми се царствъ ѡповида а царствомї тогаи чолка що боде подобам да га кротъ прибишемь и ѿ негова имаиа що боде щетъ и зло учинила да наплатим. И више окога нашега писаниа закалиамсе тако мї родителѣ доше и такомї кере и такомї сенове глава за радї више речеиї добровачки кнез и властеле докле царствомї правъ и верно слѫжбъ више ѡбитаиа писмъ и речї царствамї да не потворим и да не пореченем и не поколобим тако и да се земле пис месеца март. ѥ. дана в мистъ Бросї рожства христова ҂ѧ ф҃ і҃ з҃ (1517) лета.

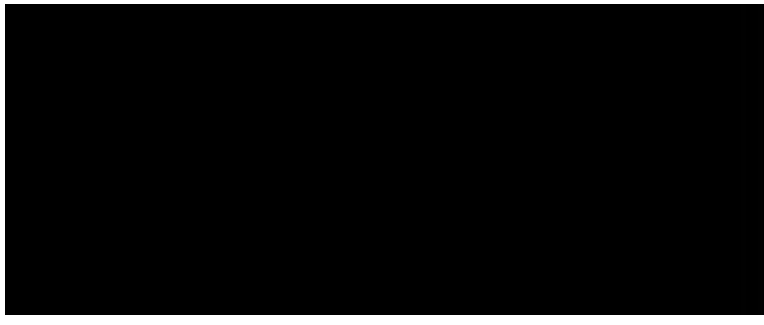

Хану у ньіова времена были су верни и истини и чинили су имъ искрену службу; тога ради горенменованый кнезъ и властеле у садашнѣ време послали су до Порте Царствами поштене своє посланике, и одъ висоте Царства мога молили су любавь и милость и помоћь, и милость ту да имъ поновимъ старе клетвене кньнге. Тога ради висота Царства мога явивши милость мою царску вишеименованомъ кнезу и властеломъ, помиловао самь истога кнеза и властеле и дадо' имъ ову светлу клетвену кньнгу, да су одсадъ споменути кнезъ и властеле подъ сенкомъ моіомъ царскомъ у миру и у покою; и царство мое заповеда: да као годъ што су за славнога покойнога родителя мога Султанъ Баязитъ Хана времена, дванайстъ иляда и петъ стотина златны' млѣтачкы' дуката харача одъ године до године по закону шиляли до Порте мое Царске преко своы' посланика', тако и одъ сада горенменовани кнезъ и властеле, да пошилю дванайстъ иляда и петъ стотина златны' млѣтачкы' дуката харача до Порте мое Царске одъ године до године, по своимъ посланицима, као што є законъ и обичай; а выше и веѣій харачъ да се одъ ньи нетражи. А гореспоменутога кнеза и властела градови и жупе и сва места ньіове области, да су одъ могъ Царскогъ Санцака и отъ субаша и отъ тимарника и одъ свію людій мое царске области мирни и сачувани као што су досадъ были, тако и одъ садъ да буду и ни одъ кога да имъ нема забаве и досаде. — Далѣ вишеспоменути кнезъ и властеле слободно да долазе и одлазе у све ньіовымъ местама сусѣдне околне предѣле и землѣ быле ове са моимъ царствомъ у миру или у размирію, и то по мору и по суву, и у томе да имъ ніє одъ никога мога досада или забава, (т. є. препона). — Далѣ Дубровачки трговци слободно да долазе и одлазе у царства мога области земляма по трговини и са своіомъ марвомъ; а тымъ трговцемъ, душамъ или лицама ньіовымъ иманю и пратежу и людма ньіовымъ да се несме ни отъ

кога чинити штета ни досада; и на путовима путна царина (мито) да се одъ ньины' трговаца не ште, оснмъ где продаду свой товаръ и своє иманѣ, ту по старомъ закону и обичаю да плате царину (или ђумрукъ) али одъ сто аспри две аспре да се само узимаю; ако ли свою марву и свой товаръ непродаду, онда нека носе своє иманѣ кудъ имъ буде драго, а у томе нико да имъ несмета и да ій незадржи. — Далѣ ако имаю кодъ некогъ човека дугъ, кадъ се божінмъ судомъ изнађе, тай дугъ да си узму — далѣ што сведоци у Дубровинку на дужнике ньіовы' людій посведоче, да сведочба та за ньіове има важность; но ако є дугъ на турчину, онда да иду кодъ кадіє са сведочбомъ, и ако се нађе дугъ, да имъ се изда и наплати. — Далѣ за страногъ човека дугъ да се дубровчанинъ човекъ невата, него онай човекъ да се вата, кои буде дужанъ. — Далѣ ако когодъ изъ области мога царства узевши иманѣ (на вересію) побегне у градъ Дубровникъ, да се по ньіовомъ закону противъ нѣга парница поведе и да се дугъ изнађе а никому иманѣ да непропадне. — Далѣ ако изъ Дубровника когодъ у мога царства земльи умре, да нико недира у заоставше по нѣму иманѣ нѣгово одъ моы' людій и ништа да неузме, но нѣгова родбина дошавша нека узме. — Далѣ они трговци, кои су изъ землѣ са царствомъ моимъ у размирію наодеће се, а

[redacted]

годъ буду царству моме праву вѣрну службу чинили, горе обеѣана у писму и речма царства мога, нећу покварити, ни порећи, ни поколебати. Тако и да се зна. Писано месеца Марта 5-тогъ дана, у месту Бруси; одъ рождества Христова 1517-тогъ лета.

Диплому ову или привилегію даровао є слободной обштини Дубровачкой Султанъ *Селимъ I.* кои є одъ год. 1512. до 1519. владао; онъ є съ Христіянима у Европи миръ имао, али є зато освоіо Сирію и Египетъ, и у овомъ последнѣмъ задобіо є барякъ Муамедовъ и тыме Иманство у Исламу или првенство у цркви Муамедовой, кое є одъ нѣга турскимъ Султанима наслѣдствено остало. Нѣговъ отацъ *Баязетъ II.* уступіо му є престолъ добровольно, а дедъ нѣговъ *Муамедъ II*, *Бурукъ* или великій названый, быо є сынъ *Мурата II.*, овай Муамедъ II. освоіо є Морею, а год. 1453. д. 29. Мая освоіо є Цариградъ. Год. 1456 дошао є са силномъ войскомъ подъ Београдъ, но ту га є заустависо славный Сибинянинъ Янко или Хунядій; много се боріо съ овымъ и са ђорђемъ Кастріотићемъ Скендербегомъ. Умрео є 1481 год. у Никеи, почемъ є за време своГъ 30 годишнѣгъ владаня 12 земаля и 200 градова и вароши освоіо.

Подобны овой Султански повеля а и други писама одъ турски велики достоинственика Везира и Паша, све Србскимъ єзикомъ и словима написаны, а нарочито у Босни изданы, видіо самь я и преписао са оригинала у цесарской тайной придворной архиви у Бечу, куда су са Дубровачкомъ архивомъ пренешене; а преписи ти садъ су у богатой и преважной сбирки србски и уобште югославенски стары споменика могъ стрица Госп. П. І. Шафарика у

Златномъ Прагу. Ови србско-турски писмени споменици єсу преважни и сасвимъ ясни сведоци великогъ уплива и велике важности, кою су у среднѣмъ веку Срби уживали у Султанскомъ двору и кодъ високе Порте отоманске. Мудри они Султани увиђали су, да є европейскій престолъ ньіовъ на славенскимъ земляма и народима основанъ, и желили су ове народе за себе привезати тыме, што су народность и вѣру ньіову штедили, ћерке владѣтеля ньіовы' за жене узимали, па и єзику ньіовомъ у своіой канцеларіи до арабскогъ и турскогъ єзика место и закону важность дали; а Славени ови, но нарочито Бошняци, видећи себе одъ христіянске западне политике изневерене и оставлѣне, а познаваюћи свою важность за своє нове господаре, овима су се придали и умели су толикій упливъ кодъ самогъ двора Султанскогъ задобити, да су не само у нѣму а особито у войски прва места и званія постизавали, него и свой рођеный єзикъ на достоинство званичногъ и дипломатичногъ єзика кодъ отоманске Порте узвисили.

ПРИЛОГЪ

за

ГЕОГРАФІЮ И СТАТИСТИКУ СРБІЄ.

Одъ

Редовногъ Члена Друштва Србске Словесности Іована Гавриловића, Начальника Одѣленія Промишлѣности у Кн. С. Попечительству Финансіе.

А. ГЛАВНЫЙ ИЗВОДЪ ПОПИСА

Наименованіе Окружія.	Мѣста.	Кућа.	Женѣны.	Неженѣны.	Женски.
Алексиначко . .	82	3.565	5.293	7.325	12.010
Варошь Београдъ	1	2.142	2.100	3.362	4.882
Београдско . .	121	7.183	9.397	15.976	23.706
Валѣвско . . .	195	8.646	12.237	23.579	34.533
Гургусовачко . .	107	4.773	7.558	11.947	18.101
Краинско . . .	79	10.260	11.981	15.240	26.221
Крагуєвачко . .	173	10.786	13.768	22.608	35.467
Крушевачко . .	266	8.840	11.919	18 665	28.331
Подринско . . .	89	5.759	7.798	12.371	19.625
Пожаревачко . .	181	17.270	21.907	31.890	49.895
Рудничко . . .	114	6.031	7.556	13.643	19.773
Смедеревско . .	54	6.917	8.695	13.374	20.663
Ужичко	195	10.834	15.181	23.682	37.926
Црнорѣчко . . .	45	6.639	8.474	11.879	19.192
Чачанско . . .	59	8.217	9.695	15.676	23.538
Шабачко . . .	115	9.038	11.951	20.257	30.820
Ягодинско . . .	145	8.926	10.734	16.275	25.781

СРБІЄ У ГОДИНИ 1850.

Одсутствуюћи			Сума целогъ народонаселенія.	Странни изъ			
У Србіи	У Турской.	У другим' землям.		Србіє.	Турске	Други земаля.	Сумма стран.
23	1	—	24.628	50	191	1	242
—	4	10	12.344	883	1.463	795	3.141
—	—	—	49.079	81	174	87	342
4	1	—	70.349	196	325	76	597
51	—	—	37.606	—	7	—	7
—	—	—	53.442	15	23	14	52
56	—	—	71.843	39	54	10	103
61	1	—	58.915	2	33	—	35
101	—	—	39.794	—	17	1	18
375	—	6	103.692	17	52	69	138
16	—	2	40.972	4	—	—	4
1	—	—	42.732	20	25	10	55
41	—	—	76.789	61	19	1	81
—	—	—	39.545	11	20	—	31
46	1	2	48.909	85	43	3	131
341	1	—	63.028	477	459	155	1091
2	2	7	52.790	—	5	150	155
—	—	—	43.146	—	—	—	—
1.118	11	27	929.603	1.941	2.910	1.372	6.222

Да има у Србіи людій, кои влашки говоре, то е свакоме познато; алъ досада нисмо знали, колико има Срба, кои влашки говоре; пописомъ 1850-те године свршенымъ дознаисмо за ово и тако

Б. ГЛАВНЫЙ ИЗВОДЪ ЦЕЛЕ СРБІЕ 1850. ГОДИНЕ ПОПИСАНЫ ВЛАА.

1	Окр. Крайнско	има	7.104	куће,	а	35.665	душа
2	„ Пожаревачко	„	7.033	„	„	40.387	„
3	„ Смедеревско	„	179	„	„	1.006	„
4	„ Црнорѣчко	„	3.684	„	„	20.398	„
5	„ Ћупрійско	„	1.204	„	„	7.351	„
	Свега		19.204	„	„	104.807	„

Колико пакъ у свакомъ окружію и срезу има села поименце у коима се влашки говори види се; и то:

У ОКРУЖІЮ СМЕДЕРЕВСКОМЪ.

Срезу Подунавскомъ.

1	Вар. Смедерево	има	50	кућа	а	252	душа
2	Село Куличъ	„	54	„	„	273	„
3	Радинацъ	„	25	„	„	188	„

[redacted]

У Срезу Моравскомъ.

1	Вар. Пожаревацъ	има	70	кућа	а	362	душа
2	Село Петка	„	43	„	„	334	„
3	„ Брежане	„	109	„	„	627	„
4	„ Поляна	„	132	„	„	838	„
5	„ В. Црнићъ	„	31	„	„	193	„
6	„ Шљивовацъ	„	18	„	„	90	„
7	„ Влашкій Долъ	„	155	„	„	886	„
8	„ Трняне	„	51	„	„	334	„
9	„ Набрђа	„	10	„	„	67	„
10	„ Салаковацъ	„	33	„	„	191	„
11	„ Пр'ово	„	126	„	„	676	„
12	„ Ракинацъ	„	50	„	„	310	„
13	„ Жабаре	„	20	„	„	335	„
14	„ Породинъ	„	326	„	„	1.951	„
15	„ Велико Село	„	75	„	„	436	„
16	„ Тићевацъ	„	38	„	„	222	„
17	„ Свинярево	„	22	„	„	135	„
18	„ Врбница	„	104	„	„	561	„
19	„ Орлѣво	„	59	„	„	275	„
20	„ Мирієво	„	82	„	„	488	„
21	„ Бошнякъ	„	15	„	„	70	„
22	„ Кочетинъ	„	45	„	„	255	„
23	„ Брзоодъ	„	105	„	„	687	„
24	„ Добрня	„	40	„	„	219	„
25	„ Забрђе	„	34	„	„	227	„
26	„ Панково	„	24	„	„	139	„
27	„ Арнаут-Поповацъ	„	19	„	„	105	„
	Свега		1.836	„	„	10.813	„

У Срезу Млавскомъ.

1	Старчево	има	104	кућа	а	625	душа
2	Кула	„	111	„	„	729	„
3	М. Црнићъ	„	15	„	„	99	„

4	Калиште	има	10	кућа	а	87	душа
5	Манастирица	„	125	„	„	752	„
6	Рашанци	„	197	„	„	1.110	„
7	Забрега	„	21	„	„	127	„
8	Алюдово	„	39	„	„	175	„
9	Кобилѣ	„	144	„	„	825	„
10	Дубочка	„	137	„	„	807	„
11	Рановацъ	„	299	„	„	1.717	„
12	Мелинци	„	201	„	„	1.138	„
13	Кладурово	„	108	„	„	638	„
14	Витовница	„	74	„	„	372	„
15	Стамница	„	165	„	„	992	„
16	Ждрело	„	148	„	„	831	„
17	Бусуръ	„	101	„	„	615	„
18	Лесковацъ	„	54	„	„	340	„
	Свега	„	2.053	„	„	11.979	„

У Срезу Рамско-Пекскомъ.

1	Ђураково	има	26	кућа	а	179	душа
2	Тополовникъ	„	153	„	„	996	„
3	Рамъ	„	51	„	„	220	„
4	Речица	„	80	„	„	469	„
5	Кусићъ	„	34	„	„	228	„
6	Чешлѣва Бара	„	101	„	„	555	„
7	Сена	„	37	„	„	200	„
8	М. Бреснница		30			155	

[redacted]

4	Сиге	има	64	куће	а	423	душа
5	Осаоница	„	146	„	„	814	„
6	Жагубица	„	203	„	„	655	„
7	Ясиково	„	58	„	„	373	„
8	Влауле	„	41	„	„	233	„
9	Лазница	„	255	„	„	1.518	„
	Свега	„	987	„	„	5.328	„

У Срезу Рѣчко-Звиждскомъ.

1	Волуя	има	124	кућа	а	625	душа
2	Дубока	„	310	„	„	1.637	„
3	Нересница	„	230	„	„	1.225	„
4	Церовица	„	28	„	„	154	„
5	Буковска	„	65	„	„	401	„
6	Ракова Бара	„	90	„	„	517	„
7	Турія	„	107	„	„	592	„
8	Каона	„	104	„	„	559	„
9	Лѣшница	„	38	„	„	250	„
10	Српце	„	31	„	„	188	„
11	Вуковићъ	„	70	„	„	409	„
12	Житковица	„	23	„	„	140	„
13	Снеготинъ	„	40	„	„	238	„
14	Кудрешъ	„	28	„	„	181	„
15	Брньица	„	35	„	„	225	„
16	Двориште	„	54	„	„	268	„
17	Кривача	„	44	„	„	254	„
	Свега	„	1.421	„	„	7.863	„

У ОКРУЖІЮ ЦРНОРѢЧКОМЪ.

1	Срезъ Вражогрн.	има	1.875	кућа	а	10.630	душ.
2	„ Заечарскій	„	1.809	„	„	9.768	„
	Свега	„	3.684	„	„	20.398	„

У Срезу Вражогрнскомъ.

1	Злотъ	има	404	кућа	а	2.282	душ.
2	Шарбановацъ	„	153	„	„	915	„
3	Кривель	„	239	„	„	1.391	„
4	Боръ	„	71	„	„	427	„
5	Топла	„	29	„	„	172	„
6	Бучѣ	„	80	„	„	516	„
7	Слатина	„	202	„	„	1.035	„
8	Ново Село	„	101	„	„	549	„
9	Брестовацъ	„	198	„	„	1.027	„
10	Метовница	„	110	„	„	649	„
11	Дубочанъ	„	124	„	„	767	„
12	Прльита	„	42	„	„	280	„
13	Никуличево	„	122	„	„	624	„
	Свега	„	1.875	„	„	10.630	„

У Срезу Завчарскомъ.

1	Вар. Завчаръ	има	273	кућа	а	946	душ.
2	Село Грлянъ	„	250	„	„	1.415	„
3	„ Шльиваръ	„	52	„	„	404	„
4	„ Лубница	„	142	„	„	858	„
5	„ Гамзиградъ	„	61	„	„	359	„
6	„ Бачевица	„	24	„	„	198	„
7	„ Доброполѣ	„	30	„	„	203	„
8	„ Оснићъ	„	169	„	„	954	„
9	„ Луково	„	40	„	„	265	„
10	„ Валаконѣ	„	228	„	„	1.334	„
11	„ М. Изворъ	„	56	„	„	318	„

3	Ср. Поречко-Рѣчкій	има	1.011	кућа	а	5.406 душ.
4	„ Ключкій	„	1.840	„	„	8.470 „
	Свега	„	7.104	„	„	35.665 „

У Срезу Брзо - Паланачкомъ.

1	Малайница	има	142	кућа	а	794 душ.
2	Плавна	„	173	„	„	988 „
3	Ябуковацъ	„	428	„	„	2.112 „
4	Вратна	„	90	„	„	423 „
5	Уровица	„	231	„	„	1.160 „
6	Река	„	33	„	„	146 „
7	Міяиловацъ	„	189	„	„	890 „
8	Дупляне	„	88	„	„	452 „
9	Мала Каменица	„	120	„	„	603 „
10	Цанѣво	„	260	„	„	1.411 „
11	Праово	„	164	„	„	875 „
12	Брза-Паланка	„	92	„	„	409 „
13	Купусиште	„	95	„	„	372 „
14	Слатина	„	127	„	„	544 „
	Свега	„	2.232	„	„	11.179 „

У Срезу Ключкомъ.

1	Текія	има	186	кућа	а	771 душ.
2	Сипъ	„	72	„	„	326 „
3	Цеперацъ	„	63	„	„	292 „
4	Кладушница	„	86	„	„	395 „
5	Манастирица	„	30	„	„	146 „
6	Подвршка	„	53	„	„	285 „
7	Речица	„	19	„	„	75 „
8	Костолъ	„	45	„	„	222 „
9	М. Врбица	„	81	„	„	407 „
10	Корбово	„	149	„	„	745 „
11	Вел. Врбица	„	121	„	„	559 „
12	Ртково	„	107	„	„	551 „

13 Ваюга	има	92	кућа	а	384	душ.
14 Брлога	„	37	„	„	151	„
15 Вар. Кладово	„	200	„	„	841	„
16 Бурдель	„	138	„	„	681	„
17 Велик. Каменица	„	97	„	„	388	„
18 Велесница	„	93	„	„	376	„
19 Грабовица	„	183	„	„	879	„
Свега	„	1.840	„	„	8.470	„

У Срезу Крајинскомъ.

1 Варошь Неготинъ	има	171	кућа	а	712	душ.
2 Буковче	„	249	„	„	1.333	„
3 Кобишница	„	208	„	„	1.087	„
4 Радуевацъ	„	270	„	„	1.320	„
5 Србовла	„	121	„	„	602	„
6 Короглашъ	„	57	„	„	321	„
7 Самариновацъ	„	68	„	„	329	„
8 Беломановацъ	„	60	„	„	301	„
9 Мокраня	„	205	„	„	1.069	„
10 Табаковацъ	„	37	„	„	251	„
11 Глоговица	„	138	„	„	847	„
12 Лука	„	132	„	„	793	„
13 М. Ясикова	„	78	„	„	433	„

[redacted]

6 Танда	има	81	кућа	а	496	душ.
7 Дебелый Лугъ	„	54	„	„	277	„
8 Горняне	„	208	„	„	1.308	„
9 Голубинѣ	„	89	„	„	418	„
10 Вар. Милановацъ	„	76	„	„	319	„
11 Село Болѣтинъ	„	46	„	„	189	„
Свега	„	1.011	„	„	5.406	„

У ОКРУЖЈУ ЋУПРІЈСКОМЪ.

1 Срезъ Параћинскій	има	260	кућа	а	1.489	душ.
2 „ Ресавскій	„	944	„	„	5.862	„
Свега	„	1.204	„	„	7.351	„

У Срезу Параћинскомъ.

1 Батинацъ	има	69	кућа	а	396	душ.
2 Исаково	„	107	„	„	621	„
3 Супско	„	21	„	„	114	„
4 Лебина	„	8	„	„	46	„
5 Влашка	„	55	„	„	312	„
Свега	„	260	„	„	1.489	„

У Срезу Ресавскомъ.

1 Ясеново	има	113	кућа	а	682	душ.
2 Тропонѣ	„	66	„	„	388	„
3 Гладна	„	35	„	„	265	„
4 Мачевацъ	„	38	„	„	229	„
5 Беляйка	„	86	„	„	553	„
6 Бигреница	„	149	„	„	974	„
7 Єзеро	„	10	„	„	71	„
8 Ресавица	„	52	„	„	296	„
9 Жидилѣ	„	18	„	„	119	„
10 Суботица	„	91	„	„	509	„

11 Проштинацъ	има	7	кућа	а	50	душ.
12 Бобова	„	171	„	„	1.105	„
13 Витежево	„	108	„	„	621	„
Свега	„	944	„	„	5.862	„

В.

Имаюћи пописъ 1850-е год. предъ очима, сравніо самь овай са рѣчникомъ моимъ и прилогомъ у III-ой свезки гласника на стр. 186, 187 и 190; и нашао самь да су млога села изоставлѣна, млога погрешно у рѣчнику уписана и т. д. и тако самь све исправити потрудіо се, као што се изъ азбучногъ списка види:

Аврамовацъ, село у окружію Ягодинскомъ, срезу Левачкомъ, са 90. кућа и 162. душе. Стаклана Г. Петроніевића.

Алдинацъ, а не као што є у рѣчнику Алединци.

Арилѣ, село у окружію Ужичкомъ, срезу Арильскомъ, са 143. куће и 782. душе.

Арнавво, а не као што є у рѣчнику Аритново.

Арнаут-Поповацъ, село у окружію Пожаревачкомъ, срезу Моравскомъ са 126. кућа и 736. душа.

Баньица, а не као што є у рѣчнику Баница.

Барушъ, село, налази се у срезу Рамско-Звичк[illegible]

[redacted]

Бобовиште, а не као у рѣч. Боговиште.

Божурня, село у окружію Крагуєвачкомъ, срезу Ясеничкомъ са 99. кућа и 726. душа.

Болванъ, а не као у рѣчн. Бованъ.

Брадарци, село у окружію Алексиначкомъ, срезу Алексиначко-Ражанскомъ са 28. кућа и 175. душа.

Брвеница, а не као у рѣчн. Брвеникъ.

Брза-Паланка, варошь у срезу Брзопаланачкомъ а не као што є у рѣчн. у срезу Краинскомъ.

Бркуше, у овомъ є селу примирителный судъ обштине Плешинске.

Брусъ, село у окружію Крушевачкомъ, срезу Козничкомъ са 52. куће и 416. душа.

Валѣво, варошь, у рѣчнику стои да є у срезу Тамнавскомъ, а ніє у овомъ срезу, него у Подгорскомъ.

Висибаба, а не као што є у рѣчн. Вышбаба

Власово, не постои выше, засеокъ овай придруженъ є къ осталымъ засеоцима обштине Біочке.

Врдѣевшнице, манастира прнворъ, село у окружію Крагуєвачкомъ, срезу Гружанскомъ са 16. кућа и 139. душа.

Вучковица, село у окружію Чачанскомъ, срезу Драгачевскомъ са 95. кућа и 647. душа.

Главоче, а не као у рѣчн. Гловоче.

Глукцы, а не као што є у рѣчн. Гукцы.

Голоуша, а не као у рѣчн. Голуша.

Голубовацъ, а не као у рѣчн. Голубацъ, у окружію Ћупрійскомъ.

Горобилѣ, у рѣчнику стои да є у срезу Руянскомъ, а ніє, него у срезу Црногорскомъ окружія Ужичкогъ.

Гостиница, а не као што є у рѣчн. Гостилица.

Грабъ, а не као што є у рѣчн. Гробъ.

Грабовикъ, а не као што е у рѣчн. Грабовићъ.

Градацъ, у овоме е примирителный судъ обштине Рильиндолске.

Грамада, ћумрукъ и састанакъ у срезу е Сврльичкомъ.

Дићи, а не као што е у рѣчн. Дићи.

Добрача, а не као што е у рѣчнику Добраћа.

Долацъ, у овоме е примирителный судъ обштине Брезовачке у окружію Чачанскомъ срезу Студеничкомъ.

Драклинъ, а не као што е у рѣчн. Драганъ.

Дубъ, село у окружію Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 53 куће и 364 душе.

Дубацъ-горньій, село у окруж. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 65 кућа и 416 душа. Овде е примирителный судъ и саставля едну обштину са Дубцемъ долньимъ.

Дубацъ-долньій, село у окружію Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 51 кућомъ и 303 душе види Дубацъ горньій.

Дубичъ-горньій, село у окруж. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 18 кућа и 131 душомъ.

Дубичъ-долньій, село у окруж. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 16 кућа и 116 душа.

Дубје, село у окруж. Крушевачкомъ срезу Кру-

Дубока, село у окр. Ћупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 80 кућа и 509 душа.

Дубока, село у окр. Смедеревскомъ срезу Ясеничкомъ са 65 кућа и 478 душа.

Дубочани, село у окр. Црнорѣчкомъ срезу Вражогрньскомъ са 124 куће и 767 душа.

Дубочка, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Млавскомъ са 137 кућа и 807 душа.

Дубрава, село у окр. Ужичкомъ срезу Моравичкомъ са 50 кућа и 339 душа.

Дубраве, село у окр. Крушевачкомъ срезу Іошаничкомъ са 9 кућа и 81 душомъ.

Дубравица, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Моравскомъ са 107 кућа и 614 душа.

Дубцы, село у окр. Крушевачкомъ срезу Кознич-комъ са 34 куће и 234 душе.

Дуваниште, село у окр. Шабачкомъ срезу Мачванскомъ са 27 кућа и 202 душе.

Дугалићи, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевскомъ са 56 кућа и 430 душа.

Дугополѣ, село у окр. Алексиначкомъ срезу Баньскомъ, са 65 кућа и 600 душа.

Дудовица, село у окр. Београдскомъ срезу Колубарскомъ са 61 кућомъ и 396 душа.

Дулени, село у окр. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 25 кућа и 213 душа.

Дупляне, село у окр. Краинскомъ срезу Брзопаланачкомъ са 88 кућа и 452 душе.

Дупляя, село у окр. Валѣвскомъ срезу Тамнавскомъ са 40 кућа и 358 душа.

Дучина, село у окр. Београдскомъ срезу Космайскомъ са 35 кућа и 309 душа.

Душковци, село у окр. Ужичкомъ срезу Црногорскомъ са 14 кућа и 118 душа.

Душманићъ, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рѣчко-Звиждскомъ са 21 кућомъ и 137 душа.

Жаочани, а не као што е у рѣчн. Жаогани.

Жараће, а не као што е у рѣчн. Жараће.

Жари, а не као што е у рѣчн. Жарѣ.

Живица, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 32 куће и 220 душа, принадлежи къ обштини Горачићской.

Заичаръ, варошь, у рѣчнику у срезу Вражогрнскомъ, а ніе, него е у срезу Заичарскомъ.

Зацкулѣ, засеокъ выше непостои, придруженъ е къ другимъ селима обштине Руданьске.

Каменица, а не као што е у рѣчнику Кампеница.

Каона, а не као што е у рѣчнику Каонина.

Капе, види Прилипацъ и Копе.

Кисилѣво, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рамско-Пекскомъ са 106 кућа и 659 душа.

Клока, село у окр. Крагуевачкомъ срезу Лепеничкомъ са 55 кућа и 419 душа.

Коићи, и Зеоке принадлежећи къ обштини Тіялской саставлѣни су у едно село и зову се Коићи.

Коньско, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ другимъ селима обштине Ушћанске.

Копе, види Капе.

Корбава, а не као што е у рѣчн. Корбаба.

Корѣни, засеокъ выше непостои, придруженъ е къ другимъ селима обштине Руданске.

Котишица, а не као што е у рѣчн. Котешица.

Кочиришъ, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ

[redacted]

Кривача, принадлежи сада обштини Вичкой.

Крушчица, а не као што є у рѣчнику Крушанца.

Кумани, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рамско-Пекскомъ са 44 куће и 280 душа.

Кусовацъ, село у окр. Крагуєвачкомъ срезу Гружанскомъ са 21 кућомъ и 142 душе.

Липеновићъ, а не као што є у рѣчнику Лепеновићъ.

Липово, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 44 куће и 234 душе.

Лозно, засеокъ овай непостои, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Лукавица, а не као што є у рѣчнику Луковица.

Лѣштинско, село у окр. Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 64 куће и 560 душа.

Любовія, а не као што є у рѣчн. Любовића.

Майдан-Пекъ, нова рудна варошь у срезу Поречко-рѣчкомъ окр. Краинскомъ са 96 кућа.

Мачковацъ, село у окр. Крушевачкомъ срезу Іошаничкомъ а не као што є у рѣчнику у срезу Крушевачкомъ.

Метикоше, а не као што є у рѣчнику Метикоимъ.

Мечке, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 16 кућа и 107 душа принадлежи Лисанской обштини.

Међулужѣ, а не као што є у рѣчн. Међулужнѣ.

Моштаница мала, изоставлѣна у рѣчнику, да є у срезу Посавскомъ, окружія Београдскогъ.

Мусина-Рѣка, а не као што є у рѣчнику Мутна рѣка.

Негришори, а не као што є у рѣчнику Негришоръ.

Никуличево, а не као што є у рѣчнику Микулићево.

Носильинъ, а не као што є у рѣчнику Мосольинъ.

Овчина, а не као што є у рѣчн. Овчани.

Осаница, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 70 кућа и 317 душа.

Осипаоница, а не као што є у рѣчнику Осипоница.

Острушати, не постои выше, засеокъ овай придруженъ є къ Єжевци.

Отань, а не као што є у рѣчн. Оталъ.

Ошляне, село у окр. Гургусовачкомъ срезу Тимочко - Заглавскомъ са 84 куће и 701 душомъ.

Пакленѣ, засеокъ овай непостои, придруженъ є къ другима обштине Болѣвачке.

Партари, а не као што є у рѣчн. Портари.

Пассіввићи, село у окружію Крагуєвачкомъ срезу Гружанскомъ са 87 кућа и 559 душа.

Паскашъ, Млаче засеокъ непостои выше, къ другимъ селима обштине Мланачке придруженъ є.

Пеметина, засеокъ непостои выше, къ другимъ селима обштине Рилъиндолске придруженъ є.

Полумиръ, засеокъ овай непостои, придруженъ є другима обштине Ушћанске.

Попоръ, а не као што є у рѣчн. Попоръ.

Попина, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушешевачкомъ са 37 кућа и 199 душа.

Поповнякъ, село у Окр. Ћупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 23 куће и 162 душе.

Попово - Полѣ, а не као што є у рѣчн. Попо-Полѣ.

Превешатъ, а не као у рѣчн. Превешъ.

Прилипацъ, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 19 кућа и 130 душа. Ово се село звало пріє Капе и припада обштини Пилатовачкой. Види Капе и Копе.

Прогорелица, а не као што є у рѣчнику Погорелица.

Проштинацъ, а не као што є у рѣчн. Прошинацъ.

Трѣани, а не као што є у рѣчн. Брѣани.

[redacted]

Радобићъ, а не као што є у рѣчнику Родовићъ.

Райковацъ засеокъ адранскій изоставлѣнъ є и придруженъ сасвимъ селу Адранима.

Ратари, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Ратковацъ, а не као што є у рѣчнику Раткованъ.

Рача, карантинъ у окр. Шабачкомъ срезу Мачванскомъ са 14 кућа и 47 душа.

Рашка, нова варошь у окр. Чачанскомъ срезу Студеничкомъ са 43 куће и 149. душа.

Рађаке, село у окр. Шабачкомъ срезу Посавско-Тамнавскомъ, са 26 кућа и 188 душа.

Река, а не као што є у рѣчнику Речка.

Река-мала, село у окр. Крушевачкомъ срезу Бугар-Моравскомъ са 14 кућа и 89 душа.

Ресавица, єдна у окр. Ћупрійскомк а не као у рѣчнику горня и долня Ресавица.

Ржана, а не као што є у рѣчнику Рожаня.

Рогачица, варошь у окр. Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 72 куће и 573 душе.

Рудань а не као што су у рѣчн. Рудно.

Рушико, а не као што є у рѣчн. Руиште.

Рушань, а не као што є у рѣчн. Ружань,

Рибникъ-горньій, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ, са 21 кућомъ и 97 душа.

Рибникъ-долньій, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 37 кућа и 188 душа.

Савово, а не као у рѣчнику Совово.

Сакулѣ, а не као у рѣчнику Сокулѣ.

Саси, а не као што є у рѣчнику Сасе.

Сврачково, а не као што є у рѣчнику Сврчково.

Себимилѣ, а не као што є у рѣчнику Обимилѣ.

Сеная, село у окр. Београдскомъ срезу Космайскомъ са 22 куће и 135 душа.

Сенци, засеокъ овай непостои више, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Сеоце, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине **Ушћанске.**

Синожевци, а не као што є у рѣчнику **Симожевци.**

Скробница, а не као што є у рѣчнику **Скорбница.**

Златина, а не као што є у рѣчнику **Сланина,**

Соколово, а не као што є у рѣчнику **Саколово.**

Србовла, а не као што є у рѣчнику **Србовлашъ.**

Стена, а не као у рѣчнику **Бела-Стена.**

Стража, село у окр. **Крушевачкомъ** срезу **Крушевачкомъ** са **14** **кућа** и **62** **душе.**

Стублина, село у окр. **Крушевачкомъ** срезу **Бугар-Моравскомъ** са **26** **кућа** и **154** **душе.**

Тлачина, а не као што є у рѣчнику **Клачина.**

Трбовацъ, а не као што є у рѣчнику **Трбуовацъ.**

Трипково, а не као што є у рѣчнику **Тривково.**

Трляци, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине **Ушћанске.**

Тучићъ, село у окр. **Валѣвскомъ** срезу **Колубарскомъ** са **61** **кућомъ** и **418** **душа.**

Усѣ, а не као што є у тевтеру **Усће.**

Церова, засеокъ Мланче, не постои выше, къ другимъ селима обштине **Мланачке** придруженъ є.

Црквена, село у окр. **Крушевачкомъ** срезу **Бугар-Моравскомъ** са **13** **кућа** и **77** **душа.**

Црна-Гора, села овогъ у окр. **Подринскомъ** срезу **Ядранскомъ** нема.

Чаири, село у окр. **Крушевачкомъ** срезу **Крушевачкомъ** са **52** **куће** и **295** **душа.**

Черенѣ, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине Балѣвачке.

[redacted]

Штиръ, села овогъ у окр. Подринскомъ срезу Ядранскомъ нема.

Шумникъ, засеокъ овай не постои, придруженъ е къ другима обштине Балѣвачке.

Юнковци, село у окр. Београдскомъ срезу Колубарскомъ са 43. куће и 315 душа.

Ябловикъ, а не као што е у рѣчнику Ябловићи.

Ярчуякъ, село у окр. Чачанскомъ срезу Карановачкомъ са 50 кућа и 260 душа.

Ясеново, село у окр. Ужичкомъ срезу Арильскомъ са 34 куће и 273 душе.

Целепи, засеокъ овай выше непостои, придруженъ е къ другима обштине Ушћанске.

Изъ свезке III. гласника стране 187-е видили су любительи отачаствене Географіе, да е окружіе ужичко по найновіой одредби разделѣно на петъ срезова: арильскій, златоборскій, рачанскій, моравичкій и црногорскій; тако у реченомъ окружію има два нова среза кои пріе ніе было, а то су: арильскій и златоборскій, да бы се знало, коя су села припала къ тимъ новимъ срезовима види ће се изъ слѣдуюћа два именика:

Имена Села Окр. Ужичкогъ, Среза Арильскогъ.

1. Милићево село.
2. Годовићъ.
3. Речице.
4. Латвица.
5. Ступчевићи.
6. Гривска.
7. Радобуђа.
8. Сврачково.
9. Рупелѣво.
10. Роге.
11. Крушчица.
12. Чичкова.
13. Сѣверово.
14. Бѣлеуша.
15. Бреково.
16. Добраче.
17. Грдовићи.
18. Богоевићи.
19. Арилѣ.
20. Высока.

21. Любишъ.
22. Гостилѣ.
23. Сирогойно.
24. Жельине.
25. Трнава.
26. Ойковица.
27. Трудово.
28. Пресѣка.
29. Мочіоци.
30. Кућани.
31. Бураћа.
32. Негбина.
33. Драглица и Сѣништа.
34. Бѣла Рѣка.
35. Ясеново.

Среза Златиборскогъ.

1. Бѣлишъ и Пріяни.
2. Шльивовица.
3. Мачкатъ.
4. Качеръ и Дрієтанъ.
5. Трипкова и Жигале.
6. Чайтина.
7. Крива рѣка.
8. Рожанство.
9. Аліинъ-Потокъ.
10. Равни.
11. Никоєвићъ.
12. Скржути.
13. Доброселица.
14. Семегнѣво.
15. Ябланица.
16. Біоска.
17. Врутци.
18. Мокра гора.
19. Любанѣ.
20. Збойштица.
21. Дрежникъ.
22. Злакуса.
23. Подпеће.
24. Поточанѣ.
25. Кремна.
26. Заовине.
27. Стопари.
28. Буаръ.
29. Дубоко.
30. Крчагово.
31. Варошь Ужице.

Карантинъ Мокрогорскій.

[redacted]

ГРАЂА ЗА ДЕРЖАВОПИСЪ СЕРБІЄ.

II.

ЧИСЛО И ПОКРЕТЪ ЛЮДСТВА ГЛАВНОГА ГРАДА БѢОГРАДА.

Одъ Редовногъ Члена Дружства Сербске Словесности Владиміра Якшића Књиговодителя у Кн. Срб. Попечительству Финансів.

Сви, како наши тако и страни, стари као и нови землѣ-и державописательи у томе се мнѣнію соглашаваю да наше мѣсто обытаваня око 30.000 душа брои. Къ овомъ варльивомъ предполаганю то ій є обстоятельство безъ сумнѣ доводило, што є Бѣоградъ главный градъ єдногъ нѣгда бывшегъ кралѣвства, као што є Букурештъ у Влашкой са 60.000. Сараєво у Босни са 84.000 и Пешта у Мађарской са 100.000 душа; што є нѣгово положеніє на двѣ пловитне рѣке за цвѣтанѣ терговине, пакъ съ тыме и за нагло умноженѣ людства поспѣшно, будући є Пешта одъ 1790 до 1850 год. число жителя учетворила; и што по споляшности на великій брой жителя заключити дає. Съ друге стране ніє пакъ у призрѣніє узимано, да є Бѣоградъ одъ саздання до пре нѣколико година не прекидно позориште воєны збытія бывао, обытаванъ одъ угнѣтателя съ коима се подярмлѣный народъ никако сдружити ніє могао. При томъ до 1834 год. ніє никакавъ званичный пописъ людства предузиманъ и тако су се достовѣрни податци са вѣроятнымъ прецѣньиванѣмъ замѣньивали. Да є пакъ чешће преброяванѣ людства главны градова одъ превелике

важности политическе, то се одтудъ увѣрити можемо, што найточніє административно уређене велике державе: Руссія и Прайзска, не само годишнѣ но и мѣсечно число душа свои главны градова опредѣлюю.

Онай первый обштый, у нашемъ отечеству послѣ присоединенія отергнуты предѣла, произведеный пописъ людства год. 1834. испао є и за главный градъ нашегъ отечества одвећъ пожелателно. Но на жалость, збогъ чешћегъ пресѣленія нашегъ централногъ Правленія, при свемъ труду, никако до подробніи, нашегъ обштества тичући се елемента, доћи нисамъ могао, премда є, заключавајући изъ поєдины одривака, пописъ наведен е године у свакомъ смотренію найточніє одъ досада предузиманы испао. По истомъ было є тада:

кућа	душа муж.	женски	свега
769.	4.199.	2.834.	7.033.

Овдѣ изложено число душа обузима само Христіане и Евреє безъ Турака и Цыгана.

На 100 кућа долазило є тада дакле 914 душа а на 100 душа женскогъ пола 148 мужскогъ.

Вторый обштый пописъ нашегъ града догодіо се год. 1843, но тамо ставлѣна числа не заслужую довольно повѣреня и зато се овдѣ прелазе. Трећій є учинѣнъ год. 1846 и по свима вѣроятностима

узрока што е онай весма вѣроятно число свію у Бѣограду живећи душа обуватіо, то самь истый и на выше подраздѣленія разчленіо, као што се изъ слѣдуюћегъ прегледа увидити дае:

I. Стално Жительство.

		Кућа	Бракова	Душа муж.	Душа женс.	Душа свега.
Христ.	Серб. под.	1.569	1.751	4.562	4.089	8.651
„	стран. „	—	207	675	596	1271
	Свега	1.569	1.958	5.237	4.685	9.922
Еврея	Серб. под.	151	300	757	751	1.508
„	стр. „	—	7	29	25	54
Цыгана	„	—	70	128	88	216
	Свега	151	377	914	864	1.778
	Скупа	1.720	2.335	6.151	5.549	11.700

II. Пролазно Жительство.

Ученицы выш. зав.		—	—	220		220
Робіяши		—	—	200		200
Момци	Серб. под.	—	—	1069		1.069
„	Турс. „	—	—	1197		1.197
	Свега душа	—	—	2.686		2.686
Главный скупъ		1.720	2.335	8.837	5.549	14.386

На сто домова долазило е ове године 819 душа у мѣсто 914 као године 1834 или другчіе рѣчено: свака е кућа за послѣдньи 12 година по едну душу изгубила. На 100 женскиня долазило е 159 мужкараца или 11 душа выше нежели 1834 год. кое се найвыше присутствію учеће се младежи и робіяшима приписати мора.

Сви велики градови имаю уобште превелико число душа на єдну кућу као Москва 1840 = 32. Паризъ 1846 = 3·3. Бечъ 1850 = 3·9. Берлинъ 1849 = 5·0 Петроградъ 1840 = 55. Бѣоградъ пакъ съ екстензивнымъ умноженѣмъ людства интензивно слаби и съ тыме многе приватно - економическе трошкове, као: на огрѣвъ, освѣтленѣ и пр. умножава.

По примѣру свію орієнталски велики градова, у противности са западньимъ, числи Бѣоградъ выше у пола мужски душа нежели женски. То появленѣ одтуда происходи, што кодъ насъ по већой части мужкарци служећи разредъ дружства сочиняваю, а не женскинѣ; тако є н. пр. число душа было:

Петрограда	1840	год.	303.232	муж.	152.591	женс.
Москве	40	„	215.926	„	131.298	„
Загреба	51	„	8.071	„	7.314	„

Съ друге стране пакъ:

Трієста	1850	год.	40.344	муж.	42.252	женс.
Флоренца	49	„	49.643	„	56.453	„
Беча	50	„	209.226	„	221.921	„
Наполя	49	„	204.013	„	212.486	„
Берлина	46	„	193.936	„	195.372	„
Париза	46	„	513.795	„	510.401	„

И тако само Паризъ између выше западньи градова выше мужски нежели женски брои, кое найвыше одтуда происходи, што између 342.000 раденика на 100.000 выше мужски има нежели

[redacted]

Између 1.000 душа сталны жителя има Христіана 848, Еврея 134 и Цигана 18. Весма ће дакле занимљиво быти чути, одъ кога се народа, послѣ нѣколико година, у нашемъ граду соразмѣрно найвише умножило. Притомъ є Бѣоградъ исте године 1·57% цѣлогъ людства нашегъ отечества сочинявао. Петроградъ 1844 = ·7%, Руссіє, Бечъ 1850 = 1·1% Аустріє, Берлинъ 1840 = 2·5% Пруске, Атина 1845 = 2·8% Греціє, Паризъ 1846 = 3% Французке, а Лондонъ 1851 = 8·5% Енглезке, а людство се є Бѣограда за 12 година удвоило. При овоме пакъ сравненю нетреба изгубити изъ вида: 1., пресѣленѣ Правительства 1839 изъ Крагуєвца, чрезъ коє сада найманѣ 2.000 чиновнически душа, а са послугомъ и 3.000 выше има; 2., знатно насѣленѣ странаца, кои 1834 год. ни 100 душа брояти нису могли. Али како су све ове причине за сада изостале, и како є природно умноженѣ людства у новія времена сасвимъ слабо, то се поуздано надати можемо. да Бѣоградъ ни год. 1870 28.000 душа брояти неће.

Досадъ смо станѣ цѣлогъ людства нашетъ града у два дата времена сматрали, садъ да видимо: какве є кораке исто на путу природногъ умноженя чинило. До ове ћемо цѣли доћи кадъ церковне протоколе у помоћь узмемо, кои се прилично точно воде, но кои су ми, желећи сасвимъ безъ погрѣшна дата получити, не мало труда задали, єръ самъ сваку назначену душу по именце пређи морао. Ови су год. 1816. попеченіємъ могъ покойногъ отца, кои є у оно време Секретаръ Митрополіє быо, заведени, као што то нѣговъ надписъ первогъ протокола свѣдочи. Но на велику жалость свію кньига нема, безъ сумнѣ зато, што су наши свештеницы употребленіє одъ ньи чинећи кућама своимъ носили ій, пакъ тако ій и загубили, тако, да се текъ одъ год. 1828. сва три акта грађанска забѣлежена налазе, кои числа овдѣ слѣдовати даємъ:

	Рођены			Умерлы			Вы	
Године	муж.	женс.	Свега	мужс.	женс.	свега	муж.	ж
1828	83	80	163	168	61	229 —	85	
29	68	82	150	149	62	211 —	81	
30	65	77	142	105	54	159 —	40	
31	91	87	178	128	76	204 —	37	
32	120	100	220	106	63	169	14	
33	141	124	265	128	72	200	13	
34	128	162	290	144	71	215 —	16	
35	147	122	269	228	129	357 —	81 —	
36	115	129	244	91	53	144	24	
37	143	147	290	163	99	262 —	20	
38	143	176	319	162	96	258 —	19	
39	179	149	328	228	130	358 —	49	
40	180	179	359	236	150	386 —	56	
Годишѣ.	123	124	247	156	86	242 —	33	

год. 1828 до 1840 число женски рођеня са 1% веће было него мужски. Велико пакъ число умерлы мужски, изяснява се лагко одтуда, што є и число жителя истогъ пола много веће, као што смо горе видили, и што по гдѣкои и путникъ, исключително готово мужскогъ пола, овдѣ се сарани.

Одъ Мойсеовы послѣдователя никакви податци не налазе се, пакъ зато они никако у испытиванѣ и недолазе. Све остале христіанске секте ушле су у гореозначена числа, будуѣи тада никакве обштине за себе сочинявале нису.

Число Христіяна женскогъ пола износило є год. 1834 2.288 и ова се година за средню за періодъ одъ год. 1828 до 1840 узети може. Среднѣ число рођены поменутогъ пола зато време было є 124 тако, да є већъ на 18·45 душа єдно рођенѣ долазило, кое є сасвимъ, и скоро безъ примѣрно велика плодность. Число женски умерлы за исто, време износило є 86, или на 26·60 душа већъ є єданъ смертный случай долазіо, и ово се такође доста великій поморъ назвати може. Између 68 душа заключаванъ є већъ єданъ бракъ, коме появленю опетъ никакви примѣра наѣи нисамъ могао. Годишный пакъ вышакъ рођены надъ умерлымъ износіо є 1⅔ %, съ коимъ се подпуно задоволявамо, будуѣи є већій негъ игдѣ у каквомъ граду Европе. Мужскогъ пакъ пола одсѣкомъ є — годишнѣ — 33. душа гублѣно, и иста се штета само съ насѣленѣмъ съ поля попунити морала. Године 1828 и 1829. найвише є мужкараца нестало, безсумнѣно зато, што се є, поводомъ Руско-Турске войне, много турски поданика у Бѣограду насѣлило, као што ій є и год. 1821. одтуда найвише издолазило.

Къ напредку людства было є год. 1836. найповольнія, као што є съ друге стране одма предидуѣа найпоразителнія была, — les extrêmes se touchent. Уобште испытаный періодъ быо є са политическе стране одвећъ пожелателанъ, манѣ съ економическе кадъ се онако аномална числа кодъ рођены, умерлы и вѣнчаны примѣчаваю.

Одъ године 1841 — 1851 кои просторъ вре-

а за вторый примѣръ ставлямъ, быле су слѣдупопулаціонистическе соразмѣрности:

Године	Рођены муж.	Рођены женс.	Рођены свега	Умерлы муж.	Умерлы женс.	Умерлы свега	Вы муж.
1841	222	174	396	325	183	508 —	103 —
42	201	137	338	318	161	479 —	117 — 2
43	204	174	378	281	144	425 —	77 3
44	205	219	424	222	144	366 —	17 7
45	199	198	397	325	191	516 —	126
46	223	191	414	285	165	450 —	62 2
47	204	203	407	349	197	546 —	145
48	219	215	434	462	275	737 —	243 —
49	223	222	445	614	333	947 —	391 —1
50	264	253	517	305	176	481 —	41 7
51	197	214	411	336	165	501 —	139 4
Годиш.	215	200	415	347	194	541 —	132

У овомъ второмъ періоду наилазимо на са свимъ нагле промѣне, такође безъ примѣра у Европи. У мѣсто више женски нежели мужски рођены, као пређе, видимо овдѣ на 100 женски рођеня већъ 107·5. мужски т. е. 7½ на 100. выше, но до душе, одъ године до године яко колебаюће се число коя разлика іоштъ већомъ постае, кадъ новорођене Римокатолическогъ обреда изоставимо, онда е сирѣчъ 9%. Число умираюћи мужкараца было е у овомъ второмъ времену относително много веће него у первомъ, будући е и пописъ 1846 год. на 100 женски већъ 159 мужски изнео или 11 душа выше, него 1.834 год. и то нарочито збогъ присутствія учеће се младежи и робіяша, кои е год. 1834 весма. мало было.

Брой Христіански душа женскогъ пола год 1846 коя се у овомъ періоду за средню узима, износіо е 4.685. Кадъ число рођены одъ 200 у ово число раздѣлимо то получавамо 23·47, т. е. на оволико е душа одъ год. 1841 — 51 едно женско рођенѣ долазило. Одъ год. 1828 до 1840 видили смо да е оно на 18·45 душа было, дакле крозъ 10 година рођеня су много рѣђа постала. Кадъ ово яко умаленѣ небы одъ опетъ другогъ зла, т. е. якогъ помора проистицало, то бы се нѣму текъ радовати имали, еръ честа рођеня производе и веће число млађи жителя едногъ мѣста, кое е у свакомъ призрѣнію са свимъ шкодльиво. За поменуто е време већъ и по 194 душе женске умирало, или између 24·15 већъ една, у мѣсто између 26·60, као у первомъ временику.

Одъ год. 1828 — 40 было е на 10.000 душ. 542 рођ.
„ „ 41 — 51 „ „ „ „ „ 426 „
или 116 манѣ т. е. 22%

Съ друге пакъ стране умноженъ е поморъ.

Одъ год. 1828 — 40 умирало е између 1000 душ. 376
„ „ 41 — 51 „ „ „ „ „ 414

или 38 душа выше, т. е. 10%; и съ едне и съ друге стране были смо дакле на штети.

Умаленѣ рођены произишло е слѣдствено одъ повеликогъ умалѣня вѣнчаны, еръ число овы износило е одъ године 1841 — 51 = 121 или текъ на 78 душа едно, а не на 68 као одъ год. 1828 — 40. Но ово ніе единый узрокъ, будуѣи су и бракови у послѣднѣ време безплодніимъ постаяли. Тако е еданъ новый бракъ траюѣемъ первомъ тринаестолѣтію = 3·69 рођеня давао, за второ пакъ време = 3·43 или са 7% манѣ. Кадъ бы намъ познато было, колико е мѣѣъ рођенымъ безбрачны, као што се то кодъ католика назначуе, те бы се испытана брачна плодность безъ сумнѣ и на манѣ число у второмъ еданайстолѣтію свести морала, изъ узрока, што такови, вѣроятно као и у осталимъ земляма, са цивилизаціомъ напредую.

Горе смо видили, да се жительство нашегъ града одъ год. 1828 — 40 са 1·70% множило, одъ

кадъ ће Бѣоградъ сасвимъ изумрети, ако споля помоћи не добіе, будући намъ е ово второ време безпрекословно рѣшителніе, него ли перво.

Свештеницы православногъ вѣроисповѣданія саранюю све христіане, были они католицы или лутерани, но съ рођенымъ већъ ніе тако. До године 1845 крештавани су и католицы у нашимъ церквама, — кои е у прочимъ незнатно число было, — назвачене пакъ године добію они свогъ пароха, кои о вѣнчаныма и рођеныма особене протоколе води. Знаюћи да ће охотнымъ читательима занимльиво быти видити, како се ова христіанска секта кодъ насъ удомлява, то не пропуштамъ относне податке овдѣ ставити, кои су у прочемъ у горня числа већъ ушли. Кодъ католика е дакле было:

	Рођены				Вѣнчан.
				између овы	
	муж.	женс.	свега	безбрач.	
1845 =	1	5	6	1	—
46 =	11	8	19	1	6
47 =	8	10	18	3	5
48 =	13	6	19	3	12
49 =	5	21	26	2	12
50 =	12	14	26	6	19
51 =	5	11	16	1	14
Свега	55	75	130	17	68

Као што е кодъ православны у первомъ тринаестолѣтію примѣћенъ вышакъ женски рођены надъ мужскимъ, тако се истый овдѣ кодъ католика повторава. Притомъ увиђамо превелико число безбрачно рођене дѣце, кое много моралне похвале католицима нечини, као што далѣ и безплодна супружества увиђамо, т. е. на едно вѣнчанѣ само $1^2/_3$

новорођены. Сва пакъ дѣла увѣраваю насъ, да међъ нама выше одъ 1000 душа ове вѣре живити мора и тако съ пунымъ правомъ особену церковну обштину потраживати смѣду.

Крозъ само десетъ година учинили смо мы у популаціонистичномъ, а съ тиме и у свакомъ державномъ призрѣнію, безпримѣрный у Европи назаданъ. Истина да су се новорођени у послѣднѣ време умалили, чему се само радовати треба, но у исто є доба и поморъ ячій постао, тако да є первобытно годишнѣ умноженѣ одъ 1·7% на само ⅙% спустило се, или 13 пута є манѣ. Бракови су такође рѣђи постали, кое обстоятелство съ моралне точке ништа утѣшителногъ неподае.

Кадъ смо дакле досада видили у каквомъ размѣру наше жительство са три важна акта човеческогъ живота стои, то неће сувише быти, ако иста числа са подобнымъ осталы градова Европе сравнимо. И тако налазимо да є имао:

				Єдно Рођенѣ	Умиран.	Умнож.
Бѣоградъ	одъ	1828 — 40	=	18·5	26·6	1·70%
Бечъ	„	35 — 47	=	21·5	24·1	·51 „
Панчево	„	40 — 44	=	22·2	25·4	·57 „
Тріестъ	„	40 — 44	=	22·8	30·5	1·09 „

[redacted]

Изъ овогъ прегледа видимо, како Бечъ много новорођены брои, изъ узрока, што є служећа женка класа жителя велика, пакъ слѣдователно се многа безбрачна рођеня догађаю. Ту има преко године колико брачне толико и ванбрачне дѣце. Са учестанымъ рођенама видимо далѣ да є и поморъ великій, но кои ипакъ непрепятствує да се жительство града добро умножава. Земунъ стои найближе съ народоумноженѣмъ къ Бѣораду, са числама пакъ рођены и умерлы Панчево найвыше на Бѣоградъ наличи.

Кадъ природно и право народоумноженѣ нашегъ града на 2% годишнѣ кодъ женскогъ пола попнемо, и одъ мужскогъ положимо: да треба поне толико да се роди колико умире, то онда до убѣђеня долазимо да є Бѣоградъ изгубіо душа:

				мужски	женски	свега
Одъ године	1828	—	40	433	100	533
„ „	41	—	51	1.461	968	2.429

Ова се штета, за нашъ маюшный градъ, превелика назвати мора, нарочито у последнѣмъ временику, єръ ни на каменичкомъ бойномъ полю ніє выше Серба изданулo него кодъ насъ за последньи 11 година при найдублѣмъ миру и найпривредніємъ економичномъ тецыву што є поумирало; пакъ ако смо нѣколико стотина брађа на бойшту и изгубили, то ће се они до траяня сербскогъ рода као мученицы споминяти и у число светы ставляти, али губитакъ одъ 2.429 душа у средъ обштегъ задовольства, найпожелателнієгъ поредка, при непрекидной пѣвки и свирки сограђана, єсте очевидно комическо-трагическій актъ.

Показаный великій поморъ ніє само на нѣку классу людій ограниченъ, већъ се на сво житель-

ство распространѣнъ быти види. — Среднѣ число членова нашегъ дружства за овы 10 година износило є 25, одъ овы є за исто време 8 померло или између 31 годишнѣ єданъ умире. Брой мои канцеларійски другова износіо є за исто време одсѣкомъ 20, између ньи є за поменуто време 8 поумирало дакле између 25 већъ єданъ годишнѣ. Наша мѣстна посада брои обично 1.500 душа, одъ овы преко године 93 сарани се, дакле одъ 16 већъ єданъ. — Одъ свію пакъ овы небы требало выше но по єданъ одъ стотине на годину да умре. — Изъ 29 Савски кућа нестало є за последньи 20 година 22 домаћина, пакъ, о чуда! само троица су 70 година прескочили. — Моя фамилія съ материне стране брояла є пре 20 година 31 душу, сада пакъ само 32, премда се у истой никаква матеріална оскудица не примѣчава. — Изъ 5 бракова исте породице изишло є за 33 године 46 рођеня, пакъ овога пренућа одъ исты выше неживи одъ 14. Смертъ дакле никакву разлику у сталежу нечини, а крайнѣ сиротинѣ дао Богъ кодъ насъ и нема, на кою бы се съ нѣкимъ основомъ потужити могли.

Кадъ смо досада видили, како су у послѣднѣ време рођеня рѣђа постала, поморъ се умножіо и

Одъ године 1828 — 40 — 54.600 талир. или год. 4.200
„ „ 41 — 51 — 165.000 „ „ „ 15.000

тако при цѣломъ овомъ издатку, кои двапутъ выше явный данакъ нашегъ града обузима, ни найманѣ смертность умалили нисмо, но ова се е, са постепенымъ растенѣмъ предохранителны средства, као уперкосъ учесѣивала. Да смо коіомъ срећомъ ову послѣдню сумму у мѣсто на мниме корысти на одкупъ едините задужене наше церкве, или на зиданѣ народне, политическо важне, школе, т. е. театра, на освѣтленѣ, патосанѣ и чисѣенѣ наши улица, и многа друга предузећа одъ неоспорне важности обратили, то бы заиста еданъ коракъ у цивилизаціи выше учинили. Започетый великій поморъ одъ 1841 године овамо заиста смо яко предчувствовали, кадъ смо управо у почетку ове исте године общтинску болницу подигли, чрезъ то превеликій капиталъ народномъ богатству одузели, безъ да е съ тыме и трунке што противъ помора учинѣно. И одсада ће се све выше лѣкара а може быти и болница учесѣивати, но съ тиме ништа поможено быти неће, развѣ покровительствованѣ пагубногъ непривредногъ тро.шеня.

Причине постепеногъ ослабленя природногъ народоумноженя разновидне су и у свакомъ смотреню выспрену мудрость Творца посвѣдочаваю. Исте овдѣ разяснявати небы одговарало цѣли овогъ лѣтописа а будући су одъ перве политическе важности, то и за непаметно держимо великой гомили сообштавати ій. При свемъ тому немогу пропустити, да нѣне често наведене варльиве препоне неопровергнемъ. — Мѣстно поднебіе нашегъ града неразликуе се заиста много крозъ више година исто у сравненіе узевши. — Топографическо

положеніе остало е оно исто у первомъ као и у второмъ временику, нарочито се оближня бара и пређе као и данасъ безуставно разлива. — Домови, кое обытавамо, све за здравлѣ пробитачніимъ постаю, и одъ твердогъ матеріяла текъ су одъ године 1840 управо рѣћи зидати се започели. — Чистоћу улица и явны мѣста, премда слабо, то и пакъ у већой мѣри наблюдавамо нежели пређашньи година. Сваке године све се топліе одѣвамо, и по готову выше попеченія на то обраћамо, нежели што и нашъ новчаный сталежъ допушта. — Рана одъ дана на данъ выше санитетскимъ прописима отговара, пакъ ако е пре двадесетъ година тежко было едну кућу између 10 наћи коя непости, то е садъ сасвимъ обратно и едва ако 10. постъ по старомъ обыиаю обдржава; Берлинци и безъ вѣрозаконы препорука постити у самомъ дѣлу мораю, кадъ су до нужде дошли, да одъ коня месарнице подижу; притомъ сва препитателна средства кодъ насъ су поне са пола цѣне нижа, него у Бечу, Берлину или Паризу. — Явный наметъ кодъ насъ е незнатанъ, кадъ разсудимо да одъ плаћаюћи глава на едну выше одъ петъ цванцика на годину не долази. У Бечу свака душа по петъ талира годишнѣ само на обштинске трошкове плаћа, такође пређе година

[redacted]

людство нашегъ града очаятелный назадакъ одъ 10 година овамо чинити почело, пакъ како є одержанѣ народне свободе тѣсно скопчано са многимъ и якимъ жительствомъ єдне землѣ, то довольно нашемъ высокомъ Правительству препоручити неможемо, у интересу наше лѣпе дружствене будуѣности, да наведено пытанѣ брижльивіємъ попеченію подвергне, него што є то досада чинити волю показало.

Бѣоградъ, мѣсеца Януарія 1852.

Владиміръ Якшиѣъ.

ИЗВѢСТІЄ

О ДѢЛАНЮ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ У 1851. ГОДИНИ,

прочитано у главномъ засѣданію 30. Декемвр. предназначене године држаномъ.

Дѣйствованѣ Дружтва у теченію ове године, односително на разпространеніє наука у народу србскомъ, као нѣгове поглавите цѣли, єсть слѣдуюће:

Дружтво є съ почеткомъ ове године издало трећу часть свога Гласника, коя є съ концемъ прошле године у печатню предана была. За овымъ є оно о своомъ трошку издало карту окружія пожаревачкогъ израђену нѣговымъ кор. членомъ Г. Аћимомъ Медовићемъ, за кою є поредъ извѣстногъ числа екземплара такође и пристойну награду сачинителю дало. По овоме постарало се Дружтво свойски, да се и четврта часть Гласника читаюћемъ

[redacted]

дѣла поклонъ одъ Секретара Совѣта Г. Александра Ђурића.

3. Историйске податке: Докле се простире граница народа србскогъ са источне стране Србіе; Постанакъ и названѣ вароши Алексинца и Описъ цркве криворѣчке у срезу іошаничкомъ окружія крушевачкогъ. Поклонъ одъ Г. Секретара Ђумрука алексиначкогъ Г. Протића.

4. Єдно извѣстіе о старинама у Србіи. Поклонъ одъ Г. Андріе Николића, учителя младежи у Кнѣевцу.

5. Єдно извѣстіе о старинама у окружію црнорѣчкомъ, и

6. Дѣло: Описаніе окружія пожаревачкогъ, поклонъ одъ Г. Аћима Медовића.

Философійскій одсекъ пакъ прегледао е едно оригинално слово Г. Архимандрита Гаврила Поповића, и еданъ одъ истогъ господина преводъ изъ Чокея подъ насловомъ: Лажь по нужди.

Одсекъ природословный прегледао е Описаніе окружія крайнскогъ, сачинѣно Г. Докторомъ медицине Андреіомъ Ивановићемъ, кое е Дружтво подъ пристойну награду одкупило. Исто тако одъ стране природословногъ одсека прегледао е редовный членъ овога Дружтва Г. Янко Шафарикъ еданъ историчный податакъ: Описаніе пештере у Петньицы окружія валѣвскогъ, поклонъ одъ Г. І. Никића.

Изъ свію овы, одсецима прегледаны дѣла Дружтво е толико матеріяла за Гласникъ добыло, да ће овай не само за IV. часть Гласника, коя е веѣъ у печатню дана, доволянъ быти, него да ће и преко ове части претећи, тако, да се е надати, да ће Дружтво скорымъ и пету часть Гласника на светъ издати.

Поредъ овы у Гласникъ ставити се имаюћи дѣла, прегледали су іоштъ и друга дѣла слѣдуюћи ГГ. членови Дружтва и то:

1. ГГ. Іов. Гавриловићъ и Гаврилъ Поповићъ прегледали су два дѣла Г. Саве Кисина.

2. Исто тако Г. Гаврилъ Поповићъ прегледао є Дружтвомъ куплѣно дѣло Раића подъ насловомъ: „Повѣсть о Катихизму,“ кое є Дружтво и печатати заключило, но духовномъ є власћу то чинити забранѣно.

3. Почест. членъ овога Дружтва Г. Аврамъ Петроніевићъ прегледао є на преводъ дате му документе фамиліє Ђорђа Бранковића.

4. Г. Шафарикъ прегледао є дѣло Г. Ивановића подъ насловомъ: „Домаће потребе, основоположеня за народну просвету.“

Дружтво є на последку, желећи єднообразіє у смотренію правописа у своимъ дѣлима имати, разсматрало правила правописа саставлѣна нѣговымъ ред. членомъ Г. Іованомъ Стенћемъ, и по учинѣномъ разсмотренію, усвоило є извѣстна правила реченогъ правописа, коя ће као привременый дружтвенный правописъ важити, но тако да овай само се-

1. У преписку упустило са своимъ кор. членомъ Сипріяномъ Робертомъ у смотренію набавке неки на исторію односећи се података.

2. Оно є далѣ єдногъ свога члена опуномоћило, да до 500 фор. за разне на Србство односеће се стародревности на рачунъ Дружтва издати може. И преко свога редов. члена Г. Іована Гавриловића упустило се у преписку са више лица у смотренію набавляня разны историчны података. Па како му матеріялна средства за овако велика предузећа недостижу, тако є оно

3. Одваживши се єдно лице у Млѣтке, ради сакупляня историчны података послати, молило высокосл. Попечительство Просвештенія, да бы Оно кодъ высокосл. Правительства подѣйствовати изволило, да се на овай конацъ извѣстна сума новаца изъ касе правительствене изда.

4. Дружтво є за своє новце одкупило дѣла Раића и Мушицкогъ у оригиналу; оно є

5. О своимъ трошку набавило Османиду Гундулића у рукопису; и

6. Такође о своимъ трошку набавлѣно дѣло Катанчића: Memoria Belgradi olim Singiduni ове є године на преводъ дало, обећавши преводителю пристойну награду.

Дружтво є далѣ, стараюћи се што скоріє до србске історіє доћи, издало у новинама позивъ, да сви они, кои бы што у смотренію старина и уобште у смотренію історіє знали, извѣстія своя нѣму поднесу, обећавши дописательима и пристойну за трудъ награду, као и плаћанѣ поште за свако таково извѣстіє. А поредъ овогъ оно є бывшемъ Войводи покойногъ Вожда србскогъ Карађорђа Госп. Петру Іокићу писало, да бы доброту имао све оно, што онъ, као очевидацъ

и саучасникъ у нашимъ доцніимъ ратовима о истымъ ратовима знао буде, на то одъ Дружтва опредѣленомъ лицу причати, обеѣавши такоѣе и овомъ последнѣмъ пристойну за трудъ награду. Па осимъ овогъ, оно е выше пута на предложенѣ свога редовногъ члена Г. Димитрія Матића, свога подпредсѣдателя Г. К. Бранковића и свога почестногъ члена г. Матіе Ненадовића, засѣданія о томе држало: како ѣе се што скоріе до србске исторіе доѣи; но како му на жалость матеріялна средства недостижу, а при томъ како е и свакій членъ нѣговъ своимъ званичнымъ дужностима занятъ, тако да се ни еданъ изключително на предметъ овай одати неможе, — морало е оно свакій путъ поредъ свегъ своегъ одушевленія, предузеѣе ово за сада одложити. Изъ овогъ великогъ ревнованя, како ѣе се што скоріе до србске исторіе доѣи, ніе пропустило Дружтво, чуюѣи да нѣговъ кор. членъ Г. Іосифъ Шафарикъ намерава едно на исторію србску односеѣе се дѣло на светъ издати, но да къ томе нужны средства нема, истомъ господину на овай конацъ 250 фор. изъ свое касе у помоѣь послати.

Исто тако постарало се Дружтво и свою кньижницу обогатити, купивши за свое новце више ко-

Одъ Дружтва Матице у Загребу добило е Дружтво ово позивъ, да одъ свои членова двоицу изабере, кои ће се — у случаю ако и остала славенска Дружтва на то пристану — са членовима други славенски Дружтва у каквомъ славенскомъ граду састати, да едно у колико е могуће обште, за све славенске гране нарѣчіе опредѣле, но како се предложенѣ ово ни са цѣлію овога Дружтва, ни са нѣговымъ убеђенѣмъ о овой ствари не слаже, ніе могло оно родолюбивомъ овомъ позиву одговорити.

Што се тиче подарака, кое е Дружтво ове године добило, ти су слѣдуюћи:

1. Почестн. членъ овога Дружтва Г. Матія Ненадовићъ поклоніо е 2 # цес.

2. Почестн. членъ Г. Исакъ Никифоровићъ поклоніо е 2 # цес.

3. Кор. членъ Г. Ђорђе Николаевићъ поклоніо е 5 фор. сребра и свое Магазине одъ 1848 — 1850. Къ томе и два писма Карађорђева одъ 1808. год. у копіи, обећавши се иста и у оригиналу послати.

4. Госп. Кипріянъ Николићъ поклоніо е два, ньимъ на србскій преведена дѣла: Повѣсть нове Греціе и Животоописаніе Янинскогъ Алипаше у рукопису.

5. Кор. членъ Г. Іованъ Павловићъ, прота шабачкій, поклоніо е ньимъ на србскій преведену кньигу: Часови Благоговѣнія.

6. Матица Србска у Пешти послала е II. часть Лѣтописа одъ 1850. и I. часть за 1851. год.

7. Кор. членъ Г. Іованъ Ацићъ поклоніо е два рукописа Соларићева.

8. Кор. членъ Г. Димитріє Аврамовићъ поклоніо є 4 књиге и 7 стары бакарны новаца.

9. Єдна Енглескиня госпоя Керръ поклонила є 4 књиге на енглескомъ єзику преводъ Ранкеовогъ дѣла: Србска Революція.

10. Редов. членъ Г. Петаръ Радовановићъ поклоніо є њимъ израђену књигу: Обшта знаня свакомъ човеку нужна.

11. Госп. Милорадъ Медаковићъ поклоніо є 57 комада разны грчки књига.

12. Кор. членъ Г. Ђорђе Даничићъ поклоніо є њимъ израђену Србску Граматику.

13. Парохъ овд. и катихета гимназіє Г. Михаилъ Поповићъ поклоніо 2 стара римска новца.

14. Редов. членъ Г. Миланъ Симићъ поклоніо 39 комада коє србски коє немачки књига и 49 комада сребрны и 2 бакарна новца.

15. Трговацъ овд. Г. Димитріє Главинићъ поклоніо є 3 сребрна римска новца.

16. Кор. членъ Г. Вукъ Караџићъ поклоніо є четири књижице.

17. Дружтво Матице у Загребу послало є

22. Кор. членъ г. Іованъ Блайвайсъ поклоніо ньимъ израђену кньигу о Скотолекарству.

23. Предсѣдатель вр'овногъ суда госп. Єремія Становєвићъ поклоніо єданъ сребрнъ новацъ.

24 Парохъ Закутскій г. Радосавъ Бачанинъ поклоніо два стара сребрна новца.

25. Редов. членъ г. Дим. Матићъ поклоніо 1 бакар. новацъ и неколико података односећи се на исторію Войводовине.

26. Г. Владимиръ Васићъ поклоніо два стара ср. новца.

27. Г. Богобой Атанацковићъ поклоніо 7 комада стары бакарны новаца и ньимъ израђено дѣло: Пупольцы.

28. Редов. членъ г. Іованъ Гавриловићъ поклоніо єданъ прилогъ за новію исторію и више прилога за Географію и Штатистику Србіє.

29. Членъ Суда Крушевачкогъ госп. Стеванъ Радмиловићъ поклоніо єдну кньижицу, у коіой се грбови свію къ старой Србіи принадлежећи областій налазе; къ томе 5. бакарны римс. и 1 сребрнъ србскій новацъ одъ краля србскогъ Уроша.

30. Ред. членъ. г. Ђорђе Мушицкій поклоніо єдну босанскомъ кирилицомъ печатану кньижицу и 12 комада бак. стары новаца.

31. Г. Іосифъ Поклупаръ поклоніо єдну немачку кньижицу.

31. Г. Іованъ Лаиновићъ изъ Дубровника поклоніо єданъ старый латинско - таліянско - србскій речникъ латинскимъ писменима штампанъ.

33. Редов. членъ г. Милованъ Спасићъ поклоніо две своє кньиге.

34. Єромонахъ раиновачкій г. Тимотіє Яковлѣвиħъ поклоніо 2 стара бакарна и еданъ сребрнъ новацъ.

35. Ред. членъ г. Янко Шафарикъ поклоніо є еданъ прилогъ, односеħій се на диплому Султана Селима, коя ħе се у четврту часть Гласника ставити.

36. Редов. членъ г. Коста Цукиħъ поклоніо є ньимъ израђену Државну Економію.

37. Г. Сара Возаровиħка поклонила є выше рукописа, међъ коима се и Доситеєви налазе.

38. Г. Ткалацъ изъ Загреба поклоніо є две своє књиге.

39. Кор. членъ г. Адамъ Драгосавлѣвиħъ поклоніо є ньимъ израђену Немачку Граматику за Србе.

40. Редов. членъ г. Димитріє Тиролъ поклоніо є ньимъ израђену Србску Граматику за Немце и своє Животописаніє.

41. Г. К. Бранковиħъ поклоніо є ньимъ израђену Логику.

42. Ђаконъ монастира Благовештенія г. Мойсей Поповиħъ поклоніо є еданъ сребр. срб. новацъ одъ Краля Уроша Великогъ.

43. [illegible]

[redacted]

Што се личнога станя Дружтва тиче, ово є у почетку ове године, іоштъ са 6 членова приумножено и то за редовне членове изабрани су: гг. Миланъ Симићъ и Райко Лешянинъ за корресп. гг. Іованъ Веселъ, Іованъ Блайвайсъ и Франя Курелацъ; за почестногъ г. Тодоръ Хербезъ; и тако се сада Дружтво састои изъ 42 редов., 49 кор. и 25 почест. членова, но Дружтво є ове године тако несрећно было, да є єдногъ одъ свои врстны почестны членова, а имено г. Петра Петровића Нѣгоша владику Црногорскогъ, случаємъ смрти изгубило.

У смотренію архиве и књижнице честь има секретаръ споменути, да є онъ протоколе и акта іоштъ одъ 1842. године, када є сирѣчь Дружтво ово и у животъ ступило, па до данашнѣгъ дана урегистрирао, све књиге и ствари дружтвене, као и сва дѣла у архиви наодећа се пописао и нумерисао, коіомъ приликомъ недржи за излишно іоштъ и то навести, да књижница дружтвена сада до 251 комада разны књига и књижица брои, а у архиви се поредъ други стварій и новаца, кои последњи число на 814 комада и то 69 сребрны и осталы бакарны износи, іоштъ толико нарочито историческогъ матеріяла налази, да бы се изъ овогъ неколико књига издати могло, само кадъ бы историйскій одсекъ, ако не выше, то баръ два сата недельно на то жертвовао, да овай матеріялъ прегледа и пречисти.

Секретаръ
Ђ. Д. Ценићъ.

Осимъ наведеногъ у горенложеномъ известію немилогъ губитка, Друштво є у 1851. години ожалошћено и другимъ, кои му є смрть саобштаваюћегъ члена, класичномъ наукомъ знатногъ Србина, млогозаслужногъ Карловачке Гимназіе Управителя Г. Якова Гершића у почетку прошле есени нанела.

овогод. Секрет. С. Н.

СРБСКЕ КНЊИГЕ,

У БЕОГРАДУ НА КРАЮ ГОД. 1850. И ЗА ЦЕЛУ 1851. ГОДИНУ ПЕЧАТАНЕ,

назначене редомъ, коимъ су издане.

1. Гласникъ Друштва Србске Словесности. III. свезка са 11. литографираны таблица, на 8-ни у 19 таб.
2. Belisaire par Marmontel, съ граматичнымъ толкованѣмъ и французко-србскимъ Речникомъ, на 8-ни у 8½ табака.
3. Врдничка кула, балада одъ Г. Іована Суботића, на 16-ни у 1 табаку.
4. Явно Право Србіе Г. Димитрія Матића на 8-ни у 10½ таб.
5. Латинска Граматика за гимназіе, на 8-ни у 27 т.
6. Обясненѣ србскогъ Законика Грађанскогъ одъ Г. Д. Матића II. части 1. одѣл. на 8-ни у 28½ т.

[redacted]

12. Државна Економія Г. К. Цукића I. часть на 8-ни у 21½ таб.
13. Одговоръ на нападаня неки Романа на 8-ни у 2 табака.
14. Начела Умногъ државногъ права Г. Дим. Матића на 8-ни у 13¼ таб.
15. Воеванѣ руске войске у Мађарской на 16-ни у 2½ табака.
16. Календаръ малый за 1852. на 16-ни у 1. таб.
17. Поетични примери на 8-ни у 19 таб.
18. Історія великогъ Александра на 8-ни у 8. т.
19. Миліонеръ на 16-ни у 3½ таб.
20. Шумадинацъ, календаръ за 1852. на 4-ни у 10 т.
21. Прекрасный цветъ слепца Єреміє на 8-ни у 1. т.
22. Обширнія Трговачка Рачуница Г. Іована Вукосавлѣвића на 4-ни у 20½ таб.
23. Београдскій великій календаръ Г. Милоша Поповића на 8-ни у 12½ таб.
23. Књижевна забава Г. М. А. Симића I. свезка на 16-ни у 5½ таб.
25. Воиславъ кралъ србскій одъ Г. Василія Іовановића на 16-ни у 4½ таб.
26. Єстествена повѣстница Г. Вука Маринковића са 12 литографираны таблица на 8-ни у 31. таб.

Осимъ тога препечатано є неколико училиштны книга и книжица.

Међу горенаазначенымъ книгама, као што ће книжевный судія и свакій зналацъ лако примѣтити, има неколико и онаки, кое управо у книжество не принадлеже; но я іи изъ списка нашегъ книжества изоставити нисамъ могао не само противъ уведеногъ обичая него найвише зато, што су засадъ те исте книге найобичнія, да не рекнемъ изключителна душевна рана найвеће части нашегъ читаюћегъ света, што више и неки одабраніи у Србству особа.

Секретаръ Друштва.

СТАРО СЛАВЕНСКО КНЬИЖЕСТВО.

Památky dřevního písmenictví Jihoslovanův, *)

иначе

ИЗБОРЪ ЮГОСЛОВЕНСКЫХЪ ДОСТОПАМАТНОСТІИ.

Кадъ є пре тридесетъ година нашъ великоумный Лукіанъ Мушицкій дошавшегъ међу Србе наукобогатогъ Павла Іос. Шафарина, ако и лично му непознатогъ и донде невиђеногъ безсмртномъ своіомъ изъ пустинѣ шишатовачке посланомъ песмомъ као царскогъ побѣдоносца поздравіо: нарочито є одъ нѣга, поставлѣногъ за професора песмотворства новоподигнуте гимназіе новосадске у песми то зажеліо, да изобрази Србима врстне спевце, кои

[redacted]

ранѣне Србе песмама своима опетъ у спомену оживити и прославити.

„Се Ты великихъ намъ воспитай пѣвцевъ
Имѣщихъ двигнѹт' въ гробѣхъ лежащыя
Йрши Сербски въ свѣтъ живѹщихъ,
Пиндара, Флакка, Омира зижди." (Кнь. II. Од. 34.) —

Колико су млади србски духови могли, а заиста су доста могли, Шафарикъ е у томъ, што е Мушицкій одъ нѣга као найвише зажеліо, поносно успѣо, и да е у србскомъ заведенію дуже остао, и више бы быо успѣо. Али Шафарикъ е одскора у васкршаваню спомена стары Срба вѣній и одь саме найвише прославлѣногъ србскогъ спевца желѣ успѣхъ показао: Шафарикъ е на краю прошле године за ускрсъ славе велики Срба више учиніо, него што найврстніе песме учинити могу. Песмама се може и веровати и неверовати, но Шафарикъ е славне старе Србе у найверніимъ ньинымъ собственымъ споменицима, кое су они своимъ духомъ сами себи створили, изъ мртвы подигао, почемъ е исте ньине споменике изъ таме заборавности, у коіой су лако пропасти могли, на светлость изнео и у своіой подъ горньимъ насловомъ, найвише са новчаномъ Друштва Србске Словесности помоћу изданой књиги као у вечитомъ граду уздигао и утврдіо, да нигда више у таму пасти не могу.

Дивни ови споменици тако су у свакомъ смотреню красни, да Србина, ньиногъ гледаоца найвећа милина обузети мора. Већъ сама риза ньина, у кою іи е Шафарикъ обукао, већъ сама писмена славенска, коима су у лепомъ найвеће осмине колу на 210 страна печатани, и коя е ученый Господинъ Издаватель по образцу найлепши у найстаріимъ србскимъ

книгама писмена резати и лити дао, тако су необично красна, да се, рекао бы, смею на сматраоца као весела природа у майскомъ пролећу. Писмена су ова найдостойніе покривало духова, кои се у овымъ споменицима являю. Ньинъ е господственый створъ и за данашньій изображеный светъ лепо и редко позоріе. У нѣму се међу осталыма виде два србска кралѣвска сина, две найвише у србской држави особе, Стефанъ прновенчаный Светый Краль и светый Просветитель Сава првый Архіепископъ као народни списательи, и оба као животописци своГъ великогъ родителя Неманѣ, иначе међу светительима Симеона Мироточивогъ названогъ. Ту краль синъ о кралю оцу пише, како су му Грци постойбину на силу држали и у ньой осамъ градова, да бы се по ньима та србска область грчкомъ назвала, сазидали и утврдили, па како е Неманя силомъ оружія отачбину свою одъ непріятеля ослободіо, и у ньой све грчке градове до землѣ срушіо и, да се Грцима ту више ни имена незна, у пустолине претворіо. Тако е о Србину у срећно доба писао онай Србинъ, кога су Грци изобразили и воспитали, кои е грчку науку свагда по вредности ценіо и любіо, и као списатель црквенополитичногъ дела међу грчке списателѣ доспео, и сувише као зетъ цара грчкогъ и нѣжнымъ сродствомъ за Грке везанъ было; али то е было Србинъ, одъ кога грчко воспитаніе ніе могло начинити Грка, него е учинило іоштъ болѣгъ Ср-

[redacted]

I. *Житіе славенскогъ Просветителя Св. Константина Философа*, познатіегъ подъ монашескимъ именомъ *Кирила*. Овай е споменикъ садъ првый путъ печатанъ по рукопису монастира рильскогъ, изъ 15. столѣтія происходеѣемъ и са друга четири разна рукописа сравнѣномъ. По мнѣнію издателѣвомъ ово за повестницу крштеня Славена преважно дело списао е іоштъ у 10. стол. еданъ одъ непосредствены просветителѣвы ученика, и то по свой прилици Климентіе доцніи Епископъ Бугарскій.

II. *Житіе славенскогъ Просветителя Св. Методія Архіепископа Моравскогъ*, роѣеногъ старіегъ брата Кириловогъ. Овай е книжевный споменикъ такоѣе садъ првый путъ на светъ изданъ по рукопису у 16. столѣтію писаномъ и у книгохранилници духовне академіе у Москви налазеѣемъ се. Дело е за повестницу просвете Славена као и првонаведено важно и по мнѣнію издателѣвомъ у исто доба, кадъ и оно еднымъ одъ Методіевы ученика по свой прилици онымъ истымъ, коимъ и оно писано и то у земльи Панонской области кнеза Блатоньскогъ Коцеля.

III. *Житіе првогъ Србскогъ Краля Стефана Неманѣ* иначе меѣу светыма *Симеона Мироточивогъ* названогъ списано нѣговымъ найстаріимъ синомъ Светымъ кралѣмъ србскимъ Стефаномъ Првовенчанымъ. Преважно ово за србску повестницу, старый землѣписъ и словесность србску кралѣвскогъ списателя дело исто е тако као и предидуѣа садъ првый путъ печатано по пергаментскомъ рукопису у народной книгохранилници у Паризу подъ Ч. 3537 наодеѣемъ се. Овай е рукописъ быо негда собственость србскогъ у светой Атонской Гори монастыра Хилендара, и писанъ е у другой половини 13. или у самомъ почетку 14. столѣтія. На концу до-

датъ є изводъ изъ овогъ житія, сачинѣнъ одъ некогъ другогъ списателя.

IV. Опетъ *Житіє великогъ Неманѣ*, нѣговымъ наймлађимъ синомъ св. Савомъ првымъ Архіепископомъ и Просветителѣмъ Србскимъ између 1208. и 1215. године списано и садъ првый путъ печатано по єдномъ рукопису, кои є у постници св. Саве близу монастира Студенице у Србіи године 1610. преписанъ можда изъ самогъ подлиногъ рукописа св. Саве. У предговору своме наводи Господинъ Издатель превелику важность овогъ за Србе како у смотреню црквене тако и државне повестнице драгоценогъ споменика.

V. *Примери грађанске древне писмености* и то

1. Двадесетъ разны писама, хрисовуля и написа србски, бугарски и дубровнички, међу коима се налази написъ царице Милице на покрову св. кнеза Лазара златомъ извезенъ, кои Господинъ Издаватель назива „врелымъ изливомъ честите душе.“

2) *Законикъ србскогъ Силногъ цара Стефана Душана*, кои є Господ. Шафарикъ по найсавршеніємъ и найстаріємъ Ходошкомъ г. 1390. писаномъ и са осамъ разны други сравнѣномъ рукопису савимъ исправно и подпуно печатао

[redacted]

гледъ, да бы се по овой свезки могло заключити, каквы се важны писмены споменика налази у целой нѣговой великой збирки, кое е списакъ овогъ лета издати намеранъ.

Нештедећи труда за пуны тридесетъ и више година и нежалећи трошка ни жертви великій, славногъ међу Србима и милогъ спомена Славенинъ очевидно е показао, колико воле Србство и колико е за ускрсъ старе нѣгове славе заузетъ. Оће ли и Србство показати, колико Нѣга цени и воле, како Му е готово достойну любовь за велику Нѣгову любовь вратити, и како не штеди и не жали ништа, чиме бы Му могло за трудъ и жертве пристойну благодарность свою изявити, паметну, уместну, цѣлисходну благодарность, коя бы Му великій трудъ усладила, на већій Га ободрила и тегобе Му у скоріемъ далѣмъ споменика издаваню неосетнима учинила? Оће ли данашнѣ Србство посведочити, да е право потомство старогъ прославлѣногъ Србства, кое се у осветлѣнымъ своимъ споменицима блиста; оће ли данашнѣ Србство деломъ показати, да свое славне предке само толико воле, поштуе и люби, колико сродный намъ Славенинъ; оће ли за ускрсъ ньине а съ тиме и свое славе показати се толико заузето, колико се Онъ показао, и оће ли дугъ, кои за ускрснуту ньину и свою славу дугуе, за светый сматрати? Велико бы противъ србске народне чести преступленіе было, другчіе и помислити. Србскій ће духъ и ту одржати надъ злымъ геніемъ савршену побѣду, и Срби гласомъ свои славны у споменицима живећи предака пробуђени неће више допустити, да имъ овако драгоцени гину споменици, као што е у пламену Новога Сада старый гимназіалне библіотеке Душановогъ законика рукописъ изчезнуо, и као што е у таласима Саве читавъ сандукъ стары патріаршесконародне Карловачке хранилнице може

быти найважніи рукописа у повратку изъ Београда несрећномъ судбомъ утопіо се, него ће вольно дати на жертву и радо прегорети злато и сребро, да сачува оно млогоцено народно благо, кое едан-путъ изгублѣно нигда се накнадити и ничимъ заменити не бы могло; а тыме смо старымъ благомъ и именомъ више него и самымъ новостеченымъ међу народима и данасъ живи.

Секретаръ Друштва.

Сергіе Николићъ.